

Роман Михальчук

Мізо́ч:
трагічні сторінки історії.

1939 – 1955

КОНДОР
Київ 2022

УДК 94(477.8)

М93

За сприяння ГО «Голос пам'яті»

Рекомендовано до друку ухвалою вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 6 від 23 червня 2022 р.).

Рецензенти:

Постоловський Р. М. – кандидат історичних наук, професор кафедри
всесвітньої історії, ректор Рівненського державного гуманітарного універ-
ситету;

Мартинчук І.І. – кандидат історичних наук, доцент кафедри все-
світньої історії Рівненського державного гуманітарного університету.

М93 Михальчук Р. Ю. Мізоч: трагічні сторінки історії. 1939–1955. —
вид. 2-ге, доповнене. 2022. — К. : Видавничий дім «Кондор», 2022. — 344 с.

ISBN 978-617-8052-92-8

Дослідження розкриває трагічні й водночас героїчні сторінки Другої сві-
тової війни та її відлуння в історії Мізоча (1939–1955 рр.). В основу напи-
сання лягли архівні дані, наукові джерела, розповіді очевидців подій тощо.

Книга – свідчення злочинності німецького нацизму та радянського
тоталітаризму. Крізь призму краєзнавчої специфіки показано боротьбу
проти цих двох найбільших окупаційних потуг світу. Ця наукова праця –
пам'ятник жертвам війни, а також тим, хто високою ціною відстояв
свободу, незалежність, волю власної держави.

Цікавитиме не лише мізочан, оскільки матеріал не обмежується істо-
рією одного селища. Адресується історикам, краєзнавцям, національно-
свідомим громадянам – усім, хто хоче пізнати власну історію. Книга стане ак-
туальною для учнів, студентів, учителів, викладачів краєзнавчих дисциплін.

ISBN 978-617-8052-92-8

© Михальчук Р. Ю., 2022

© Видавничий дім «Кондор», 2022

*Присвячую захисникам України, які
боронять Батьківщину від російських
окупантів*

Історична довідка про селище Мізоч

Поселення на території селища* відомі ще з неоліту, але перша письмова згадка — 6830 р. від створення світу, тобто 1322-го. Тоді Мізоч під назвою Малий і Великий значиться, як власність Луцької та Острозької єпископій. Фундаційна грамота від 8 грудня 1322-го Луцького й Володимирського князя Любарта Гедиміновича засвідчує дарунок двох Мізочів та інших осель Луцькій соборній церкві Іоана Богослова, а також замку, до якого належить єпископський двір. Там читаємо: «Паки же спаднейшого ради отправовання хвали господни отцу владыще й восприємником его село наше Бусцу с дворисцом Борсчовским, Мезоч Малий й Великий».

Дарунок двох «Мезочей» Любарта 1498 року підтвердив також своїм циркуляром литовський князь Олександр.

Згодом село згадується 1564 року в заяві селянина Остафія Рогози і двох бояр Луцького владыки. 31 січня поблизу села Мезоча на них напали розбійники, поранили та пограбували.

Рік опісля натрапляємо на скаргу, котра звинувачує «мезочских крестьян» за невиконані шарваркові роботи, внаслідок чого дороги, особливо коло видолинку «Бары», стали розбиті й розмиті, непридатні для проїзду і проходу.

У листі королівського комірника Миколи Рокицького від 25 листопада 1585 року Мізоч під назвою Мезоч Старий значиться володінням

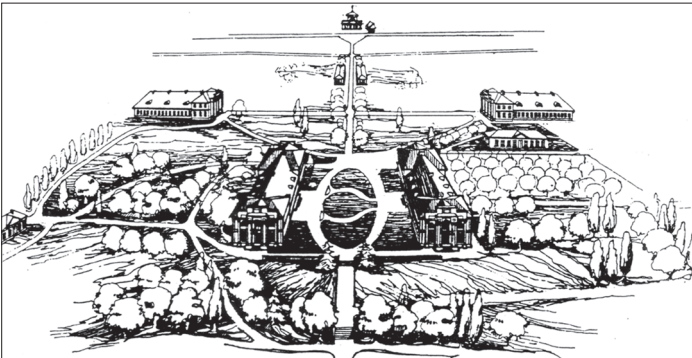
* Наразі Мізоч має статус селища міського типу. В Україні інколи такі поселення називають містечками. 1925 року постановою ВУЦВК термін «містечко» було офіційно замінено на «селище міського типу». Селище міського типу – одиниця адміністративно-територіального поділу; кількість населення має становити не менше двох тисяч, а серед них – не менш ніж 60% робітників, службовців та членів їхніх родин (таких селищ у нас – понад 800).

Луцької та Острозької єпископій. Єпископ Кирило Терлецький вводився в Луцьку та Острозьку єпархії, яким надавались у вічне користування населені пункти: «дворь Будорожь і село Будорожь, село Бушче, село Пивче, село Мезочь Старый, село боярское Точивеки, двор в селе Мезоч Новый».

Після Люблінської унії 1569 року Мізоч, як село Луцького повіту Волинського воєводства, перебував у складі Речі Посполитої. А 3 травня 1594-го придбав і приєднав його до Острозької ординації Януш Острозький.

Коли 1648 року розпочалася національно-визвольна боротьба під проводом Богдана Хмельницького, мешканці Мізоча та прилеглих сіл вливалися в козацькі полки Максима Кривоноса. Село зазнало значних руйнувань. Якщо 1642-го тут було двадцять димів, то наприкінці 1654-го — лише шість. А після нападу татар 1676 року «Мезоч Старый й Мезоч Новый» втратив усі будівлі. Лише в 90-х рр. XVII ст. тут з'явилося два дими. Упродовж наступних років населення поступово зростало.

З 1720-го (інша ймовірна дата — 1747-й) поселення стає власністю польських магнатів Дуніних-Карвицьких. Швидкий розвиток в економічній, соціальній та духовній сферах призвів до того, що вже на кінець XIX ст. у Мізочі були волость, міщанська управа, телеграф, земська поштова станція, акцизний дозір, двокласна школа, земська амбулаторія, аптека, два аптечні склади, двадцять дві крамниці, гуральня (виробляли горілку; річна продукція — 19 592 відра), горілчана крамниця, броварня (виробляли пиво), цукроварня (продаж — 352 000 пудів), склад сільськогосподарських машин, одинадцять щорічних ярмарків, православна церква, католицький костел, єврейська синагога. У міжвоєнний період сюди додалися чотири готелі («Європейський», «Полонія», «Варшава», «Львівський») та два ресторани.

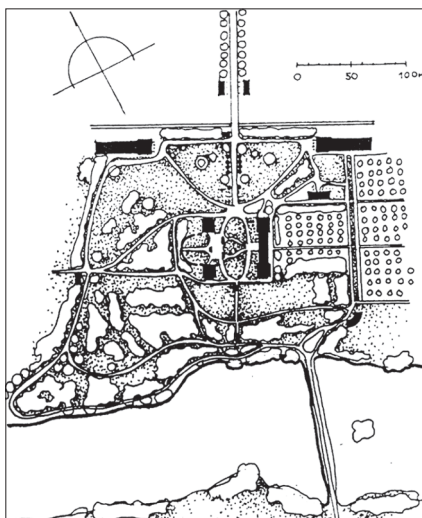

План Мізоцького парку

За переписом 1897 року населення містечка становило 2942 жителі. Для порівняння, у Млинові, за переписом 1897-го, було 2500 чоловік, у Демидівці — 356, а в Костополі — лише 81.

Завдяки Карвицьким, наприкінці XVIII — на початку XIX ст. в південній околиці містечка на території в 15 га за проектом англійця Діонісія Міклера створили палацово-парковий ансамбль. У заповіднику «Соснина» вельможі полювали на оленів та павичів. На постаментах були скульптурні зображення з грецької міфології. Граф запровадив неписане правило: щорічно його піддані саджали десять фруктових дерев і ще десять — за дозвіл на одруження. Результатом такої політики в околицях Мізоча стали найкращі на Волині сади.

У саду екзотичних південних рослин були персики, ведмежі горіхи, морелі, японська айва, барбарис. Романтичних форм паркові надавала оранжерея. Побудована у венеціанському стилі з дев'ятьма великими вікнами, вона ще існує в напівзруйнованому вигляді. Узимку в ній вирощували різні тропічні рослини, зокрема фігові пальми. Улітку сушили

План Мізоцького парку

Оранжерея графів Карвицьких

Мізоцький став

Голова карпа

Лебеді на Мізоцькому ставку

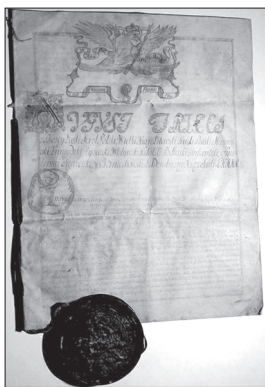
фрукти, що користувалися значним попитом у Варшаві.

Окраса парку й гордість графів Карвицьких — липова алея (вела з Мізоча до сусіднього села Стеблівки, до літніх покоїв родини). Цю алею вподобав брат російського імператора Олександра I — Костянтин Павлович, який був частим гостем у домі Карвицьких.

Мізоцький став, який за народними переказами створили селянські руки, знаменитий тим, що 2002 року тут упіймано найбільшого в Україні «королівського» карпа вагою 42 кг. Довжина риби становила 127 см. Голова карпа збереглася в рівненському кафе «Шахта».

Власники Мізоча робили все для розвитку містечка. Юзеф Кастан Дунін-Карвицький домогся, щоб польський король Август III надав його резиденції статус міста, а також Магдебурзьке право.

Тоді ж було затверджено герб міста. Інформацію про дату цієї події — 23 вересня 1761 року — знаходимо в книзі «Герби та прапори міст і сіл Рівненської області».

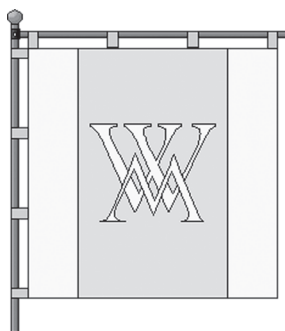
Грамота про надання поселенню Мізоч статусу міста й Магдебурзького права

Герб Мізоча
польських часів

Сучасні символи Мізоча: герб (зліва) і прапор

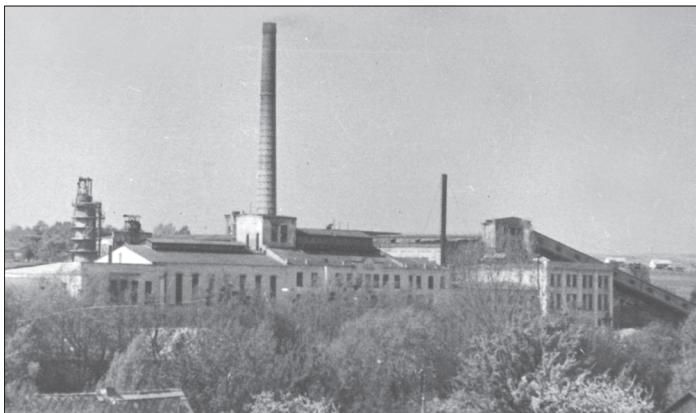

Щодо сучасних символів, то їх затвердила Мізоцька селищна рада 11 вересня 1996-го. Герб і прапор — зеленого та жовтого кольорів. Зелений означає ліси, що оточують Мізоч, золотий (жовтий) — сільське господарство, яким здавна займалися мешканці. Щит увінчує срібна міська корона.

Від 1939 року — в селищі радянська влада. Здійснено націоналізацію та колективізацію підприємств, створено колгосп ім. РСЧА, відкрито школу з українською мовою викладання. Тоді ж — з 1940-го і до сьогодні — Мізоч став селищем міського типу. З 1940-го до 1959-го був районним центром.

27 червня 1941 року Мізоч захопили німецькі війська. За час окупації знищено кілька тисяч мешканців, переважно євреїв.

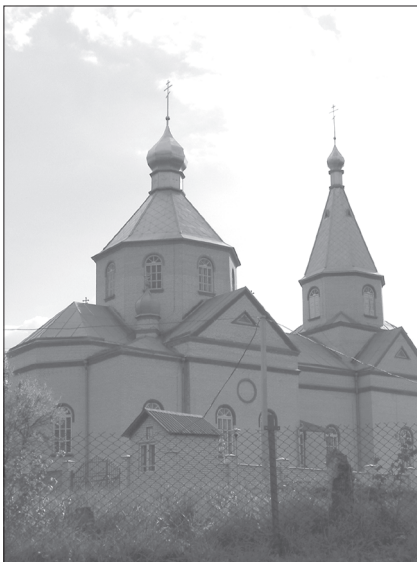
Після другого приходу радянської влади в краї розпочалося соціалістичне будівництво. Колгосп ім. РСЧА й Мізоч загалом прославила Зінаїда Савелівна Шах, якій 1952 року присвоїли звання Героя праці за

Мізоцький цукровий завод

Церква Різдва Пресвятої
Богородиці УПЦ КП

Церква Різдва Пресвятої
Богородиці УПЦ МП

рекордний урожай цукрових буряків. Підвалиною економічного життя залишався цукровий завод, створений ще 1875-го (за іншими даними — 1878-го). Успіхи підприємства засвідчує той факт, що 1957 року воно завоювало друге місце в республіканському змаганні серед цукрозаводів України. На жаль ні реконструкція, ні зусилля керівництва не допомогли вистояти підприємству в ринкових умовах.

Формувалися традиції в культурно-освітньому середовищі Мізоча. 1803 року постала перша початкова школа. 1831-го було засновано приходське, а 1871-го — однокласне народне училище, яке 1911-го перетворили на двокласне. Упродовж 20-30-х рр. ХХ ст. у містечку діяла повшехна (народна) школа № 2.

Мізоцька школа славиться відомими випускниками, а також педагогами — заслуженими вчителями України: Баранюк Г. П., Процюк А. Г., Овсійчуком М. Я., Пальчевським С. П.

Давню історію мають два мізоцькі храми. Католицький костел Яна Непомуцена, який почали споруджувати 1795 року, на сьогодні є православлним храмом Київського патріархату. А 1996 року було відбудовано після пожежі 1992-го церкву Московського патріархату.

Загалом державна належність Мізоча за всю його писану історію змінювалася дванадцять разів.

Розділ I.

Історіографія та джерела дослідження

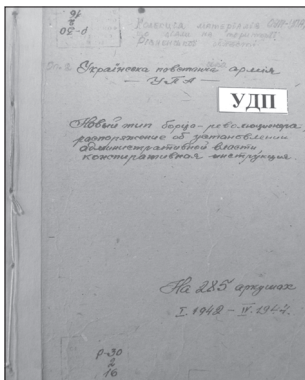
Спеціальних праць, які безпосередньо стосувалися б історії Мізоча, — обмаль. Книги, вільної від штампів і стереотипів, ще немає. Однак є книги та статті наукового, публіцистичного характеру, де висвітлено окремі сторінки історії Мізоча. Багато з них — заангажовані. Та з'являються нові погляди на минуле, розширюється база істориків-краєзнавців.

Серед праць, звідки можна почерпнути знання про минувшину селища — «Історія міст і сіл. Ровенська область». Незважаючи на заідеологізованість, потрібно віддати належне авторам: поки що це найкраща книга, де висвітлено загальну історію Мізоча.

Щодо дослідження сторінок Другої світової війни, то ця одна з найпопулярніших тем радянської історіографії на місцевому рівні розкрита значно гірше. Періодові окупації Мізоча в книзі присвячено аж... шість речень (один абзац)¹. Для воїнів, що билися в лавах Червоної армії, і для наслідків окупації відведено ще три абзаци².

У машинописній праці «Історичний нарис про селище Мізоч», який зберігається в архіві Мізоцької селищної ради, — ще менше інформації. Автор М. П. Флуєрар доволі вичерпно розповів про боротьбу мізочан за соціальне визволення, звершення п'ятирічок тощо, однак весь період Другої світової війни виклав у трьох абзацах³. І це про встановлення німецької влади, створення гетто, розстріл євреїв, визволення та наслідки окупації.

Стосовно машинописів, то в процесі підготовки до створення «Історії міст і сіл...» у фондах ДАРО (Державного архіву Рівненської області) збереглися кілька варіантів нарису: 1969-го (16 травня) та 1972-го (17 жовтня)⁴. Щодо якісного наповнення, то в обох — багато узагальнень, мало конкретики.

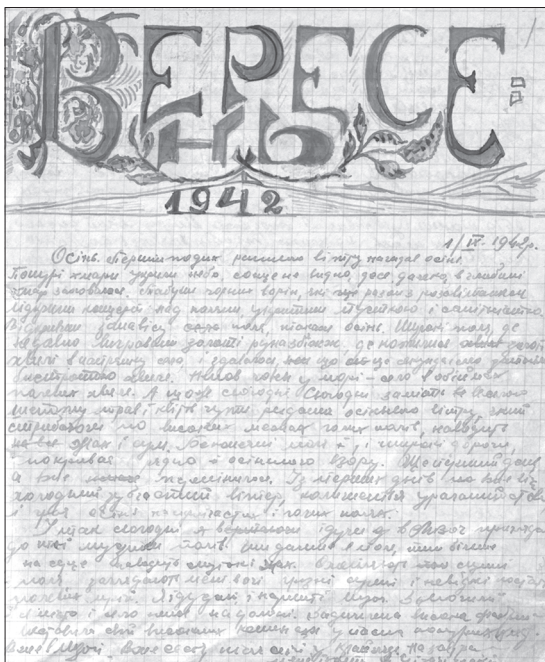
Справа ДАРО 30-го фонду ОУН-УПА

Інший підхід до висвітлення подій Другої світової війни розпочинається з проголошенням незалежності України, коли знімаються «табу» на заборонені теми та відкриваються раніше недоступні архіви.

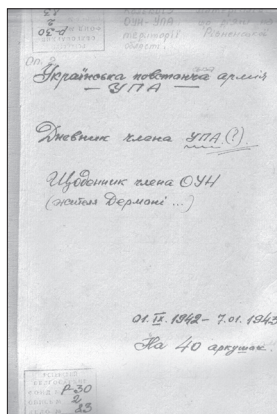
Власне, архівні фонди — найавторитетніше джерело в дослідженні. Основна роль відводиться саме їм. Насамперед, це справи 30-го фонду ДАРО, де широко представлено інформаційні звіти, суспільно-політичні огляди, листи, радіограми, довідки як ОУН-УПА (описи 16, 32, 33 та інші), так і радянського кев'ніцтва⁵.

Надзвичайно цінний «Щоденник члена УПА», що зберігається у фондах ДАРО. Писаний в учнівському зошиті в клітинку фіолетовим чорнилом з 01.IX.1942 р. до 07.01.1943 р. на 40 аркушах. На 10-му — 12-му аркушах йдеться про мізоцьку трагедію: знищення євреїв 13 (14) жовтня 1942 року⁶. Опрацьовувати складно —

почерк дрібний і нечіткий. Частина імен і прізвищ зашифрована ініціалами й окремими літерами. Про автора зі «Щоденника» дізнаємося, що ім'я його Семен і

Перша сторінка «Щоденника члена УПА» (ДАРО)

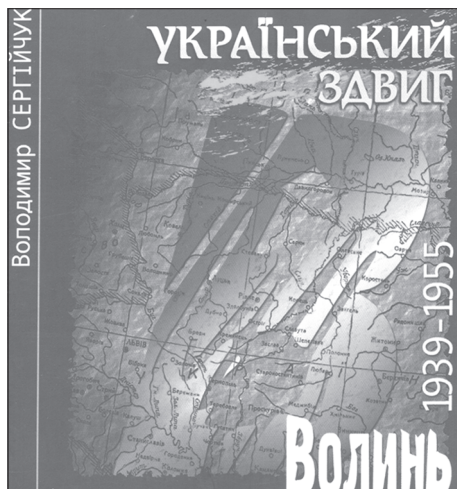

Титулка «Щоденника члена УПА» (ДАРО)

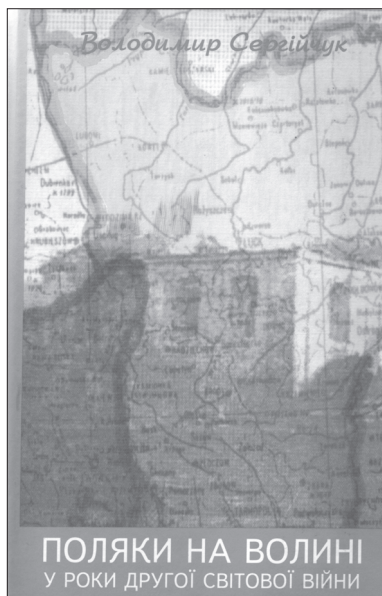
1943-го йому мало би виповнитись 20 років. Народився і жив у Дермані (сусіднє з Мізочем село). Зі зробленого 7 вересня 1942 року запису довідуємося, що того дня його призначено зв'язковим підрайонного провду ОУН.

Стиль написання «Щоденника» — м'який, із претензією на лірику, в міру меланхолійний. Власні судження переплітаються з описами природи: «Сьогодні замість веселого шепоту трав і квітів чути ридання осіннього вітру, який стрибаючи по високих межах голих полів наводить жах і сум»⁷. Часто згадуються в «Щоденникові» Бог і, звісно, головна мета повстанця: «Я посвятив усе для неї, для Великої Рідної України»⁸.

Чимало справ, які ми студіювали, використали професійні історики-пошуковці. Фундаментальними є праці проф. Володимира Сергійчука «Поляки на Волині в роки Другої світової війни»⁹ та «Волинь 1939—1955. Український здвиг»¹⁰ (хронологічно книга збігається з нашим дослідженням). Цінність напрацювань автора полягає в тому, що він використав не лише фонди ДАРО, але й документи з інших українських архівів, ЦДАГОУ, тут міститься інформація про боротьбу УПА за польської, радянської та німецької окупації у Мізочі.

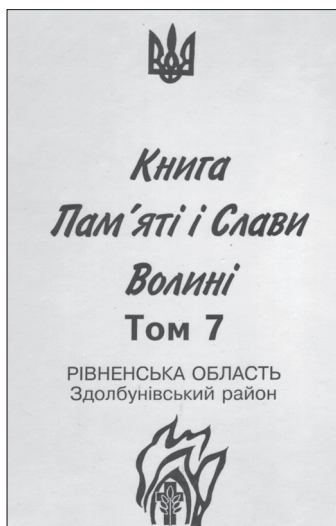
Книги Володимира Сергійчука
«Український здвиг: Волинь. 1939-1955»
та «Поляки на Волині у роки
Другої світової війни»

Інформацію про УПА ми почерпнули з книги Ігоря Марчука та Олега Тищенка «Гурби: квітень 1944-го»¹¹. Використано документи, вміщені в ній, зокрема звіт Мізоцького районного керівництва ОУН (30.01.44 р. —

Титулка книги «Гурби: квітень 1944-го» Ігоря Марчука й Олега Тищенко

«Книга Пам'яті і Слави Волині» (т. 7)
Олександра Денищука

18.III.44 року), а також спогади трьох учасників гурбенського бою з Мізоча¹².

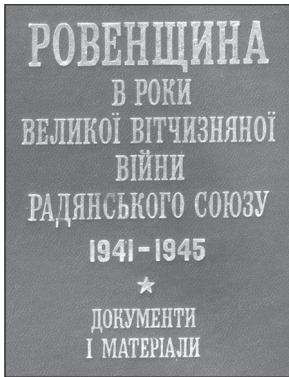
Актуальність теми викликає інтерес не лише в наукових колах. З-поміж любительських видань про національно-визвольну боротьбу вирізняються праці Олександра Денищука. Вони ґрунтуються не лише на архівних даних (ДАРО, Рівненського краєзнавчого музею тощо), а й свідченнях очевидців, на даних із особистого архіву. Це «Книга пам'яті і Слави Волині», із якої ми простудіювали Здолбунівський район, «Злочини польських шовіністів на Волині» та I том «Боротьби УПА проти німецьких окупантів».

У сьомому томі «Книги Пам'яті і Слави Волині» вміщено список учасників визвольних змагань у смт Мізоч (с. 454–472), с. Мізочок (с. 472–477) та інших селах району, коротеньку довідку про повстанця (роки життя та діяльності, псевдонім, обставини смерті). Автор починає відлік ще з 1918–1921 рр., продовжує 1922–1941 рр. і завершує 1941–1955 рр. Усього за цей час у Мізочі виявлено 161 учасника національно-визвольної боротьби. Загалом же з 53 населених пунктів району, про які йдеться в книзі, за кількістю виявлених учасників повстанського руху Мізоч належить до дюжини найактивніших¹³.

Варто зазначити, що не всі дані О. Денищука збігаються з архівними. Деякі справи, на які посилається автор у «Боротьбі УПА проти німецьких окупантів» в архівах відсутні. Не знаходимо у справах ДАРО деяких фактів (ф. Р-30. - оп. 2. - спр. 41. - арк. 6 – а?)¹⁴.

Хоча такі неправильні посилання є також у радянських даних. У вказаних фондах ДАРО нема справи про окупаційний

режим німців у Мізочі, що регламентує життя населення містечка. Це «Наказ районного коменданта народної міліції міста Мізоч» (ДАРО, ф. Р-328, оп. 1, спр. 1139, арк. 44). На цей фонд посилаються багато видань («Ровенщина в роки Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу 1941-1945»¹⁵, «Книга Скорботи. Рівненська область». Т. 2¹⁶). Вочевидь, документ занесено в реєстр інших справ.

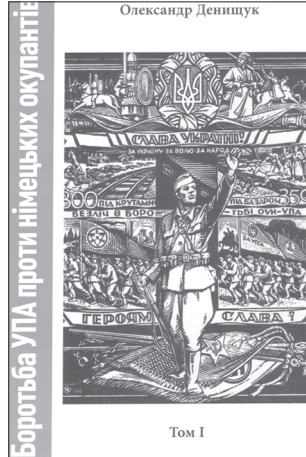
«Ровенщина в роки Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу»

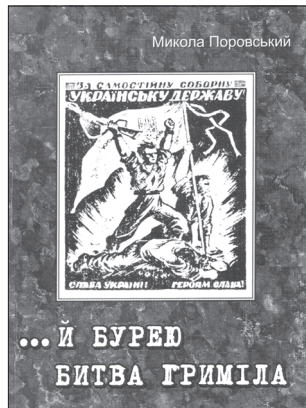
Книга Уласа Самчука «На білому коні. На коні вороному»

Про боротьбу УПА навколо містечка Мізоч знаходимо інформацію в романі «Голгофа» журналіста І. Рущького, при написанні якого автор використав документи ДАРО. Роман-хроніка голови Республіканської партії М. Поровського «Й бурю битва гриміла...»¹⁷, а також мемуари безпосереднього учасника подій, керівника сотні УПА Макса Скорупського¹⁸ розповідають про напади повстанців на Мізоч (зокрема, вночі з 19 на 20 серпня 1943 року), що підкріплюються документами ДАРО.

Спомини про Мізоч залишив Улас Самчук, який не раз навідувався в містечко до, під час і після війни. У творах «Волинь»¹⁹, де згадано «Мизіч» 35 разів, «Чого не гоїть

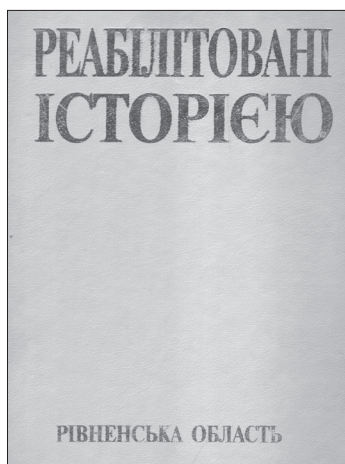
Книга Олександра Денишюка «Борьба ОУН против немецких оккупантов», том 1

Книга Миколи Поровського «...И бурю битва гриміла»

Збірка повстанських
нарисів «Волинські дзвони»
Степана Бабія

«Реабілітовані історією.
Рівненська область»

огонь» (20 разів)²⁰, «На білому коні, на коні вороному» (10 разів) автор характеризує Мізоч як місце, з яким у нього пов'язані перші спогади про місто. Для Уласа Самчука це «типове мале жидівське містечко». Особливо запам'яталися йому ярмарки, цукроварня, гуральня, залізниця, олійниця, куди їздили «бити олію»²¹. У романі «Чого не гоїть огонь» згадано про напад повстанців на мізоцьку цукроварню 28 жовтня, детально розповідається про операцію «троянівців» пізньої осені (в листопаді) 1943 року²².

Про німецькі та радянські режими, їх наслідки для мізочан ідеться в серії книг «Реабілітовані історією» видавництва «Азалія»: «Із криниці печалі», «За відсутністю провини», «Дерманські дзвони», «Незатерті сліди». Книги засвідчують, що обидва режими (як німецький, так і радянський) за своєю суттю були злочинними щодо українців (в даному випадку до мізочан), а політика та методи «визволителів» — радянської влади — мали багато спільного з нацистами.

У 2006-му та 2009 роках побачили світ праці, що розповідають про репресії радянської доби в Рівненській області: «Реабілітовані історією» (книги перша²³ та друга²⁴). В основі першого видання — архівні документи, спогади жертв політичних репресій, історичні та документально-публіцистичні нариси. Особливістю другої книги є те, що вона ґрунтується виключно на документах: ЦДАГОУ, ЦДАВОВУ,

ГДА СБУ, ДАРО, РОКМ, ОКМ, музею Уласа Самчука в с. Дермань Другий тощо (всього 207). Усі ці документи друкуються вперше. Ваги книзі надає та обставина, що саме Рівненська область була центром координаційної боротьби більшовицького режиму проти націоналістичного підпілля на всіх західноукраїнських землях.

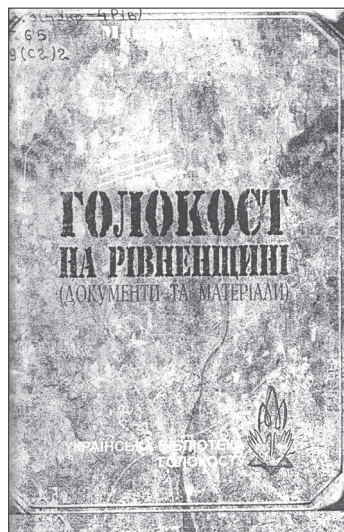
Історію Мізоча досліджує Андрій Жив'юк — кандидат історичних наук, завідувач кафедри історії України МЕНУ ім. акад. С. Дем'янчука, керівник науково-редакційної групи видань «Реабілітовані історією»; починав свою наукову діяльність учителем, директором у Мізоцькій школі. На початку 1990-х опублікував статті про історію, культуру, господарство Мізоча. У його історичних нарисах «Люби і знай свій рідний край» висвітлено весь період історії Мізоча в усіх аспектах його існування.

Багато джерел розкривають тему Голокосту: від радянської до сучасної історіографії. Особливо активізував роботу в цьому напрямку Український центр вивчення історії Голокосту. Його мета — наукові й педагогічні дослідження історіографії та регіональних особливостей Голокосту на території України, відображення нацистської політики, антисемітизму тощо.

Центр заснував серію наукової літератури «Українська бібліотека Голокосту». Так, цінною працею для нас, де міститься інформація про мізоцьке гетто й фото розстрілу євреїв, є, зокрема, «Уроки минулого. Історія Голокосту в Україні» Анатолія Подольського.

Актуальна є праця Максима Гона, доктора політологічних наук, «Голокост на Рівненщині (документи і матеріали)». Видання ґрунтується на документальних джерелах ДАРО та відображає нацистську політику проти єврейського населення Рівненщини. Книгу можна назвати енциклопедією Голокосту місцевого масштабу. Історія єврейства Мізоча у виданні постає завдяки архівним даним: актам розслідування злочинів німецьких загарбників у м. Мізоч й витягам зі «Щоденника члена УПА»²⁵.

Проблему нашого дослідження ще за радянського періоду висвітлено в статтях Ю. Лося, П. Русина, А. Сергієнка на сторінках районної преси. За незалежності про розстріл єврейського населення та рятувницю єврейки й порятунок єврейської дівчинки Софії Горнштейн розповідали Ю. Федорчук, Є. Шилан, К. Кіндрат. Водночас, публікації як радянського, так і сучасного періоду — доволі заангажовані. Їхні автори — не професійні історики, а журналісти. Тож містять чимало неточностей, вагомих історичних помилок. Наведена інформація

Книга Максима Гона
«Голокост на Рівненщині»

не збігається, а то й суперечить розповідям очевидців. Особливо недостовірністю вражає стаття Ю. Лося, який пише, що трагедія трапилася влітку 1941 року, хоча насправді євреїв Мізоча розстріляли восени 1942-го²⁶.

Про побут єврейської громади Мізоча та розстріл євреїв ідеться в виданні «Мізоч — книга пам'яті» (за редакцією Опера Бен-Уні, Тель-Авів, 1961). Складається з чотирьох розділів.

1. Період загибелі (катастрофи).
2. Сіоністський рух.
3. Спогади.
4. Картина побуту і фольклору.

Поіменний список загиблих євреїв 1941 року містить понад 1350 прізвищ. Другий за 1942-й — 40 імен. У книзі є чимало фото. В основному — побутові, сімейні, а також із життя сіоністських молодіжних організацій. Зокрема, зображено вихідців із Мізоча під час траурного ходу в честь пам'яті загиблих, загальний вид селища, крайню праву сіоністську організацію «Бейтар», єврейський дитячий садок у Мізочі тощо.

Щодо зображальних (наочних) пам'яток, то в Рівненському обласному єврейському благодійному фондї «Хесед-Ошер» зберігається картина мізочанина, винахідника та художника, кандидата економічних наук Олексія Слободюка про розстріл євреїв Мізоча.

Виконана в 1992-1993 роках, вона присвячена «І мертвим, і живим синам Ізраїлевим в пам'ять про трагедію Мізоча в 1942 році» й стисло передає історію мізоцьких євреїв часів окупації. На полотні — реальні події німецької окупації: колона євреїв, що йде на смерть, цукрозавод,

Картина Олексія Слободюка «І мертвим, і живим синам Ізраїлевим в пам'ять про трагедію Мізоча в 1942 році»

біля якого скоєно вбивство, рів, де нацисти розстріляли тисячі людей; убивство поодиноких євреїв, що підтверджує «Щоденник члена УПА», підпал гетто, факти мародерства.

Досліджуючи Голокост, а також повстанський рух і радянізацію краю, ми використали такий експеримент, як усне й письмове опитування свідків подій та аудіозаписи очевидців (Володимир Маркович Бідюк, Марія Сидорівна Мосійчук, Олексій Борисович Поліщук). Це наративні, бібліографічні, фокусовані інтерв'ю.

А 19 листопада 1997 року американський центр вивчення Голокосту (голова — Стівен Спілберг) інтерв'ював «Праведницю народів світу» — Марію Сидорівну Мосійчук. Результатом інтерв'ю (інтерв'юєр — Геннадій Тененбаум) став документальний фільм про її життя²⁷.

До категорії опитування свідків належить документальне анкетування. Зокрема, багатий на них 534 фонд ДАРО (оп. 1, спр. 13). Тут зберігаються анкети радянських воїнів-ветеранів із 1970 року (серед них — 12 анкет із Мізоча та Мізочика)²⁸.

Багато спогадів та анкет ми використовуємо вперше. Публікуємо вперше низку документів. Це акти з розслідування злочинів, які скоїли «німецько-фашистські» загарбники за окупації в Мізочькому районі, листи з фронту, листування родичів загиблих солдат ЧА зі школярами шкіл Мізоча, статистичні дані часів війни, списки вивезених людей до Німеччини, постраждалих, репресованих радянсь-

АНКЕТА

Реваншизм — учасник боїв на фронтах Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр. (військового призову 1940, 41—45 рр.)

Реваншистський обком комсомолу, обласійським з метою більш глибокого вивчення участі комсомольців та молоді області в боротьбі на фронтах Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр. та більш активного залучення колишніх учасників війни до роботи на військово-патриотичному вивченні вирішили провести цю анкету дослідження і просить Вас заповнити цю анкету та надіслати її на адресу

районійським не пізніше 5 квітня 1970 року.

Сердечно вітаємо Вас з наступним 25-річчям славної Перемоги над фашизмом, в розгортанні якого і Ви вносили свою важку солдатську працю, побажати Вам доброго здоров'я та всього найкращого в житті, і зміцнення багатства і могутності нашої Вітчизни.

Обком комсомолу Обласійським

1. Прізвище, ім'я та по батькові Шкарар Степан
Степан Тененбаум

2. Рік народження 1919

3. Житель п. Мізоч Мізочького району
села, міста, району

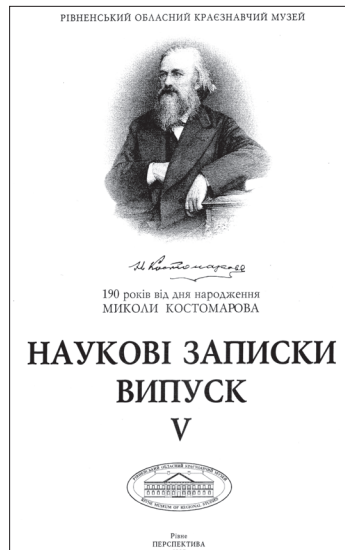
4. Коли 4/19/1941, яким військовиком, чи призваним пунктом був призваний в Радянську Армію в Корквєв Сторожинськ
назвати дату

5. Ваша основна робота до призову в Радянську Армію Вектор

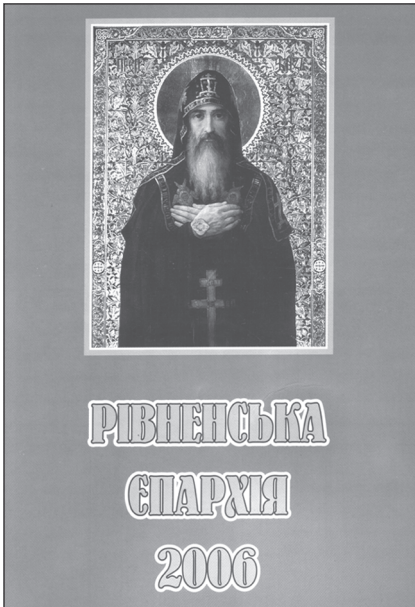
6. В яке місто і яку військову частину були направлені 328 СВ 36 ст артилль СТ. Оскар Курманов

7. Виявіть коротко бойовий шлях, який Ви пройшли з частиною Оскар, Андрій, Ст. Савтов
до кінця війни (назвати особливі події і міста на території РРР)
Кам. (Болгар) Сеймлянський, Курманов

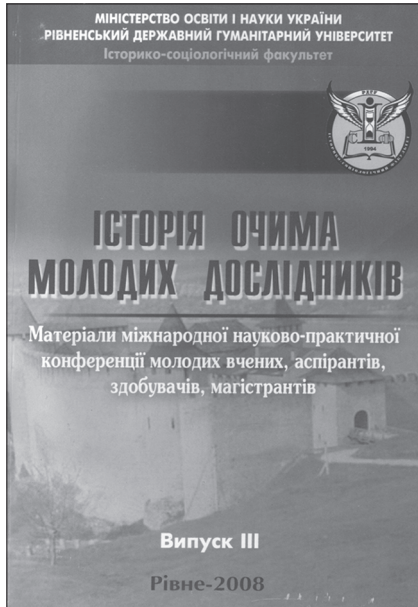
Анкета учасника Другої світової війни 1941-1945 рр. Степана Ніфоновича Шкараровського

«Наукові записки. Випуск V»
Рівненського обласного
краєзнавчого музею

Видання Української православної церкви Московського патріархату «Рівненська єпархія. 2006»

Видання історико-соціологічного факультету РДГУ (вип. III, 2008) «Історія очима молодих дослідників»

кою владою, свідчення про захоронення енкавеевцями людей тощо, інформація повстанців про прихід радянської влади в Мізоч і села району, інформацію з неопублікованих сторінок «Щоденника ОУНівця».

Чимало фактів, що стосуються нашого дослідження, знаходимо в інтернеті. Так, завдяки цьому джерелу маємо фото розстрілу євреїв.

Автор книги систематизував дані й погляди попередніх напрацювань, джерел ДАРО, опитаних свідків і провів широке дослідження. Апробовано його на різних рівнях: від місцевої преси до конференцій та науково-популярних збірників («Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею»²⁹, «Історія очима молодих дослідників»³⁰ тощо).

Імена загиблих від нацистської влади містять «Книга Пам'яті України» 1995-го та «Книга Скорботи України» 2003 року. Ці багатотомні видання – некрополь жертв, яких зазнав наш народ у роки Другої світової війни, побачили світ завдяки рішення Уряду України від 31 липня 1989-го і 16 жовтня 1991-го та згідно з Указом Президента України Леоніда Кравчука від 4 травня 1992 року «Про книгу Пам'яті України».

Чимало для нашого дослідження ми почерпнули з тритомника «Рівненська область». Так, у другому томі на стор. 119-126 вміщено список

загиблих Мізоцької селищної ради. Сюди належать особи, які народилися на території селищної ради або проживали тут і полягли на фронтах війни в період із 22 червня 1941-го до 9 вересня 1945 року (померли в боях, пропали безвісти, страчені в таборах). У «Книзі Пам'яті» міститься також інформація про партизанів, підпільників, працівників органів внутрішніх справ, які народилися або проживали на Мізоччині й загинули в боротьбі з ворогом.

При підготовці видання було використано документи архівів України, Російської Федерації тощо. Активну участь у формуванні рукопису брали громадські організації, сільські й селищні ради.

На виконання рішення виконкому райради від 9 серпня 1989 року та листа обкому КПУ від 20 червня 1989-го «Про створення обласної книги Пам'яті» виконком селищної ради від 23 серпня 1989-го постановив створити Мізоцьку селищну комісію з підготовки «Книги Пам'яті». До її складу ввійшли сім чоловік (голова селищної ради, вчителі історії тощо). Комісія збирала дані, укладала списки загиблих і т. ін.³¹

Продовження «Книги Пам'яті» — «Книга Скорботи України». Тут розміщено списки страчених цивільних громадян і військовополонених, повішених, померлих від тортур, загиблих від нацистських окупантів; цивільних громадян, що померли від дій НКВС, радянських партизан, УПА, польських націоналістичних формувань, а також на роботах у Німеччині. У другому томі книги (стор. 242-336) — списки та дані про загиблих на території Мізоцької селищної ради.³²

МІЗОЦЬКА СЕЛИЩНА РАДА НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ ЗДОЛБУНІВСЬКОГО РАЙОНУ РОВЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ	
Р І Ш Е Н Н Я	
від 23 серпня 1989 року	№ 8/4.
<u>Про створення селищної комісії по підготовці книги Пам'яті.</u>	
На виконання рішення виконкому районної Ради народних депутатів № 199 від 09.08.1989 року по виконанню листа обкому Компартії України від 20.07.1989 року "Про створення обласної книги Пам'яті виконком селищної Ради народних депутатів	
В И Р І Ш И В :	
1. Створити селищну комісію по підготовці книги Пам'яті в складі наступних товаришів:	
ПЕТРУК Василь Петрович, голова виконкому	- голова комісії
МІЩЕНКО Олександр Йосипович, голова ради ветеранів	- заст. голови комісії
СЕМЕНІК Марія Дмитрівна	пенсіонерка
ЛИВІК Андрій Анатолійович	вчитель історії середньої школи
ГУРСАН Надія Олександрівна	вчитель школи-інтернат
ЗЕЛЕНКО Любов Михайлівна	зав. відділом кадрів Мізоцького цукрозаводу
ГІНЬКО Марія Миколаївна	рахівник-касієр селищної Ради.
2. Контроль за виконанням даного рішення покласти на заступника голови виконкому селищної Ради народних депутатів тов. МАКСИМЦЕВА Р.Д.	
Голова виконкому	В.П. ПЕТРУК
Секретар виконкому	С.Т. СЕМЕНІК

Рішення виконкому щодо створення Мізоцької селищної комісії з підготовки «Книги Пам'яті»

<p style="text-align: center;"></p> <p style="text-align: center;">УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ</p> <p style="text-align: center;">Про історико-меморіальний серіал "Книга Пам'яті України"</p> <p>На відзнаку 60-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945 років та з метою вжиття додаткових заходів, спрямованих на увічнення пам'яті захисників Батьківщини, а також цивільних громадян України, які загинули в роки Великої Вітчизняної війни і під час воєнних конфліктів за кордоном, постановляю:</p> <ol style="list-style-type: none"> Кабінету Міністрів України забезпечити: <ul style="list-style-type: none"> організацію випуску другого доповненого видання підсумкового тому Книги Пам'яті України "Безсмертні", авторитетною комісією зведеної Книги Пам'яті України про громадян України, які загинули у воєнних конфліктах за кордоном, на умовах державного замовлення в межах коштів, що перераховуються в Державному бюджеті України на книговидавництво; видання додаткових томів поіменних Книг Пам'яті Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя з даними про воїнів, які загинули під час Великої Вітчизняної і другої світової воєн, а також поіменних Книг Скорботи Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя для увічнення пам'яті цивільних громадян України, які загинули в роки Великої Вітчизняної війни. Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям вирішити питання про фінансування випуску додаткових томів поіменних Книг Пам'яті і Книг Скорботи. Державному комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України разом з Головною редакційною колегією Книги Пам'яті України організувати у Меморіальному комплексі "Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941—1945 років" постійно діючу виставку видань історико-меморіального серіалу "Книга Пам'яті України". <p style="text-align: right;">Президент України Л. Кучма</p> <p><small>м. Київ 13 серпня 2002 р. № 713/2002</small></p>	<p style="text-align: center;"></p> <p style="text-align: center;">У К Р А І Н А</p> <p style="text-align: center;">РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ</p> <p style="text-align: center;">РОЗПОРЯДЖЕННЯ голови обласної державної адміністрації</p> <p>Про продовження роботи над виданням Книги Скорботи Рівненської області</p> <p>На виконання Указу Президента України від 13 серпня 2002 року № 713/2002 «Про історико-меморіальний серіал «Книга пам'яті України» на відзнаку 60-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років та з метою вжиття додаткових заходів, спрямованих на увічнення пам'яті захисників Батьківщини, а також цивільних громадян України, які загинули в роки Великої Вітчизняної війни і під час воєнних конфліктів за кордоном:</p> <ol style="list-style-type: none"> Продовжити роботу над виданням Книги Скорботи Рівненської області. Районним державним адміністраціям, виконкомом міських, селищних, сільських рад продовжити проведення пошукової роботи в районах, містах, селищах і селах області. Про проведену роботу інформувати шквартально обласну редакційну колегію Книги Скорботи Рівненської області. Головному фінансовому управлінню облдержадміністрації передбачити в обласному бюджеті на 2003 рік кошти на утримання робочої групи обласної реколетії та видання чергового тому Книги Скорботи Рівненської області згідно з додатком. Контроль за виконанням розпорядження покласти на заступника голови облдержадміністрації Сауха П. Ю. <p>Голова адміністрації М. Сорока</p> <p>м. Рівне « 30 » вересня 2002 року № 573</p>
---	---

Указ Президента України Л. Кучми № 713/2002 від 13 серпня 2002 р. «Про історико-меморіальний серіал «Книга Пам'яті України» та розпорядження голови облдержадміністрації М. Сороки № 573 від 30 вересня 2002 р. про продовження роботи над виданням «Книги Скорботи Рівненської області»

Якщо порівняти списки, які надала мізоцька селищна рада, з тими, що вміщені в «Книзі Пам'яті» та «Книзі Скорботи», видно, наскільки попрацювали робочі групи: виявлено нові імена, раніше невідому інформацію, уточнено місце народження, встановлено причини смерті та місце загибелі. Зважаючи на це, у нашому дослідженні основну увагу ми зосередили на списках загиблих, опублікованих саме в цих книгах, а дані селищної ради використовуємо за відсутності аналогічних у попередніх виданнях.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Історія міст і сіл Української РСР в 26-ти томах. Ровенська обл. – К.: АН УРСР, 1973. – С. 325.
2. Там само. – С. 325–326.
3. Флуерар М. Історичний нарис про селище Мізоч. Машинопис, 1964. – С. 17.
4. ДАРО, ф. Р-687, оп. 1, спр. 143, арк. 277.
5. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, 32, 33.
6. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 83, арк. 10 зв.-12.

7. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 83, арк. 1.
8. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 83, арк. 38.
9. Сергійчук В. Поляки на Волині у роки Другої світової війни. Документи з українських архівів і польські публікації. – К.: Українська видавнича спілка, 2003. – 576 с.
10. Сергійчук В. Український здвиг: Волинь. 1939–1955. – К.: Українська видавнича спілка, 2005. – 840 с.
11. Марчук І., Тищенко О. Гурби. Квітень 1944-го. Видання п'яте, оновлене. – Рівне: видавець Олег Зень, 2009. – 172 с.
12. Там само. – С. 154–175.
13. Денищук О. Книга Пам'яті і Слави Волині. – Т. 7. Рівненська область. Здолбунівський район. – Рівне, ПП ДМ, 2004. – С. 454–472.
14. Денищук О. Боротьба ОУН проти німецьких окупантів. Хронологія подій. У двох томах. Т. I. Волинь. – Рівне: ПП ДМ, 2008. – С. 101–102.
15. Ровенщина в роки Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу. 1941–1945: Док. і матеріали /Редкол.: О. Мартинова (голова) та ін.; упоряд.: Т. Павлова, Г. Сербіна, Н. Скварцова та ін. – Львів: Каменяр, 1989. – С. 18.
16. Книга Скорботи України: Рівненська область: у шести томах. – Рівне: Волинські обереги, 2003. – Т. 2: Демидівський, Дубровицький, Здолбунівський райони. – 2003. – С. 12.
17. Поровський М. ... Й бурєю битва гриміла. Роман-хроніка. – Рівне: Азалия, 2007. – С. 108–109.
18. www.lib.oun.upa.org/skorupski/.
19. Самчук У. Волинь. Роман у трьох частинах. – Т. 1. – К.: Дніпро, 1993.
20. Самчук У. Чого не гоїть огонь: Роман. – К.: Український письменник, 1994. – 233 с.
21. Самчук У. На білому коні, на коні вороному: Спомини і враження: у двох частинах. – Острог-Луцьк: вид-во Національного університету Острозька академія», Твердиня, 2007. – С. 127.
22. Самчук У. Чого не гоїть огонь: Роман. – К.: Український письменник, 1994 – С. 118–120.
23. Реабілітовані історією: у 27-ми томах. Рівненська область. – Кн. 1. – Рівне: Рівненська друкарня, 2006. – 578 с.
24. Реабілітовані історією: у 27-ми томах. Рівненська область. – Кн. 2. – Рівне: Рівненська друкарня, 2009. – 612 с.
25. Гон М. Голокост на Рівненщині (документи та матеріали). – Дніпропетровськ: Ткума; Запоріжжя: Прем'єр, 2004. – С. 69–73.
26. Лось Ю. Їх не забути ніколи // Червоний прапор. – 1962. – 17 лютого.
27. Відеоінтерв'ю «Праведниці народів світу» Марії Сидорівни Мосійчук 1927 р.н., записане Геннадієм Тененбаумом (американський центр вивчення Голокосту) 19 листопада 1997 року // Архів автора.
28. ДАРО, ф.Р-534, оп. 1, спр. 13, арк. 9-152 зв.

29. Михальчук Р. Жовтень 1942-го: трагедія мізоцьких євреїв // Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. – Випуск V (матеріали наукової конференції). – Рівне: Перспектива, 2007. – С. 73–79.
30. Михальчук Р. Жовтень 1942-го: трагедія мізоцьких євреїв // Історія очима молодих дослідників. Збірник наукових праць. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів, здобувачів, магістрантів. – Випуск III. – Рівне: РДГУ, історико-соціологічний факультет, 2008. – С. 68–78.
31. Книга Пам'яті України: Рівненська обл.: у трьох томах. – Львів: Камінь, 1995. – Т. 2. Зарічненський, Здолбунівський, Корецький, Костопільський, Млинівський райони. – 1994. – С. 119–126.
32. Книга Скорботи України: Рівненська область: у шести томах. – Рівне: Волинські обереги, 2003. – Т. 2: Демидівський, Дубровицький, Здолбунівський райони. – 2003. – С. 242–336.

Розділ II.

«Червоні визволителі»

«Советська влада ніколи не була вислідом природного панування чи правління, а штучним, насильним захопленням влади, від початку до кінця засобами хитрости, настирливости, воєнної зброї і рафінованої поліційної системи»¹

(Улас Самчук. «На білому коні, на коні вороному»)

1 вересня 1939 року нападом Німеччини на Польщу розпочалася Друга світова війна. Щоб захистити місцеве українське населення, що перебувало в складі Польщі, радянські війська розпочали «визвольний похід». У своїй промові по радіо 17 вересня 1939-го голова міністрів СРСР В. Молотов пояснював вторгнення радянських військ за річку Збруч «внутрішньою неспроможністю і явною недієздатністю Польської держави»².

Зважаючи на ситуацію, природно, що серед українців з'являється опозиція до польської влади, яка притіняла їх у сферах суспільного життя. Цим і можемо пояснити зростання кількості прихильників радянської влади як противагу польській у Мізочі. Зі спогадів Андрона Мельника, багато людей чекали приходу «визволителів»: читали заборонену політичну літературу: газети «Правда», «Известия». На свята (особливо на 1 Травня) одностумці збиралися, ходили до Спасівського, Нараївського лісів, виконували революційні пісні й, звісно ж, Інтернаціонал³. Тож багато хто прихід Червоної армії вітав із синьо-жовтими та червоними прапорами.

Прорадянськи налаштована «Історія міст і сіл...» називає цей день «світлою сторінкою життя» для населення Мізоча: «З радістю зустрічало населення своїх визволителів. Дорослі й діти обнімалися і цілували

бійців і командирів, і кожний прагнув хоч чимось віддячити Червоній Армії. Скрізь було чути: «Спасибі, дорогі наші брати. Ми довго мріяли про вас. Спасибі вам, ви врятували наше життя!»⁴. Коли виявилось, що радянські військові частини не можуть далі просуватися, бо немає доброго містка через річку поблизу Мізоча, молоді селяни негайно відремонтували зруйнований міст»⁵. Правда, автори упустили інформацію, що відремонтували міст мізочани тоді по найму⁶.

У висновку щодо готовності книги «Історії міст і сіл...» до випуску старший науковий співробітник відділу історії міст і сіл Інституту історії АН УРСР О. Лола звернув увагу на те, щоб автори нарисували «на конкретних фактах показали «прагнення мізочан до воз'єднання з Радянською Україною»⁷. Якщо ж таких фактів досі не наводили, то, можливо, їх не було взагалі?

Вступивши в містечко, «доблесна» Червона армія рушила далі. Хоча «доблесною» її важко назвати. За словами очевидців, солдати мали бідний вигляд, «обдерті, мов собаки», значно поступалися солдатам польського гарнізону, що стояв до 1939 року в Мізочі. Ті були гарно одягнуті, взуті в хромові чоботи. Але червоноармійці не комплексували — голодні та бідні, вони суворо дотримувалися наказу: не брати нічого з рук українців⁸ (Додаток № 1).

Просування Червоної армії на захід територією Волині супроводжувалося численними боями та кровопролиттями. Під Острогом, Мізочем, Тинним, Шацьком, Грубешевим були задіяні танки, артилерія, авіація. За свідченням учасників боїв (радянські дані), польська армія понесла втрати від 300 до 800 офіцерів і жовнірів⁹.

Згідно зі спогадами Андрона Мельника, 17 вересня 1939 року була неділя: «...9 година ранку, наближаються радянські танки. Багато людей зупинялося, з танків повиходили червоноармійці й командири Червоної Армії. Вони повели зустрічні промови, в яких запам'яталися такі слова: «Товариші, ми принесли вам визволення, усьому населенню західних областей України, робітникам і селянам, буде вже у нас Радянська влада, земля, яка належала поміщикам, буде тепер селянською, а заводи тепер будуть належати робітникам.

Пізніше червоноармійці дарували всім газети, листівки, книги і брошури українською мовою, які писали про події в Радянському Союзі»¹⁰ (Додаток № 2).

Про прихід «братів-визволителів» у Мізоч згадує житель села Спасова Євген Овсіюк у книзі «Незатерті сліди». У ті часи він жив недалеко від лісу й залізниці, яка тягнулася до Мізоцької цукроварні. Коли німці напали на Польщу, поляки на цій залізниці замаскували військовий еше-

лон із охороною. Як наступила неділя, хлопчачки вирішили піти в Мізоч на кіно, що тоді було рідкістю. Дорогою вони зустріли своїх однолітків, які порадили не йти до Мізоча, бо там «якись чужі танки». Поляки сказали, що то радянські війська йдуть їм на допомогу, та ще й додали: «Завтра будемо в Берліні». Однак «визволителі» полонили польських жовнів. Радянські солдати порозбивали польські вагони і кричучи «Люди, беріть — це ваша праця, ваші мозолі!» взялися викидати з них речі. Почалося мародерство і до вечора вагони розграбували¹¹ (Додаток № 3). Такими «народними» методами встановлювалася радянська влада в Мізочі.

Нова влада принесла нову ідеологію. На вулицях — мітинги, в Будинку культури — радянські кінофільми. Демонструвалися революційні фільми по декілька сеансів щодня: «Ленін у жовтні», «Ленін у 1918 р.», «Щорс», «Чапаєв»¹².

Хто не погоджувався з радянською ідеологією — на заслання. А хто згоден, але «не благонадійний», — все одно ворог народу. Саме таким зробили останнього власника містечка: польського шляхтича Дуніна-Карвицького, за родом якого Мізоч закріпився як резиденція*. Коли наступали червоні, він відмовився тікати, бо вважав, що нічого поганого новій владі не зробив, хоча спеціально для нього — депутата сейму — прислали літак. Наївного графа арештували. До нього виводили групами солдат, щоб ті подивилися на «поработителя рабочего класса»¹³. Згодом завезли до Острога. Тут Дунін-Карвицький тривалий час возив під конвоем бочку з водою і відрами розносив по квартирах тодішніх керівників. Потім Карвицького розстріляли¹⁴.

Радянський тоталітарний режим відкрито демонстрував жителям, що буде з тими, хто чинитиме йому опір. Із Мізоча залізницею в товарних вагонах вивозили нелояльних владі людей з містечка і сусідніх сіл¹⁵. Це відбувалося регулярно з кінця 1939-го до кінця червня 1941-го, допоки не втрутилися німці. Після війни репресивно-комуністична машина запрацювала з новим завзяттям.

Часто справи на підозрюваних заводили без поважних на те причин, за доносом тих чи інших осіб. Наприклад, житель с. Залібівки Мізоцького району, якого заарештували 16 червня 1941 року, згадує, що слідство по його справі фактично розпочалося після етапування до міста Астрахані на початку 1942-го. Слідчі Астраханського окружного відділу НКВС

---

* Резиденція – багатофункціональне об'ємно-просторове утворення, структурний елемент внутрішнього середовища населеного пункту (міста, містечка, села), з домінуючою репрезентативною або адміністративно-господарською функцією, постійне місце мешкання власника.

лейтенант Шмельов і молодший лейтенант Ляпунов, не маючи у своєму розпорядженні жодних компрометуючих даних на Н. Лукашука, побудували звинувачення на доносі його співкамерників Готліба Маляра з Рівного й Шмуля Ройтшнейдера з Мізоча. Згідно з ним Н. Лукашук нібито був членом ОУН і брав участь у вбивстві міліціонера С. Семенюка на хуторі, поблизу Мізоча. Н. Лукашук категорично заперечив свою участь в ОУН і вбивстві, зробивши записи на полях протоколів допитів: «етому ни верить всиму бо овуном я нибыл» та «отрицаю такой протокол бо етому всиму ни правда то хто то наговрил на миня» (подано зі збереженням орфографії оригіналу). Насправді ж, як він стверджував, причиною його арешту стало побиття голови сільради Омелянчука, коли той вимагав від нього сплатити прибутковий податок. Тим не менше, 29 липня 1942-го особлива нарада при НКВС ув'язнила Н. Лукашука «за участь в контрреволюційній націоналістичній організації» на вісім років¹⁶.

Зміни в суспільстві відчували навіть школярі. З навчального процесу вилучили польську мову й Закон Божий, натомість ввели німецьку. Привезли російські підручники і навчали дітей радянських пісень на зразок «Широка страна моя родная, много в ней лесов, полей и рек»¹⁷.

Свою ж діяльність на новій території влада розпочала з реорганізації місцевого самоуправління. Після того, як Червона армія зайняла територію колишнього Волинського воєводства, було утворено Луцьку область, яку в грудні того ж року розділено на дві: Волинську й Рівненську (куди увійшов Мізоч). Рівненську, у свою чергу, поділено на 34 райони, що пояснюється більшими можливостями для гнучкого управління. Саме тоді (в січні 1940-го) містечко стало районним центром, селищем міського типу. На той час у Мізоцькому районі проживали 36,4 тис. осіб¹⁸.

Уже на третій день встановлення радянської влади 20 вересня 1939 року на цукровий завод у Мізоч приїхав начальник військового гарнізону Яків Тимофійович Мусяяченко і представив новопризначеного директора Шеймана. А потім запропонував обрати голову волосного комітету. Робітники обрали Якіма Корнійовича Мельника (виходець із бідної селянської сім'ї, робітник). Невдовзі була організована робітничо-селянська міліція¹⁹.

А на початку 1940 року відбулися вибори до місцевих рад. Як зазначав Андрон Якимович Мельник (*який хоч і не мав права голосувати через свій підлітковий вік, але чомусь був присутній на виборчій дільниці. – авт.*), проходили вони «на високому політичному рівні»²⁰.

Солдати, варто зазначити, непогано ставилися до місцевого населення. Проте зовсім по-іншому поводитися місцеві ідеологи радянського будівництва. Адже більшовицька влада в регіонах формувалася з чужих,

«убогих» у професійному плані кадрів, направлених переважно зі східних областей. Скажімо, в Рівненській області лише один перший секретар райкому мав вищу освіту, а у Волинській — взагалі з вищою освітою не було²¹. Основний критерій відбору на ключові посади — ідеологічний: «аби комуніст». Менталітет присланих кадрів різко контрастував із місцевим. Довго українцям «різала вуха» нецензурна лексика, яка була нормою спілкування старшого «братнього» народу.

Наївність людей почала швидко розвіюватися. Ще більше вони настожилися, коли влада запропонувала обирати 22 жовтня 1939 року до Національних зборів тільки лояльних до неї місцевих жителів²². Делегатами від Мізоча були Михайло Антонович Грибовський, директор Мізоцького пивзаводу та Марія Сергіївна Гаєвська, селянка²³.

Мізоцька окружна виборча комісія
до Народних зборів Західної України

Тож на підставі декларацій, які ухвалили Народні збори Західної України у Львові 27-28 жовтня 1939-го, у Мізочі конфіскували поміщицьку землю і розподілили її між селянами. Та не надовго: поки не забрали в колгоспи. Створювали такі колективні господарства повсюди, у багатьох випадках — примусово. Гасло «Земля — селянам» по-іншому трактували ідеологи соціалізму. Недаремно згодом абревіатуру ВКП(б) іронічно розшифрували як «второе крепостное право большевиков».

Як правило, утворювали колгоспи на базі націоналізованих поміщицьких господарств²⁴. Не виняток — мізоцький, створений 1940 року. У газеті «Червоний прапор» під заголовком «Плоди колгоспної праці»

за 21 грудня 1940-го про нього розповідав його голова Сава Михайлович Слобода (Додатки № 4, 5). Починається розповідь традиційно для радянської системи: хаянням поміщицького господарства колишнього власника Карвицького, на якого «за безцінь працювали селяни, переносячи на своїх плечах панську кабалу, неймовірно страждання»²⁵. А далі все, як у решти таких випадків (із заключним хепі-ендом): «вирішили колишні батраки і бідняки піти по новому шляху, по шляху своїх єдинокровних братів». Тож у лютому 1940 року було створено сільськогосподарську артіль імені Робітничо-селянської Червоної армії. Назвали її так, бо «до визволителів виявляли любов та повагу трудящі, комсомольці та молодь»²⁶.

А щодо Карвицького, то «експлуатація» його населення мала такий вигляд: на жнивах у пана з 13 нажатих кіп селяни отримували одну. Розміри копи ніхто не контролював. По жнивах усі учасники одержували по чотири центнери зерна, хурі соломи й полови. Своєму форналеві (іздовому) Юзеф Карвицький у квартал платив 170 злотих. Для порівняння, корова тоді коштувала 100 злотих, до того ж форналь мав 70 соток панської землі, яку обробляли панськими кіньми, у квартал він отримував ще три складометри дров із панського лісу, а також причащався, сповідався, користувався послугами лікаря і, навіть, цирюльника за панський кошт. Міг за бажанням віддати власних дітей у панський дитсадок, отримував заохочення на обжинки, Різдво та Великдень²⁷. За Карвицьких наприкінці ХІХ ст. працювало чимало підприємств. Серед них — гуральня (горілчане виробництво), броварня (пивоварня), цукроварня, двадцять дві крамниці, чотири готелі²⁸.

Далеко не все можна позитивно змальовувати в польський період історії Мізоча, але думаємо, що напевно знайшлося багато охочих як в радянські, так і в теперішні часи, щоб їх так «експлуатували», як робив це граф Карвицький.

Водночас звіт голови колгоспу переконливо доводить переваги спільного господарювання над одноосібним: «Взяти, наприклад, колишнього батрака Марка Кужеля. Хліба йому колись ніколи не вистачало. Вічно бідували, терпіли нужду і голод діти Марка. А зараз, у колгоспі, по-іншому живе ця родина. На 680 трудоднів, що їх заробили в колгоспі Марко Кужель, його дружина Палажка, дочка Анастасія та син Володимир, колгосп нарахував їм 233 пуди хліба, 3400 крб. грішми, картоплю та інші продукти»²⁹.

Однак така агітація лише частково давала свої результати. Тому що добровільно вступали в колгосп здебільшого бідняки й батраки, які не мали чого усупільнювати. Заможні хазяї розуміли ситуацію, тому й не

поспішали писати заяву для вступу до колгоспу. Згодом це зробили під шаленим тиском із боку влади.

Несправедливо розглядати лише одну сторону медалі господарювання радянської влади. Потрібно визнати її досягнення. Так, на націоналізованих підприємствах Мізоча — цукровому, лісопильному та пивному заводах — було створено робочі місця³⁰. Відбудували господарства. Відомо, що, крім організації МТС, держава опікувалася розвитком виробництва: у листопаді 1940 року для надання допомоги безкорівним колгоспникам господарствам Мізоцького району асигнували 54 тис. крб. кредиту³¹.

Націоналізована радянською владою цукроварня Карвицьких

Ще один позитив радянської влади — відкриття середньої школи 1 жовтня 1939-го. І що найголовніше — з рідною (українською) мовою викладання. Згідно з «Історією міст і сіл...», у Мізочі тоді в 19 класах навчалися 747 учнів, працювали 15 учителів. Заняття в цей період проводили в три зміни. Було відкрито бібліотеку, клуб, де тричі на тиждень демонстрували кінофільми³².

Машинопис «Історичного нарису про селище Мізоч», що зберігається в Мізоцькій селищній раді (автор — М. Флуєрар), наводить ще більшу цифру кількості дітей у школі: «В 1939-1940 навчальному році в Мізоцькій школі навчалось 916 учнів, тобто в десять разів більше, ніж за часів панської Польщі»³³. Проте автор суперечить сам собі, адже на попередній сторінці зазначає, що 1926 року в школі навчалися 150 учнів, що аж ніяк не становить 1/10 від числа 916. Варто зазначити, що при

Мізоцька школа 1939 року

школі діяли курси ліквідації неписьменності й малописьменності, де навчалися грамоти селяни, робітники та ремісники.

Усі відкриті радянські школи без винятку перейшли на державне утримання (навчання оголошувалося безплатним). Однак позитивні перетворення супроводжувалися болісними процесами. Траплялися колізії між старою та новою, радянською, традиціями викладання, поведінки, стосунками між педагогами і школярами. Усталені роками порядки й дисципліну підривала навіть така дрібниця, як спосіб звертання до вчителів. Замість старого «пан учитель» у школах запроваджено ім'я та по батькові, що було штучним.

Зміна ідейних цінностей і контроль державно-партійних органів за навчанням змушували пристосовуватися вчителів та учнів і говорити на заняттях те, з чим насправді вони не погоджувалися. Особливо згубним було намагання НКВС збирати за допомогою учнів компрометуючі матеріали на вчителів, які вважалися однією з неблагонадійних і «засмічених» вихідцями з буржуазії професійних груп³⁴.

Щодо зайнятості населення в цей час, то більшість його в Мізочі продовжувала працювати в сільському господарстві. Робітників було лише 105 чоловік, ремісників – 18, службовців – 35, торговців – 114, служителів культу (так називали тоді священнослужителів і членів їх сімей) – 12³⁵.

Перед захопленням містечка німцями на 1940-й рік проживало понад п'ять із половиною тисяч осіб (2920 чол. у місті Мізоч і ще 2729 в селі

Мізоць)³⁶. Розподіл за національною ознакою засвідчує, що українці переважали в структурі населення. На 1 квітня 1939 року (перед приходом «перших совєтів») у Мізоцькій волості частка українців становила 79,1%. З-поміж нацменшин найбільше було євреїв — 9,6%. Далі йшли поляки — 6%, чехи — 3,8% та росіяни — 0,5%³⁷. Після радянізації краю збільшилася частка росіян і зменшилась українців.

За неповні два роки радянська влада припустилася чимало помилок. У системі сталінізму людина стала маленьким гвинтиком у державній машині. Примусова націоналізація, виселення людей у райони Крайньої Півночі та Сибіру, штучне створення ворогів народу, куркулів відвернуло значну частину населення від більшовиків.

Історики ще й до сьогодні дискутують: що ж принесла західним областям України радянська влада. Коли йдеться про возз'єднання українських земель в УРСР, то більшість

поєднує два протилежні за змістом твердження: по-перше, з правової точки зору возз'єднання було наслідком злочинної змови двох диктаторів (Гітлера та Сталіна); по-друге, історичне значення досягнутої соборності українських земель в одній державі — величезне, і цього применшувати не можна³⁸.

Коли в червні 1941-го червоних окупантів замінили коричневі, люд видихнув із полегшенням. Багато хто повірив, що це визволення високоосвіченого європейського народу від азіатських окупантів. Але виявилось зовсім інакше: замість одного поневолення люди отримали інше.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Самчук У. На білому коні, на коні вороному: Спомини і враження: У двох частинах. — Острог-Луцьк: вид-во Національного університету «Острозька академія», Твердиня, 2007. — С. 51.
2. Сергійчук В. Український здвиг: Волинь. 1939-1955. — К.: Українська видавнича спілка, 2005. — С. 7.
3. Спогади Андрона Якимовича Мельника (травень-червень 1988 р.).
4. Історія міст і сіл Української РСР в 26-ти томах. Ровенська обл. — К.: АНУ УРСР, 1973. — С. 324–325.

Єдиний пам'ятник Ленінові, що зберігся в с-мі Мізоць, у районі колишнього табору відпочинку «Гагарінець»

5. Там само.
6. ДАРО, ф. Р-687, оп. 1, спр. 143, арк. 98.
7. Там само, арк. 225.
8. Відеоінтерв'ю «Праведниці народів світу» Марії Сидорівни Мосійчук 1927 р.н., записане Геннадієм Тененбаумом (американський центр вивчення Голокосту) 19 листопада 1997 року // Архів автора.
9. Рівненщина репресована, депортована, мордована 1939–1941. Матеріали громадських історико-правових слухань у Рівному 9 червня 1996. Серія книг «Реабілітовані історією». – Рівне: Азалія, 1997. – С. 6.
10. Спогади Андрона Якимовича Мельника (травень-червень 1988 р.).
11. Овсіюк Є. Незатерті сліди. Спогади. Серія книг «Реабілітовані історією». – Рівне: Азалія, 1997. – С. 3–4.
12. Спогади Андрона Якимовича Мельника (травень-червень 1988 р.).
13. Спогади Леоніда Олександровича Єрейського (лютий 2008 р.).
14. Лист Марії Трохимівни Гуц до Романа Юрійовича Михальчука від 22.06.2008 р. // Архів автора.
15. Дерманські дзвони. Збірник спогадів та матеріалів. – Рівне: Азалія, 1998. – С. 7.
16. Жив'юк А., Марчук І. Політичні репресії тоталітарної доби на Рівненщині: від «червоного терору» до боротьби з інакодумцями // Реабілітовані історією. У 27-ми томах. Рівненська область. – Кн. 1. – Рівне: Рівненська друкарня, 2006. – С. 32–33.
17. Відеоінтерв'ю «Праведниці народів світу» Марії Сидорівни Мосійчук 1927 р.н., записане Геннадієм Тененбаумом (американський центр вивчення Голокосту) 19 листопада 1997 року // Архів автора.
18. Панасенко О. Рівненщина. Сторінки минулого, 2001. – С. 229–230.
19. ДАРО, ф.Р-687, оп. 1, спр. 143, арк. 114.
20. Спогади Андрона Якимовича Мельника (травень-червень 1988 р.).
21. Сергійчук В. Український здвиг: Волинь. 1939-1955. – К.: Українська видавнича спілка, 2005. – С. 10.
22. Там само. – С. 7-8.
23. Спогади Андрона Якимовича Мельника (травень-червень 1988 р.).
24. Жив'юк А., Марчук І. Політичні репресії тоталітарної доби на Рівненщині: від «червоного терору» до боротьби з інакодумцями // Реабілітовані історією. У 27-ми томах. Рівненська область. – Кн. 1. – Рівне: Рівненська друкарня, 2006. – С. 22.
25. Флуерар М. Історичний нарис про селище Мізоч. Машинопис, 1964. – С. 15.
26. Гайбонюк В. Так гартувались сильні духом. – Львів: Вища школа, 1975. – С. 19.
27. Жив'юк А. Дунін-Карвицькі // Нове життя. – 1992. – 29 серпня.
28. Цинкаловський О. Стара Волинь і волинське Полісся: (краєзнавчий словник – від найдавніших часів до 1914 року). – Т. 2. – Ін-т дослідів Волині. – Вінніпег: Волинь, 1986. – С. 88.

29. Радянська Ровенщина. 1939–1959. Документи і матеріали. Львів. Кн.-журн. вид. 1962. – С. 75–76.
30. Історія міст і сіл Української РСР в 26-ти томах. Ровенська обл. – К.: АНУ УРСР, 1973. – С. 25.
31. Радянська Ровенщина. 1939–1959. Документи і матеріали. – Львів. Кн.-журн., вид., 1962. – С. 70.
32. Історія міст і сіл Української РСР в 26-ти томах. Ровенська обл. – К.: АНУ УРСР, 1973. – С. 325.
33. Флуерар М. Історичний нарис про селище Мізоч. Машинопис. 1964. – С. 15.
34. Єфімчук Ф. Дерманська неповна середня школа (1939–1941 рр.) // Нове життя. – 2009. – 2 жовтня.
35. Флуерар М. Історичний нарис про селище Мізоч. Машинопис, 1964 – С. 13.
36. ДАРО, ф. Р-569, оп. 1, спр. 1, арк. 52.
37. ДАРО, ф. Р-635, оп. 1, спр. 65, арк. 1.
38. Кульчицький С. Возз'єднання Західної України з УРСР: від 1939–1943 рр. // Історія та правознавство. – 2009. – серпень. – Ч. 22-24 (194-196). – С. 32.

Додатки

№ 1

Суспільний лад містечка Мізоч за «перших совєтів» (1939-1941 рр.)

1939 рік приніс у життя мізочан великі зміни. 17 вересня в містечко вступила «доблесна» Червона армія. Хоча «доблесною» її назвати важко — з вигляду солдати були обдерті, нещасні, голодні. Не порівняти з солдатами польського гарнізону, що стояв до 1939 р. у Мізочі — гарно вдіті, в хромових чоботах. Але червоноармійці не комплексували — голодні та бідні, вони суворо дотримувалися наказу: не брати нічого з рук українців.

Прийшла нова влада — прийшли і нові порядки. Панську землю роздали селянам, які, правда, недовго нею радувались. Це допоки всіх не «запрягли» в колгосп. А тих, хто не підкорився, — на Сибір.

Зміни в суспільстві відчули навіть школярі. З навчального процесу було вилучено польську мову та Закон Божий, натомість ввели німецьку. Понавозили підручники російською мовою і стали вчити радянських пісень типу «Широка страна моя родная, много в ней лесов, полей и рек». А своєї історії нас не вчили, тільки про Енгельса стали говорити та про Сталіна з Леніном.

Що стосується солдат, то вони непогано ставились до місцевого населення. Але зовсім по-іншому поводили себе місцеві ідеологи радянського будівництва. Чимало службовців приїхало в Мізоч зі сходу. Їм відразу дали квартири та кращі умови. Вони нічого не розуміли у звичаях місцевого життя. Їм була чужа українська культура, яка різко відрізнялась від їхньої. Вона

дико контрастувала з місцевою, українською. Довго різали вуха мати українцям, без яких не могли спілкуватися представники старшого «братнього народу». Тому що вони були східняки, а ми з Західної України. Тут ще була церква, священники. Ще було по-божому. А там, всякі мати-перемати, все таке дике пішло. Заходить у хату і не питає, чи стара, чи мала, там мати...

Як прийшли червоні, батько вступив у ряди міліції, але не довго там був — три місяці. Коли люди побачили, що то за влада, що кусок хліба стали одбирати, розчарувались. Тому батько пішов працювати на цукровий завод. Лад, що встановили брати-визволителі, можна схарактеризувати словами Кобзаря: «На нашій, не своїй землі». Тому що господарями себе мізочани не відчували. Навпаки — людей зробили ворогами народу. А ярлик цей приклеїли через те, що вони були просто українці...

Літературне редагування автора

Відеоінтерв'ю «Праведниці народів світу» Марії Сидорівни Мосійчук 1927 р.н., записане Геннадієм Тененбаумом (американський центр вивчення Голокосту) 19 листопада 1997 року // Архів автора

№ 2

Спогади Андрона Якимовича Мельника про прихід радянської влади в Мізоч 1939 року

Під час панування панської Польщі в нашій хаті збирались люди, які були прихильниками радянської влади, читали заборонену політичну літературу, газети з СРСР: «Правда», «Известия» та ін. Приходили до нас Слободюк Сидір Тимофійович, Слободюк Міна Тимофійович, Слободюк Хрисон Тимофійович, Мислінчук Григорій Касьянович, Рибак Клим та інші. Пам'ятаю, як у нас вдома збиралися ці люди і ходили до Спасівського і Нараївського лісу, особливо 1 травня, де проводили маївки, брали з собою книги, газети, читали їх, а пізніше виконували революційні пісні та Інтернаціонал.

На превеликий жаль, певна частина нашого населення не знає навіть того, що до вересня 1939 року західні області України перебували під жорстоким соціальним і національним гнітом Польщі. Тут насаджувалася буржуазно-націоналістична ідеологія, здійснювалось політичне ополячення, «окаатоличення» населення краю, знищення його культури, мови. Тяжке економічне становище, соціальний і національний гніт змушували трудящих шукати «кращої долі» на чужині. Дуже багато сімей виїхало до Америки. Часто до нас навідувалися поліцаї, вони переслідували нашу хату і сім'ю. У 1938 році, коли закінчив 7 класів, неповнолітнім був змушений іти працювати на цукрозавод. І з того часу почалася моя трудова діяльність, спочатку учнем слюсаря, тоді слюсарем, а в сезон переробки буряків працював випарщиком. І настав довгоочікуваний, радісний і найщасливіший для нас день — 17 вересня 1939 року. Цей історичний день запам'ятався мені й усім жителям містечка Мізоч на все життя, якого ми чекали дуже довго і з великим нетерпінням. У пам'яті моїй 17 вересня 1939 року. Це була неділя,

яка принесла визволення західним областям країни Червоною армією.

Перша зустріч проходила коло нашої хати, а зустрічати прийшло все населення Мізоча і навколишніх сіл. І ось 9 година ранку, наближаються радянські танки. Багато людей зупинялося, з танків повиходили червоноармійці й командири Червоної армії. Вони повели зустрічні промови, в яких запам'яталися такі слова: «Товариші, ми принесли вам визволення, усьому населенню західних областей України, робітникам і селянам, буде вже у нас Радянська влада, земля, яка належала поміщикам, буде тепер селянською, а заводи будуть належати робітникам». Це дуже обнадіяло всіх, ми стали вільними громадянами, вільною стала рідна мова. Пізніше червоноармійці дарували всім газети, листівки, книги і брошури на українській мові, які писали про події в Радянському Союзі.

У той час ми з батьком працювали на цукрозаводі. І вже на третій день після визволення нашого краю, 20 вересня 1939 року, приїхали на машині начальник військового гарнізону т. Мусяченко Яків Тимофійович і його заступник по політичній частині політрук Вишневський. Вони зібрали всіх робітників заводу і провели мітинг. Вони роз'яснювали всім присутнім про нові порядки на території містечка Мізоча. Щоб підготувати завод до пуску для переробки цукрових буряків і виготовляти цукор, був призначений новий радянський директор цукрозаводу т. Шейман. Потім запропонували колективові цукрозаводу обрати голову волосного комітету, який буде керувати новою радянською владою в Мізочі. Робітники всі як один висунули одну кандидатуру на посаду голови волосного комітету — мого батька, робітника Мельника Якіма Корнійовича — і проголосували за нього.

Тоді т. Мусяченко Я. Т. і т. Вишневський привітали мого батька і забрали з собою вже організувати радянську владу в містечку Мізочі. Спочатку організували робітничо-селянську міліцію з кращих людей Мізоча для підтримки порядку на нашій території. Запам'ятав деяких товаришів: нач. міліції Гольбартена, заст. начальника Слободюка Сидора Тимофійовича, працівників міліції Радімовича Семена, Коломиса Захара Іларіоновича, Ковальчука Івана Гавриловича, Котинського Кузьму Сильвестровича, Слободюка Міну Тимофійовича, Бісовецького Петра Панасовича, Коломиса Гервасія Климовича та ін. Запам'ятав членів волосного комітету. Це Мельник Яким Корнійович, Тихонов Євтух, Чижик.

Почалися нові порядки в Мізочі, нова влада. На вулицях проводили мітинги, а також у Будинку культури. Військові демонстрували радянські кінофільми по декілька сеансів у день. Люди, які приходили дивитися кіно, не вміщались у Будинку культури, бо мало хто бачив кіно. Демонстрували революційні кінофільми: «Ленін у жовтні», «Ленін у 1918 році», «Щорс», «Чапаєв» та багато інших про життя, яке проходить в Радянському Союзі. Пам'ятаю, в кінці вересня 1939 року прибув у Мізоч комісар Сергєєв, який організував на території Мізоча керівників радянських партійних і політичних органів і був утверджений у Мізоцький район. Спочатку був головою

райвиконкому мій батько, Мельник Я. К., а в жовтні 1939 року прибув новий голова райвиконкому Репун Сергій Павлович, а батько став заступником голови райвиконкому, прибули й інші працівники, секретар райвиконкому Пидун.

Першим секретарем Мізоцького райкому партії був Бур'ян, другим секретарем — Копленко і секретарем райкому — Бондаренко. Працівники НКВД — нач. Соловйов, заступник його Шеляпин і Нікітін-Козлов. Начальник райвідділу міліції Васітінський, прокурор району Гладишев, народний суддя Школьний, уповноважений по заготовках Бацура Іван Іларіонович, нач. райторга Сіліхін Павло Михайлович, головного РПС Владіміров. Радісно і весело ми жили при радянській владі, краще жили всі люди, бо мали змогу працювати і мати добрі заробітки.

1 жовтня 1939 року відкрили в Мізочі середню школу, я працював на цукрозаводі, навчався в середній вечірній школі, до війни закінчив 9 класів. Ще запам'яталось мені, що на початку жовтня 1939 року проводилися збори нашого селища, де обирали делегатами на збори до м. Львова. Вони мали прибути до Львова, щоб проголосувати за возз'єднання західних областей України в єдину Радянську соціалістичну республіку. Делегатами обирались від нашого Мізоча громадяни Грибовський Михайло Антонович, директор Мізоцького пивзаводу і Гаєвська Марія Сергіївна, селянка (пізніше під час окупації в 1943 р. вони були знищені українськими буржуазними націоналістами).

Ще хочу згадати одну дуже важливу політичну подію. На початку 1940 року проводилися вибори до місцевих рад. Для нашого населення це були перші вибори, бо раніше вибори у нас не проводились. А проходили вони на високому політичному рівні. Виборча дільниця знаходилася на території старого селища цукрозаводу (я був тоді неповнолітнім і не мав права голосувати), але я був присутнім на виборчій дільниці, все бачив і пам'ятав.

Весною 1940 року в Мізочі був організований перший колгосп імені Робітничо-селянської Червоної армії (РСЧА), на землях колишнього місцевого поміщика Карвицького, який мав більше однієї тисячі га.

Першим головою колгоспу ім. РСЧА був обраний колишній батрак Слобода Сава Михайлович, працювали в колгоспі колишні батраки, які працювали раніше на поміщика, а також інші бідняки нашого містечка.

Пам'ятаю, коли перший раз посяяли і зібрали колгоспний врожай, то люди, які працювали в колгоспі, одержали по дві й більше тонн зерна і багато грошей. Стало відразу видно, як покращилося життя наших селян. Але це життя було недовго. Почалось велике горе — 22 червня 1941 року — фашистська Німеччина розпочала неоголошену війну проти Радянського Союзу...

Записано в травні-червні 1988 року

№ 3

**Спогади Євгена Овсіюка
про прихід радянської влади в Мізоч 1939 року**

На той час мені виповнилось п'ятнадцять років. Проживав я тоді зі своїми батьками в селі Спасів Здолбунівського району (на той час мізоцького) Рівненської області, недалеко від лісу і залізниці, котра тягнулась до Мізоцької цукроварні. Коли німці напали на Польщу, то на цій залізниці поляки у лісі замаскували військовий ешелон з охороною. Ми, хлопчачи-підлітки, туди ходили з цікавістю. Одного разу, в неділю, ми, четверо юнаків, йшли до Мізоча на звукове кіно, яке в той час було великою рідкістю. Стежка до Мізоча, по котрій ми йшли, пролягала попри залізницю, де був замаскований той військовий ешелон. Польські жовніри зупинили нас і розпитали, куди ми йдемо. А на підході до Мізоча назустріч нам бігли такі ж, як і ми, юнаки і радили нам не йти в Мізоч, бо там є якісь чужі танки. Ми, налякані, повертаємося назад додому. Коли пробігаємо повз ешелон з охороною, то жовніри нас знову зупиняють і запитують: «Що сталося, хлопці, чим ви налякані?». Я відповідаю, що в Мізочі є якісь чужі танки. Один із жовнірів каже нам: «Не бійтесь, це радянські війська йдуть нам на допомогу». І з радістю викрикує: «Віват! Віват! Завтра будемо в Берліні». В цей час над ешелоном пролетіли два літаки».

Ми, хоч і молоді ще були, але відчули небезпеку і швидко втікаємо додому. Вдома довідуєся від сусідів, що в нашому селі Спасів уже є радянські танки. Я біжу далі в село, щоб побачити їх. Це ж так цікаво для підлітків. Прибігаю і бачу, що люди дійсно радісно розмовляють з танкістами, що «брати» прийшли нас радісно визволяти з-під польського ярма (так танкісти роз'яснювали людям). Враз у мене виникає думка: а що ж то зараз робиться на залізниці? І я з цікавості знову вертаю туди. Аж тут — кулеметна черга. Зі страху падаю на землю. Але далі — тиша. Я встав і побіг до ешелона. Підбігаючи, бачу, як люди із сусідніх сіл — Волиці і Замлинь — уже нишпорять по вагонах. Польських жовнірів уже нема, їх полонили радянські вояки.

Бачу, як радянські солдати розбивають польські вагони, все звідти викидають і кричать: «Люди, беріть — це ваша праця, ваші мозолі!». А у вагонах була військова одежа, взуття й інші речі. Люди розбирають хто що може. Один із танкістів дає чергу з кулемета понад головами людей — ті в паніці все кидають. А солдати сміються. До вечора всі вагони були розграбовані, і люди розійшлися по домах. Через деякий час у нас була встановлена радянська влада.

Овсіюк Є. Незатерті сліди. Спогади.
Серія книг «Реабілітовані історією». —
Рівне: Азалія, 1997. — С. 3–4.

Створення колгоспу ім. РСЧА в Мізочі

У лютому 1940 року Мізоч облетіла звістка про створення колгоспу. Дійшла вона й до Шахів. Зраділи. Але й вагалися. Куркульня плітки розпускала, що все майно, реманент, худобу поодбирають, і буде воно спільним. А своє — то воно є своє...

Якось зайшов до них Сава Михайлович Слобода, — колишній батрак з бідарів. Розговорилися. Сава Михайлович переконав їх, що все то брехня, люте, передсмертне сичання вовків. А на прощання сказав:

— Приходьте післязавтра до маєтку панського на збори. Отам усі й порадимось, як далі господарювати будемо.

Людей зібралось багато. Як могли, причепурилися, повдягали святкове. Одні прийшли з твердим наміром вступити до артілі, інші — придивитися, що то воно буде.

Першим слово взяв Сава Михайлович:

— Подивіться на мої руки. На зморшки, що проклало кляте життя. Цими руками я робив на пана. Він пив, гуляв, роз'їжджав по Варшавах, а ми рідко бачили кусень хліба. Тепер ми житимемо, як живуть на Радянській Україні. Що один чоловік? Колектив — то сила. Ми спільно будемо господарювати, спільно здобувати своє щастя. Подаю заяву. Прошу мене вважати колгоспником.

За ним підвелися Марко Кужель, Євдокія Попик.

— То що, Трохиме? Люди правду кажуть, — прошепотіла Зінаїда Савелівна. — І нам за людьми йти треба.

— Так, Зіно, і ми за ними підемо. Подаємо заяви...

З радістю зустріли селяни пропозицію обрати головою колгоспу Саву Михайловича Слободу. Всі знали його як роботящого, чесного, вдумливого чоловіка.

— А як же ми назвемо свою артіль? — запитав у присутніх голова.

— Назвемо іменем нашої визволительки Червоної армії!

Усі охоче погодилися. Так був створений колгосп імені Робітничо-Селянської Червоної Армії — РСЧА. Розмістився він у колишньому маєтку магната Карвицького.

Сербін Г. Злет. На комуністів рівняємо крок //

Зміна. — 1971. — 24 липня. — Ч. 87 (734), — 27 липня. — Ч. 88 (735).

№ 5

**Кореспонденція про успіхи,
досягнуті колгоспниками артiлі ім. РСЧА,
Мізоцького району**

21 грудня 1940 р.

Плоди колгоспної праці

Голова Мізоцького колгоспу імені РСЧА тов. Слобода знайомить нас із колгоспним господарством: «Тут, де зараз колгосп, був колись маєток поміщика Карвицького. У нього одного було набагато більше землі, ніж в усіх селян Мізоцької волості. За безцінь працювали на поміщика селяни, переносючи на своїх плечах панську кабалу, неймовірно страждання.

У лютому 1940 року колишні батраки і бідняки пішли по новому шляху, по шляху своїх єдинокровних братів. Була створена сільськогосподарська артiль імені Робітничо-Селянської Червоної Армії. Перший рік колгоспної праці дав чудові плоди. Кожен колгоспник на ділі переконався в перевагах колективного господарства над одноосібним.

Взяти, наприклад, колишнього батрака Марка Кужеля. Хліба йому колись ніколи не вистачало. Вічно бідували, терпіли нужду і голод діти Марка. А зараз, в колгоспі, по-іншому живе ця родина. На 680 трудоднів, що їх заробили в колгоспі Марко Кужель, його дружина Палажка, дочка Анастасія та син Володимир, колгосп нарахував їм 233 пуди хліба, 3400 крб. грішми, картоплю та інші продукти.

Євдокія Попик і її мати на свої трудодні одержують 150 пудів хліба і 2150 крб. грішми. Степан М'яолік з дружиною Антоніною заробили 143 пуди хліба і 2035 крб. грішми.

Колгоспники артiлі ім. РСЧА правильно зрозуміли, що їх добробут цілком залежить від зміцнення громадського колгоспного господарства, від того, яким буде врожай з колгоспних ланів. Стахановська праця дала свої результати. Урожай зернових по колгоспу становить 20,64 ц з га, цукрових буряків — 315 ц з га.

Колгосп велику увагу приділяє розвитку тваринництва та інших галузей артiльного господарства. В колгоспі є молочно-тваринна ферма, вівцеферма, птахоферма, пасіка, зарибнені ставки. Все це дає великі прибутки, зміцнює колгосп.

Від реалізації сільськогосподарської продукції колгосп одержав 75 тис. крб. прибутків, зокрема, від реалізації городини — 14 тис. крб., тваринництва — 10390 крб., риби — 1200 крб. і т. д.

На кожен зароблений трудодень колгосп розподіляє по 5,5 кілограма зерна і по 5 крб. грішми. У наступному році, з розвитком допоміжних галузей господарства, грошова оплата трудодня ще більше зросте».

Радянська Ровенщина. 1939 – 1959. Документи й матеріали
(Ред. колегія: канд. іст. наук В. Вишнякова (відп. ред) та інші).
Львів, кн-журн. вид. 1962. – С. 75-76.

Список* сільських рад Мізоцького району Рівненської області
(станом на 2. IV. 1940 р.)

П/п	Назва центрів	К-сть дворів	К-сть населення	Підле-глість	П/п	Назва центрів	К-сть дворів	К-сть населення	Підле-глість
1.	Мізоч місто	133	2920		15.	Борщівка сел.	71	245	
2.	Мізоч село	430	2729			чес.	47	222	
	Клопіт			2,5		Видумка	11	52	
	Тіньковщина			1,5	16.	Буца	292	1819	
	хут. Білашев				17.	Майдан	150	592	
3.	Дермань I	564	3130			Майданська Г	41	297	1,0
	Застав'є			1,0		Балярня			1,5
4.	Дермань II	514	3054			Камінна Гора	41	197	1,0
	Залуже			1,5	18.	Мощаниця Ст.	222	1079	
5.	Озірко		238			Султанівка	42	212	1,5
	Мизочик	124	576	1,5	19.	Мощаниця Мал.	334	1335	
	Дуброва					Броченці			1,0
6.	Кунин	394	1660		20.	Мощаниця Нов.	400	1874	
	хут. Кунинщина				21.	Ступно	431	2080	
7.	Коршев	130	745			Капітули			0,5
8.	Уїздці I	216	1263			Соканиці			0,5
	Уїздці II	57	301			Буківки			1,0
	Бережинки					Лазорі			0,5
9.	Спасів	235	1459			Летуни			1,5
10.	Цурків	146	1002		22.	Гурби	104	541	
	Наdejда					Кошари			1,5
	Сокирки				23.	Півче	134	541	
11.	Білашев	496	2804			Суйми	148	840	1,0
12.	Стубло	70	484			Лоша			
	Замлянне	83	418	1,0	24.	Кудрин	28	197	
	Волиця	63	364	1,5		Будки	55	266	0,5
13.	Будераж обдян.	279	1086			Лупайки	4	22	3,5
	Част.	46	303	0,5		Камінні	8	82	
	Новий світ	23	144	1,0		Сількова	22	132	
	Петриковщина	10	58	2,0	25.	Залібівка	107	463	
14.	Свят'є	54	261			Калники	19	112	3.0
	Закут	9	35	1,5	26.	Зелений Дуб	56	264?	
	Чернива	16	98	1,5					
	Мости	47	254						

ДАРО, ф. Р-569, оп. 1, спр. 1, арк. 52

* Подано зі збереженням стилістики та орфографії оригіналу.

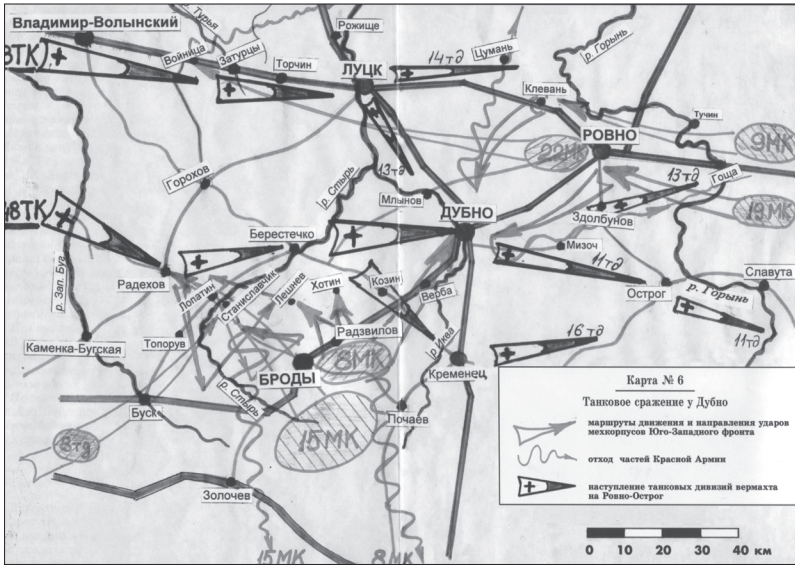
Розділ III.

Встановлення німецької влади та політика окупантів

«На рассвете 22 июня 1941 г. гитлеровская Германия, вероломно нарушив договор о ненападении, без объявления войны напала на Советский Союз. Фашистская авиация подвергла бомбардировке аэродромы, военноморские базы, железнодорожные узлы и города, в том числе Киев, Одессу, Львов, Житомир, Севастополь. Немецко-фашистские наземные войска вторглись на территорию СССР. Началась самая жестокая и кровопролитная война из всех, какие переживал в своей истории советский народ»¹.

Історія Української РСР. Т.8

Населення радянської держави не було готове до нападу нацистів, зважаючи на радянсько-німецький договір про дружбу. В народі ширились чутки про можливу війну між двома державами, та мало хто вірив, що на таку потугу, як СРСР, зуміє хтось напасти, до того ж — перемогти. Однак зважаючи на політику, що здійснювала радянська влада, з'явилось чимало прихильників німецької влади, зважаючи її прихід визволенням від більшовицьких окупантів. Слушною видавалася тоді багатьом заява гітлерівського ідеолога Альфреда Розенберга, що Радянський Союз «ожебравив українців в усіх ділянках суспільного життя». У часописі «Волинь» (за 7 вересня 1941 року) з цього приводу було оголошено конкурс на краще висвітлення радянської окупації «Що я пережив за останні два роки большевицького панування»². Улас Самчук у своєму творі «На білому коні, на коні вороному» стверджував, що люди зі сподіванням дивилися на прихід нової влади, і так прокоментував ситуацію: «Населення України на початку було більше схильне вважати фюрера спасителем Європи і вітало німецьку військову силу якнайщиріше»³. «Протягом минулих десятиліть у нас витворилося певне переконання, що в Європі єдино Німеччина може бути зацікавлена постанням України в самостійній формі»⁴.

План наступу німецьких військ (червень 1941 р.)

Через п'ять днів після нападу німці встановили контроль у Мізочі. 27 червня 1941-го містечко⁵ було окуповане*. 25 червня через Мізоч відступали військові радянські частини та біженці⁶ (Додаток № 1).

Згідно з планом наступу німецьких військ⁷, радянське командування намагалося дати відсіч німецьким окупантам. Так, 19, 22, 8, 9, 15 моторизовані корпуси протистояли німцям біля Дубна. Завдавши розгрому радянським військам (19 корпус відходив через Мізоч), 13-та німецька танкова дивізія ввійшла в Мізоч. Свідком тих подій є пам'ятний знак — могила невідомому солдатowi на перехресті вулиць 1 Травня і Богдана Хмельницького. Тут, за переказами, загинули в бою двоє радянських кулеметників, які намагалися не пропустити німецькі війська⁸.

Про початок війни у своїх мемуарах розповідає І. Баграмян. У третьому виданні «Так починалась війна» автор згадує про розпорядження генерального штабу. Щоб дати відсіч німцям поблизу Луцька та Станіславчика, танкові частини Мухіна довелося направити в напрямку Здолбунова та Мізоча⁹.

Першою жертвою війни можна вважати мізочького лікаря Фридриха. Під час наступу на містечко один зі снарядів влучив у його садок. Фридриха було смертельно поранено, а вже за кілька годин він помер¹⁰.

Ось якими споминами про окупацію німецькими військами Мізоча

* Окупація – форма встановлення контролю агресором над загарбаними територіями.

Пам'ятник двом невідомим радянським кулеметникам на розі вулиць 1 Травня і Богдана Хмельницького

ділиться колишній упівець Іван Бихалець: «27 червня близько 10-ї години ранку в Мізоч увійшла німецька танкова колона. Ніхто їх хлібом-сіллю не зустрів. Люди повиходили з хат, з цікавістю дивилися на нових «визволителів». Дехто виносив їм на їх прохання яйця, молоко, а вони взамін давали мило, цукерки, цукор. Декого вгощали ромом. Дітвори висаджували на танки, фотографували, пригощали цукерками. Здавалося, то справжнє визволення»¹¹. Ще й зараз в односельців є фотографії з німецькими солдатами.

За ініціативою «некоторых жителей местечка» після відходу Червоної армії, коли «вся хозяйственная жизнь была нарушена», в Мізоч почало діяти самоуправління, головою якого обрали Гуца Трофима¹².

На початку липня 1941-го було організовано вибори. Для цього від кожної сільради прибули два представники, з-поміж яких обраний новий голова.

Практична діяльність управи зводилася до економічного господарювання в районі: ремонту доріг, мостів, організації допомоги населенню, що потерпіло від війни.

Як свідчить протокол допиту, проведеного старшим слідчим відділу контррозвідки «Смерш» капітаном Гумеровим 28 лютого 1944 року, німецьке командування нав'язало робітникам управи роботу із забезпечення Німеччини продовольством і фуражем. А після приїзду гебітс-комісара в Здолбунів місцева управа проводила свою роботу під його контролем¹³.

Окупувавши містечко, спочатку нацисти не дозволяли собі знущання над населенням. Коли у Львові 30 червня 1941 року проголосили

відновлення Української держави, в Мізочі було проведено мітинг, вивішено синьо-жовті прапори¹⁴. Чимало українців пішли служити в німецькі органи¹⁵. Аби прихилити місцеве населення та створити видимість лояльності влади, німці йшли на компроміс у культурницькій сфері, особливо якщо це було їм вигідно (антирадянська агітація).

Часопис «Волинь» повідомляв про діяльність мізоцької молоді за німців. Вона, після відходу радянської влади, взяла активну участь у суспільному житті: висипала на терені Мізоча могилу «Борцям за волю України», «і все скупчується біля тієї могили, скупчується біля тих, які життя своє зложили для цих великих пасинків»¹⁶ (Додаток 2).

8 лютого 1942 року завдяки Ініціативному комітетові в Мізочі відбулася урочиста панахида зі вшанування роковин героїв Крут¹⁷.

«Волинь», інформуючи про цю подію, розповідала, що О. Волошинівна прочитала реферат, а серед декламаторів відзначилася О. Петлярівна віршем В. Явіва «Крути». Також брав участь у програмі церковний хор під проводом п. Блонського. Добровільно зібрані кошти з пожертв (датків) було призначено УЧХ (Українському Червоному Хресту) і місцевій «Просвіті»¹⁸.

Дозволили збирати та надсилати посилки в табори військовополоненим. Перекладаючи тягар утримання військових бранців на українську громадськість, німецьке командування дозволило їм надсилати харчі вагою до 6 кг. Відомо, що під час колядок молодь Мізоча зібрала 1135 карбованців, понад 100 буханців хліба, багато інших продуктів, які передано полоненим¹⁹. «Таке явище приємно вражає», — повідомляла «Волинь», — у молоді наступила гідна зміна. Коли в наступні роки гроші йшли переважно на гуляцькі цілі, в цьому році вся коляда піде до наших братів, які в прикрій таборовій дійсності будуть мати світлу хвилину. Подяка належить всій Мизоцькій молоді, а в першу чергу її представникові О. Марчукові, що дав приклад, гідний наслідування»²⁰.

Щодо освіти, то спочатку дозволили навчання, тому ще 1 вересня діти пішли в школу. Та вчилися вони недовго: рік, узимку 1942-го у зв'язку з розпорядженням генерального комісара всі школи припиняли свою діяльність²¹. У приміщенні школи окупанти розмістили німецький гарнізон і казарми для солдат²². Учителів, які залишилися без роботи, використовували, як секретарів сільських управ, кооперативів та інструкторів «Просвіті»²³. Щодо кадрів, то за національністю вчителі були різні: Сікорський, Івашкевічова (поляки), Шисселювна (єврейка, яку розстріляли гітлерівці під час окупації)²⁴, Шумовська (українка).

Деякі батьки наймали своїм дітям приватних учителів. Майже десятеро ходило до священика додому. Він навчав Закону Божого, а дяк

Блонський — писати, читати й арифметику²⁵. Проте більшість дітей була позбавлена права на освіту. За таких умов учителька української мови А. Шумовська почала шукати вихід зі становища. Завдяки її проханню німецьке керівництво дозволило відкрити 7-й клас. Для навчання виділили стайню для коней²⁶.

Кілька днів школярі розчищали приміщення від гною, прибирали, мили. Так, у хліві (стайні) розпочався 1942/1943 навчальний рік. Коли не можна було обігріти приміщення, учні йшли навчатися до вчительки додому. Згодом за семикласниками почали ходити вчитись і молодші школярі. Збиралися групами по 5-6 чоловік. Щоб не запідозрили в порушенні окупаційного режиму, третьокласники і четвертокласники ходили не щодня і не разом. Таким чином, напівлегально в себе в хаті, на вулиці Сурмичі, А. Шумовська проводила уроки зі школярами.

Випуск Мізоцької школи 1943 року (30.VI.43 р.)

Щодо адміністративного поділу окупованої території, то ще двадцятого серпня 1941-го значну частину українських земель включили до складу т. зв. Рейхскомісаріату «Україна» з центром у м. Рівному. Територія рейхскомісаріату (339,2 тис. кв. км) була поділена на шість округ. До Рівненської округи (гебіту) ввійшов Мізоч. Наказ про створення Райхскомісаріату «Україна» вийшов 20 серпня 1941 року²⁷.

Після окупації містечка німецька адміністрація створює свої органи влади. Жандармерію очолив німецький офіцер Древе, маючи двох помічників-німців. Гестапо в Мізочі очолював Райх, його заступником був

фольксдойч Гілле. В. Бідюк зазначає, що мізоцьку шуцполіцію очолив виходець із Гурбів, польський офіцер, фольксдойч Гребер²⁸. Працювали в поліції на чолі з комендантом місцеві українці²⁹.

Становлення окупаційного режиму супроводжувалося регламентацією життя місцевого населення, особливо євреїв. Із наказу районного коменданта народної міліції міста Мізоч (Додаток № 3) дізнаємося, що всім особам наказувалося здати владі радіоприймачі, велосипеди, друкарські машинки. Усе це зробити протягом трьох днів (із 22 до 25 липня 1941 року)³⁰.

Без дозволу влади жителям міста не можна було залишати місця свого помешкання. За невиконання вищеназваних пунктів винні каралися судом воєнного часу³¹. Були й пункти, за невиконання яких відразу розстрілювали. Це наказ здати холодну та вогнепальну зброю протягом 24 годин, всім особам «без різниці національності, які будуть допускати грабунки, напади та саботаж іншого характеру».

Євреїв, наприклад, заставляли носити сині шестикутні зірки (зірка Давида)³². Від 8 вечора до 7 години ранку заборонялося виходити на вулицю. За порушення розпорядження — найвища міра покарання: розстріл³³ (див. розділ «Єврейське питання»).

У центрі Мізоча було поставлено шибеницю. Карали людей відкрито для залякування. Старожили згадують, що сутужно доводилося з продуктами. Хліб і олію продавали за картками. На одну душу — 200 г хліба та 100 г олії, а м'яса й борошна взагалі не продавали³⁴.

Відчуваючи утруднення з робочою силою, Третій Рейх почав використовувати працю окупованих народів. 7 листопада 1941 року Герман Герінг (уповноважений із «чотирирічного» плану) поставив завдання на роботах використовувати закордонну робочу силу, головним чином — із СРСР. Україна стала найбільшим постачальником «живого товару» до Німеччини³⁵. Таким чином, виникла категорія робітників під назвою «остарбайтери» (із нім. *ostarbeiter* — «робітник зі сходу»³⁶).

Наприкінці 1941-го — на початку 1942 року було розгорнуто галасливу пропагандистську кампанію щодо переїзду в Німеччину: численні листівки закликали українців їхати туди працювати. Робітникам пропонували краще майбутнє, обіцяли «передове місце серед інших»³⁷. Така політика нацистам спочатку частково давала результати. Знаходилися люди, які в умовах воєнного безробіття шукали кращої долі й добровільно погоджувалися на переїзд. Але більшість населення, дізнавшись про жahlivі реальні умови праці, відмовлялася їхати на чужину³⁸.

Переконавшись, що на добровільних засадах забезпечити потрібну кількість робочої сили не вдасться, у травні 1942 року нацистське ке-

УКРАЇНЦІ!

**Зголошуйтеся на працю в Німеччині.
Пізнайте Німеччину і її методи праці.
Ви повернетесь багаті досвідами і своїм
трудом здобудете передове місце
серед інших!**

Заклик українцям їхати на роботи в Німеччину на сторінках часопису «Волинь» від 21 травня 1942 року

рівництво видало наказ про запровадження насильницької трудової мобілізації в окупованих районах. Для цього рейхскомісар Еріх Кох розпорядився організувати облави по всій Україні. Кожному місту, містечкові, навіть хутору було вказано кількість людей для відправки до Рейху³⁹. Тож не лише здорових чоловіків, але й старших дітей, підлітків примусово відправляли до Німеччини. Хто міг — відкуплювався, хто ні — мусив їхати. Спочатку вивезенню підлягали особи віком від 18 до 45 років, згодом верхня вікова межа дійшла до 65, а нижня опустилася до 14 років.

У Німеччині були створені «ринки збуту робочої сили» («арбайтцайм»), де цілком легально відбувався продаж привезених зі сходу людей підприємцям. Робітник коштував стільки, скільки дешеве пальто, робітниця — як черевики на дерев'яній підошві⁴⁰. Умови праці «остарбайтерів» — надзвичайно важкі, а оплата за труд — дискримінаційна. Робота тривала без вихідних і відпусток⁴¹.

Щоб зостатися на Батьківщині й не бути вивезеним до Німеччини, доводилося працювати на місцевих підприємствах у жахливих умовах. Зокрема, Андрон Якимович Мельник згадує, що в Мізочі він працював на лісопильному заводі по 14-16 год. на добу⁴².

В архіві Мізоцької селищної ради віднайдено 20 прізвищ людей, яких насильно вивезли до Німеччини (Додаток № 4)⁴³. Сюди слід віднести ще 11 чоловік зі с. Мізочик. Відомо, що тільки в травні (14) 1943 року з Мізочика до Німеччини було вивезено 11 осіб⁴⁴ (Додаток № 5).

Крім виселення, нацисти практикували більш жорстокі методи знущання над населенням: грабіж і вбивства. Один із приходів німців до українського господаря очевидець охарактеризував так: «Якщо треба було щось, наприклад поросся, то вони заходили у двір і не питали, чиє воно — шпичку вбік, закололи, похотали і все. Яйка єсть, м'ясо єсть? — давай. Де яку жінку чи дівчину «шкурнуть»...»⁴⁵.

Самі німці рідко виконували «чорнову роботу». В акціях в основному брали участь найманці⁴⁶. Особливо це можна говорити про поляків і угорців (мадяр), які в зв'язку з історичними причинами мали конфлікти

з місцевим населенням⁴⁷.

Архівні дані підтверджують, що після переходу української поліції в УПА німці почали загрозувати з польським населенням. Із польських націоналістичних елементів окупаційна влада створила каральні органи — в районних центрах так звану польську охоронну поліцію, а в сільській місцевості — поліцейські пляцувки⁴⁸.

На думку дослідника О. Тищенка, який вивчав

Довідка, видана Корнійук Галині Михайлівні про те, що її насильно вивезли до Німеччини, де вона працювала на фабриці з 19 червня 1942 року до 30 січня 1945 року

цю проблему на прикладі Здолбунова, до окупантів пішли служити особи польської національності, що допомагали нацистам палити села Дермань, Святе й частину осель родин українських націоналістів у Мізочі влітку 1943-го⁴⁹. Тож у повідомленнях про грабежі українського населення скрізь фігурують сусідні «брати-слов'яни».

Практично не було дня, щоб окупанти не їхали в села грабувати. Звіт повстанців за 1943 рік засвідчує: «нема ні одного села, де б не проходила ворожа акція, де не спалено принаймні кілька господарств чи убито осіб»⁵⁰.

Варто наголосити, що Мізоч став тим опорним пунктом, звідки робили свої грабіжницькі виїзди поляки та німці. Ця ж картина простежуватиметься після вигнання нацистів при встановленні радянської влади. Тоді вже «нові господарі» будуть «полювати» на нелояльних і несвідомих, а ворогів народу звозити в мізоцьке управління НКВС.

Щодо грабунків нацистів, то таких повідомлень — чимало не лише в архівних фондах і на сторінках місцевої преси, а й у джерелах інших регіонів. Журнал «Ідея і чин» за 1943 рік (№ 5), що друкувався в підпільній друкарні ОУН(б) на Львівщині, повідомляв про напади німців, поляків, мадяр на села Здолбунівщини, Мізоччини, Кременеччини та боротьбу з ними повстанців УПА⁵¹.

Злочини нацистів у Мізочі та Мізоцькому районі детально документуються починаючи з квітня 1943 року. Саме тоді фіксується перший грабунковий напад із Мізоча на Дермань Перший, вчинений поляками.

У ході акції, повстанці сотні «Гордієнка» зробила засідку, внаслідок якої було вбито трьох поляків⁵².

Злодіяння шести поліцаїв-поляків у сусідньому селі Білашів описує на сторінках «Волині» Сергій Охримчук. Прийшовши з Мізоча до Арсена Нестерчука, поляки погрожували вбивством і вимагали нагодувати їх і дати меду. Забрали мед і поїли, а повертаючись із Мізоча, зустріли жителя села Софрона Семеновича Нестерчука й почали вимагати в нього документи. Їх не виявилось. Дорогою додому його вбили⁵³.

13 квітня 1943 року каральний німецький загін вступив у збройну сутичку зі загоном УПА в районі сіл Будараж — Суйми — Святе. Каральні загонали оточили ці села й розпочали розправу з місцевим населенням⁵⁴. У с. Святому все чоловіче населення (83 особи) зігнали в клуню С. Денисюка й підпалили. 72 чоло-

Пам'ятний знак у с. Святе

віки згоріли живцем, 11 селян розстріляно з кулеметів під час спроби вирватися. На місці трагедії 9 травня 1990 року споруджено пам'ятник-стелу, де викарбовано прізвища загиблих.

У травні 1943-го підрозділ власовців, який базувався в Мізочі, прибув у с. Білашів (мета — пограбування). Троє чоловік (Ар-

Пам'ятник-стела в с. Святому, встановлений 9 травня 1990 року

тем Максимович Хурс — 1925 р.н., Іван Юхимович Грицюк — 1925 р.н. і Роман Іванович Довгаль — 1925 р.н.) не встигли сховатися. Власовці відкрили по них вогонь і всіх убили⁵⁵.

У липні 1943-го німців і угорців, які поверталися із с. Старої Мощаниці до Мізоча через с. Білашів, обстріляв підрозділ УПА. Між с. Білашевом і Мізоцем є хутір, який окупанти підпалили. Панасію Довгаль із дитиною вбили та кинули в палаючий будинок⁵⁶. 24 липня 1943 року поляки вбили в с. Мізочику Івана Виногородського (1911 р.н.), Саву Науменка та Порфирія Мосійчука (1887 р.н.).

20 серпня 1943-го відділ азербайджанців і декілька німців прибули з Мізоча до Будеража разом із крайсландвіртом. Робили ревізію в школі й у священника. Не знайшовши старости села, крайсландвірт вимагав, щоб за три дні визвали контингент. Того ж дня відділ німців приїхав до с. Борщівки Чеської, що в Мізоцькому районі, та наказав чехам здати за три дні поставку збіжжя 1040 цнт.⁵⁷

28 серпня 1943 року в Мізочі спалахнула пожежа. Поляки почали підпалювати хати українців. Чимало будівель Мізоча згоріло, повністю спалено вулицю Дерманську⁵⁸.

Наприкінці серпня і на початку вересня німці особливо активізувалися в Мізоцькому районі, паціфікуючи села. У Дермані та Верхові було зловлено 180 осіб. Частина відправили до Здолбунова, а частину розстріляли⁵⁹.

Убивства цивільних людей у роки війни траплялися часто. Деякі джерела звинувачують у них націоналістів. Одне з них свідчить, що в Мізочі на початку серпня 1943-го члени УПА вбили 14-річну Євгенію Бродовську (Brodowska), а її матір «некую Зелінську» (Zielinska) «прив'язали до стовпа і закололи ножами»⁶⁰.

У вересні 1943-го німці, грабуючи села Мізоцького району, особливо наголошували на тому, що УПА не змогла захистити українське населення. Цим самим окупанти намагалися підірвати авторитет УПА. Один із таких нападів із Мізоча на села Вербського району відбувся 1 вересня (повторився 9 вересня)⁶¹. Проте як сказано у звіті — «після хвилевого залякання населення знов приймає бойову поставу». Тож німецька пропаганда не має успіху⁶².

20 вересня 1943 року відділ німців приїхав до с. Борщівки Чеської та примушував чехів здати за три дні поставку збіжжя — 1049 цнт⁶³.

Зі звіту СБ ОУН про події на терені Південної Волині з 1 до 10 жовтня 1943-го дізнаємося, що до Мізоча приїжджав німецький офіцер СС, вибирав приміщення для 450 військовиків. Як зазначав інформатор ОУН «завдання їхнє — невідоме»⁶⁴.

А вже від 21 до 30 жовтня 1943-го відомо про розташування в Мізочі 350 окупантів: німців — 16 осіб, угорців — 28, польських шуцманів — 27, поліцейських зі сходу — 279 осіб. Озброєні вони були 300 крісами, 4 легкими кулеметами, 16 автоматами та 30 пістолями⁶⁵.

Нацисти грабували не лише просте населення, а й промислові підприємства та фабрики Мізоча й району. 27 жовтня 1943 року вони пограбували цукроварню, з якої до Рівного вивезли цукор, а з магазинів — збіжжя⁶⁶.

Огляд подій жовтня завершується повідомленням, що польсько-німецька міліція в Мізочі переодягається в «світські» (радянські) шинелі та ходить по Мізочу, розмовляє російською мовою. Поліція зі сходу, що приїхала до Мізоча, ходить по Ступному та Волиці й просить місцевих людей, щоби прийняли їхніх жінок із дітьми, а вони підуть у партизани⁶⁷.

У звіті ОУН за листопад 1943 року йдеться про те, що в порівнянні з попереднім періодом «німецька адміністрація не змінилась ні в чому». Ті самі люди її очолюють і таку ж саму політику проводять. Своїх грабункових акцій не припиняють, а навпаки — посилюють. У цей час Мізоцький район з-поміж інших від німецьких акцій постраждав найбільше, так, як попереднього місяця — Острозький⁶⁸.

Від нападів нацистів у листопаді 1943-го найбільше зазнали збитків села Мізоцького району: Буца, Білашів, Мощаниця, Ступно, Суйми, Півче (напади 5, 6 листопада 1943 року)⁶⁹.

4 листопада в Мостах два літаки спалили 10 хат. Вони намагалися запалити скирти збіжжя на Гурбах⁷⁰.

8 листопада понад 200 німців, поляків і «східняків» рейдом із Мізоча пограбували с. Дермань. Тоді вбили чотири особи і дві поранили⁷¹.

Грабунки наступного дня (9 листопада) зафіксовані в Кунині. Об одинадцятій годині туди з Мізоча прибуло шість авто поляків і німців. Окупанти взяли 8 кабанів, барана, понад 50 курей, багато гусей, сала, одягу, о тринадцятій годині з усім награбованим поїхали до Глинська, Мізоча⁷². А 10 листопада там, у Кунині, в господаря забрано двох свиней⁷³.

11 листопада з Мізоча прибули чотири автомашини, дві стали біля села, а дві поїхали в село. Взяли одинадцять гусей і вінок цибулі й рушили до Мізоча⁷⁴.

13 листопада о 20 год. через с. Озірко з Мізоча прямували п'ять фірм німців та 100 осіб піхоти: німців, поляків і східняків у напрямку Дерманя. В Озірку окупанти застрелили трьох повстанців (у звіті — «наших друзів» — авт.). У Дермані запалили монастирські будівлі, понад 100 господарств, убили чотири особи. О третій годині рушили до Мізоча⁷⁵.

Тоді ж (13 листопада 1943 року) озброєний гранатометом і легкою зброєю відділ німців, поляків та східняків із Мізоча на 10 фірах здійснив напад на села Стубло і Спасів⁷⁶.

За словами невідомого інформатора ОУН: «З Мізоча приїхали до Спасова німаки, зайшли до одного дядька, спалили хату і клуню, кажуть, це вони палять по доказу. Звідти пішли до попа, зв'язали його, а до його жінки сказали вибиратись», бо, мовляв, усе село сплять. Поїхали до Мізоча й забрали з собою священика⁷⁷.

Інформація про грабунки та акції окупантів надзвичайно різна: як про прості злочинства (крали гусей, сало, горілку), так і нищення та вбивства. Наприклад, 16 листопада з Мізоча на Здолбунів їхали понад 25 фір кубанців. По дорозі пограбували с. Кунин. Повибивали вікна і двері, забрали багато майна: сала, горілку; шукали кунинського попа (хотіли забрати з собою), однак його не було вдома. Повбивали людей і поїхали через Уїздці на Глинськ⁷⁸.

17 листопада повстанцям стало відомо, що до Мізоча прибувають ворожі війська й переходять до Дубного з багажами та збіжжям. Обоз кількістю 100 підвід забрав худобу з маєтка⁷⁹.

18 листопада з Мізоча до с. Спасова приїхали 60 німців із кубанцями й поляками. Вивідавши, чи нема повстанців, почали грабувати село. Люди втікали, а окупанти запалили клуні зі збіжжям. Після того почали грабувати. У декого позабирали все з одягу, забрали 17 коней, 8 возів, одного кабана, годинника, компаса⁸⁰.

23 листопада в Мізоч прямували 450 фір німецького табору. Розташувалися біля костелу та в держгоспі. Між ними були офіцери. 24 листопада до них приєдналися ще 20 фір. 25 листопада всі вони відїхали в напрямку Дубна.

26 листопада 1943 року відомо, що в Мізочі було 50 осіб східняків, 40 німецьких вислужників із німецькою жандармерією та 120 німців. Разом — понад 200 чоловік. Крім того, до них мали приєднатися ще 100 осіб угорської кінноти⁸¹.

У грудні 1943-го, згідно зі свідченнями повстанців, люди чинили окупантам опір і не здавали поставок, яких вимагала німецька влада. Тому вже 7 грудня вийшов наказ крайсляндвірта Мізоча стосовно покарань саботажників. Влада погрожувала застосувати щодо них «якнайжорстокіші міри»⁸² (Додаток 6).

15 грудня озброєних німецьких вислужників зі східняками бачили на вулицях Мізоча. Заходячи до господарств, вони просили горілки, кажучи, що пройшли 60 км і хочуть погрітися. Розпитували, де повстанці. Один господар, упізнавши німецького вислужника з Дерманя, нічого їм

не сказав і не дав. Вони від'їхали в сторону Кунина. Дорогою стріляли⁸³. 17 грудня окупанти пограбували мізочан, забрали п'ять свиней і кілька овечок. Наступного дня говорили, що грабували партизани⁸⁴.

Зі звіту коменданта району відомо, що 29 грудня до Мізоча зі сторони Дубна прибули 135 угорців, із них 30 осіб — цивільних. Були озброєні скорострілами, фінками та крісами. На 16-ох фірах везли багаж, накритий білими плахтами. Дорогою роздавали лютючки під заголовком «Українці» й розпитували, чи по селах немає тифу⁸⁵.

У тому ж звіті містяться такі відомості: 30 грудня 1943 року до Мізоча зі Здолбунова прибули шість автомашин німців, озброєних двома скорострілами. З цукроварні забрали меблі й вернулися до Здолбунова⁸⁶.

Наприкінці 1943-го угорці й поляки, що виїхали з Мізоча до Ступна, пограбували церкву. Пізніше запалили вздовж дороги кілька хат. Вертаючи через Стару Мощаницю, зустрілися з відділом УПА. У бою втратили 40 вбитими і 16 раненими⁸⁷.

Щодо грудня 1943 року, то маємо цікавий документ: «Витяг зі звіту ОУН про заповідяні поляками шкоди українському населенню в селі Мізочичу». Акт складено після 24 грудня 1943-го. Він містить відомості про злочини поляків у с. Мізочичу (Додаток 8). Згідно зі звітом повстанців, 23 грудня на с. Мізочик напали окупанти, але їм перешкодили відділи УПА, і «їх ціль грабіжницька не вдалася»⁸⁸. У цьому бою було вбито трьох, а за іншими даними, чотирьох окупантів, у повстанців обійшлося без втрат⁸⁹.

Коли в Мізочик прибули 30 осіб «по своє майно», населення втекло. Забравши худобу окупанти від'їхали. Відділ УПА, який в'їжджав на цей час у Мізочик, обстріляв їх. На допомогу німцям прибули ще дві фірманки угорців, які відкрили вогонь по повстанцях. Тож їм довелося відступити. Від'їжджаючи з села, німці запалили дві клуні й закололи 45-річного селянина⁹⁰. 29 грудня до Мізоча зі сторони Дубна прибули озброєні кулеметами, фінками, крісами та гранатами 135 угорців. Ще 300 мадярів на 10 автомашинах приєдналися до них 30 грудня.

Усього в Мізочі на 30 грудня було 28 німців, 35 німецьких висулужників, 80 чоловік поліції зі сходу та 235 мадярів. Разом — 378 осіб⁹¹.

Коли до Мізоча почала наблизитися лінія фронту, німці почали покидати цей район. Сталося це на початку 1944 року. Коли залишали містечко, робили все, щоб знівечити його: розбомбили залізничний вокзал, спалили цукровий завод, а на другий день після встановлення радянської влади німецькі літаки скинули «сотні дві бомб». Це були останні злочини окупантів⁹².

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. История Украинской ССР в десяти томах. Т. 8. – Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза (1941–1945). – К.: Наукова думка. – 1984. – С. 17.
2. Волинь. – 1941. – 7 вересня.
3. Самчук У. На білому коні, на коні вороному: Спомини і враження: у двох частинах. – Острог-Луцьк: вид-во Національного університету «Острозька академія», Твердиня, 2007. – С. 111.
4. Там само. – С. 53.
5. Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. – К., 1993. – С. 419.
6. Бабій С. Волинські дзвони (УПА в спогадах учасників і свідків). – Дубно: Край, 1994. – С. 9.
7. Солонін М. Бочка й обручі, або Коли почалася Велика Вітчизняна війна? – Дрогобич: Відродження, 2004. – С. 304.
8. Спогади Олександра Володимировича Михальчука, 1927 р.н., записані автором у лютому 2006 року // Архів автора.
9. Баграмян И. Так начиналась война. – 3-е изд. – К.: Политиздат Украины, 1984. – С. 148.
10. Розповідь Марії Сидорівни Мосійчук, 1927 р.н., записана автором у липні 2007 року // Архів автора.
11. Бабій С. Волинські дзвони (УПА в спогадах учасників і свідків). Дубно: Край, 1994. – С. 10.
12. ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 4031, арк. 55.
13. Там само, арк. 55 зв.
14. Бабій С. Зі спогадів колишнього зв'язкового УПА, жителя сел. Мізоч Івана Бихальця // Нове життя. – 1993. – 13 жовтня.
15. Сергієнко М. Мізоцька трагедія // Шлях Ілліча. – 1986. – 13 лютого.
16. Молодь села Мізоч // Волинь. – 1941. – 6 листопада.
17. Волинь. – 1942. – 1 березня. – Ч. 7 (45).
18. Там само. – Ч. 7 (45).
19. Волинь. – 1942. – 11 січня.
20. Там само. – 11 січня.
21. Волинь. – 1941. – 4 грудня.
22. Відеоінтерв'ю «Праведниці народів світу» Марії Сидорівни Мосійчук 1927 р.н., записане Геннадієм Тененбаумом (американський центр вивчення Голокосту) 19 листопада 1997 року // Архів автора.
23. Волинь. – 1941. – 28 грудня.
24. Колосова І., Жив'юк А. Шумовські в Мізочі // Вісник Мізоча. – 2007. – травень, Ч. 5 (8).
25. Лист Марії Трохимівни Гуц до Романа Юрійовича Михальчука від 19 квітня 2009 року // Архів автора.

26. Відеоінтерв'ю «Праведниці народів світу» Марії Сидорівни Мосійчук 1927 р.н., записане Геннадієм Тененбаумом (американський центр вивчення Голокосту) 19 листопада 1997 року // Архів автора.
27. Подольський А. Уроки минулого. Історія Голокосту в Україні. Видання 2-ге. – К.: Зовнішторгвидав України, 2009. – С. 23.
28. Марчук І., Тищенко О. Гурби. Квітень 1944-ого. Видання п'яте, оновлене. – Рівне: видавець О. Зень, 2009. – С. 172.
29. Сергієнко М. Мізоцька трагедія // Шлях Ілліча. – 1986. – 13 лютого.
30. Ровенщина в роки Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу. 1941–1945: Док. і матеріали / Редкол.: О. Мартинова (голова) та ін.; упоряд. Т. Павлова, Г. Сербіна, Н. Скворцова та ін. – Львів: Каме́нря, 1989. – С. 18.
31. Там само. – С. 18.
32. Там само. – С. 18.
33. Там само. – С. 18.
34. Спогади Андрона Яковича Мельника, жителя селища Мізоч. Записні в травні-червні 1988 року. Копія // Архів автора.
35. Писцьо В. Становище українських остарбайтерів у роки Німецько-радянської війни // Історія очима молодих дослідників. Збірник наукових праць. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів, здобувачів, магістрантів. – Вип. 3. Рівне: РДГУ, історико-соціологічний факультет, 2008. – С. 79.
36. Писем О., Мартинюк О. Голокост на Україні (1941–1944): Словник-довідник. Вид. 3-тє, випр. і доп. – К.: Сфера, 2009. – С. 51.
37. Волинь. – 1942. – 21 травня. – Ч. 38 (66).
38. Руцький М. Голгофа. Документальна історична розповідь. – Рівне: Світанкова зоря, 1996. – С. 56.
39. Остарбайтери. Спогади жителів Рівненщини, вивезених гітлерівцями на каторжні роботи до Німеччини. Серія книг «Реабілітовані історією». – Рівне: Азалія, 1996. – С. 8.
40. Писцьо В. Становище українських остарбайтерів у роки Німецько-радянської війни // Історія очима молодих дослідників. Збірник наукових праць. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів, здобувачів, магістрантів. – Вип. 3. Рівне: РДГУ, історико-соціологічний факультет, 2008. – С. 81.
41. Там само. – С. 82.
42. Спогади Андрона Якимовича Мельника, жителя селища Мізоч. Записні в травні-червні 1988 року. Копія // Архів автора.
43. Списки вивезених до Німеччини в роки Другої світової війни // Архів Мізоцької селищної ради.
44. ДАРО, ф. Р-30. оп. 2, спр. 63. арк. 3-3 зв.
45. Відеоінтерв'ю «Праведниці народів світу» Марії Сидорівни Мосійчук, 1927 р.н., записане Геннадієм Тененбаумом (американський центр вивчення Голокосту) 19 листопада 1997 року // Архів автора.

46. Розповідь Володимира Марковича Бідюка, 1924 р.н., записана автором у липні 2006 року // Архів автора.
47. Рущкий М. Голгофа. Документальна історична розповідь. – Рівне: Світанкова зоря, 1996. – С. 63.
48. Сергійчук В. Український здви́г: Волинь. 1939–1955.- К.: Українська видавнича спілка, 2005. – С. 61.
49. Тищенко О., Кіреєв Ю. Здолбунів на Волині. Історичний вернісаж. – Рівне: видавець О. Зень, 2007. – С. 107.
50. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 42.
51. Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) і Запілля УПА на Волині й Південному Поліссі (1941–1944 рр.). – Т. 7. – С. 173.
52. Денищук О. Злочини польських шовіністів на Волині. Книга перша. Рівненська область. – Рівне: ПП ДМ, 2003. – С. 86.
53. Охримчук С. Листи Волині. Пам'ять жертв польсько-німецького терору стукає в наші серця // Волинь. – 2003. – 11 квітня, Ч. 15 (615).
54. ДАРО, ф. Р-534, оп. 1, спр. 4, арк. 182.
55. Там само, арк. 182.
56. Там само, арк. 182.
57. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 41, арк. 6 зв.-7.
58. Відеоінтерв'ю «Праведниці народів світу» Марії Сидорівни Мосійчук, 1927 р.н., записане Геннадієм Тененбаумом (американський центр вивчення Голокосту) 19 листопада 1997 року // Архів автора.
59. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 41, арк. 4.
60. www.anti-orange-ua.com.ru
61. Марчук І. Командир УПА-Північ – Дмитро Клячківський-«Клим-Савур». – Рівне: видавець Олег Зень, 2009. – С. 79.
62. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 41, арк. 1.
63. Тищенко О., Кіреєв Ю. Здолбунів на Волині. Історичний вернісаж. – Рівне: видавець О. Зень, 2007. – С. 121.
64. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 102.
65. Там само, арк. 41.
66. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 226.
67. Там само, арк. 227.
68. ДАРО. ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 42.
69. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 67.
70. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 235.
71. Там само, арк. 235.
72. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 59.
73. Там само, арк. 59.

74. Там само, арк. 59.
75. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 236.
76. Там само, арк. 236.
77. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 60.
78. Там само, арк. 60.
79. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 220.
80. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 53.
81. Там само, арк. 28.
82. Там само, арк. 36-37.
83. Літопис УПА. Нова серія. Том 10. – Життя і боротьба генерала «Тараса Чупринки» (1907–1950). Документи і матеріали. – Київ-Торонто, 2007. – С. 552; ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 36-37.
84. Там само. – С. 310.
85. Там само. – С. 560.
86. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 127.
87. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 1. – Київ-Торонто, 1995. – С. 51.
88. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 96.
89. Там само, арк. 151.
90. Там само, арк. 125.
91. Там само, арк. 99.
92. Бабій С. Волинські дзвони (УПА в спогадах учасників і свідків). – Дубно: Край, 1994. – С. 12-13.

Додатки

№ 1

Іван Бихалець про відступ радянських частин через Мізоч 25 червня 1941 р.

День 22 червня 1941 року видався літнім і погідним, як ніколи. Дітвора з радістю дивилася, як в небі летіли на схід хмари німецьких літаків. А вже 25 червня всіма дорогами і шляхами почали відходити на схід військові частини та біженці. Відходили шляхом і біля нашої хати. Жаль було дивитися на тих вояків. Запилюжені, виснажені, зарослі. Біля хати протікала невелика річечка. Солдати кидалися до неї, жадібно пили не зовсім чисту воду і поспішали далі. Хоч та влада і спричинила нам стільки горя, але наша мати злості до тих нещасних вояків не мала, відговорювала, щоб не пили тої води, що на дворі є криниця, що води чистої і холодної вистачить на всіх. «Некогда, некогда, — відповідали, — вот немец прьот». Тоді мати змушувала мене із братом виносити воду на дорогу, а сама розливала її кому в що. Увечері розчинила діжку, вранці напекла хліба, нарізала на

шматки, позливала у відро де яке було молока і по квартирі його та шматку свіжого хліба роздавала цим нещасним. Вони щиро дякували, а мати приказувала: «Іжте на здоров'я, може, і моєму синочкові, якщо є де живий, яка мати подасть кусок хліба». Але всіх їх було не наділити. Вони йшли і йшли, кінця краю не було видно.

Бабій С. Волинські дзвони (УПА в спогадах учасників і свідків). – Дубно: Край, 1994. – С. 9-10.

№ 2

Молодь села Мізоч

Мізоч — село і містечко, за польської і більшовицької влади було просякнuto наскрізь ворожим українству елементом. Люди, що вдавали з себе передових, легко йшли на руку існуючим порядкам, вдавали з себе передових і не бачили «поза коритом» ніякого сенсу життя. Ті, які остаточно після червня 1941 р. назвали себе українцями, до цього часу, або не знаєш, хто вони, або питання національності їх цілком не цікавило. Воно було у великій залежності таки від «корита», з якого черпали часто цілі родини.

Містечко — переповнене жидами робило ще за Польщі з тих і села, і міста, що не могли стати «ужендніками», горячих визнаців пролетарської звізди. І характерне для мізоцьких «хохлів» було те, що вони у своєму інтернаціоналізмі нападали в якусь безмежну любов до жидівства. Часи Польщі дали тут ряд обожателів жидівської пролетарської нації. І тому, коли прийшла Червона армія, знайшлося тут багато типів (з певним минулим), які відразу тілом і душею пірнули в болото большевизму. Всі «вищі» і «помітніші» постаті — знайшлися там. Дехто з них у «процесі» большевизму «попарив руки», дехто тримався його до останніх днів. Село ж, точніше молодь села, яка не мала претензій на «міщанство», була відпорною для комунізму, йшла своїм окремим життям.

І тепер, на оновленій землі — молодь Мізоча відчула і зрозуміла себе. Вона з запалом кинулась у вир нового життя, відчуваючи неминучу потребу своєї участі в ньому. В святах, які відбулись у зв'язку зі звільненням від большевизму українських земель, мізоцька молодь бере активну участь і показує може не цілковиту ще організованість, але на всякий бажання організованості. Висипала вона на терені Мізоча могилу «Борцям за волю України», і все скупчується біля тієї могили, скупчується біля тих, які життя своє зложили для цих великих пасинків. Треба признати, що Мізоч, затоплений жидівством за Польщі і Советів, був німий на кожний український рух, — аж дотепер, завдяки молоді, яка не піддавалась ворожим навалам (комсомол, ...?) показав своє справжнє обличчя. Аж тепер показалися щирість і запал тієї молоді, коли вона вчула і зрозуміла в ході подій щось дійсно своє, вчула знов, «вперед, до кращого», на який завсіди відкли-

кується перша молодь. Треба побажати мізочській молоді, щоб ці її перші кроки були запорукою того, що вона дійсно зрозуміла важливість даної хвилини, і щоб вона виростила в собі такі прикмети, з якими серед всяких обставин могла б зберегти гордість і чесноту українського імені.

Волинь. – 1941. – 6 листопада

№ 3

Наказ районного коменданта народної міліції міста Мізоч

З наказу районного коменданта народної міліції міста Мізоча про примусову здачу окупаційним властям радіоприймачів, велосипедів, друкарських машинок, а також заборону населенню залишати місце проживання та застосування окупантами смертної кари за невиконання їх розпоряджень.

22 липня 1941 р.

1) Наказую всім особам, які мають радіоприймачі, ровери, машини до писання, здати їх до 25 липня 1941 р. волосній команді народної міліції м. Мізоча.

...

6) Без дозволу волосної команди народної міліції не вільно нікому залишати місця свого замешкання. За невиконання цього наказу по зазначених пунктах винні будуть покарані судом воєнного часу.

7) Наказую жидівському населенню від 14 років життя з 22 липня 1941 р. носити на правій руці білі пов'язки з синіми шестикутними зірками і від 8 годин вечора до 7 годин ранку за німецьким часом не виходити на вулицю. За невиконання винні будуть розстріляні.

8) Всі особи без різниці національності, які будуть допускати грабунки, напади чи саботаж іншого характеру, будуть на місці розстріляні.

9) Від імені німецької комендатури м. Мізоча наказую всім особам, які переховують зброю холодною чи вогнепальною, здати протягом 24 годин волосній команді, по селах — сільським станціям народної міліції.

За невиконання цього наказу винні будуть розстріляні.

Німецька комендатура і районний комендант народної міліції м. Мізоча

Ровенщина в роки Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу. 1941–1945: док. і матеріали / редкол.: О. Мартинова (голова) та ін.; упоряд. Т. Павлова, Г. Сербіна, Н. Скварцова та ін. – Львів: Каменяр, 1989. – С. 18

**Список жителів селищної ради народних депутатів,
які в роки Великої Вітчизняної війни були насильно забрані
на роботи в Німеччину (20.01.1992 р.)**

Н. з/п	Прізвище, ім'я, по-батькові	Дата народження	Місце проживання (вул.)	Коли і в якому році був вивезений	Куди
1.	Бихалець Анатолій Йосипович	5.?.1925	вул. Хмельницького	Травень 1943 р.	Німеччина
2.	Гнатюк Володимир Сергійович	4.03.1923	вул. Красна Горка	Травень 1942 р.	Німеччина
3.	Левченко Дмитро Петрович	16.?.1923	вул. Хмельницького	Травень 1942 р.	Гамбург
4.	Левченко Стефанія Семенівна	21.07.1924	вул. Хмельницького	Травень 1942 р.	Гамбург
5.	Шиманський Роман Романович	8.04.1927	вул. Леніна	Березень 1942 р.	Гекінген
6.	Семенюк Віра Олександрівна	20.04.1922	вул. Хмельницького	Листопад 1942 р.	Нормюнстер
7.	Мацкевич Василь Артемович	6.01.1935	вул. Боженка, 14	Квітень 1943 р.	Ротенбург
8.	Паламарчук Василь Семенович	8.10.1926	вул. Жовтнева	Липень 1942 р.	Авсбург
9.	Куцелюк Федір Павлович	19.07.1924	вул. Хмельницького	1942 р.	Фальтінбург
10.	Смолярчук Віра Хомівна	15.01.1919	вул. Хмельницького	1941 р.	Райздраф
11.	Мосійчук Степан Денисович	16.01.1924	с. Мізочек	Травень 1942 р.	Герцогербург Австрія
12.	Мосійчук Ольга Мусяївна	20.01.1911	вул. Кузнецова	Квітень 1942 р.	Німеччина
13.	Рев'юк Ганна Юхимівна	6.11.1911	вул. Ст. Селище	Травень 1942 р.	Німеччина
14.	Денисюк Олександр Павлович	21.06.1925	вул. Ст. Селище, 2/5	Березень 1942 р.	Шлістерт
15.	Деранська Ганна Яківна	26.10.1922	вул. Гоголя, 10	Травень 1942 р.	Варбсен
16.	Омельчук Яким Денисович	1.06.1925	с. Клопіт	Травень 1942 р.	Віцбург
17.	Король Розалія Іванівна	4.11.1913	вул. Гоголя, 6	Квітень 1942 р.	Лібек
18.	Устянчук Тарас Бенедиктович	1.06.1925	с. Клопіт	Травень 1942 р.	Кастроп
19.	Кисільчук Степанида Петрівна	22.04.1925	с. Клопіт	Травень 1942 р.	Німеччина
20.	Корнійок Галина Михайлівна	10.11.1927	вул. Хмельницького	Червень 1942 р.	Німеччина

№ 5

Витяг зі звіту ОУН про заподіяні поляками шкоди українському населенню в селі Мізочіку

Після 24 грудня 1943 року
Відомості про вдіяні кривди для українського населення окупантами в селі Мізочіку

За німців.

1. Яке ставлення поляків до українців? Ставлення поляків до укр. погане.
2. Чи в них установах працюють ляхи? У них в установах працюють ляхи.
3. Що ляхи зробили для укр. населення (скільки вбили укр., скільки спалили сіл, господарств, яке майно пограбували, які звірства при акції примінювали ляхи до укр. населення, які ляхи, їх прізвища, що працюють у гестапо)? Ляхи зробили для укр. народу такі речі: вбили з нашого села 3 чоловіки, спалили 2 клуні, пограбували сало і чиш, і кури, і при свої серці дуже суворо відносились до селян, бо закололи одного чоловіка. Вбили також:

Виногороцького Івола з 1911 р. — вбито в Мізочі;

Наумнюк Савка з Мосійчук Порфір з 1887 р. вбито у селі 24.XII-43 р. о 12 годині. Пограбовано ляхами:

В Радімовіча Мосія — сало около 3 кг.;

В Мартинюка Аркадія — гуску;

В Виногороцького Мирона — курку. Спалено ляхами:

Клуню в Мосійчука Порфіра

Радімовіча Мосія клуню.

... Наталка на ліжку запалили біллю і якісь коноплі, но ліжко врятували, це робилось 24.XII (VII?-авт.) 43 р., ім'я та прізвища учасників не знаємо, бо це було під час бою, і ми не знаємо.

3. Німці.

1. Який наложили контингент? німці? Німці наложили.

2. Скільки вивезено до Німеччини на роботу, чого та чому?

До Німеччини вивезено 11 чоловік весною в травні 14.V.43 р.

Люди в Німеччині:

	Нежонат	Освіта
Наум'юк Петро. 1920 р.		4 кл.
« « « Василь 1925 р.	« «	6 кл.
Мосійчук Василь 1924 р.	« «	4 кл.
Демчук Тиміш 1920 р.	« «	4 кл.
Синяк Додій 1923 р.	« «	4 кл.
Мосійчук Грицько 1921 р.	« «	4 кл.
« « Михаїл 1926 р.	« «	3 кл.
Тіхонов Іван 1902 р.	жонатий	2 кл.
« « Володимир 1923 р.	жонатий	4 кл.
Мартинюк Федір 1924 р.	« «	3 кл.

Німці в нашому селі не проводили самі ніякої репресії, ні палили, ні грабили. Тільки козаки забрали 3 вози, упряж, 4 коні, з них два заміняли, і 3 кабани, з них одного наміняли.

Пограбовано козаками:

Капітула Карпо воза

Омельчук Пігась? Воза обміняли дали непотрібного

Перета Грицько віз, упряж, коні

Лис Степан кабана около 10 пудів

Заборовець Олександр кабана около 6 пудів

Виногороцький Мирон кабан « 8 пудів

Полтавець

Пост. 4.I.43 р.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 63, арк. 3–3 зв.

№ 6

Оголошення Крайсландвірта в Мізочі про обов'язкову поставку зерна місцевим населенням (7.12.1943 р).

До Голови Сільської Управи в...

Тому що поставка зернового контингенту останньо цілком ослаблена, будуть в якнайближчому часі прийматися якнайжорстокіші міри в напрямку цих усіх людей, які в поставці будуть відставати. Поставка зерна буде, якщо потрібно, перепроваджена з застосуванням найгостріших мір. Не останеться ні один селянин, який би не потерпів через те, на худобі, чи на власному майні, або навіть на людях, які опираються найвищого зарядження. Цьогорічний урожай під час жнив так багатий, що кожний селянин має можливість виконати наложену на нього поставку. Крім того взяти під увагу: кари за невиконання поставки будуть переведені в майбутності німецькими військовими частинами, та будуть теж гострі, бо жодний розсудливий селянин не може собі цього уявити. Я прикладаю на раз усім про обов'язкову поставку, який має бути виконаний в найскорішому часі в їх власному інтересі.

/печатка/ «Крайсландвірт»

/підпис/

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 36-37

Розділ IV.

Єврейське питання

Не всі жертви нацизму були євреями,
але всі євреї були жертвами нацизму¹

Елі Візель,

ізраїльський письменник,
лауреат Нобелівської премії

Складова політики німецького режиму — дискримінація* завойованих народів, зокрема євреїв. Загальновідомо, що одним із головних компонентів ідеології та пропаганди нацизму став саме антисемітизм, який поставив за мету повне фізичне винищення євреїв у всьому світі.

Нюрнберзькі закони** 1935 року практично проголосили єврейське населення другосортною нацією. З-поміж усіх окупованих народів вони перебували чи не в найгіршому становищі.

Організоване та планомірне знищення єврейського населення нацистами та їхніми союзниками в роки Другої світової війни в історії має назву Голокост***. Хоча також в історичній науці використовуються терміни Катастрофа та Шоа².

* Дискримінація – цілеспрямоване обмеження або позбавлення прав громадян за расовою ознакою (расова дискримінація), національністю, статевими ознаками, за релігійними, політичними переконаннями тощо; зумисне створення нерівноправних умов для держави чи групи держав.

** Нюрнберзькі закони – система законодавчих актів («Про громадян Райху», «Про захист німецької честі і німецької крові»), які були прийняті на з'їзді нацистської партії (НСДАП) у Нюрнберзі 15 вересня 1935 р., що юридично оформили позбавлення євреїв громадянських прав.

*** Голокост (у перекладі з давньогрецької – «всеспалення»). Жертвами Г. стали майже 6 млн. євреїв (в Україні – понад 1,4 млн.). Це дві третини європейського чи третина світового єврейства. Не має єдиної точки зору щодо періодизації Г. Одні дослідники зазначають період 1933-1945 рр., включаючи переслідування євреїв у Німеччині в перші роки нацизму, інші 1941-1945 рр., тобто період тотального знищення.

Однією з перших постанов німецьких загарбників на всіх окупованих територіях стає положення про обов'язкову реєстрацію євреїв. Наступний крок — їхня ізоляція від неєврейського населення³.

Уже 22 липня 1941 року в Мізочі створюється документ, що регламентує життя євреїв — «Наказ районного коменданта народної міліції міста Мізоча» (див. Додаток № 3 попереднього розділу).

Згідно з окремими вказівками (пункт 7) наказувалося «жидівському населенню» від 14 років з 22 липня 1941-го носити на правій руці спеціальні позначки: білі пов'язки з синіми шестикутними зірками⁴. Про зірку Давида* та серце згадує старожил Володимир Маркович Бідюк, які євреї мали носити в ділянці серця та на спині. Якщо «мічені» тікатимуть, німецька куля повинна була наздогнати втікачів прямо в серце⁵. Також від 20 до 7 години (за німецьким часом) євреям заборонялося виходити на вулицю. У разі невиконання наказу — розстріл⁶.

Страждали місцеві євреї не лише в Мізочі, а й у інших містах, куди їх вивозили. Наприклад, у Здолбуніві. Сюди їх звозили з прилеглих територій, зокрема з Мізоча та Острога. Лише в Старомильську знайшли свою смерть понад три тисячі євреїв зі Здолбунова, Мізоча, Здовбиці, Дерманя та інших сіл повіту⁷.

Якщо щастило залишитися живими, євреїв використовували як дармову робочу силу, причому давали найтяжчу чорнову роботу. Умови праці на таких підприємствах були настільки важкими, що багато хто з робітників не витримував і помирав. Відомо про випадки, коли така робота рятувала євреїв. Такий приклад подає здолбунівський підприємець Герман Граебе, на якого працювали євреї Мізоча, Острога та ближніх сіл. Довідавшись у липні 1942-го про ліквідацію гетто в Рівному, де на його компанію працювали 112 євреїв, зокрема з Мізоча, він намагався їх врятувати. Отримавши спеціальні документи для «захисту» своїх підопічних, рятівник домогся випуску на волю 150 здолбунівських, острозьких і мізоцьких єврейських робітників у Рівному⁸.

Щоб спростити собі завдання «вирішення єврейського питання», нацисти створюють місця їх компактного проживання — гетто (територія для ізольованого проживання меншин, яких дискримінують за національною, расовою або релігійною ознакою)^{9**}.

* Зірка Давида (Маген Давид) — шестикутна зірка. Один зі стародавніх символів. На поч. XX ст. її використовували як емблему сіонізму. Нацисти обрали З. Д. як розпізнавальний знак для євреїв. Сьогодні це найпоширеніша національна єврейська емблема, слугує основним елементом прапора держави Ізраїль.

** Нацисти взялися за створення гетто 21 вересня 1939 року. Вперше воно з'явилося на території Польщі в жовтні 1939-го. На українських землях створювати гетто почали в липні-серпні 1941-го, в основному на західних землях України.

Дослідники стверджують, що створення гетто на Рівненщині можна поділити на два етапи. Гетто в Мізочі відносять до першого (восени 1941-го — влітку 1942 рр.)¹⁰. За радянськими даними, дві тисячі мізоцьких євреїв і ще стільки ж було зігнано в гетто з навколишніх сіл. Розташовувалось воно з одного боку — де автобусна станція, аптека, поліклініка, з другого — навпроти, де розміщено торговельні об'єкти¹¹.

У гетто німці створили суворий режим. Територію охороняла поліція, вона була обгороджена колючим дротом, під'єднаним до електрики. Зроблено це було більше для залякування, ніж щоб когось убити. Приміщення взимку не опалювалося. Тож люди, скупчення яких у гетто було надмірне, гріли повітря власним диханням¹². Не дозволялося ввозити харчі. Було спровоковано штучний голод. Спочатку євреїв ще випускали в місто. Користуючись цим, вони йшли до знайомих, просили їсти. Незважаючи на війну, люди давали хліб, огірки, цибулю, хто мав корову — молоко, якщо щастило — сало, картоплю¹³.

Коли ж окупанти це заборонили, мізочани в допомозі євреям знаходили оригінальні способи: йдучи повз гетто, перекидали через огорожу продукти. Марія Трохимівна Гуц згадує: «Йдучи в місто, ми брали в кишені або в полотняні торбинки картоплю, яблука і підкидали за огорожу. Може, когось хтось навчив з дорослих, а може додумалися самі, адже в гетто були діти нашого віку, яких ми добре знали, з якими спілкувалися. Іноді, граючись, хтось казав: «Давайте понесем жидам картоплю». Усі розбігались по домах, хтось не приходив, а більшість приходили з картоплею та яблуками». Хлопці винайшли ще один оригінальний спосіб допомоги: стріляли в бік гетто з рогаток маленькими яблуками та грецькими горіхами. На ці пустощі охоронці не звертали уваги¹⁴.

Незважаючи на те, що німецька адміністрація під страхом смерті заборонила надавати євреям будь-яку допомогу (тим паче продуктами харчування), знаходилися такі, які на свій страх і ризик нехтували указами окупантів. Один із таких — Терентій Парфенюк. Він нелегально займався поставкою яловичини (корів) у гетто. Тож коли попався на гарячому, вирок був такий: смерть. Саме цієї кари заслужили ще два євреї, які йому допомагали.

Спочатку Терентія водили вулицями з великими дошками на спині та грудях, де було написано, що його покарають смертю за зв'язок з євреями¹⁵. Потім мала бути показова смерть. Для цього в центрі Мізоча на площі змайстрували шибеницю й примусово зігнали всіх людей щоб подивилися, навіть дітей зі школи поприводили. Разом із Терентієм хотіли стратити двох євреїв-спільників¹⁶.

Лише завдяки слізному вмовлянню доньки Парфенюка — Ніни, що

просила за батька в ногах німців, його відпустили. А євреїв усе-таки повісили. За той час Терентій весь посивів. «Коли стали накидати петлі, я закрила очі, а коли відкрила — тіла євреїв погойдувались, а Терешко, все ще з петлею на шії стояв живий, але посивілий...», — згадує Марія Трохимівна Гуц¹⁷.

У ніч із 13 на 14 жовтня 1942 року о першій годині ночі гетто оточили¹⁸. Вранці 14 жовтня (свято Покрови) з Рівного в Мізоч приїхала група німців (майже 25 чоловік). Із сусідніх сіл окупантам було зібрано підмогу й роздано додаткові боєкомплекти патронів.

Усім євреям повідомили, що їх вивезуть на роботи до Німеччини. Відправлятимуть зі залізничної станції в Мізочі. Для цього треба було зібратися на площі о шістнадцятій годині¹⁹.

За наказом нацистів люди брали з собою всі цінні речі: коштовності, кращий одяг (щоб їх потім забрали німці). Не кожен вірив, що його везуть до Німеччини, а знав, що всіх чекає смерть. Проте іншого виходу не було.

У цей час старожили згадують про знак — зорю, яка вдень світила євреям і символізувала небезпеку та біду, що чекала на них²⁰.

Але ще до організованого розстрілу маємо підстави стверджувати, що багато євреїв знищили на місці. Це засвідчують рядки «Щоденника» члена ОУН²¹ (Додаток 1). У ньому зафіксовано події 13-тим, а не 14-тим числом: «Тринадцятого жовтня сорок другого року, це день, який на довгі роки пам'ятний, це страшний для тих, які загинули, велика катастрофа прийшла на один з арійських народів — жидів».

Дорога, якою вели євреїв на страту 14 жовтня 1942 р.

Автор порівнює Мізоч і Рівне. У Рівному в більшості вдалося зігнати євреїв разом, бо ті не вірили в можливість масового розстрілу, а в Мізочі менше вдалося зігнати, а більше вбито на місці. По містечку ширилася чутка: «б'ють жидів у Мізочі»²².

Зібравши майже півтори тисячі чоловік, о шістнадцятій годині окупанти повели колону в напрямку залізничної станції²³. Попереду на мотоциклі з кулеметом їхав гестапівець Гілле²⁴, а в кінці на автомашинах — німці. Коли євреї зрозуміли, що їх ведуть на страту, почали викидати дорогі речі (золото) з містка в річку Стубелку та на дорогу, аби тільки німцям не дісталися.

Попереду колони йшов рабин²⁵. Люди, які стали свідками трагедії, співчували нещасним та просили про помилування. Однак рабин сказав: «Не просіть і не плачте, що заслужили, те й маємо»²⁶.

Ще дорогою до залізничного вокзалу почалися поодинокі розстріли. Чимало євреїв було вбито, вони навіть не дійшли до пункту призначення.

Крім розстрілів євреїв німецькими каральними органами в Мізочі, знаходимо інформацію, що «десятки євреїв гинули в ході погромів антисемітськи* налаштованих жителів». Принаймні таку подію, яка відбулася 29 липня 1941-го

в Мізочі, зафіксував А. Круглов у праці «Енциклопедія Голокосту»²⁷. Проте цю інформацію ставимо під великий сумнів, адже відносини українців та євреїв старожили характеризують позитивно, а про збройні конфлікти взагалі не йшлося.

Коли колона прибула на місце призначення (не до залізничного вокзалу, як обіцяли, а до виритого рову за цукровим заводом), одна жінка віддала німцеві коробочку із золотом. Той висипав його у свою кишеню, а коробочку кинув на землю. Син єврейки підняв її й почав гратися. Тоді нацист розстріляв і матір, і хлопчика²⁸.

Фрагмент картини О. Слободюка про розстріл єврейського населення в рову

* Антисемітизм – одна з форм національної нетерпимості, виражена у ворожому ставленні до євреїв: від нехтування у побуті, правової дискримінації до єврейських погромів. А. сформувався історично на базі релігійної мотивації як реакція на конфесійні особливості юдаїзму. На рубежі XIX-XX ст. А. перетворився в досить впливову політичну ідеологію, остаточно втратив релігійну основу. Найбільш теоретично розробленим був німецький А. Його класики – німецькі публіцисти Е. Дюрінг, О. Глагау, В. Марр. Після Першої світової війни нацистська пропаганда в Німеччині почала свідомо розпалювати в суспільстві А., звинувачуючи євреїв у поразках німців у війні. Із 1933 р. А. у Німеччині став офіційною ідеологією, що була втілена в реальну практику Голокосту.

Колона мізоцьких євреїв перед розстрілом

Характеристика подальших подій випливає з документа «О зверствах, учиненими немецко-фашистскими оккупантами...», складеного 27 листопада 1944 року районною комісією з розслідування злочинів німецьких загарбників та їх посібників. Такі комісії створювала радянська влада (після вигнання німців) у всіх населених пунктах, де скоювали злочини окупанти (Додаток № 2). Із документа випливає, що за наказом німців євреї самі викопали могильну яму. Нібито для потреб Мізоцького цукрового заводу потрібно було викопати рів, довжина якого становила 50, ширина — 7, а глибина — 6 метрів. Розміщувався він на відстані 300 м від заводу. Саме в ньому проводилися вбивства²⁹.

Привівши колону до рову, німці наказали євреям роздягнутися наголо. За цим стежив чех Густав Гілле. Крім того, він ще й фотографував³⁰. Невдовзі за 20 м біля рову виростили три купки речей: окремо склали одяг, взуття, коштовності.

Заголовок статті М. Сергієнка «Мізоцька трагедія». Здобунівська районна газета «Шлях Ілліча» від 13 лютого 1986 р.

Німці підводили людей до ями групами по 5-6 чоловік. Потім ставили їх на коліна з нахилом тіла вперед і розстрілювали³¹. Деякі полонені намагалися втекти, але їх скошили кулеметні черги. Одному єврейському підліткові поща-

Тіла розстріляних мізоцьких євреїв

стило врятуватися. Він вирвався з колони й побіг в напрямку річки Стубелки. По ньому стріляли три рази, але в заростях річки йому вдалося врятуватися³². Загалом усе тривало до другої години ночі.

Об одинадцятій наступного дня почався другий етап нищення. Цього разу на площу зігнали майже 800 євреїв і знову повели до рову. Масові вбивства тривали шість днів. Крім того, коли в кар'єрі біля с. Залісся сховалося майже 100 чоловік, за донесенням одного з поліцаїв туди приїхала група німців і всіх їх знищила³³.

Стосовно процедури розстрілу, то М. Сергієнко в статті «Мізоцька трагедія» вказує, що «найбільше лютував гестапівець Гілле, якому під час розстрілу не встигали перезаряджати автомат»³⁴.

За іншими даними, все відбувалося інакше. За розповідями очевидців³⁵, під час розстрілу брали відразу двох чоловік і ставили поряд. Одна куля призначалася для двох. Одному з них стріляли в потилицю, куля проходила наскрізь у другу жертву. Часто-густо та не була вбита, а тільки травмована й поранена. Після розстрілу всі тіла скидали в рів і закидали землею, яка ще кілька днів ворушилася. Тут можна простежити німецьку педантичність і раціоналізм. Нацисти економили навіть на смерті, чи то пак, на патронах.

Бувало, в рів потрапляли живі люди. Скажімо, Пніна Сорек (дівоче прізвище — Мізоч). Про це йдеться в її листі до голови Мізоцької селищної ради. Коли почалися вбивства, батько потерпілої — Мізоч Зейлик —

Рів поблизу Мізоча, заповнений тілами євреїв. Фото з книги А. Подольського «Уроки минулого. Історія Голокосту в Україні»

намагався врятувати своїх трьох дочок (8-річну Рахель, 11-річну Пніну та 13-річну Пепу). Він повісив дітям на шию хрестики, навчив християнських молитов і намагався з ними втекти. Та німці схопили Пніну й повели до місця вбивства. Під час розстрілу куля не влучила в неї, а мертві тіла євреїв, які її прикрили, допомогли врятуватися. Пніну було закопано в рові. Прийшовши до тями, їй вдалося вилізти з ями. Дівчинка врятувалася лише завдяки місцевій українській родині, що допомогла вижити³⁶.

Широкого розмаху набула пожежа в гетто, яке охороняли поліцаї. Мешканці поселення знали, що їм залишилося жити кілька годин. Тому, за першою з версій, євреї самі підпалили гетто: зачиняли свої будинки, підпалювали їх і там гинули, щоб не йти під розстріл. Друга версія говорить про підпал із боку німців, які намагалися «викурити» звідти євреїв, котрі ховалися від розстрілу. Третя — про те, що гетто підпалили євреї, але не для того, щоб спалити себе й не дістатись окупантам, а щоб відволікти їхню увагу і спробувати втекти.

Дані енциклопедії «Холокост на території СРСР» вказують, що підпалили гетто самі євреї, а саме молодіжна підпільна організація, для того, щоб легше було протистояти німцям та підняти повстання. Керівники юденрату знали про його підготовку і брали в ньому активну участь³⁷. У книзі А. Подольського «Історія Голокосту в Україні» подано карту повстання в гетто на окупованій території СРСР. У числі багатьох міст значиться і Мізоч.

Повстали, озброївшись сокирами і ножами, намагалися втекти. Деякі євреї, яким це вдалося, створили єврейську партизанську групу. Та більшості не пощастило. Під час пожежі живцем згоріли 200 осіб, а решту розстріляли нацисти³⁸.

Щодо офіційних (радянських) даних, гетто підпалили самі євреї³⁹. Про це знаходимо інформацію в «Щоденникові» оунівця: «Жида в останній час свого життя побачили хоч один

Карта повстань у гетто на окупованій території України з книги А. Подольського «Історія Голокосту в Україні»

смертний вихід. Почали палити місто»⁴⁰. Автор пише, що вже о дев'ятій годині в Мізоч було викликано пожежників. Коли він приїхав на велосипеді на місце події, то побачив згарище та дим. «Пожежа все більше набирала сили. Усе місто закривала чорна хмара диму».

Розпочалася пожежа зі західної сторони, звідки віяв вітер. Полум'я охоплювало все нові будинки. Згоріла й синагога — «куток, де днями і ночами чути голосне моління жидів»⁴¹.

Автор, побачивши таке, порівнює Мізоч із взяттям Наполеоном Москви. Так, читаємо: «Дивлюся, і відразу мені привидилася картина, коли Наполеон приступив під Москву, а кацапи втекли і залишили весь великий город. Хоч це ж містечко, але глянувши на картину «горит Москва», здається, що це якраз те саме. Дивлюся, душу охоплює той тривожний жах. Усе місто в огні, чорна хмара смердючого диму закриває небо... Чути, як свищать сікавки, чути ривіння моторами, які без перерви смочуть з річки воду. Одне тривожаться люди, щоб не постраждало село, яке от-от і обволочиться сердитим полум'ям, але завдяки добрій і чисельній сторожі село врятували»⁴².

Після пожежі констатуємо факт мародерства: «починають очищати будинки, які ще не згоріли. Не одна баба вмивається потом, несучи на плечах хуру різного жидівського шмаття. Так, у пеклі, де конають жиди, хлисткий бачить рай. Ще ворушить членами свого тіла, а мужик вже стягає з нього лахміття і залишає його голого... Не один розживеться добром набраним»⁴³.

Ставлення автора «Щоденника» щодо подій не було прихильним до єврейства: «дочекалися того... дня, щоб побачити, як будуть купатися трупи в своїй крові», «... крик і стогін конаючих жидів накликає ще більшої енергії до пімсти».

Коли оунівець, автор «Щоденника» побачив на дорозі єврейку з дитиною, то хотів її убити, але не було кріса. Помітивши шуцмана, він показав йому її. Той наздогнав єврейку й «ударив два рази люхвом у грудь, вона впала, а тоді звився три рази димок над її головою...» (вистрілив три рази в голову — авт.)⁴⁴.

Німці вміло використовували українців у своїх цілях. Автор «Щоденника...» пише, що вбивати євреїв нацисти самі не бралися, а давали наказ це робити українцям. «А українець вже благав того багато років, щоб вилити своє завзяття в душі ворогів-жидів. Настав той час, заставив огонь розплати, українці показують свою завзятість на жидах»⁴⁵.

Після масового розстрілу німці взялися за пошуки євреїв, яким вдалося сховатися, хоча таких було вже мало. Володимир Маркович Бідюк згадує двох своїх однокласників-євреїв, яких на його очах спіймали та

кудись повели. Спаслася також одна єврейка з дитиною. Вона переховувалася на волонні, де склали сіно, поблизу цукрового заводу. Часто приходила до хати Марка Кузьмовича Бідюка, де їй допомагали та підгодовували. Але так тривало недовго: майже два тижні. Через пастухів, що пасли неподалік худобу, інформація потрапила до німців, які її затримали⁴⁶.

Фрагмент картини О. Слободюка про вбивство єврейки з дитиною

Однак страждали від окупантів не лише євреї, а й ті, хто їх переховував, або просто перехожі. Так, за єврейку прийняли українку, вчительку математики Євгенію. Посвідчити, що вона українка, ніхто не міг, тому її повели на розстріл⁴⁷.

Щодо кількості загиблих євреїв, то на сьогодні не можна дати остаточної відповіді. Районна комісія з розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників та їх посібників дійшла висновку, що від рук німецьких окупантів у жовтні 1942 року загинули майже 4 тисячі чоловік. Одяг і відібрані речі було вивезено до Німеччини⁴⁸. Такі дані наводять усі офіційні радянські документи. Згідно з даними зі справ ДАРО («Сведения об уничтоженном населении по Мизочскому району») восени 1942-го німці знищили 3500 євреїв, 60 поляків і 299 українців, а 200 євреїв, 574 поляка, 679 українців — українські націоналісти. Тобто всього було знищено 5392 чоловік, з них 3700 євреїв⁴⁹. Однак якщо попереднє джерело вказувало на загиблих у Мізочі, то «Довідка про знищення...» — на загиблих євреїв у Мізоцькому районі.

Автор «Енциклопедії Голокосту» А. Круглов наводить дані, що жертвами окупантів у Мізоцькому районі стали 5435 чоловік, з них 3790 євреїв, що становить майже 70%⁵⁰. Приблизні дані зі знаком питання (?) щодо жертв у містечку: 14-15 жовтня в Мізочі загинуло 2300 (?) євреїв. Крім того, ще 200 осіб спалили в ґетто. Також зазначено, що втекли в Мізочі 850 євреїв (50%)⁵¹. Однак незрозуміло, від якої цифри встановлена кількість у 50 відсотків: від тих, кого мали розстрілювати, чи від кількості тих, хто залишився в ґетто.

Мізоцьких євреїв розстрілювали також поза межами містечка. Так,

у Здолбунівському районі жертвами стали 5850 чоловік. Враховуючи, що чисельність єврейського населення в самому Здолбуніві напередодні війни сягала заледве 3500 чоловік, то не важко передбачити, що понад дві тисячі євреїв звели для розстрілу з Мізоча, Острога та навколишніх міст. Саме на таких позиціях стоять автори праці «Здолбунів на Волині» О. Тищенко та Ю. Кірєєв⁵².

Проте достовірність вищезазначених даних (майже 4000 загиблих) піддається критиці інших джерел, які вказують на значно меншу кількість. Їх дані різняться і потребують подальшого дослідження.

Кількість загиблих євреїв Рівненської області
в порівнянні із загальною кількістю жертв нацистів
(за кн. А. Круглова «Енциклопедія Холокоста»)

Місто, район	Загальна кількість жертв	Кількість жертв- євреїв	Відсоток жертв- євреїв
м. Рівне	52.000	17.500	34
Костопільський	17.950	14.000	78
Олександрійський	1.912	903	48
Людвипільський	3.328	1.000?	30
Березнівський	7.200	3.680	51
Межиріцький	3.600	3.600	100
Вербський	251	-	
<i>Мізоцький</i>	5.435	3.790	70
Володимирецький	2.703	біля 2000	74
Млинівський	2.322	1.518	65
Висоцький	3.067	1.864	61
Морочнівський	1.037	682	66
Гоцанський	1.270	900?	70
Острожецький	1.967	1.018	52
Демидівський	1.379	1.379	100
Острозький	6.621	6.400	95
Деражненський	2.560	2.020	79
Рафалівський	2.968	2.800	94
Дубнівський	19.975	10.953	55
Рівненський	17.480	17.000	97
Дубровицький	5.000	5.000	100
Рокитнівський	411	411	100
Здолбунівський	5.323	2.150	40
Сарненський	13.144	13.000	99
Клеванський	3.056	1.936	63
Степанський	735	553	76
Клесівський	580	580	100
Тучинський	5.944	5.000	83
Козинський	1.288	1.029	80
Червоноармійський	2.300	2.300	100
Корецький	5.090	5.090	100
Всього	198.008	130.074	65

Згідно з Книгою Пам'яті, виданою в Тель-Авіві за редакцією Опера-Бен-Уні в 1961-му, за 1941-й рік загинули 1350 євреїв, а за 1942-й (рік масового розстрілу!) — лише 40, тобто всього 1390 людей. У «Книзі Скорботи України» Рівненської області в третьому томі ми всього нарахували 1543 загиблих від німців по Мізоцькій селищній раді, з них — 85 українців і 1 росіянин, тобто 1457 євреїв⁵³.

Останні дані 2009 року — з енциклопедії «Холокост на території ССРСР» вказують на те, що в середині 1941-го в Мізочі мешкали 1050 євреїв, а в гетто зібрано майже 1700⁵⁴.

Якщо брати до уваги інформацію про те, що мізоцьких євреїв звозили і розстрілювали в інших містах, то можна дійти висновку, що приблизна кількість загиблих євреїв у Мізочі становила півтори тисячі осіб (Додаток № 5).

Слід згадати, що у «Варіанті нарису про селище...» разом із загиблими євреями згадуються також радянські військовополонені⁵⁵. Ця ж інформація міститься в «Історії міст і сіл...»⁵⁶. Щоправда, ставимо під великий сумнів слова авторів цих слів, адже про наявність військовополонених у Мізочі, тим більше про їх розстріл німцями відомостей немає.

Отже, остаточну цифру загиблих важко встановити. Усі дані потребують подальшого доопрацювання та дослідження.

Та, як виявилось, не всі мізоцькі євреї загинули. Одиницям щастило врятуватися. Серед них — дівчинка-підліток Софія Горнштейн. Коли розпочався розстріл, єврейка втекла до родини своєї подруги-однокласниці Марії Слободюк. Їй зробили криївку на горіщі клуні в сіні та переховували⁵⁷. У сім'ї Слободюків Софія перебувала з 14 жовтня 1942-го до 1 липня 1943-го. А після обшуків окупантів, які навідувалися до хати, Сидір Слободюк направив єврейку в с. Верхів до родичів. Приймавши християнську віру, там вона перебувала до визволення району від німців⁵⁸.

Після закінчення Другої світової війни Софія Горнштейн оселилася в Ізраїлі й подала до Інституту трагедії й героїзму Яд Вашем* у Єрусалимі свід-

Софія Горнштейн – врятована від знищення українською родиною Слободюків із Мізоча

чення (Додаток № 3). Тож Слободюків Сидора Тимофійовича та Юстину Степанівну нагородили дипломами «Праведників народів України». Їхня донька Марія Сидорівна має ще й міжнародне почесне звання «Праведниця народів світу й України», що відповідно до Закону про увічнення пам'яті мучеників і героїв (1953 р.) присвоює Інститут Яд Вашем людям, які в

Сім'я Софії Горнштейн

роки Другої світової війни рятували євреїв від нацистського переслідування⁵⁹ (Додаток № 4). На честь спасительки в Ізраїлі на Алеї Мучеників висаджено деревце і викарбовано її прізвище й ініціали⁶⁰.

Марію Сидорівну нагородили також медаллю Яд Вашем. У 1992 р. (із 1 до 8

Праведниця народів світу
Марія Сидорівна Мосійчук

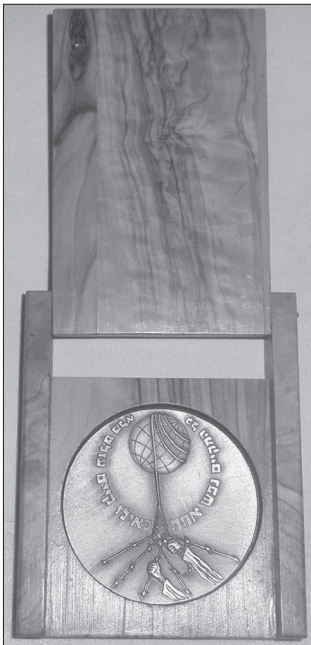

Поїздка Марії Сидорівни в Ізраїль

* Яд Вашем (івр. «Пам'ять та ім'я») – Меморіальний музей та Інститут пам'яті жертв Голокосту та героїв Опору в Єрусалимі. Заснований у 1953 році з ініціативи Кнесету – парламенту Ізраїлю. Розташований на пагорбі Пам'яті, на захід від гори Герцля. Я. В. є провідним у світі Меморіальним центром зі збереження пам'яті про Голокост. Головна мета – увічнити пам'ять шести мільйонів євреїв і тисячі єврейських громад, які були знищені нацистами та їхніми поплічниками, а також віддати данину поваги борцям із нацизмом і Праведникам світу. Яд Вашем збирає імена жертв Голокосту, матеріали і документи, що належать до цього періоду історії, публікує матеріали про Катастрофу (Шоа). До нього входять Міжнародний науково-дослідницький інститут Катастрофи, бібліотека та архів з теми Шоа, а також Зал Імен, Міжнародна школа з вивчення Шоа, історичний музей, художній музей і багато інших унікальних меморіалів. Серед них – Дитячий меморіал, Долина громад, Меморіал депортованим, Алея та Сад Праведників світу тощо. Навколо музею розбито парк імені Януша Корчака (польського вчителя, який добровільно відправився в табір смерті з єврейськими дітьми, що були його вихованцями).

вересня) вона відвідала Ізраїль. А в липні 1999-го свою рятівницю відвідала в Мізочі Софія Горнштейн⁶¹.

Указом Президента України № 861 від 26 вересня 2008 року Марія Сидорівна нагороджена орденом «За заслуги» III ступеня за мужність і самопожертву, виявлені в роки Другої світової війни, у врятуванні осіб єврейсь-

Медаль «Яд Вашем»

ЄВРЕЙСЬКА РАДА УКРАЇНИ

ФОНД
"Пам'ять жертв фашизму в Україні"

**ПРАВЕДНИК
УКРАЇНИ**

ЄВРЕЙСЬКА РАДА УКРАЇНИ
ФОНД "Пам'ять жертв фашизму в Україні"
*Слободак Юстини Степанівни,
Слободак Сидір Степановичівна*
присвоєно почесне звання
"ПРАВЕДНИК УКРАЇНИ"
(посмертно)

Ми високо цінуємо подвиг і складаємо рівну подяку за те, що в лімі часи минулої війни виявився християнський милосердя та доброту і, незважаючи на ризик втратити власне життя та життя своєї родини, рятували євреїв, які були приречені на загибель. Єврейський народ ніколи не забуде цей благородний вчинок і буде передавати ім'я Праведника із покоління в покоління як приклад високої людяності та злагоди між нашими народами.

ПРЕЗИДЕНТ ЄВРЕЙСЬКОЇ РАДИ УКРАЇНИ,
ГОЛОВА ФОНДУ
"ПАМ'ЯТЬ ЖЕРТВ ФАШИЗМУ В УКРАЇНІ" *Меллер І.М. ПЕТИТ*

Протокол Фонду № 17 від 5.8.2007

Диплом Праведників народів України Сидора Тимофійовича та Юстини Степанівни Слободюків

כבודו של אדם *** כבודו של אדם *** WHOEVER SAVES A LIFE IS AN ANGEL WHO HAS PAID THE ENTIRE WORLD ***

תעודת כבוד
Certificate of Honour

THIS IS TO CERTIFY THAT IN ITS SESSION OF OCTOBER 4, 1992 THE COMMISSION FOR THE DESIGNATION OF THE RIGHTEOUS, ESTABLISHED BY YAD VASHEM, THE HOLOCAUST HEROES & MARTYRS REMEMBRANCE AUTHORITY, ON THE BASIS OF EVIDENCE PRESENTED BEFORE IT, HAS DECIDED TO HONOUR

Sydur & Justina Sloboduk & their daughter Maria

WHO, DURING THE HOLOCAUST PERIOD IN EUROPE, RISKED THEIR LIFE TO SAVE PERSECUTED JEWS. THE COMMISSION, THEREFORE, HAS ACCORDED THEM THE MEDAL OF THE RIGHTEOUS AMONG THE NATIONS. THEIR NAME SHALL BE FOREVER ENGRAVED ON THE HONOUR WALL IN THE GARDEN OF THE RIGHTEOUS, AT YAD VASHEM, JERUSALEM.

זאת לתעודה שבישבותנו פיוס ז תשרי תשנ"ב החליטה הוועדה חסידי אומות העולם על יסוד ראיות שהובאו לפניו, לתת כבוד ויקר ל

על אשר בעשות השואה באירופה עשו נעשה בכפם להציל יהודים נרדפים. עידי רודפים להעניק להם את התעודה לחסידי אומות העולם. שנים יונצח לעד על כבוד בחורשת חסידי אומות העולם ביד ושם.

Jerusalem, Israel
APRIL 20, 1993

נתן היום בירושלים
כס עסן תשנ"ג

on behalf of the YAD VASHEM DIRECTORATE
ON BEHALF OF THE COMMISSION FOR THE DESIGNATION OF THE RIGHTEOUS

Диплом «Праведник народів світу» Марії Сидорівни Мосійчук

Нагорода Президента – орден «За заслуги» III ступеня за мужність і самопожертву, виявлені в роки Другої світової війни, у врятуванні осіб єврейської національності від фашистського геноциду, збереження пам'яті жертв Голокосту

кої національності від фашистського геноциду, збереження пам'яті жертв Голокосту»⁶².

Пам'ятний знак загиблим євреям, встановлений наприкінці 80-х рр. ХХ ст. Фото 2009 року

Наприкінці 80-х років ХХ століття біля місця масового розстрілу загиблим євреям встановили пам'ятний знак. На початку серпня 1992-го вперше приїжджала сюди делегація з Ізраїлю та США⁶³. Тоді ж равин Йона Гулер відкрив меморіальну дошку, встановлену на пам'ятній стелі. Виготовили її нащадки загиблих євреїв⁶⁴.

Орієнтовне місце розстрілу євреїв. Фото 2009 року

Сам пам'ятник поставлено не на місці розстрілу, а приблизно в 300 м від колишнього цукрового заводу, обіч дороги. У зоні розстрілу зараз розташовані людські поля.

Влітку 2006 року точно спробувати встановити місце розстрілу допомагав очевидець тих подій Володимир Маркович Бідюк. Виявлене місце обросло багаторічними травами, а довкола — людські поля. З часу трагічних подій досі місце розстрілу не обгороджене.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Зубанич Ф. Посеред крику біди: Книга-колаж про українських «Праведників народів світу». – К.: Веселка, 2004. – С. 87.
2. Подольський А. Уроки минулого. Історія Голокосту в Україні. Видання друге. – К.: Зовнішторгвидав України, – 2009. – С. 83.
3. Урок історії. Анна Франк. – Товариство «Анна Франк». – 2001. – С. 43.
4. Ровенщина в роки Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу. 1941–1945: Док. і матеріали / Редкол.: О. Мартинова (голова) та ін.; упоряд. Т. Павлова, Г. Сербіна, Н. Скворцова та ін. – Львів: Каменяр, 1989. – С. 18.
5. Розповідь Володимира Марковича Бідюка, 1924 р.н., записана автором у липні 2006 року // Архів автора.
6. Ровенщина в роки Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу. 1941–1945: Док. і матеріали / Редкол.: О. Мартинова (голова) та ін.; упоряд. Т. Павлова, Г. Сербіна, Н. Скворцова та ін. – Львів: Каменяр, 1989. – С. 18.
7. Тищенко О., Кіреєв Ю. Здолбунів на Волині. Історичний вернісаж. – Рівне: видавець Олег Зень, 2007. – С. 102.
8. Там само. – С. 100.
9. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень (уклад. Л. Пустовіт та ін.). – К.: Довіра, 2000. – С. 270-271.
10. Гон М. Голокост на Рівненщині (Документи та матеріали). – Дніпропетровськ: Ткума; Запоріжжя: Прем'єр, 2004. – С. 21.
11. Розповідь Володимира Марковича Бідюка, 1924 р.н., записана автором у липні 2006 року // Архів автора.
12. Відеоінтерв'ю «Праведниці народів світу» Марії Сидорівни Мосійчук, 1927 р.н., записане Геннадієм Тененбаумом (американський центр вивчення Голокосту) 19 листопада 1997 року // Архів автора.
13. Там само.
14. Лист Марії Трохимівни Гуц до Романа Юрійовича Михальчука від 19.IV.2009 р. // Архів автора.
15. Там само.
16. Відеоінтерв'ю «Праведниці народів світу» Марії Сидорівни Мосійчук,

- 1927 р.н., записане Геннадієм Тененбаумом (американський центр вивчення Голокосту) 19 листопада 1997 року // Архів автора.
17. Лист Марії Трохимівни Гуц до Романа Юрійовича Михальчука від 19.IV.2009 р. // Архів автора.
  18. Шилан Є., Огородник М. По шляху смерті через 50 років // Нове життя. – 1992. – 12 серпня.
  19. Михальчук Р. Жовтень 1942-го: трагедія мізоцьких євреїв // Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. – Вип. V. – Матеріали наукової конференції. – Рівне: Перспектива, 2007. – С. 75.
  20. Зубанич Ф. Посеред крику біди: книга-колаж про українських «Праведників народів світу». – К.: Веселка, 2004. – С. 147-148.
  21. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 83, 40 арк.
  22. Там само, арк. 10 зв.
  23. Сергієнко М. Мізоцька трагедія // Шлях Ілліча. – 1986. – 13 лютого.
  24. Кіндрат К. Зустріч через півстоліття. Як у Мізочі євреїв рятували // Волинь. – 2000. – 1 червня. – Ч. 10.
  25. Михальчук Р. Заслужено життям // Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. – Вип. VII. – Рівне: видавець Олег Зень, 2009. – С. 80.
  26. Зубанич Ф. Посеред крику біди: книга-колаж про українських «Праведників народів світу». – К.: Веселка, 2004. – С. 148.
  27. Круглов А. Энциклопедия Холокоста: еврейская энциклопедия Украины. Ред. И. Левитас. – К.: Еврейский совет Украины, 2000. – С. 146.
  28. Зубанич Ф. Посеред крику біди: книга-колаж про українських «Праведників народів світу». – К.: Веселка, 2004. – С. 148.
  29. ДАРО, ф. Р-534, оп. 1, спр. 3, арк. 196.
  30. Розповідь Володимира Марковича Бідюка, 1924 р.н., записана автором у липні 2006 року // Архів автора.
  31. ДАРО, ф. Р-534, оп. 1, спр. 3, арк. 196.
  32. Розповідь Володимира Марковича Бідюка, 1924 р.н., записана автором у липні 2006 року // Архів автора.
  33. Сергієнко М. Мізоцька трагедія // Шлях Ілліча. – 1986. – 13 лютого.
  34. Там само.
  35. Розповідь Володимира Марковича Бідюка, 1924 р.н., записана автором у липні 2006 року // Архів автора.
  36. Лист Пінни Сорек (Мізоч) до голови Мізоцької селищної ради від 22 квітня 2009 року // Архів Мізоцької селищної ради.
  37. Холокост на территории СССР: Энциклопедия / Гл. ред. И. Альтман. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН): Научный центр «Холокост», 2009. – С. 587.
  38. Там само.
  39. ДАРО, ф. Р-534, оп. 1, спр. 3, арк. 196.

40. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 83, арк. 11 зв.
41. Там само, арк. 12.
42. Там само, арк. 11.
43. Там само, арк. 11 зв.
44. Там само, арк. 11.
45. Там само, арк. 11 зв.
46. Розповідь Володимира Марковича Бідюка, 1924 р.н., записана автором у липні 2006 року // Архів автора.
47. Там само.
48. ДАРО, ф. Р-534, оп. 1, спр. 3, арк. 196.
49. ДАРО, ф. Р-289, оп. 1, спр. 3, арк. 74.
50. Круглов А. Енциклопедія Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины. Ред. И. Левитас. – К.: Еврейский совет Украины, 2000. – С. 149-150.
51. Там само. – С. 149.
52. Тищенко О., Кіреєв Ю. Здолбунів на Волині. Історичний вернісаж. – Рівне: видавець Олег Зень, 2007. – С. 106.
53. Книга Скорботи України: Рівненська область: у шести томах. – Рівне: Волинські обереги, 2003. – Т. 2: Демидівський, Дубровицький, Здолбунівський райони. – 2003. – С. 242–336.
54. Холокост на території ССРСР: Енциклопедія / Гл. ред. И. Альтман. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН): Научный центр «Холокост», 2009. – С. 587.
55. ДАРО, ф. Р-687, оп. 1, спр. 143, арк. 222.
56. Історія міст і сіл Української РСР у 26-ти томах. Ровенська область. – К: АНУ УРСР, 1973. – С. 325.
57. Лось Ю. Їх не забути ніколи // Червоний прапор. – 1962. – 17 лютого.
58. Кіндрат К. Зустріч через півстоліття. Як у Мізочі євреїв рятували // Волинь. – 2000. – 1 червня. – Ч. 10.
59. Гісем О., Мартинюк О. Голокост на Україні (1941–1944): Словник-довідник. Вид. 3-тє, випр. і доп. – К.: Сфера, 2009. – С. 59-60.
60. Шилан Є., Огородник М. По шляху смерті через 50 років // Нове життя. – 1992. – 12 серпня.
61. Кіндрат К. Зустріч через півстоліття. Як у Мізочі євреїв рятували // Волинь. – 2000. – 1 червня. – Ч. 10.
62. Шилан Є. Орден – за врятоване життя // Нове життя. – 2009. – 6 лютого. – Ч. 10-11.
63. Федорчук Ю. Трагедія // Нове життя. – 1992. – 14 жовтня.
64. Шилан Є., Огородник М. По шляху смерті через 50 років // Нове життя. – 1992. – 12 серпня.

Додатки

№ 1

Уривок зі щоденника* члена ОУН, мешканця Дерманя про знищення євреїв Мізоча

(писаний з 01.IX.1942 р. до 07.I.1943 р.)

«13. X. 42 р. Тринадцятого жовтня сорок другого року — це день, який на довгі роки пам'ятний, це страшний для тих, які згинули, велика катастрофа прийшла на один з арійських народів — жидів. По інших місцях це відбувалося раніше і не так жорстоко. Коли порівнювати Рівне з Мізочем, то між ними є різниця. В Рівному більшість згнали до купи, бо жида ще не вірили в таке, менше втікали, а в Мізочі вже менше вдалося загнати, а більше вбито на місці. Коли в Рівному катастрофа ця відбувалася без огню, так в Мізочі великого розгону взяв огонь в руки жидів.

Вівторок, ясний погідний осінній день. Із-заходу не так холодний вітер поколишував сиві хмари і гнав повільно на схід.

З найближих осель ще вночі було чути голосне і часте співання крісів, а також тривожне ахкання браунінгів. Я чув це лише вже рано. Вийшовши в садок, відразу в уші внеслося раз по раз трах, трах, трах, бабух. Відразу я дізнався, в чім річ. Все це показало висновок, до чого все йде. Дочекалися того дня, щоб побачити, як будуть купатися трупи в своїй крові.

Дочекалися дня, коли і тепер зобачиш свого ворога в його передсмертному страху. Вийшов на вулицю, по селі вже вихром літає чутка, говірка: «б'ють жидів у Мізочі». Говорять, що в місто саме не пускають, все окружене. Коли коло дев'ятої години з станції Дермань II приходить гонець з наказом жандармерії через телефон, щоб негайно вся страж з'явилася до жандармерії в Мізоч. Це зворушило всіх погано. Щось не дуже там добре, коли потрібно стражи, як видно, чи часом не горить місто. В ту хвилину підняли на тривогу. Вся страж на місці і через пару хвилин від'їхала. Я не зіваю, біжу додому, сідаю на ровер і в Мізоч. Виїхав у поле, зразу побачив, що в стороні міста клубки чорного диму. Доїхавши на могилу, повертаю на Мізочик, звідти буде видно краще.

Побувши трохи у Вівді, їду в Мізоч, бо видно, що пожар набирає усе більшого вогню. Все місто закривала чорна хмара диму.

Нарешті, я вже близ Мізоча, на передмісті, якраз біля вітряка, звідки все місто як на долоні. Дивлюся, і відразу мені придивилася картина, коли Наполеон приступав під Москву, а кацапи втекли і залишили весь великий город. Хоч це ж містечко, але глянувши на картину «горит Москва» здається, що це якраз те саме. Дивлюся, душу охоплює той тривожний жах. По тілі пробігають стумки морозу. Там, з того моря огню, доноситься страшно пекельне ричання, страшний крик покрився, те зубасте полум'я, яке з секундою набирає більшого, бо, дивися, там ще горить, а в другому місці, де найбільше скупчення жидівських халабуд, знову вибухає кільце вогню, і так єднається полум'я в один великий широкий і страшний стовп. Все місто в огню, чорна хмара

* Тут і надалі збережено автентичну лексику автора матеріалу.

смердючого диму закриває небо, часте стріляння тривожить душу, а крик і стогін палаючих жидів накликає ще більшої енергії до пімсти. Чути, як свищать сікавки, чути ривіння моторами, які без перерви смокчуть з річки воду. Одне тривожаться люди, щоб не постраждало село, яке от-от і обволочиться сердитим полум'ям, але завдяки добрій і чисельній сторожі село врятували. Покидаю я ту жахливу картину і їду домів.

Вїжджаю на [...], дивлюся, перейшла дорогу жидівка з дитиною. Я став, дивлюся, що робити. Дай кріса, зараз поклав би тут трупом. Пішла в поля, в напрямку Озерка. Іду далі, аж зустрічаю шуцмана і кажу, що там і там є жидівка. Кличе мене, щоб показав, і ми поїхали. Наздогнали і він до неї, щоб ішла вперед, вона до нього з дитиною кидається. Тоді вдарив два рази люхом в грудь і вона впала, а тоді три рази звився димок над її головою, і ми поїхали кожен у свою дорогу. По дорозі стрічав багато людей, які з зацікавленням ідуть подивитися.

Пополудні я виїхав знову. Приїжджаю на кінець Дерманської вулиці, приєднуюся до гурту людей, які про щось говорили. Дивлюся на те згарище вже зблизька. Бачу порозкидані трупи по березі над річкою і чути ще часте стріляння. Це десь вибіжить зі схованки жид, так його положать. Говорять, що на торговельному плацу сидять ті всі, що зігнали живими, чекають видимої смерті.

Над вечір їх всіх попроваджено на страту на заготовлене місце в сосник за фабрикою.

Починають очищати будинки, які ще не згоріли. Не одна баба вмивається потом, несучи на плечах хуру різного жидівського шмаття. Так. В пеклі, де конають жиди, хлисткий бачить рай. Ще ворущить членами свого тіла, а мужик вже стягає з нього лахміття і залишає його голого. Не один розживеться добром набраним.

З-під язикатого полум'я, гарячого вогню, з-під сердитих куль, які годиною свистять над головою, витягають шмаття.

Незважаючи, чи потрібно, чи ні, чи варто його нести і в страхі його нести, беруть все. Прийшов час, застачив вогнем пімсти молодечі душі. Хоч це ж не з нашої сторони, розпорядок від німців, проте вони не б'ють, лише заставляють українів-шуцманів. А українець вже благав того багато років, щоб вилити своє завзяття на душі ворогів-жидів. Настав той час, застачив огонь розплати, українці показують свою завзятість на жидах. Нема пощади, нема розбору над молодим ні старим, нема змилювання над благаючими. Не заслеплять очі тим завзатцям золоті чаші, гроші, дорогі речі, їм все це байдуже, він висилає кулю йому межі очі, а срібло-золото топче ногами, але не кожен. Жиди конають в передсмертній пропасниці, сотки трупів валяється по дорозі схожі на щось страшне, невимовне. Находяться і втікачі, але їх куля догонить, валить на місці. Багато, багато втекло, багато вбили на місці, а багато зігнано на «рунк смертний». В один день яка ж переміна. Що можна зробити за один день. Вчора ще жили, кінчали, а сьогодні все стоїть смертним. Місто перетворилося в пекло, у велику руїну, де є багато всего страшного. Жиди в останній час свого життя побачили хоч один смертний вихід. Почали палити місто.

Пожежа розпочалася з західної сторони, звідки віяв вітер. Язикате полум'я бистрим захопленням схвачувало все нові й свіжі будинки. Згоріла й синагога, сама підпора їхньої віри, куток, де днями й ночами чути голосне моління жидів.

На все прийшов, прийшов кінець. Настала розправа над ворогом Європи, але ще не на всіх.

Надивившись на все це, вертаю вечором домів. Приїжджає і тато з фурую пообідати, погодувати коні, а на ніч треба їхати знову. Ніч цю надіялися неспокійною, але, дякувати Богу, все пройшло гаразд. Темна ніч покрила згарища, руїни, голих пообдираних трупів.

Свято Покрова. Одне врочисте свято, яке відсвятковують 14. X. 42. під час осені. Сьогодні якраз постався і день гарний. Люди йдуть до церкви, а другі йдуть на румовище.

На свято Покрови маю запрошення на іменини сестрички Соні з хутора Клюків. Ранком поїхав у Мізоч, по дорозі доганяю друзів, які також йдуть подивитися. Я вже пішов разом з ними. Йдемо понад річкою берегами. Підходимо до містка, до краю міста. Лежить над річкою страшний, закривавлений труп жидівки. Боса, одяг весь окровавлений. Відкинувши руки в сторону, лицем припала до самої землі. Жахлива картина кидається в очі, та скип'ятіла кров заставляє здригатися. Але зломлюєш вагання і знову з погордя дивишся, наче як на переможених. Стоїмо, йти далі вагаємося. На улиці міста пусто, нема ні живого духа, лише часом пролетить мотоциклом жандарм. Я звертаю назад і через садки добираюся в село на улицю. Знову покидаю міст, задимлений, німий, зрошений кров'ю осередок, приближаємося через деякий час до села. Це рідний, спокійний Дермань, над яким взялась святочна хвиля».

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 83, арк. 10 зв.-12

№ 2

О зверствах, учиненными немецко-фашистскими оккупантами и их пособниками над мирным населением в м. Мизоче, Мизочского р-на, Ровенской обл.

1944 года, ноября 27 дня, мы нижеподписавшиеся районная комиссия по расследованию злодеяний, учиненными немецко-фашистскими захватчиками и их пособниками в м. Мизоче, Мизочского района, Ровенской области, в составе председателя комиссии секретаря Мизочского р-на, РК КП (б) У т. Науменко П. С. и членов комиссии Председателя Исполкома Мизочского Райсовета, Депутатов Трудящих т. Бахмацкого И. Р. в том, что сего числа произвела осмотр места совершения тягчайших злодеяний немецко-фашистскими оккупантами и их пособниками над мирным населением в м. Мизоче и установила следующее:

14 октября 1942 года немецко-фашистские оккупанты и их пособники совершили дикую расправу, неслыханную в истории человечества над мирным населением ни в чем не виновном м. Мизоч, а именно:

1. Немецко-фашистские оккупанты для осуществления зверств над мирным

населением м. Мизоч провели очистку рва еврейским населением, размещенного в 300 м. от Мизочского сахзавода, по мотивам заводской потребности длиной 50., шириной 7 м., глубиной 6 метров.

2. Полиция состояла из немцев и мадьяр, по указанию гестапо, 14 октября 1942 г. произвела облаву, в следствии чего было взято под стражу 1500 человек еврейского населения и под силой оружия были конвоированы полицией к приготовленному очищенному рву. По указанию гестапо еврейское население группировалось семьями по 5-6 человек. Начиная с детей грудного возраста и кончая преклонным возрастом старосты. Раздевали полностью. Отбирали ценности, а затем заводили группами по 5-6 человек в ров, приказывали ложиться всей группой вниз лицом, руки под себя и производили расстрел с помощью автоматов и пистолетов в голову.

15 октября 1942 года немецко-фашистскими оккупантами и их пособниками по такому же методу было зверски уничтожено 800 евреев. Таким образом немецкие фашисты и их пособники до января месяца 1943 года вышепоименованным методом зверски уничтожили 3500 евреев, которые были закопаны в поименованном рву.

3. Под влиянием дикой расправы фашистов над еврейским населением подожгли целый квартал м. Мизоча, где они были размещены семьями, бросались в огонь и сгоряли, чтобы не попасть фашистам в кровавые руки, в следствии чего погибло 200 человек евреев, а всего зверски замучено и истреблено евреев немецко-фашистскими захватчиками до четырех тыс. человек.

4. Одежду и ценности, изъятые у евреев перед зверской расправой над последними, немецко-фашистскими окупантами отправляли в Германию.

Вскрытие вышепоименованного рва и извлечение из последнего несколько трупов в разлагающемся состоянии, что подтверждает вышеизложенное. В чем и составлен акт.

п.п. Председатель комиссии Секретар РК КП (б) У — Науменко.

п.п. Члены комиссии:

1. Пред. исполкома Мизочского Райсовета Депутатов Трудящихся Бахмацкий.
2. Прокурор Мизочского района Крюков.
3. Нач. РО НКВД Селиванов.
4. Врач Фалько.

ДАРО, ф. Р- 534, оп. 1, спр. 3, арк. 196-196 в.

№ 3

Кирило Кіндрат про знищення мізоцьких євреїв та спасительку Софії Горнштейн Праведницю народів світу Мосійчук Марію Сидорівну

... Жовтень 42-го. Глухої ночі гітлерівці з допомогою поліцаїв оточили єврейське гетто в Мізочі, яке було розташоване біля нинішньої автобусної станції. Вранці ж до селища прибула військова машина з «командою вбивць». Жителям єврейського гетто оголосили, що їх відправлять залізницею на роботу в Німеччину, а тому їм потрібно взяти з собою необхідні

для далекої дороги речі й зібратися на селищній площі о четвертій дня. Жителів гетто — чоловіків і жінок, людей похилого віку й дітей, калік і хворих — на чолі з рабином, який сказав людям, аби вони йшли туди, куди їх поведуть, зібрали на площі під конвоєм. Звідти їх повели в напрямку залізничної станції. Супроводжував сумну ходу на мотоциклі, з автоматом на грудях, гестапівець Гілле, а обабіч колони йшли озброєні фашистські вбивці й поліцаї з собаками.

Колону зупинили біля розчищеного раніше жителями того ж гетто рову, який, нібито, мав слугувати водоймищем для потреб цукрового заводу. Людей примусили скласти свої речі, а після цього роздягтися наголо й стати на краю ями на коліна. За хвилину пролунали перші постріли. Розстрілювали ні в чому не винних людей, всіх підряд, дорослих і дітей... Загалом близько чотирьох тисяч осіб. А тим часом, щоб у гетто ніхто не сховався, будинки його мешканців гітлерівці підпалили з усіх боків. Вони горіли кілька днів, і заграва була видна вночі на кілька кілометрів навколо Мізоча. Тоскно вили бездомні собаки. Над селищем стелився їдкий дим. Це було страхітливе видовище варварського нищення мирних жителів Мізоча. Їх вбили лише за те, що вони були євреями.

Та, як виявилось пізніше, не всі мізоцькі євреї загинули від фашистських куль. Лише одиницям пощастило врятуватись від неминучої смерті завдяки милосердним українським родинам, які подали руку допомоги переслідуваним.

Серед врятованих була й дівчинка — підліток Софія Горнштейн. Садами й городами, пізно вночі, вивалюючись у болоті, пробиралася заплакана дівчинка, яка чудом вибралася з пекла, де водночас загинули її батько і мати, сестра і брат. Софійка поспішала до знайомої сім'ї Слободюків, до своєї подруги-однокласниці Марії. Дівчинка постукала несміливо у двері хати сім'ї Слободюків... Упізнавши дочку Якова Горнштейна — однокласницю своєї дочки Марії, Сидір Слободюк не питав її, що сталося з батьками, бо здогадався, яка лиха доля спіткала їх того жахливого дня. Він пригорнув до себе заплакану дівчинку, яка з переляку не могла вимовити й слова, і сказав, що вона буде його дочкою. Ввівши її в хату, він сказав своїм дітям Миколі, Марії, Раїсі лише декілька слів: «Ось ваша сестричка. Від всіх нас залежить її життя...».

Потяглися томливі дні й ночі фашистської окупації. Ось як розповідав пізніше про пережите покійний нині син Слободюків Микола: «Соні зробили криївку на горищі клуні, в сіні. Туди ми носили їй їжу, воду... Вночі вона приходила в хату. Всіх нас, дітей, після вечері клали разом спати на печі. А якщо хтось ненароком заходив у хату, то Софія ховалася у великій шафі, що стояла в кутку кімнати...».

У тривозі й надії минали дні за днями. «Одного разу, — згадує пані Марія, — до двору зайшов поліцай із місцевих жителів. Походивши по подвір'ю, він ненароком сказав батькові: «Сидоре, єврейку переховуєш, начувайся» і пішов собі геть...». Відбувши загрозу обшуку, попереджений поліцаєм Сидір Слободюк переправив Софію до сусідів. Невдовзі фашисти разом із поліцаями нагрянули в садibu Сидора і, шукаючи втікачів із гетто, зробили обшук. Та нікого

не знайшли. Найменшій шестирічній дочці Слободюків Раї поліцей давав цукерки, щоб вона сказала, де ховається єврейка. Але дитина, виконуючи наказ батька, не сказала ані слова.

Щоб не наражатися на небезпеку з боку окупантів, які час від часу робили обшуки, Сидір Слободюк переправив Сою у село Верхів до своїх родичів. Там вона й перебувала до визволення району від фашистів.

Після закінчення війни Софія Горнштейн оселилася в Ізраїлі, створила свою родину. А сім'я Слободюків тим часом була визнана куркульською. Незважаючи на патріотичний і милосердний християнський подвиг в ім'я життя людини-творіння Божого рятівництво переслідуваних фашистами, члени цієї сім'ї були репресовані з політичних мотивів і насильно вивезені в Хабаровський край. На чужині, працюючи робітницею в підсобному господарстві Хабаровська-2 без права виїзду за його межі, Марія Слободюк нажила собі масу важких важковиліковних хвороб, які отруюють її життя на старості років після повернення в рідну домівку. Дає їй сили вижити й боротися за життя передусім Біблія, в якій значиться: «Блаженні переслідувані за правду, бо їхнє Царство Небесне...» /Матв. 5:70 /.

...А нещодавно Марія Мосійчук почала отримувати листи з Ізраїлю зі словами подяки й співчуття від врятованої її сім'єю Софії Горнштейн, яка дізналась про поневірвання своєї рятівниці.

— Мир вашому дому, мої дорогі Марійка і брат Коля, ваші діти і внуки, — пише пані Софія з ізраїльського міста Хедера. — Нехай Господь Бог благословить вас рясно і дасть Вам міцне здоров'я! Дуже рада була отримати вашу вісточку про себе. Я завжди говорю своїм синам, щоб вони, як у свій час і ви, мої дорогі рятівники в час воєнного лихоліття, були милосердними людьми й не закривали дверей перед бідними і гнаними. Дорогі мої рідні, якщо бажаєте бути мудрими й добрими, якщо хочете знайти спокій у своїй душі в нелегкі життєві хвилини, — частіше читайте святу Біблію... Дорога Марійко! Після повернення із насильного виселення в Сибір, де ти томилася довгі роки і нажила у важкій підневільній праці багато різних болячок, не нарікай зараз у незалежній державі Україні на свою долю, а надійся на добрих людей і на Господа Бога. Тільки він може допомогти нам у наших бідах, бо це Бог любові й ласки...».

Листи такого змісту часто приходять нині до оселі пані Марії Мосійчук (Слободюк). А нещодавно Мізоч відвідала єврейська делегація зі США та Ізраїлю. Люди приїхали, щоби вклонитися прахові своїх рідних і предків, які загинули в часи Голокосту від рук фашистських катів. Вони проходили тим шляхом, яким ішли на загибель їхні рідні та близькі в страшному 42-му... Коли туристський автобус зупинився біля подвір'я Марії Мосійчук (Слободюк), вона вибігла подивитись, хто приїхав. І раптом у натовпі приїжджих вона впізнала ту, з ким не бачилася півстоліття!.. Чи потрібно казати, якою хвилюючою була та мить? Обійми, сльози радості на очах обох немолодих уже жінок. Від хвилювання Марія і Софія довго не могли вимовити й слова... Зв'язок Софії Горнштейн зі своїми рятівниками не переривається. Не забувши тих, кому завдячує життям, вона подала до Інституту трагедії й героїзму Яд

Вашем у Єрусалимі свідчення, в якому, зокрема, зазначається:

«Я, Горнштейн Софія, народилася в 1929 році у єврейській сім'ї в українському селищі Мізоч Здолбунівського району Рівненської області. В даний час проживаю в Ізраїлі в місті Хедера. Свідчу про те, що під час війни в 1941-1942 роках я жила в селищі Мізоч. На початку 1942 року всіх євреїв було зігнано в гетто, щоб ми не мали ніякого зв'язку з українцями. А 14 жовтня того ж року німці повели нас усіх на смерть. Мені вдалося втекти, і я переховувалася в сім'ї Слободюків, де жили моя шкільна подруга Слободюк (Мосійчук) Марія 1927 року народження і її брат Слободюк Микола 1929 року народження. У цій сім'ї я переховувалася з 14 жовтня 1942 року до 2 липня 1943 року. Для сім'ї Слободюків це було дуже небезпечно, були переслідування, а коли стало відомо, що будуть шукати євреїв у цій сім'ї, я перейшла до сестри Сидора Слободюка Шах (Слободюк) Людмили та її сина Шаха Андрія 1930 року народження. Ці люди, ризикуючи власним життям і життям своєї сім'ї, своїх дітей, перебуваючи в смертельній небезпеці, врятували мені життя. Я дуже вдячна їм за їхнє милосердя і турботу за їхнє життя». ...Нещодавно Марія Слободюк (Мосійчук) за свій героїчний вчинок і християнське милосердя отримала міжнародне звання «Праведниця народів світу й України» та була нагороджена медаллю Яд Вашем. На жаль, її брат Микола нагороди не дочекався — він передчасно пішов з життя.

Кирило Кіндрат, праведник народів світу й України,
голова Асоціації християн-рятувальників, доцент РДГУ.

Кіндрат К. Зустріч через півстоліття. Як у Мізочі євреїв рятували // Волинь. – 2000. – 1 червня. – Ч. 10.

№ 4

Присвоєння звання «Праведника народів світу» Мосійчук Марії Сидорівні

Присвоюючи Вам звання
«Праведник народів світу»,

Ми високо оцінюємо Ваш подвиг і складаємо нашу вічну подяку за те, що в лихі часи минулої війни Ви виявили християнське милосердя та доброту і, незважаючи на ризик втратити власне життя та життя Вашої родини, врятували євреїв, які були приречені на загибель.

Єврейський народ ніколи не забуде Ваш благородний вчинок і буде передавати ім'я Ваше із покоління у покоління як приклад високої людяності та злагоди між нашими народами. Український народ, гордістю якого Ви є, може пишатись Вами. Ми схилиємо перед Вами свої голови.

ГОЛОВА ФОНДУ
«ПАМ'ЯТЬ ЖЕРТВ ФАШИЗМУ УКРАЇНИ»
СТАРШИЙ РЕФЕРЕНТ ФОНДУ

підпис І. М. Левітас

підпис К. С. Винокур

Постанова Фонду № 8 від 5 листопада 1992 р.

Розділ V.

Боротьба ОУН-УПА проти німецьких окупантів

**Здобудеш Українську Державу
або згинеш в боротьбі за Неї.**

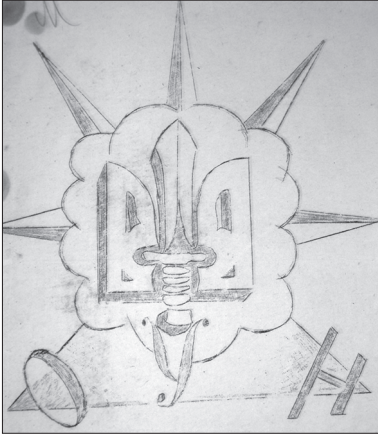
ПЕРША ЗАПОВІДЬ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТА¹

Боротьба проти окупантів стала основною метою ОУН-УПА. Мало того, українські націоналісти обрали шлях повного очищення — боролися проти двох найбільших військових потуг світу: Німеччини та Радянського Союзу. «УПА бореться проти російсько-большовицьких і німецьких загарбників, поки не очистить Україну від усіх «опікунів» і «визволителів», поки не здобуде Української Самостійної Соборної Держави...»². Ця теза є в усіх важливих документах ОУН (Додатки № 1, 2).

Злочини нацистів, скоєні в роки окупації в Мізочі та Мізоцькому районі, призвели до відповідної реакції населення — формуванню структур Руху Опору*: на Мізоччині гуртується свідомо молодь, яка вливається в лави УПА. Цікаво, що Українська Повстанська Армія складалася з 78% селян, 18% робітників, 4% інтелігенції³.

Варто зазначити, що УПА не був суто український рух. Лави повстанців поповнювалися грузинами, узбеками, білорусами, росіянами, і... німцями. Траплялося, вони вливалися в УПА після того, як ставали дезертирами німецької армії. Був навіть поширений серед них вислів: «Гітлер капут, Сталін капут — Україна гут»⁴. Дехто з окупантів шкодував, що йде війна. Були привітні до місцевого населення, говорили що «Сталіна і Гітлера треба кинути в один мішок, прив'язати камінь і кину-

* Опір – система заходів, яка передбачає непокору зовнішнім впливам. Здатність протистояти, протидіяти кому-небудь, чому-небудь, змагатися з кимось, чимось. Може відбуватися в різних формах (збройні повстання, діяльність підпілля, економічне, культурне протистояння, духовний опір, індивідуальне протистояння).

Зображення герба
повстанцями ОУН.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 12, арк. 1

ються численні документи за підписом Енея: мобілізаційні листки, вироки Революційного суду УПА тощо (Додаток № 4).

Ростислав Волошин, який займав фактично третій за важливістю пост в організації ОУН після Головного командира УПА Романа Шухевича-«Тура» і його заступника Дмитра Маївського-«Кургана»*, у кінці 1943 — на початку 1944 року майже постійно перебував на Здолбунівщині, адже в Мізочі жили його батьки, в околицях Дерманя була в підпіллі рідна сестра⁸. На III надзвичайному великому зборі ОУН 21-25 серпня 1943 року в с. Золота Слобода на Бережанщині Ростислава Волошина було обрано членом бюро Проводу ОУН.

Пропагандистський відділ УПА проводив серед вояків УПА та цивільного населення «сходини», «відправи», «стрічі». Відомо, що лише

ти в Чорне море». Але таке поводження серед німців було рідкісним винятком.

У своїх формуваннях УПА поділялася на чотири групи: УПА-Північ, УПА-Захід, УПА-Південь та УПА-Схід. Структурно наш край входив до теренів УПА-Північ, відділи якого діяли на території Волині й Полісся⁵. У грудні 1943 року її командиром став Клим Савур⁶. Мізоцький район належав до Здолбунівського надрайону (4/4) ВО «Богун»⁷ (Додаток № 3). Командувачем групи «Богун» був Еней, штаб якого розмістився в с. Святому Мізоцького району. У ДАРО зберігають

Організаційний поділ

Мізоцького районного проводу ОУН на підрайони і станиці (1943–1944 рр.)

Здолбунівський надрайон				
Мізоцький район	Підрайон	Підрайон ССЗ чи 003 — «Солоне море»	Підрайон	Підрайон (передано в Здолбунівський район у травні 1944 року)
Станиці	Дермань I Дермань II	м. Мізоч-«Жовті води», Мізочик-«Миротин №7», Півча, Борщівка Українська, Суйми, Святе, Будераж, Буща, Мости, хутори Петриківщина, Видумка, Дуброва	Ступно, Стара Мощаниця, Нова Мощаниця, Мала Мощаниця та з села Дубенщини Листвин, Обгів, Залібівка	Уїздці, Кунин, Спасів, Підцурків, Коршів, Білашів

в грудні 1943-го на території Мізоцького району відбулися 37 загальних сходин⁹.

Судячи з документів і матеріалів, Мізоч за часів війни для німців — стратегічно-важливе містечко. Це було селище міського типу, районний центр. Розвинута інфраструктура (цукровий завод, поміщицький маєток тощо) давали переваги тим, хто володів Мізочем. Тому кожна з воюючих сторін намагалася тримати містечко під своїм контролем: «Німецька пропаганда твердить, що м. Мізоч як стратегічний пункт у боротьбі з УПА не буде опущений німцями, а натомість буде посилений та до помочі буде стояти в Мізочі один літак»¹⁰.

Злочини німців переконали актив УПА, що необхідно переходити від оборонної стратегії до наступальних дій.

Згідно з архівними документами літа-осені 1942 року, радянська розвідка не раз доповідала своєму центрові про антигітлерівські дії упівців на Поліссі. У спеціальному рапорті на ім'я Сталіна начальник ЦШПР П. Пономаренко інформував, що за повідомленнями Сабурова «в лісах Полісся, у районах Пінськ, Шумськ, Мізоч діють великі групи українських націоналістів під керівництвом особи, що законспірована під псевдо «Тарас Бульба». У рапорті зазначалося, що «проти німців націоналісти влаштовують окремі засідки». За даними агентурних джерел, націоналісти під проводом Т. Бульби налічували майже 5 тисяч вояків¹¹.

Відомо, що перший повстанський відділ у Мізоцькому районі організував командир Андрій Шеремета-«Сталевий», який згодом зі своєю сотнею діяв на Уманщині. Оскільки німці планували велику акцію проти упівців, то 18 квітня загин Шеремети об'єднався з відділом «Чорноморця». Разом формування нараховувало 120 чоловік¹².

Щоб залякати та запобігти визвольному рухові, німецька влада боролася не лише з повстанцями, але також із членами їхніх сімей, що було інколи значно ефективніше. За спогадами Олексія Борисовича Поліщука* («Сич», «Племінник»), на Волиці польська поліція Мізоча спалила матір одного з місцевих командирів УПА «Ворона» — Петра Микитовича Демчука, 1924 р.н. Мешканців сусідніх хат чи й цілого сільського кутка було розстріляно або спалено живцем¹³.

Такі методи боротьби не були дивними. Українське націоналістичне підпілля становило для окупантів особливу небезпеку й виявилось значно потужнішим за радянське.

* За значний особистий внесок у соціально-економічний, культурний розвиток Української держави, вагомі трудові досягнення та з нагоди 18-ї річниці незалежності України Президент України Віктор Ющенко нагородив Олексія Борисовича Поліщука орденом «За заслуги» III ступеня.

Колишній зв'язковий УПА Олексій Поліщук («Сич», «Племінник»).

Зважаючи на те, що багато членів ВКП(б) самі віднесли свої партквитки в гестапо, а чимало вчорашніх комсомольців зодягнули націоналістичні відзнаки¹⁴, радянські підпільники не були особливо небезпечними для німців. Це засвідчують німецькі джерела. Адольфові Розенбергу, що прибув до Рівного на нараду 5 травня 1943 року, доповідали: «Українські націоналісти завдають більше труднощів, ніж більшовицькі банди»¹⁵.

Натомість, незважаючи на постійні повідомлення, керівники більшовиків не хотіли вірити (або боялися собі признатися), що повстанську боротьбу населення підтримує¹⁶. Зокрема, на телеграмі Сидора Ковпака про те, що населення Рівненської області ненавидить радянську владу й підтримує бандерівців, начальник УШПР Тимофій Строкач написав таку резолюцію: «Не поняв старик»¹⁷.

У багатьох випадках робота червоних партизанів зводилася до провокування гітлерівців, викликаючи каральні акції щодо українського на-

селення. Урядуючий провідник ОУН Микола Лебець із цього приводу зазначив: «Ціль партизанських червоних банд на українських землях була ясна: провокуючи німців, спрямувати всю їх лють на українське населення та, послуговуючись безвідповідальною німецькою політикою, винищувати український нарід...»¹⁸.

Діяльність радянських підпільників у нашому регіоні підтверджує лише одне радянське джерело: «починаючи з 1943 року активізує свою роботу партійно-комсомольське підпілля, очолюване братами Миколою і Володимиром Томашевськими». Зазначалося, що вони поширили свій вплив на Мізоч, Оженин та інші села району. Ядро цієї групи становили комсомольці й молоді підпільники Т. Д. Грунько, К. М. Дмитрук, І. Ф. Головня, Н. Г. Тирова, В. І. Лавров¹⁹.

Активність повстанців проти окупантів підтверджують як радянські, так і німецькі джерела. «Червоні» відзначали, що у квітні 1943-го щодня з лісів Острозького, Шумського й Мізоцького районів на антигітлерівські акції виїжджали 60-70 возів з повстанцями²⁰. А сам рейхс-комісар Еріх Кох, звітуючись до Берліна, писав, що вони не контролюють на Волині 70% орних земель і втратили 52% поставок худоби²¹.

За даними Літопису УПА (том 2), у першій половині квітня 1943 року український національний рух «залив цілковито» райони Мізоч, Остріг, Шумськ, Крем'янець, Вербя. Тут було знищено німецьку адміністрацію, ляндрівтів, жандармерію, сексотів²². Районні та сільські управи з представників німецької влади розігнали. Терен залишився в руках УПА²³.

Після такого наступу нацисти почали практикувати застосування в боротьбі з УПА цілих з'єднань. Так, у райони Березне, Людвипіль, Мізоч, Остріг, Шумськ і Кременець було перекинуто дивізію, силами якої вдалося досягнути лише часткових успіхів, витіснивши основні з'єднання УПА в район, прилеглий до Славутського лісового масиву, а також на Поділля²⁴.

Тоді кинули цілу дивізію, яка складалася з двох мадярських полків, одного полку німецьких СС-ів і жандармерії та одного полку узбеків і казахів. Мета — задушити повстання. Після чотириденних (в іншому джерелі — триденних) боїв було розбито угорців, що служили німцям. Маневруючи повстанськими відділами, командування УПА змусило німців розділити дивізію на менші бойові частини, а згодом завдало їм нищівних ударів²⁵. Тому в боях під Вербою загинули понад 120, у Шумську — 24, в Острозі — 32, а в Мізочі — 11 німецьких вояків²⁶. Втрати повстанців — у трьох відділах убито 18 чоловік²⁷. У «Золотій книзі героїв» Корсунського загону (всього 143 полеглих) натрапляємо на запис, що в бою з мадярами в Мізочі 13 квітня 1943 року загинув повстанець «Степовий»²⁸.

19 квітня 1943-го відділ «Чорноморця» (курінний — Євген Михайлович Басюк, 1920 р. н.) прийняв бій з угорцями (надалі в тексті — з мадярами — авт.). Було майже 100 осіб. У с. Будараж Здолбунівського району бій тривав майже три години. Один мадяр загинув від кулі повстанця Халатного. Після того, як на допомогу мадярам прибули німецькі підрозділи, повстанцям довелося відступити й залишити здобутий кулемет. Двох повстанців поранено, семеро вбито (Литвин Геннадій, повстанці Стецюк і Цеп'юк Панас Григорович, 1921 р. н. — обидва уродженці села Півче Здолбунівського району; Гребенюк Микола Мусійович, Пальчевський Мелетій В'ячеславович, Коломис Григорій Петрович, Коломис Микола Микитович — усі уродженці Мізоча²⁹. Згідно зі погадами Марії Трохимівни Гуц, звістка про смерть останнього виявилася для матері фатумом: померла від розриву серця. Також згадує п. Марія одного вбитого з її вулиці (Дришівки) — Івана (батько Іван, прізвища не пам'ятає)³⁰.

У квітні 1943-го сотня «Гордієнка» зробила засідку на німців із поляками в селі Дермань-І, які виїхали на підводах із Мізоча грабувати мирне населення. У бою було вбито трьох поляків, а решта втекли³¹.

Бій із німцями мала також сотня «Наливайка» з куреня «Докса», яка 1943 року передислокувалась у Мізоцький район, у с. Мощаницю. У результаті в німців відібрали худобу й продукти, які вони зібрали³².

Цього ж року в селі Буца Мізоцького району німці разом із мадярами й поляками напали на відділ УПА. У результаті відділ із боєм вирвався з оточення і втрат не мав, а 20 мадярів і кількох німців було вбито³³. Весною 1943 року повстанець із села Цурків у Мізочі вбив начальника німецької жандармерії і поранив його охоронця. Сам він утік до лісу³⁴. Навесні 1943-го сотня УПА під командою «Морозенка» (сотенний — Бихалець Мелетій Стахович, 1919 р. н., із селища Мізоч Здолбунівського району) зав'язала бій із угорцями біля села Білашева. У ньому загинули повстанці Антонюк Євген Дмитрович, 1920 р. н., і Кислашко Пилип Оверкович, 1920 р. н.³⁵.

У виписці № 21 з розвіддонесення штабу партизанських загонів Кам'янець-Подільської області про діяльність українських націоналістів від 1 червня 1943 року зазначено: «м. Слаута. В лісах Острозького, Шумського та Мізоцького районів націоналісти активізують свої дії проти німців. По 60-70 повозок виїжджають на засади і різні операції. По великих селах проводять мітинги й агітацію, направлені на боротьбу проти німців і радянської влади»³⁶.

Зі щоденника поручника УПА Великана про облогу містечка Мізоч командиром Черником випливає, що в кінці липня 1943-го три чоти українських повстанців облягли його. У містечку тоді перебували 50 німців,

140 шуцманів і понад 100 поляків на німецькій службі. Усі вони були добре озброєні й у добре укріплених окопах. Завдання Черника, який керував облогою, полягало в тому, щоби примусити ворога думати про власну оборону і припинити напади на українські села. Місію було виконано. Черник використав артилерійський та мінометний вогонь. У бою з окупантами «на станицю німецької поліції гармати пустили кілька надцять стрілень і без жодних втрат відступили до своєї бази»³⁷.

Коли у серпні 1943 року із с. Стубла до Мізоча на конях їхав крайсландвїрт Борн із охороною (7 німців і 10 поляків), у селі його перестріла чота з сотні «Крука» (сотенний — Ляшук Кіндрат Іванович, 1914 р.н., уродженець с. Старої Мощаниці Здолбунівського району) і знищила 16 німців із поляками, в тому числі Борна. Лише одному німцеві вдалося втекти. Серед повстанців жертв не було. Натомість вони здобули один легкий скоростріл, 5 автоматів та 12 крісів³⁸.

Коли ж німці хотіли залізницею переправити з Мізоча до Німеччини тіло Борна, місцева боївка УПА напала на станцію і знищила вагон³⁹.

Щодо нападів на окупантів, то повстанці намагалися це робити подалі від населених пунктів (на лісових дорогах, переправах через річки), адже німці суворо карали місцеве населення за одного їхнього вбитого⁴⁰.

У серпні 1943-го знову відбувся напад на Мізоч. Тоді було спалено будівлі поліції та районної управи⁴¹.

Улітку 1943-го упівці вирішили «викурити» з Мізоча шуцкоманду, до якої входили переважно поляки. Акцію детально спланували: ввечера провели розвідку, підтягнули артилерію. У нападі брали участь два курені. Німецькі чиновники, жандарми поховалися в підвалах колишнього польського маєтку, у склепах. Коли зі Здолбунова підійшло підкріплення, курені відійшли. Після цього поляки почали палити хати мізочан-українців, розстрілювали й кололи багнетами тих, хто не встиг утекти. При відході трьох повстанців було важко поранено, двох поляки добили, а третього не помітили, проте він також помер. Але після такого нападу окупанти перестали так часто нападати на села, як раніше⁴².

Курінний УПА Максим Скорупський (Макс) пригадує, що на початку серпня 1943 року Кременецький курінь провів акцію на Мізоч. Та між повстанцями сталося непорозуміння: одна сотня обстріляла штабову групу Енея; її сприйняли за німців, бо була вдягнена в німецькі мундири. Тому штаб видав наказ двома куреннями виконати вдруге акцію на Мізоч і здобути цукроварню (вишневецький цукор вичерпався, поранені відчували його брак)⁴³. Напад відбувся 20 серпня і задокументований чи не найкраще з усіх дій УПА, що проходили в Мізочі. Про нього згадують практично всі джерела, які ми використовуємо.

За документальною розповіддю М. Руцького «Голгофа», «у ніч на 20 серпня Дубенський та Кременецький курені під командуванням Казвана-Черника оточили містечко Мізоч, в якому окопалися три сотні німців і поляків. Капітан Береза підтримав наступ вогнем із кількох гармат. Передові відділи ввірвалися в містечко, а сотня Скорупського-Макса захопила цукровий завод. Шість вантажівок під командуванням Миколи Недзведського-Хрона вже під'їжджали до цукроварні, аби вивести цукор на повстанську базу. Але в цю мить прибув вістовий від Олійника-Енея і повідомив Черника, що на Антонівці німці кинули дивізію, а літаки бомблять ліс, щоб розгромити відділи УПА. Черник віддав наказ залишити Мізоч і повернутися до лісу. Оскільки німецька авіація бомбила лише обидва табори, які вчасно залишила охорона, людські жертви були мізерні»⁴⁴.

О. Денищук при згадці про напад на Мізоч додає, що тоді в Мізочі були три сотні німців і поляків і було спалено декілька німецьких будинків. Загинули 13 повстанців і був поранений кулеметник Ігор⁴⁵.

У другому томі «Боротьби ОУН проти німецьких окупантів» О. Денищук, посилаючись на вищевказане джерело, також розповідає про цю подію. Тому в нас є можливість порівняти дані.

Отже, 20 серпня 1943 року «в кінці місяця липня (насправді серпня) курені «Сталевого» (курінний — Шеремета Андрій, виходець із Галичини), «Докса» (курінний — Котик Семен Панасович, 1915 р. н., уродженець села Сестрятин Радивилівського району Рівненської області) і «Крука» (курінний — Климишин Іван, уродженець села Верещаки Лановецького району Тернопільської області), за участю артилерійської сотні «Берези» (сотенний — офіцер советської армії), облягли містечко Мізоч, в якому було 50 німців, 140 різношерстних шуцманів і понад 100 поляків на німецькій службі. Усі були першорядно озброєні і в добре укріплених окопах. Облогою керував к-р Черник (курінний — Казван Дмитро Прокопович, 1918 р. н., пс. «Черник», «Гриць», уродженець с. Охматків Демидівського р-ну Рівненської обл.). К-р Черник дав наказ відкрити по ворожих становищах артилерійський та мінометний огонь. Ударили повстанські гармати і міномети, ворог зі страху залазив, де тільки попало, не віддавши до нас ні одного стрілу. Після того наші гармати пустили кільканадцять стрілень на станицю німецької поліції. При відході наших загинуло біля 20 повстанців і був поранений кулеметник «Ігор». Тоді загинули: Байдюк Кирило Фадейович, 1920 р. н., із смт Мізоч Здолбунівського р-ну Рівненської обл.; Семенюк Тимофій Савович, Семенюк Іван Онисимович, Мартинюк Карпо Якович, Лахман Мелетій Филімонович, Бухало Карпо, Галабурда Ніна Харитонівна, 1923 р. н., Самчук Василь

Тарасович, 1926 р. н., Серафим'юк Карпо, Рудий Іван Дем'янович, 1919 р. н. — усі уродженці с. Дермань-І, Червоняк Петро, із с. Білашів Здолбунівського р-ну; Богуш Сава Семенович, 1913 р. н., із с. Гільча Українська Здолбунівського р-ну; Король Олександр Григорович, 1929 р. н., пс. «Вітер», із с. Лисин Демидівського р-ну; Демчук Петро Михайлович, 1922 р. н., Присяжнюк Павло Михайлович, 1922 р.н., Свіщевський Леонід Олександрович, 1924 р.н. — усі уродженці с. Новородчиці Острозького р-ну, а також три повстанці з с. Ілляшівка Острозького р-ну»⁴⁶.

Курінний «Докс» (Котик Семен Панасович)

Про напад із ночі 19 на 20 серпня розповідають також Микола Поровський у романі-хроніці «...Й бурею битва гриміла» та безпосередній учасник подій, керівник сотні Макс Скорупський. Цікаво, що в спогадах Макс не просто описує події, а й аналізує помилки цієї акції (Додатки № 5, 6). Зокрема, говорить про погану розвідку. Адже про німецькі операції командування УПА мало що знало. Окупанти, що робили акцію на ліс, мусили звідкись виїхати. Не могли вони відразу непомітно розгорнути її. А влучне попадання в табір повстанців засвідчувало, що німці давно вже готували напад і зібрали для цього відповідні дані. Зважаючи на це, Макс дійшов висновку, що відділи УПА припускаються помилки, стоячи місяцями на одному місці. Постійно потрібно змінювати дуже часто — «в партизанці всяка концентрація власних сил шкідлива»⁴⁷. Цікаві спогади стосовно цих подій залишила нам Марія Трохимівна Гуц (Додаток № 7). Вона стверджує, буцім повстанці попередили про напад (звечора на Залісся потягнулися підводи з людьми), але зробили це досить невміло. Окупанти помітили рух і здогадалися, в чому річ⁴⁸.

25 серпня 1943-го відділи УПА знову атакували містечко Мізоч, а також залізничну станцію і державне сільськогосподарське підприємство⁴⁹. 26 серпня 1943 року відділ УПА напав на Мізоч. Як сказано у звіті, тоді повстанці зайняли місто, спалили будинки, в яких «містились німці, та будинки, зайняті під німецькі уряди»⁵⁰. Акт із розслідування злочинів німецько-фашистськими загарбниками звинувачує повстанців і додає, що озброєні «бандити» (кількістю майже 1000 чоловік) підпалили містечко, згорів дім місткому й частково було спалено дім сільради⁵¹. Інший же акт (також радянський) у цій події звинувачує німців, які спалили будівлю РМК (1584 кв. м) і конюшню (277,5 кв. м). Будівлі установи

та конюшні було знищено на 80%. Збитки установи становили 84853 руб., а конюшні — 31757 руб. Загальна сума — 116,610 руб.⁵².

Після цих подій з'ясувалося, що в лавах повстанців є зрадники. Розслідування справи сотника УПА Петра⁵³ та черкеса Трохима⁵⁴ за підозрою у зв'язках із радянською партизанкою доказали вину повстанців. Вирок єдиний: смерть. При допиті виявилася група осіб, що мали зв'язки з ворогом (радянськими партизанами). Смертний вирок підписав Еней (Додатки № 8, 9).

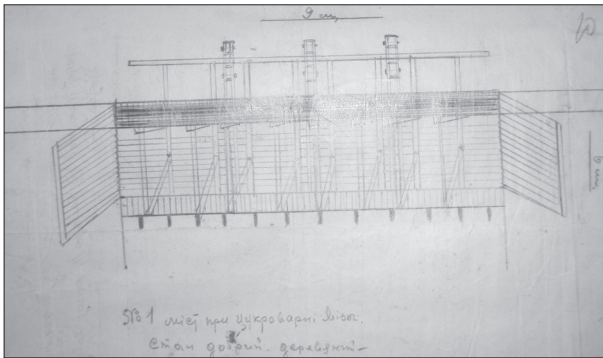
Підсумком успішної боротьби з червня до вересня 1943 року стало захоплення районних центрів: Володимирця, Степаня, Висоцька, Дубровиці, Людвиполя, Мізоча..., хоча утримати їх під своїм контролем упівцям не вдалося⁵⁵.

Восени вони активно провели підривну роботу. У жовтні 1943 року, щоби перешкодити німцям вивозити речі до Німеччини, повстанці нищили залізничні рейки та перекопували дороги. Зазначалося, що на терені Тараса розібрано 80 м залізничного шляху на лінії Дубно — Мізоч⁵⁶.

Відомо, що восени відділ УПА розібрав залізничну колію протяжністю один кілометр на ділянці Озеряни — Мізоч, що на межі Дубенського та Здолбунівського районів⁵⁷.

В одному з томів архівних справ зберігався вилучений у підпільників номер газети «За самостійну Україну» від 10 грудня 1943 року. На третій сторінці надруковано статтю «З повстанських боїв», у якій в розділі «Із дій УПА проти гітлерівських наїзників» йдеться, що в жовтні-листопаді 1943-го підрозділи УПА в низці міст (серед них зазначається також «м. Мізоч на Остріжчині») провели успішні бойові дії проти німців⁵⁸.

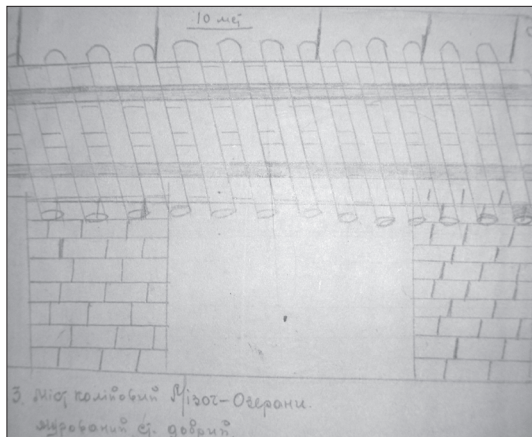
Третього листопада 1943 року націоналісти знову вчинили напад на містечко. Відразу кілька звітів у Літописах УПА й ДАРО засвідчують про

цю подію. У першому звіті інформатора ОУН про події на Дубенщині та Кременеччині в жовтні-листопаді 1943-го (за 16 листопада) зазначено, що «акція була скерована особливо на фабрику та маєток»⁵⁹.

Згідно з другим

звітом інформатора ОУН про діяльність групи «Енея» в першій половині листопада 1943 року було «здобуто 1063 цнт цукру і багато різного майна»⁶⁰. Роззброєно і взято в полон 190 шуцманів, здобуто 130 крісів, 1500 шт. амуніції, 1 фінку, 20 гранат. Убито 10 німців. Втрати повстанців: один убитий і семеро поранених⁶¹.

Міст колійовий Мізоч-Озеряни (малюнок вояка УПА). ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 22, арк. 11

Але найкраще висвітлює події звіт інформатора ОУН про перебіг боїв у Південній Волині в жовтні-листопаді 1943-го: «О год. 20.30 відділи УПА заатакували Мізоч. В наслідках: роззброєно 200 осіб поліції, при чому здобуто 160 крісів, багато амуніції, короткої зброї та гранат. З цукроварні забрано понад 1800 м (мішків) цукру, 15 фір нових порожніх мішків, 2 фіри пасів на підшви та взагалі багато різного майна, як: канцелярйне приладдя, цвяхи, підкови, полотно, папір, олива, вазеліна до крісів, нафта і т. д. Частину будинків цукроварні спалено. Спалено «Штангут», школу, млин та більше будинків, де були розташовані ворожі частини. Рано приїхали німці, і всіх, які не пішли з повстанцями, вистріляли, а сказали, що це зробили повстанці. Зі сторони повстанців убито 1 чоловіка та 7 осіб легко ранено... Було знищено 10 німців»⁶².

У Літописі УПА (том 1) натрапляємо на дещо інші дані: з 3 на 4 листопада відділи УПА зайняли місто Мізоч. Крім того, що було знищено «багато вислужників німецького імперіалізму», здобуто 250 крісів (а не 160, про що йшлося вище), амуніцію та багато іншого матеріалу. З цукроварні забрано весь запас цукру — 3000 кг (а не 1800 мішків), який німці приготували для вивозу до Німеччини. У бою відзначився відділ азербайджанців, який уже кілька місяців боровся в лавах УПА⁶³ (Додаток № 10).

Наступне повідомлення з повстанських боїв, що є в багатьох джерелах і, вочевидь, підтверджує напад із 3 на 4 листопада: «Із дій УПА проти гітлерівських наїзників. У листопаді ц. р. (1943 р. — авт.) відділи УПА зайняли районове містечко Мізоч на Острожчині й тримали його цілу добу. Знищено багато німців. Здобуто 150 крісів, багато амуніції та іншо-

го воєнного матеріалу. У бою за місто героїчно бився на боці українських повстанців відділ азербайджанців»⁶⁴.

Пізньої осені 1943 року знову відбувся напад на Мізоч. Повстанці заволоділи цього разу містечком, взяли багато зброї, всякого майна й коней. І що головне — не зазнали жодних втрат⁶⁵. Звільнене від німців місто тримали цілу добу. Було знищено чимало німців, здобуто 150 рушниць, багато амуніції та іншого матеріалу. У звіті ОУН від 4 грудня сказано: «поважних акцій непомітно, крім нападу на Мізоч»⁶⁶.

А 21-22 листопада в керівництва ОУН сталася непересічна подія: в селі Будераж Мізоцького району відбулася I Конференція поневоєних народів Східної Європи та Азії. В її роботі взяли участь 39 делегатів — представників 13 національностей (азербайджанці, білоруси, башкири, вірмени, грузини, карабардинці, казахи, осетини, татари, узбеки, українці, черкеси, чуваші).

Як підсумок, депутати зазначили: «Конференція вважає за необхідне створення спільного комітету Східної Європи та Азії, який координуватиме всі національно-революційні сили народів, виробить єдину тактику боротьби повстання всіх поневоєних народів».

Значення Конференції важко переоцінити. Створений 1943 року координаційний осередок революційно-визвольних організацій народів реорганізували 1946-го в Антибільшовицький блок народів, штаб-квартира якого була в Мюнхені. Усю діяльність АНБ направив на викриття злочинів тоталітарних комуністичних режимів Східної Європи в післявоєнний час⁶⁷.

Хронологія подій грудня 1943-го засвідчує такі події:

— 3.12.1943 р. — командир партизанських червоних відділів Сабуров, повідомляв, що в районах Пінська, в лісах Острога, Шумська, Мізоча «імеються большие группы украинских националистов. Кличка проводника — Тарас Бульба»⁶⁸;

— 23.12.1943 р. на с. Мізочок напали поляки: під час відбиття нападу чота УПА вбила трьох⁶⁹;

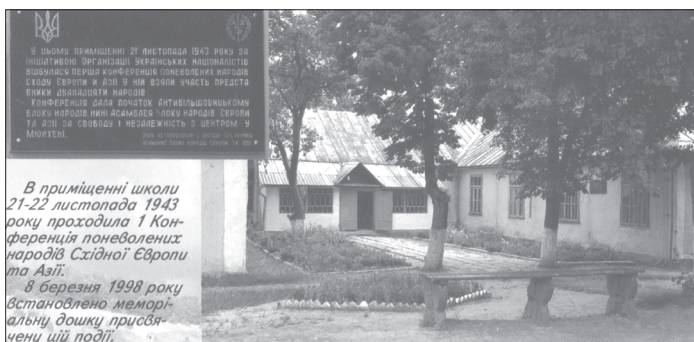
— 24.12.1943 р. — сотня «В'юна» у селі Мізочок вбила трьох німців, серед повстанців жертв не було⁷⁰;

— 25.12.1943 р. — поблизу селища Мізоч на автошляху повстанці зробили засідку на поляків із німцями, які виїхали грабувати села; зав'язався сильний бій. Серед грабіжників були жертви, тож відділові УПА довелося відступити⁷¹;

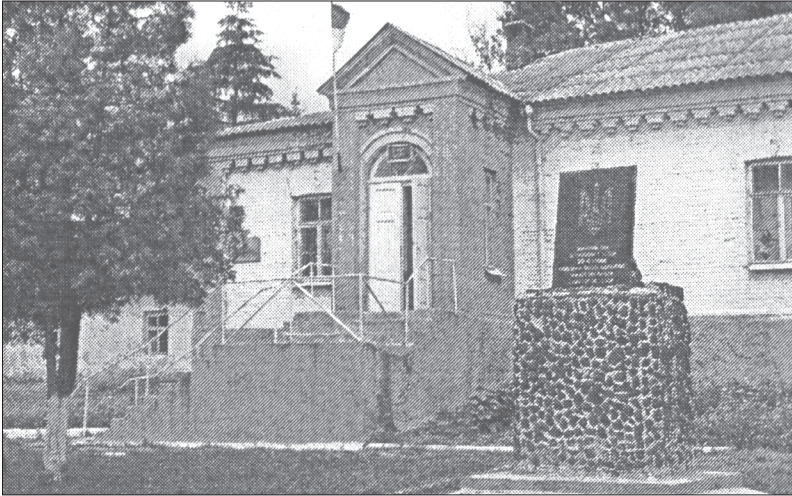
— 25.12.1943 р. — «до Мізоча прибув ешелон тягарових вагонів, і тому німці заказали робітників для налагоджування буряків та вугілля, в околичних селах, селяни чекають розпорядження від УПА»⁷²;

Фото, зроблене в селі Будераж Здолбунівського району Рівненської області в грудні 1943 року. На ньому зображено командування групи УПА «Богун» разом із прибулими гостями. Нижній ряд (зліва направо): шеф розвідвідділу (ШРВ) «Немо» (Андрій Кисіль); член проводу ОУН «Іванів» (Омелян Логуш); керівник угорської місії до УПА підполк. Ференц Мартон; командант загілля УПА-Північ «Горбенко» (Ростислав Волошин); командир групи «Еней» (Петро Олійник); керівник охорони делегації «Кропива» (Василь Процюк). Верхній ряд: заступник ШРВ «Палій» (Василь Коренюк); господарчий референт УПА-Північ «Зубатий» (Василь Мороз); шеф штабу групи «Черник» (Дмитро Казван).

Приміщення Будеразької школи, де 21-22 листопада 1943 року відбулася I Конференція поневолених народів Східної Європи та Азії

Пам'ятний знак, відкритий 21 листопада 2003 року
в селі Будераж на честь 60-ї річниці відкриття I Конференції
поневолевих народів Східної Європи та Азії

— 26.12.1943 р. — група повстанців забрала зі збіжжевого магазину в Мізочі 15 тонн вівса⁷³.

Цікавою є така інформація: на грудень 1943 року польська міліція, що перебувала в Мізочі, бажала домовитися з частинами УПА, щоби перейти до неї. Вона зобов'язувалася вистріляти всіх німців у Мізочі, забрати зброю та віддати її для упівців, лише аби ті подарували їм життя. Про це повідомила повстанців їхня розвідка в Мізочі. Загалом же ворожі сили в містечку були такі: 65 мадярських кіннотників, 13 німців, 25 «німецьких вислужників», 58 чоловік поліції зі сходу, разом — 161 осіб⁷⁴.

Коли ж війна добігала кінця, наближався фронт, поляки почали грабувати людей, забирати коней та вози в довколишніх селах, щоби виїхати в Польщу. Коли вони виїхали, в містечко ввійшли надрайонна СБ і відділ азербайджанців. Запалили будинки поляків. За кілька днів у Мізочі розташувалася мадярська частина. Повстанці виміняли в них за сало партію зброї. А вже вранці ходили вояки із зірками на шапках⁷⁵.

Загалом же в суспільстві немає однозначної точки зору стосовно дій УПА в період німецької окупації. Думки варіюються від цілковитого несприйняття і заперечення їх ролі в боротьбі проти окупантів до явного перебільшення їхньої діяльності. Наприклад, дослідник з історії Української повстанської армії Володимир В'ятрович стверджує, що «міста Мізоч, Висоцьке й Колки були звільнені від німців, там творилися повстанські республіки»⁷⁶, а в аркушах ДАРО є дані, що в період наци-

стської окупації «Мізоц, як і ряд сусідніх сіл, був по суті під контролем українських буржуазних націоналістів»⁷⁷.

Применшувати діяльність УПА та її героїчну боротьбу за визволення всіх українських земель з-під влади окупантів і здобуття Української самостійної держави не можна. Повстанці завдавали чимало клопоту німцям, проводили підпільні операції, кілька разів захоплювали містечко, боролися за національне, соціальне, економічне визволення. У фондах ДАРО зберігаються списки й акти з колишніх Мізоцького й Козинського районів про обіцяні оунівцями землі (у селах Дермані й Будеражі склалися списки й видавали акти наділу землі)⁷⁸. Налаштованість на боротьбу проти окупантів бачило та підтримувало населення. Та говорити про «повстанську республіку», цілковитий контроль їх у Мізоці не можна.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 12, арк. 1.
2. Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 1. – Торонто (Канада). – 1989. – С. 126.
3. Українська газета. – 2008. – 23-29 жовтня. – Ч. 37 (177). ukrgazeta.plus.org.ua.
4. Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 24. Ідея і чин. Орган провладу ОУН, 1942–1946. Передрук шкільного журналу. Редакція: Юрій Маївський і Євген Штендера. Із вступом і резюме по-англійському. – Торонто. Видавництво «Літопис УПА», 1995. – С. 253.
5. Тищенко О., Кіреєв Ю. Здолбунів на Волині. Історичний вернісаж. – Рівне: видавець Олег Зень, 2007. – С. 107-108.
6. Марчук І. Командир УПА-Північ Дмитро Клячківський – «Клим-Савур». – Рівне: видавець О. Зень, 2009. – С. 102.
7. Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) і Запілля УПА на Волині й Південному Поліссі (1941–1944 рр.). – Т. 7. – С. 42.
8. Марчук І. Ростислав Волошин // Реабілітовані історією: у 27-ми томах. Рівненська область. Кн. 1. – Рівне: Рівненська друкарня, 2006. – С. 398.
9. Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) і Запілля УПА на Волині й Південному Поліссі (1941–1944 рр.). – Т. 7. – С. 139.
10. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 237.
11. Повстанський рух отамана Тараса Бульби-Боровця. Дослідження, спогади, документи. – Рівне: Азалія, 1998. – С. 6-7.
12. Марчук І. Командир УПА-Північ Дмитро Клячківський – «Клим-Савур». – Рівне: видавець О. Зень, 2009. – С. 37.
13. Марчук І., Тищенко О. Гурби. Квітень 1944-го. Видання п'яте, оновлене. – Рівне: видавець О. Зень, 2009. – С. 140.
14. Сергійчук В. Український здви́г: Волинь. 1939-1955. – К.: Українська видавнича спілка, 2005. – С. 56.

15. www.ut.net.ua.
16. Сергійчук В. Український здви́г: Волинь, 1939-1955. – К.: Українська видавнича спілка, 2005. – С. 60.
17. Там само. – С. 58.
18. Там само. – С. 56.
19. Гайбонюк В. Так гартувались сильні духом. – Львів: Вища школа, 1975. – С. 76.
20. www.mfa.gov.ua.
21. www.ut.net.ua.
22. Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 2. Волинь і Полісся: Німецька окупація. Кн. 2. Бойові дії з англійським резюме. Третє видання. – Торонто: Літопис УПА, 1990. – С. 225.
23. Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 5. Волинь і Полісся. Кн. 3: Спомини учасників з англійським резюме. – Торонто: Літопис УПА, 1984. – С. 21.
24. www.mfa.gov.ua.
25. www.fraza.com.ua.
26. Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 2. Волинь і Полісся. Німецька окупація. Кн. 2. Бойові дії з англійським резюме. Третє видання. – Торонто: Літопис УПА, 1990. – С. 225.
27. Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 5. Волинь і Полісся. Кн. 3: Спомини учасників з англійським резюме. – Торонто: Літопис УПА, 1984. – С. 21.
28. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 17, арк. 38 зв. - 39.
29. Денищук О. Боротьба ОУН проти німецьких окупантів. Хронологія подій. У двох томах. – Т. 1. Волинь. – Рівне: ПП ДМ, 2008. – С. 49.
30. Лист Марії Трохимівни Гуц до Романа Юрійовича Михальчука від 07.08.2009 р. // Архів автора.
31. Бабій С. Луни повстанського краю. – Рівне, 2002. – С. 14.
32. Денищук О. Боротьба ОУН проти німецьких окупантів. Хронологія подій: у двох томах. – Т. 1. Волинь. – Рівне: ПП ДМ, 2008. – С. 226.
33. Там само. – С. 229.
34. Там само. – С. 65.
35. Там само. – С. 67-68.
36. Сергійчук С. Поляки на Волині у роки Другої світової війни. Документи з українських архівів і польські публікації. – К: Українська видавнича спілка, 2003. – С. 162.
37. Марчук І., Тищенко О. Гурби. Квітень 1944-ого. Видання п'яте, оновлене. – Рівне: видавець Олег Зень, 2009. – С. 112.
38. Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 5. Волинь і Полісся. – Кн. 3: Спомини учасників з англійським резюме. – Торонто: Літопис УПА, 1984. – С. 33.

39. Денищук О. Боротьба ОУН проти німецьких окупантів. Хронологія подій. У двох томах. – Т. 1. Волинь. – Рівне: ПП ДМ, 2008. – С. 110-111.
40. Основич-Мельник В. Мій шлях до світла й волі. – Рівне: Ліста-М, 2001. – С. 40.
41. Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 5. Волинь і Полісся. Кн. 3: Спомини учасників з англійським резюме. – Торонто: Літопис УПА, 1984. – С. 53.
42. Бабій С. Зі спогадів колишнього зв'язкового УПА, жителя сел. Мізоч Івана Бихальця // Нове життя. – 13 жовтня. – 1993.
43. <http://lib.oun.upa.org/skorupski/>
44. Руцький М. Голгофа. Документальна історична розповідь. – Рівне: Світанкова зоря, 1996. – С. 75-76.
45. Денищук О. Злочини польських шовіністів на Волині. Кн. 1. Рівненська область. – Рівне: ПП ДМ, 2003. – С. 128.
46. Денищук О. Боротьба ОУН проти німецьких окупантів. Хронологія подій: у двох томах. – Т. 1. Волинь. – Рівне: ПП ДМ, 2008. – С. 101-102.
47. <http://lib.oun-upa.org.ua>.
48. Лист Гуц Марії Трохимівни до Михальчука Романа Юрійовича від 07.08.2009 р. // Архів автора.
49. www.mfa.gov.ua.
50. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 41, арк. 6 зв.
51. ДАРО, ф. Р-289, оп. 1, спр. 2, арк. 5-16 зв.
52. ДАРО, ф. Р-289, оп. 1, спр. 3, арк. 20.
53. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 233.
54. Там само, арк. 234.
55. www.mfa.gov.ua.
56. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 68.
57. Денищук О. С. Боротьба ОУН проти німецьких окупантів. Хронологія подій: у двох томах. – Т. 1. Волинь. – Рівне: ПП ДМ, 2008. – С. 182.
58. www.sbu.gov.ua.
59. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 32, арк. 67.
60. Там само, арк. 48.
61. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943-1944. Документи та матеріали. – Київ – Торонто, 1999. – С. 347.
62. ДАРО: ф. Р-30, оп. 2, спр. 16, арк. 232.
63. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 1. Видання Головного командування УПА. – Київ – Торонто. 1995. – С. 114-115.
64. За самостійну Україну. Бойовий орган ОУН. – 1943. – 10 грудня. – Ч. 9. – С. 4.

65. Бабій С. Зі спогадів колишнього зв'язкового УПА, жителя сел. Мізоч Івана Бихальця // Нове життя. – 1993. – 13 жовтня.
66. Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 2. Волинь і Полісся. Німецька окупація. – Кн. 2. Бойові дії з англійським резюме. Третє видання. – Торонто: Літопис УПА, 1990. – С. 442.
67. Будераж. Присвячується 65 річниці проведення I Конференції поневолених народів. Упорядник Бабич А. – Здолбунів, 2008.
68. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1943-1959. – Кн. 1. 1943-1945. – Київ – Торонто, 2002. – С. 51.
69. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943-1944. Документи та матеріали. – Київ – Торонто, 1999. – С. 470.
70. Там само. – С. 361.
71. Денищук О. Боротьба ОУН проти німецьких окупантів. Хронологія подій: у двох томах. – Т. 1. Волинь. – Рівне: ПП ДМ, 2008. – С. 198.
72. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 125.
73. Там само, арк. 134.
74. Там само, арк. 53.
75. Бабій С. Волинські дзвони (УПА в спогадах учасників і свідків). – Дубно: Край, 1994. – С. 12.
76. www.unian.net.
77. ДАРО, ф. Р-687, оп. 1, спр. 143, арк. 222.
78. Гайбонюк В. Так гартувались сильні духом. – Львів: Вища школа, 1975. – С. 89-90.

Додатки

№ 1

Присяга вояка Української Повстанської Армії

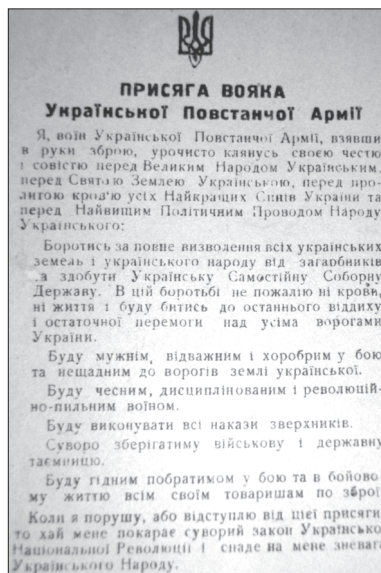
Я, воїн Української Повстанської Армії, взявши в руки зброю, урочисто клянусь своєю честю і совістю перед Великим Народом Українським, перед Святою Землею Українською, перед пролитою кров'ю усіх Найкращих Синів України та перед Найвищим Політичним Проводом Народу Українського:

Боротись за повне визволення всіх українських земель і українського народу від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу. В цій боротьбі не пожалію ні крові, ні життя і буду битись до останнього віддиху і остаточної перемоги над усіма ворогами України.

Буду мужнім, відважним і хоробрим у бою та нещадним до ворогів землі української. Буду чесним, дисциплінованим і революційнопильним воїном.

Буду виконувати всі накази зверхників. Суворо зберігатиму військово і державну таємницю. Буду гідним побратимом у бою та в бойовому житті всім своїм товаришам по зброї.

Коли я порушу або відступлю від цієї присяги, то хай мене покарає суворий закон Української Національної Революції і спаде на мене зневага Українського Народу.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 92, арк. 1

№ 2

За що бореться Українська Повстанська Армія (УПА)?

Українська Повстанча Армія бореться за Українську Самостійну Соборну Державу і за те, щоб кожна нація жила вільним життям у своїй самостійній державі. Знищення національного поневолення та експлуатації нації нацією, система вільних народів у власних, самостійних державах — це єдиний лад, який дасть справедливу розв'язку національного і соціального питання в цілому світі.

УПА бореться проти імперіалістів і імперій, бо в них один пануючий народ поневолює культурно і політично та визискує економічно інші народи. Тому УПА бореться проти СРСР і проти німецької « нової Європи ».

УПА з усією рішучістю бореться проти інтернаціоналістичних і фашистсько-націонал-соціалістичних програм та політичних концепцій, бо вони є знаряддям завойовницької політики імперіалістів. Тому ми проти російського комуно-більшевизму і проти німецького націонал-соціалізму.

УПА проти того, щоб один народ, здійснюючи імперіалістичні цілі, « визволяв », « брав під охорону », « під опіку » інші народи, бо за цими лукавими словами криється огидний зміст — поневолення, насильство, грабунок. Тому УПА бореться проти російсько-більшевицьких і німецьких загарбників поки не очистить Україну від усіх « опікунів » і « визволителів », поки не здобуде Української Самостійної Соборної Держави, в якій селянин, робітник та інте-

лігент могти вільно, заможно й культурно жити та розвиватися.

УПА за повне визволення українського народу з-під московсько-більшевицького ярма, за побудову УССД без поміщиків, капіталістів та без большевицьких комісарів, енкаведистів і партійних паразитів.

В українській державі влада вважатиме за найвищий свій обов'язок інтереси народу. Не маючи загарбницьких цілей та поневолених країн і пригноблених народів у своїй державі, народна влада України не витратиме часу, енергії та коштів на творення апарату гноблення. Українська народна влада всі економічні ресурси та всю людську енергію спрямує на побудову нового державного порядку, справедливого соціального ладу, на економічне будівництво країни та культурне піднесення народу.

В лавах УПА борються українські селяни, робітники та інтелігенти проти гнобителів за УССД, за національне і соціальне визволення, за новий державний порядок та новий суспільний лад:

1. а) За знищення большевицької експлуаторсько-кріпацької системи в організації сільського господарства. Виходячи з того, що земля є власністю народу, українська народна влада не накидуватиме селянам однієї форми користування землею. Тому в українській державі допускатиметься індивідуальне та колективне користування землею, в залежності від волі селян.

2. а) За те, щоб велика промисловість була національно-державною власністю, а дрібна - кооперативно-громадською.

б) За участь робітників у керівництві заводами, за фаховий, а не комісарсько-партійний принцип у керівництві.

3. а) За загальний 8-годинний робочий день. Понаднормова праця може бути тільки вільною, як і кожна праця взагалі, і робітник отримуватиме за неї окрему зарплату.

б) За справедливу оплату праці, за участь робітників у прибутках підприємства. Робітник отримуватиме таку зарплату, яка потрібна для забезпечення матеріальних і духовних потреб цілої його сім'ї. При річних підсумках господарського стану підприємства кожний робітник одержуватиме: у господарсько-кооперативних підприємствах дивіденд, а в національно-державних — премію.

в) За вільну працю, вільний вибір професії, вільний вибір місця праці.

г) За свободу профспілок. За знищення стахановщини, соцзмагань, підвищення норм та інших способів експлуатації працюючих.

4. За вільне ремесло, за добровільне об'єднання ремісників у артілі, за право ремісника вийти з артілі та індивідуально виконувати працю і вільно розпоряджатися своїм заробітком.

5. За національно-державну організацію великої торгівлі, за громадсько-кооперативну дрібну торгівлю та за дрібну приватну торгівлю, за вільні базари.

6. За повну рівність жінки з чоловіком у всіх громадських правах і обов'яз-

ках, за вільний доступ жінки до всіх шкіл, до всіх професій, за першочергове право жінки на фізично легшу працю, щоб жінка не шукала заробітку в шахтах, руднях та на інших важких промислах і внаслідку цього не руйнувала свого здоров'я. За державну охорону материнства. Батько сім'ї одержуватиме, крім плати за свою працю, додаткову платню на утримання жінки й неповнолітніх дітей. Лише в таких умовах жінка матиме змогу виконувати свій важливий, почесний і відповідальний обов'язок матері й виховательки молодого покоління.

7. а) За обов'язкове середнє навчання. За піднесення освіти і культури широкої народної маси шляхом поширення мережі шкіл, видавництв, бібліотек, музеїв, кіно, театрів тощо.

б) За поширення вищого і фахового шкільництва, за невпинний ріст висококваліфікованих кадрів фахівців на всіх ділянках життя.

в) За вільний доступ молоді до всіх вищих навчальних закладів. За забезпечення студентства стипендіями, харчами, помешканнями та навчальними приладдями.

г) За всебічний гармонійний розвиток молодого покоління — моральний, розумовий та фізичний. За вільний доступ до всіх наукових і культурних надбань людства.

8. За пошану до праці інтелігенції. За створення таких матеріальних основ праці, щоб інтелігент, будучи цілком спокійним про завтрашній день та про долю сім'ї, міг віддатися культурно-творчій праці; мав потрібні умовини до праці над собою, постійно збагачував свої знання та підвищував свій розумово-культурний рівень.

9. а) За повне забезпечення всіх працюючих на старість та на випадок хвороби чи каліцтва.

б) За широке запровадження охорони народного здоров'я, за поширення сітки лікарень, санаторій, курортів та будинків відпочинку. За збільшення лікарських кадрів. За право працюючих на безплатне користування всіма закладами охорони здоров'я.

в) За особливу державну опіку над дітьми і молоддю, за поширення сітки дитячих ясел та садків, санаторій, таборів відпочинку, за охоплення всієї дітвори та молоді державними закладами опіки та виховання.

10. а) За свободу друку, слова, думки, переконань, віри і світогляду. Проти офіційного нагадування суспільності світоглядних доктрин і догм.

б) За вільне визнання і виконання культів, які не суперечать громадській моралі.

в) За відокремлення церковних організацій від держави.

г) За культурні взаємини з другими народами, за право виїзду громадян за кордон для навчання, лікування та пізнання життя і культурних надбань других народів.

11. За повне право національних меншостей плекати свою власну по формі й змісту національну культуру.

12. За рівність усіх громадян України, незалежно від їх національностей, в державних та громадських правах і обов'язках, за рівне право на заробіток і відпочинок.

13. За вільну українську по формі й змісту культуру, за героїчну духовість, високу мораль, за громадську солідарність, дружбу та дисципліну.

Серпень 1943 р.

Українська Повстанча Армія.

Літопис Української Повстанської Армії. – Том. 1. – Торонто (Канада), 1989. – С. 126-130. ДАРО, ф. Р.-30, оп. 2, спр. 92, арк. 1

№ 3

Мережа ОУН(б) на Волині й Поліссі в жовтні-листопаді 1943 р.

ВО «ТУРІВ»	
<i>Надрайони</i>	<i>Райони</i>
Ковельський («Кодак»)	Голобський – до грудня 1943 р., Головенський, Заболотський («Карлик»), Камінь-Каширський («К.-К.»), Ковельський, Любашівський, Любомльський, Маневичький, Матіївський («Корт») – до грудня 1943 р., Ратнівський, Турійський, Старовижівський, Шацький («Ринок») – до грудня 1943 р.
«Хортиця»	Ківерцівський, Колківський, Луцький, Острожецький, Олицький, Рожищенський, Сенкевичівський, Торчинський, Теремнівський, Цуманський
«Степ»	Берестецький, Вербський (частково), Володимирський, Горохівський, Іваничівський, Локачинський, Озютицький, Устилузький
Любомльський («Байрак»)*	Голобський («Дочан»), Любомльський («Росток»), Матіївський («Корт»), Шацький («Ринок»)
ВО «ЗАГРАВА»	
<i>Надрайони</i>	<i>Райони</i>
Столинський («Гало»)	Висоцький («Луг»), Столинський («Дубина»), Давидгородський («Глинськ»), Березнівський («Яр»)
Пінський («Болото»)	Жабчинський, Зарічянський, Логишинський, Лунінецький, Морочненський, Пінський, Янівський
Сарненський («Лісова пісня»)	Рокитненський (№ 26, «Дунай»; № 27, «Замок»), Дубровицький (№ 28, «Умань»), Володимирецький (№ 29, «Гай»; № 30, «Роса»), «Гуляй-Город» (грудень 1943 р.), «Лис» (грудень 1943 р.).
Костопільський («Долина»)	Деражненський (№ 1, «Лісний»), Сидинський (№ 2, «Камінь»), Степанський (№ 3, «Керч»), Березнівський (№ 4, «Беріг»), Людвипільський (№ 5, «Скеля»), Костопільський (№ 6, «Іскра»), Городницький (№ 7, «Пекло»).

* 3 середини грудня 1943 р.

<i>Надрайони</i>	<i>Райони</i>
	ВО»БОГУН»
2/2	?
Рівненський (3/3, «Озеро»)	Рівненський (№ 10), Олександрійський (№ 20), Тучинський (№ 30), Гоцанський (№ 40), Клеванський (№ 50)
Здолбунівський (4/4)	Здолбунівський (№ 9), Мізоцький, Острозький («Озеро»), Славутський («Світанок»)
Корецький (5/5)	Корецький, Межиріцький
Дубенський (6/6, «Дуб»)	Вербський (частково), Демидівський, Дубенський, Козинський, Млинівський, Радивилівський
7/7	?
	ВО «ТЮТЮННИК»
<i>Надрайони</i>	<i>Райони</i>
?	?

Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) і Запілля УПА на Волині й Південному Поліссі (1941–1944 рр.). – Том 7. – С. 42

№ 4

Мобілізаційний листок УПА**Українська Повстанча Армія****Група Енея****Ч.....****МОБІЛІЗАЦІЙНИЙ ЛИСТОК**

Прізвище.....Ім'я.....ур.....

Село.....район.....

Покликую Вас в ряди Української Повстанської Армії (УПА)

Дня ..... 1943 р. маєте зголоситись в місце, вказане пред'явником цього письма.

За невиконання цього зарадження підлягаєте Революційному Судові УПА.

Постій, дня..... 1943 р.

Слава Україні —

Героям Слава!!!

Командир Групи УПА

/Еней/

Напад повстанців у ніч з 19 на 20 серпня на м. Мізоч

«До вечора 19 серпня два курені вийшли з лісового табору в рейд на Мізоч. Вночі наша сотня зайняла вихідні позиції. Було завдання вибити німців із цукрового заводу і вивезти звідти цукор для УПА. За сигналом ракети ми пішли в атаку. Зав'язався бій. Німці і мадяри запекло оборонялися. Наша артилерія влучними пострілами прямою наводкою накривала їхні вогневі точки. Командував артилерією Береза. У його підрозділі були 45-міліметрові гармати, а також зняті з підбитих танків артилерійські системи більшого калібру, їх наші умільці встановили на колеса від бричок, і вони цілком годилися для стрільби прямою наводкою. Незабаром ми вибили німців і мадяр із цукрового заводу і хлопці почали поспішно вантажити цукор на автомашини та підводи. Тим часом у Мізочі ще тривав бій.

Навантаживши увесь транспорт цукром та захопленим майном, ми поклали на підводи своїх убитих і поранених, і на світанку сотня вирушила назад до табору. Та щойно попереду забовванів ліс, як у небі з'явився німецький літак. Автомашини додали газу, а підводи що було кінських сил понеслися до лісу. Літак спікірував на колону, скинув бомби і почав обстрілювати нас із кулемета. На дорогу впали вбиті й поранені, зупинилися, спалахнувши, декілька автомашин, але загалом колона рухалася до рятувального лісу.

Коли передні автомашини уже майже досягли лісу, прилетіла ще пара німецьких літаків. Артилеристи Берези, передбачаючи неминуче знищення колони, зупинили свої гарматки і, ховаючись за щитами, відкрили стрільбу по літаках із гвинтівок та кулеметів. Це було безрозсудне героїство, тому що зі своєї зброї вони могли поцілити в літак тільки випадково, але вони відволікли удар літаків на себе. Під бомбами і градом куль багато хто з артилеристів загинув, однак половина колони все ж таки встигла увійти в ліс. Німці добивали з повітря все, що лишилося на відкритому місці. Повстанці розосередилися під деревами вздовж краю лісу. Час від часу між заходами літаків хлопці вискакували на дорогу і тягли до лісу підводи, поранених, мішки з цукром із палаючих машин. Це був не бій, а розстріл, але паніки не було. Хлопці рятували поранених і те, що ще можна було врятувати.

Декілька повстанців, а серед них і я, помагаючи змученим коням, заповзалися штовхати підводу, в якій поверх мішків із цукром лежали поранені. Дорогоцінний цукор просякав кров'ю повстанців. Літаки атакували нас знову і знову. Як тільки німець робить черговий захід — ми ховаємося під підводу і молимося, щоб пронесло. Віяло куль стелиться по землі, б'є по підводі, летять білі бризки цукру. Тут же ми зриваємося на ноги й осатаніло штовхаємо підводу, поки літак розвертається і заходить на нову атаку.

Уже біля самих дерев літак пішов на черговий захід і після граду куль поруч з підводою гримнув вибух. Коні рвонули воза, він розламався і мені колесом причавило ногу, заваливши усього мішками і закритавленим цукром. Я не міг ні поворухнутися, ні дихнути на повні груди. Відчув пекельний біль у носі. Але лежати довелося не довго. Хлопці розібрали рештки воза, розтяг-

нули уцілілі мішки. Мене витягли й поклали на іншу підводу поверх мішків. Хлопці, як і ми до цього, потягли її на руках до лісу. Я оглох від вибуху, страшенно боліла нога. Помацав рукою — з-під шкіри випинається переломана кістка. А в небі все кружляли літаки, поки їх не заховало листя дерев. Підбігли кілька повстанців, перенесли мене і ще двох поранених на бричку. Візник ударив коней віжками, і бричка понеслася по вибоїнах кудись углиб лісу. Раптом коні здибалися, візник скотився сторчголов з брички, плеснуло полум'я, падають дерева, перевертається увесь світ, і — тільки тихий тріск у вухах від розриву бомби. «Кінець, оце вже смерть», — подумав я. Але через мить відчув під щокою дерев'яний борт брички. Спробував підвестися — знову пекельний біль у нозі. Одного коня вбило, когось там поранило, і його поклали до нас на бричку. Другий кінь і четверо хлопців потягли нашу бричку далі. Цей шлях був довгий, але ось, нарешті, наш транспорт зупинився. Чийсь руки підняли мене і поклали на землю. Я знову застогнав від болю. Якщо ногу не чіпати — терпіти можна, але щойно ворухнеш — від болю очі на лоб вилазять.

Коли біль трохи вгамувався, я роздивився довкола себе. Лежав на невеличкому косогорі так, що все навкруги було добре видно».

Поровський М. ...Й бурєю битва гриміла. Роман-хроніка. — Рівне: Азалія, 2007. — С. 108-109

№ 6

Згадка Макса Скорупського про напад повстанців у ніч з 19 на 20 серпня на м. Мізоч

... Крім пари мішків добрих яблук, ми нічого більше не здобули в рейді на Дубенщину. В дорозі до лісу, при переході залізниці, мадярські пости без жодних перешкод дали нам дорогу. То були перші початки упівсько-мадярського порозуміння.

Довго після нашого повороту стрілецтво сміялось із справности артилерії Берези. Найбільш по-мистецькому про це вмів розповідати політосвітник нашого куреня Гнат.

Під час нашої відсутности Кременецький курінь повів акцію на Мізоч, але так само, як і в нас, вона скінчилась невдачею.

Трапилось якесь непорозуміння: в дорозі на акцію одна сотня обстріляла штабову групу Енея; її взяли за німців, бо була вдягнена в німецькі мундири. У висліді був ранений у ногу шеф групи майор Голубенко.

Зараз після нашого повороту в ліс штаб видав наказ двома куренями виконати вдруге акцію на Мізоч і здобути цукроварню (вишневецький цукор вичерпався, ранені відчували брак цукру).

«Два курені — Дубенський і Кременецький, з участю направленої артилерії Берези, вночі з 19-го на 20-й день серпня 1943 року повели наступ на містечко Мізоч. Передові частини вдерлися на вулиці міста. Німці і залога мадяр розпачливо боронилися. Гарматки Берези цим разом виявляли повну справність.

Моя сотня наступала проти залоги мадяр від цукроварні, що була вже в на-

ших руках. Шість вантажних автомашин, під командою Хрона, загули за сусіднім горбом. Мадяри і німці посилили вогонь - спрямовуючи його в напрямку, де йшли наші машини. Колона затрималася. Минула година. Від Енея прибув до мене гонець із наказом припинити акцію і повертати негайно в ліс. Жодних пояснень більше не було.

Командири і стрілецьтво почали обурюватися на глупоту зарядження командування (Енея і Черника). Я сам дивувався, чому нагло переривати, коли ціль була осягнена, тільки ладувати цукор. Моє обурення було тим більше, що в сьогоднішній акції я провадив операцію з відділом, як самостійний командир сотні. Ця акція мала бути для мене іспитом зрілості на командира. З огірченням дав я наказ сотні відступити.

При зустрічі з Енеєм і Черником в селі Білашів я доповів про виконання наказу. Еней на скору руку поінформував усіх присутніх старшин, у чому справа. В часі акції на Мізоч о годині третій ночі прибув гонець із лісу з повідомленням, що німці роблять наступ на ліс. Нам треба негайно вертатися до лісу і боронити табір, ранених та наші позиції. Ми не можемо на день залишатися на відкритому терені, тому якнайшвидше мусимо дістатися до лісу. Ранені на возах і стрілецьтво не знали, чому такий прискішений відворот.

Коли ми доїздили до краю лісу, де знаходилися наші табори, ясне сонце показалося на небозводі й провіщало гарну погоду. Над нами появився німецький літак «шторх» і почав обстрілювати нас із бортової зброї. Стрілецьтво відчуло тривогуг. Кожний старався чимскоріше добігти до лісу. Незадовго появився другий літак «фоке-вульф», і вони по черзі почали переслідувати наші відділи.

Край лісу горіли наші автомашини. Не маючи протилітунської зброї, ми були безрадні. Перемучені акцією й прискішеним маршем, ми з великим трудом зберігали ще бойовий порядок маршу. Останніми зусиллями, перебігаючи кожну галявку в лісі, вдалося нам без жертв на восьму годину ранку добратися до табору школи підстаршин. Курінь Кропиви з Круком відійшов до свого табору. Наш Дубенський табір (раніш Хрона) був уже зайнятий німцями. Залога нашого табору ледве втекла, залишаючи все майно. Командир Еней дав нам наказ боронитися на місці (табір підстаршин), залишаючи свого заступника Черника (капраль польської армії), а сам пішов із відділом Крука.

Ми зовсім не знали ситуації. Залози повтікали невідомо куди, а школа підстаршин розвідки не провадила. Відомо було, що крім нашого Дубенського табору, німці зайняли Антонівці, село Бушу і село Тартак. Якою силою вони наступали, нам не було відомо, але артилерійським і кулеметним вогнем густо обстрілювали ліс, що вказувало на солідність акції. В Антонівцях, як розповідають утікачі, бачили танкетку (німці, мабуть, робили акцію силою цілої дивізії під командою відомого фон Баха, що мав спеціальне завдання знищити партизанів)».

«...в нас зовсім погана розвідка. Командування УПА в цьому було зовсім короткозоре. Про німців у своєму терені (тобто місцеву залогу) розвідка дещо знала. Натомість про ширші німецькі операції командування не знало зовсім

нічого. Та більша німецька одиниця, що робила акцію на ліс, мусіла звідкись приїхати. Не могла вона відразу розгорнутися до акції, тобто її рух мусів бути видний. Коли ми ще були на Дубенщині, то в Дубні виладноувалося військо. Треба було щось передбачити. Треба було слідкувати за рухами того війська по селах.

Німці, виконуючи акцію, вибрали добрий момент, коли ми нападали на Мізоч, — значить, вони вели розвідку. Далі — точне попадання в табір свідчило, що вони давно вже приготували акцію і позбирали до того дані. З того висновок, що відділи УПА не сміли стояти місяцями на одному місці. Треба було постій змінювати дуже часто. У партизанці всяка концентрація власних сил шкідлива».

<http://lib.oun-upa.org.ua>

Максим Скорупський. Туди де бій за волю. — К., 1992. — С. 150-152

№ 7

Спогади Марії Трохимівни Гуц про серпневий напад на Мізоч

...Перед вечором шляхом у бік Залісся потягнулись підводи з клунками, дітьми, де в кого до воза була прив'язана корова. Через багато років, згадуючи про цю подію, я думала, що повідомили населенню якимсь невміло. Спостерігаючи все, німці відразу зрозуміли, чого треба чекати. Ми (дідуньо з бабунєю, мама та я з Ільком) також виїхали ночувати учеха на Заліссі. А вранці мама і я з братом пішли у Дермань. Нічну стрілянину було добре чути...

...Потім на могилках когось ховали. Збирались опустити труну в могилу, побачили вершника, він щось гукав, махав рукою. Підїхав і сказав, щоб відкрили труну. Там прямо на сіні лежав весь закопчений молодий хлопець. Вершник опустився на коліна, заплакав, а потім звернувся до присутніх з проханням, щоб принесли хто може одяг, обмили, застелили труну і поховали по-людськи. То був брат, який загинув у нічному бою. Не знаю, чи встигли все зробити. Ми пішли до родичів на Хавруки, не встигли і пообідати, як почувли вигуки, що в селі німці. Уже почалася стрілянина, бігли тоді з дітьми, клунками чи садами, чи якимсь гаєм. Я з мамою побігли з ними. Було дуже душно, клунки кидали один за одним. Як тільки вийшли на відкрите поле, поспіпались автоматні черги, ми повернули в інший бік і бігли, поки натрапили на якийсь рів, порослий кущами та деревами. Стрілянину було добре чути з усіх боків. Тут ми ночували. Вдосвіта почали кружляти літаки, строчили з кулеметів. Хтось пішов у розвідку. У селі німців уже не було, був пожеар і вбиті. Тоді була важко поранена бубунева сестра Надя. Вона вижила, але залишилася сліпою на ліве око та ліва рука залишилась паралізованою. Було три рани: в голову, в груди і руку. Казали, що вбитих було багато і поховали їх у братній могилі...

Лист Марії Трохимівни Гуц до Романа Юрійовича Михальчука
від 7 серпня 2009 р. // Архів автора

Протокол переслухання сотника УПА др. Петра

Оксененко Петро, народжений 1921 року в с. Мугалки на Київщині, освіта середня і середня військова, українець, командир звода артилерії. Як воєнополонений з сов. армії в березні 1943 року разом з Олегом вступив у ряди УПА з с. Басів Кут, де працював у Маслосоюзі.

Зізнає слідує: в часі акції на Мізоч я вийшов з вихідного становища о 8 год. вечора, розраховуючи, що дві години аж надто вистачить для переходу і заняття боєвих становищ. Нашим тереновим провідником був Богун. По дорозі одна чота від нас відбилась і я, доручивши командування Невському, поїхав її шукати. Знайшовши хоту, вертав назад і зустрів свою гарматку перекинену в рів. Пока ми витягали гарматку, розпочався бій. Витягши гарматку, пішли далі. Богун завів нас аж під Кунин, і ми зачали наступ десь аж коло 24-ї години ночі. На другий день я мобілізував фіру і поїхали на Теремне. В Бущі коло Гатки нас наздігнав гінець і повідомив, що наш штаб розбито. Я повернув із сотнею на Батьківці й там заночував. З 25.08 на 26.08. о год. 1-й ночі прийшов команд. жандармерії Зелений і сказав, що 10 тисяч німаків напало і розбило мій і Круків табір і розігнало всіх людей. Рано і вирушив на Нерну, там нас повідомили, що в Кутах є німці. Підійшовши до Нерни, ми зауважили, що з Суражських лісів виходять німці. Я дав наказ заховати фіри і тяжкий кулемет в клунях, а самі пішли на Валярку, тут зустрів Крука, який сказав мені йти до штабу, але не через Нерну, а через гущ. Коли ми прийшли під штаб, там вже розпочався бій. Я дав наказ сотні йти на Нерну, Зелений Дуб і вийти на Ступенські поля. Там я довідався, що мої люди є на Мостах, але з тієї причини, що кругом були німці, я не міг до них дістатись, думав іти на Теремне, в той час мене заарештовано. Наказу про заковування зброї я не давав, а тільки доручив на Теременині закопати радіоапарат (де саме закопаний знає Електрон і Грубий) і лишні медикаменти (про місце знають фельдшер Іван і санітар — Коля-Гроно).

Під час арешту зброї не мав, бо фінку віддав Торбі, а пістоль ще на Залужжі забрав Явір чистити, під час нападу німців утік разом із ним.

27.8.43 р. був на Батьківцях, зі мною були Воруня, Невський, Юздуй-кадило, Краска, Зелений, Голуб, ранений і блондин з вусиками від Славка. Зборів ніяких не перепроваджував. Як мене арештовано, то якийсь санітар сказав мені, що мене оскаржують за давання стрілами [по] сов. партизанам на Теременині.

Постій, 28.9.43 р.

П р и с у д:

- 1) За зв'язки з сов. партизанкою покарати карою смерті.
- 2) За невиконання завдань у Мізочі оставлення на дві год. — і за самовільне передання командування в Мізочі Невському.

Підпис - Еней

Присуд затверджую 28.9.43. - Еней

Протокол переслухання черкеса Трохима

Біляєв Трохим, народжений 1918 року в м. Армавір, Кубанська о-сть, черкес, освіта середня, нежонатий, лейтенант, воентехнік 2 рангу.

Зізнає слідуюче: до німецького полону дістався в Полтавській о-сті. В полоні був у Холмі, втікши з полону працював у господаря в Тайкурах. Із Тайкур пішов до німецької армії охотником, по шість місяців втік із армії і вступив у відділ Чорноморця. Від Чорноморця перейшов у відділ Гордієнка. У відділі Гордієнка мене заангажовано до роботи на користь більшовицької партизанки, заангажував фірман Гордієнка — Ніколай (сержант артилерії) росіянин. Другий, який працював для більшовиків з відділу Гордієнка, — це Хмара — походить з м. Черкас, командир-розвідчик Гордієнка. Завдання, яке я мав від більшовиків, це організація полонених нацменів і висилання їх до сов. партизанки. Від Гордієнка пішов на Полісся на вишкіл, тут зв'язковими були з відділу Колпака гром. с. Доничі в Мітька полонений і Лебедь. Вернувши з Полісся, я зачав працювати в Олега. Надалі я також займався організацією нацменів до сов. партизанки. Так, разом з Костем від «Чорноморця» даже. Від Петра: з Татарчуком Ванькою з Платої ми відправили 56 черкесів з 6 автами і з 3 німецькими «Максимами» і ручним кулеметом до відділу Шитова. Мав переговори і хотів відправити до сов. партизанки залого нацменів з Басового Кута, Оженина і Мізоча.

Щоби мати час на свою роботу, я вигадував різні історії. Сказав так, що забив Вержбіцького в Острозі й забрав золото, але в Острозі я не був, а золото взяв на корчунку. Коли нібито перетягнув 16 мадярів і вислав на Полісся, був на переговорах з узбеками в Оженині, а мадярів навіть не бачив. З місцевих людей, які працюють для сов. партизанки, знаю таких: Данило з-за границі з с. Комп, пристав у приймаки до Платої, Полонський Ванька, швець із Платої, Ванька Татарчук із Платої, Борковський із Михайлівки (дороблював ложа до крісів), Микола полонений з Вільбівного.

Зв'язок із сов. партизанкою проходить через Олексія, який живе на дубенському шляху, як їхати з Верхово на Михайлівських хуторах з лівої сторони третя хата під чорною бляхою (хата і хлів під одним накриттям). Родина — він, жінка і дочка 12 років, мав полоненого Асетина Костя, який пішов до відділу Чорноморця. Другий зв'язковий — коваль із Корчунків, живе в Михайліві.

В УПА знаю таких людей, які працюють для сов. партизанки: сотник Петро — організатор сов. партизанки, Кость Асетин, Грибок, Мітька, Електрон від Петра.

На третій день після акції на Мізоч (27 серпня) в Батьківцях були збори, присутніх 24 особи, керував зборами Петро. З присутніх розпізнав: Петра, Зеленого, ком. жандармерії Крука, Джело — чотовий з сотні Петра, від Славкової сотні, один у німецькій уніформі, низький, грубий, блондин з усамі (зам. політрука) льотчик з Ростова, Затичка, Грубий, Електрон і одна жінка.

Говорили: 1. Грубий і Електрон — положення і ситуація на фронтах.
2. Жінка — поміч Англії і Америки.
3. Петро — організувати своїх людей і посуватись ближче фронту на схід. У вересні з сотень УПА організувати сов. партизанку, всіх негідпорядників — ліквідувати. Видав наказ Черноусові Гукові через Зеленого, а також іншим людям по сотні.

Петро розмовляв у Верхові з капітаном Бондаренком, дав завдання організувати сов. партизанку на сході. Поміг взяти від Шитова відділ № 47004 стоїть на Славутчині 114 квар. Приготовляють сов. аеродром. Петро був у Шитова 3 рази, відділ коло 700 людей. Сигнали самолёта — везе продукти — червона ракета, зброю — зелена. Сигнали на землі — великим огонь на середині, три малі — по боках.

11.9.43. Кара смерть. Присуд затверджую

12.9.43. підпис

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 234

№ 10

Напад повстанців на Мізоч у ніч з 3 на 4 листопада 1943 р.

Дня 3 на 4.11.43 р. наші частини робили наскок на м. Мізоч. Наскок був вдалий, але в погоні за тим ворог повів «акцію». Уже 4.11. година 10-11 ворог заповів свою акцію літаками. Бомблення доказало нам, що ворог має своїх робітників серед нас. Перший наліт був спрямований на с. Мости. 5.11.43 р. між годиною десятою та одинадцятою ворог посунув із Мізоча на с. Бушу. Невелику частину ворожого війська супроводжували два літаки.

Недовго треба було чекати, як клуби диму показалися над Бушою. Літаки бомбили село, ворог грабив і нищив усе, що представляло собою вартість. Ворог чувся безпечно, бо навіть пішов у ліс, де був наш шпиталь. Шпиталь був збомблений, вбито два ранених, що не встигли втікти. Там загинула також медична сестра Самітна. Вона — одна із тих, хто хотів врятувати ранених, які безсильні лишалися і благали порятунку. Вона впала на подвір'ю від бомби. Усі ранені її жаліють, як свою матір. Бачимо, що й тут ворог мав докладні відомості про наш шпиталь.

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 33, арк. 76

Розділ VI.

Війна закінчилась – боротьба триває

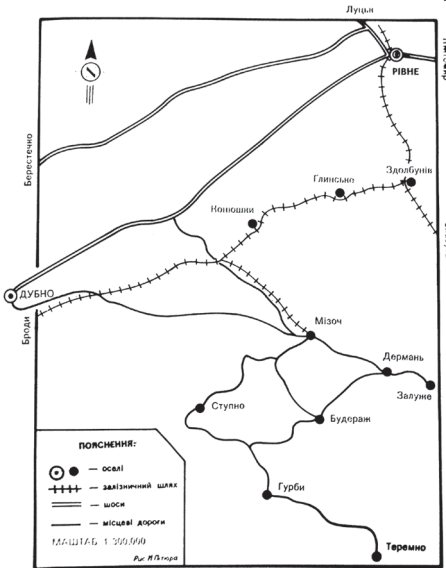
2 лютого 1944 року – офіційна дата визволення Здолбунівського району від німецьких загарбників. Однак на сьогодні не точно з'ясована дата, коли ж підрозділи Червоної армії ввійшли до Мізоча. Згідно з одним джерелом «уже перед Різдвом у селах району було чути гуркіт артилерійської канонади», згідно з іншими – на Старий Новий рік¹ (14 січня), а деякі вказують на початок лютого 1944 року.

Згідно з машинописом Флуєрара², «Історією міст і сіл...»³, а також Історичним нарисом про селище Мізоч (у ДАРО)⁴, визволення Мізоцького району потрібно відзначати 4 лютого. Тоді воїни 24-го стрілецького корпусу під командуванням генерала-лейтенанта Миколи Івановича Кирюхіна встановили контроль у Мізочі.

У «Хронологическом справочнике на населенные пункты Ровенской обл.» (зберігається в ДАРО) зазначені дати окупації та визволення всіх населених пунктів від німецьких загарбників. У графі «пос. рабочего типа, райцентр Мизоч» записано, що його окупували 27 червня 1941-го, а визволила його ЧА (як і всі населені пункти району) 1944 року. Але якщо з першою датою все зрозуміло, то щодо другої виникають запитання. На аркушах справи «2 февраля» в записі перекреслено і зверху надписано число «6».

Дату 6 лютого наводить оперативне зведення про визволення населених пунктів Ровенщини. У ньому зазначено, що 6 лютого 1944-го радянські війська заволоділи районними центрами Острожець, Млинів і Мізоч. У документі зазначено кількість зброї, яку захопили бійці ЧА⁵ (Додаток № 4).

У тому ж таки архіві на аркушах справ є запис олівцем невідомого повстанця, що фіксував цю подію: «02.II.44 р. Війна набрала щоденно

Орієнтаційний шкід околиць Мізоча, де відбувалися більшість зустрічей між представниками УПА й угорської армії

нового розмаху. Більшовики весь час йдуть вперед. Назад тиждень було чути десь далеко на півночі гарматні звуки, сьогодні вже... в районах Здовбунівщини. Уже загін червоних завязців загнався в Мізоч»⁶. Отже, саме 2 лютого «червоні завязці» вступили на територію селища і в складних бойових умовах встановили радянську владу в Мізочі.

Щодо ситуації в районі, то вона була надзвичайно напружена. У сусідніх із Мізочем селах панувала різна влада: «...У Здовбиці — німці, в Уїздцях — мадяри, в Мізочі — червоні, в Дермані — червоні й тушетні (*йдеться про повстанців — авт.*) — у Верхові»⁷.

Встановлення радянської влади після вигнання німців УПА розцінювала як прихід нового окупанта. Протиставляючись як нацистській, так і комуністичній ідеології, ОУН висунула власну ідеологію українського націоналізму⁸.

На шляху до досягнення мети націоналісти використовували різні способи. Один із них — активна роз'яснювально-агітаційна робота. Доступною мовою УПА пропагувала ідеї населенню. Інколи траплялись доволі оригінальні. Наприклад, ось характеристика осіб, що розв'язали війну: «Гитлер — свирепий властелин Германии, ненасытний захватчик, гнусный поработитель, злейший враг народов Европы и Азии; Сталин — враг человечества и прогресса, бессердечный палач, кровавый владыка поработенных сталинским империализмом народов»⁹ (Додаток № 1).

Збереглося чимало звернень до червоноармійців із закликом переходити на бік повстанців, «обертати зброю проти Сталіна та його поплічників»¹⁰. Закликаючи до спільної боротьби, командування УПА «Схід» висунуло гасло: «Биймо ворогів спільними силами, биймо імперіалістів Москви і Берліну!» (Додаток № 2).

Щодо реорганізації ОУН у Мізоцькому районі, то в другій половині 1944-го на посаді районного референта СБ «Хмару» замінили на «Чорноту»-«Охріма»-«Бориса» (Андрій Олійник із Старої Мощаниці). Ше-

фом зв'язку працював «Ятель», слідчим – «Хмара» з Кунина. Підрайони очолювали «Завірюха»-«Василько» (Ананій Лисак із Кунина) і «Га-лаган».

До СБ ОУН-УПА потрапив у той період Омельчук Яків, мізочанин, 1924 р.н., який свідчив, що підрайонний має боївку чисельністю майже 12 чоловік і одного заступника. Районний – двох заступників і боївку до 20 чоловік. У районній боївці СБ перебували «Хрін», «Шутько», «Шевченко», «Вишневий», «Веселий», «Ятель» із Дерманя, «Гонта», «Буковинець» із Чернівців, «Буря» і ще один невідомий¹¹.

Станичним Мізочика був «Ігор». Цю посаду певний час обіймав Микола Тихонов – «Шлега».

У Мізочі зв'язковими були Іванюк Ганна, 1923 р.н., і Марія Мельник-«Афіна», а на молокозаводі – Людмила Блащук-«Полтавка» і Тетяна, обидві – з Мізочика.

Структура районного проводу ОУН на початку 1944 року була та сама, що й у 1943-му (див. таблицю «Організаційний поділ Мізоцького районного проводу ОУН на підрайони і станиці (1943-1944 рр.)» розд. V).

Після приходу радянської влади повстанці змінили тактику боротьби. Великі з'єднання розукрупнено. Повстанці отримали наказ уникати сутичок як з відступаючими німецькими, так і з наступаючими більшовицькими частинами¹². Відбулися кадрові зміни: замінено комендантів і заступників із політичної роботи Здолбунівського й Мізоцького районів (Додаток № 3).

Активно вели підготовку до оборони: закопували та магазинували зброю, сухарі, жири. Чоловіки копали криївки, а жінки плели рукавиці, шарпетки¹³.

23 лютого 1944-го контррозвідка «СМЕРШ» у поданій Сталіну інформації повідомляла, що «бандгрупи УПА» активізували свою діяльність. Особливо це простежувалося на ділянці дислокації 13-ї армії. «Бандити, совершая нападения на мелкие группы и отдельных военнослужащих, зверски издеваются над ними, разоружают». Від 31 січня до 13 лютого 1944 року зафіксовано 19 випадків нападу повстанців на військові частини 13-ї армії¹⁴ (Додаток № 5).

22 лютого відбувся бій між націоналістами й батальйоном ЧА поблизу Мізоча. Для сотні Сторчана і двох чот сотні Тура він виявився вдалий – армії відступили. У полон взято сержанта полкової контррозвідки та здобуто три коня¹⁵ (Додаток № 6).

Щоб зламати опір, радянській владі потрібна була широкомасштабна каральна операція. Таку місію виконало партизанське з'єднання Антона Одухи, яке в березні 1944-го в складі 2400 чоловік вирушило

прочісувати Острозький та Мізоцький райони Рівненської¹⁶ області.

Похід нагадував грабіжницький марш: інколи військові поводитися гірше німців за часів окупації. Багато разів у звітах повстанців згадуються пограбовані сусідні з Мізочем села (Мізочик, Білашів, Буща, Гільча, Стара, Мала Мощаниця та ін.), але що стосується Мізоча, то «13.III.1944 р. було зловлено 84 особи селян, забрано у державні криївки 1 ящик тютюну, 2 мішки сушених картопель, 12 рушників, 7 ряден, 2 пари (...?)»¹⁷.

Відомо, що 18.III.1944 р. 60 червоноармійців гнали 700 людей з Крем'яничини з с. Зелений Дуб на Мізоч. Уночі 100 чоловік утекли. Решту червоноармійці погнали на Мізоч¹⁸ (Додаток № 7).

У березні партизани Антона Одухи, що переходили через с. Білашів, убили Мусія Нестерука. Ще п'ятьох забрали з собою (Миколу Григоровича Борисовича — 1914 р.н., Уліяна Петровича Омельчука, Василя Гнатовича Омельчука — 1927 р.н., Михайла Яковича Грицюка і Олександра Яковича Грицюка). На хуторі с. Княгинин Дубенського району їх закутували. У хаті, що стояла біля дороги на Дубно неподалік від лісу, вбили матір із 12-річним сином¹⁹.

Наступний напад партизанського загону — на с. Велика Мощаниця. Керівник загону Одуха рапортував, що 21 березня внаслідок бою з націоналістами з 700 повстанців було убито 224 і захоплено в полон 21. «Дальнейшее продвижение по Ровенской области обнаруживает большую засоренность территории националистами»²⁰ (Додаток № 8).

Реакція повстанців на дії влади не забарилась — 17 квітня 1944 року в Малій Мощаниці вони вбили заст. командира батальйона 312 СП 136 СД із Гвардійської танкової армії старшого лейтенанта Ісполітова. А рядового Малиха, який був разом із Іполітовим, повстанці відпустили, щоби повідомив красноармійцям, що вони рядових не займають, а воюють із офіцерським складом²¹.

У квітні 1944-го в Мізоцькому районі стався найбільший бій між відділами УПА та військами НКВС. У селі Гурби 5 тисяч повстанців протистояли 30-тисячним частинам ЧА.

Командири УПА-Північ та УПА-Південь зуміли вивести частини повстанців із «гурбенського котла», однак втрати були надзвичайно великі.

Імена учасників «гурбенської трагедії» зафіксували автори книги «Гурби. Квітень 1944-го» Ігор Марчук і Олег Тищенко. Це Іван Никанорович Лук'яничук, 1926 р.н. («Нечай») (Додаток № 9), Володимир Маркович Бідюк, 1924 р.н. («Беркут») (Додаток № 10), Кіндрат Якович Кальчук, 1924 р.н. («Варнак», «Долото») (Додаток № 11). Інформацію про Кіндрата Яковича можна знайти у Рівненському обласному краєзнавчому музеї. У залі експозицій є його сорочка. У музеї можна також

відшукати відомості про Ульяна Григоровича Белешка (1926 р.н.) – командира молодіжної групи ОУН у смт Мізочі (1942–1948) та Климчика Петра Костянтиновича (1928–1992) – члена підпільної організації в Мізочі.

Учасниками гурбенської битви були Олексій Трохимович Гуц і Василь Андрійович Демчишин. Коли стало зрозуміло, що повстанці оточені, командир наказав шістнадцятилітнім хлопцям рятуватися «хто як може». Отож вони самотужки дісталися до Клопота, а потім батькові Василя вдалося відправити їх за межі Мізоча²². Коли ж виявилось, що Олексій під псевдонімом «Терновий» був зв'язковим, його заарештували і засудили на 15 років каторги. Там працював на копальнях, а потім переселився в с. Залісці Жидачівського району Львівської області²³.

У мартиролозі списку жертв полеглих вояків УПА в бою, які загинули на Гурбах, є імена трьох мізочан: Якова Григоровича Одарчука, 1918 р.н., Панаса Трохимовича Парфенюка, 1923 р.н., і Олександра Кириловича Сидорчука, 1926 р.н.²⁴

25 квітня 1944-го відбулася невдала акція радянської влади щодо викорінення «бандитів» у селі Буща Мізоцького району²⁵. Тоді танками більшовики переслідували курінь УПА, що вступив у це село. Наступ супроводжувався зі сторони Мізоча та Новомалина, звідки червоним підійшло підкріплення. Завдяки допомозі повстанці зуміли змінити становище. Кавалерію, що наступала з Мізоча, було розбито, а піхоту зі сторони Новомалина обстріляв курінь командира Довбенка. Тому ця акція радянської влади виявилася невдалою²⁶.

У контексті боротьби та несприйняття націоналістами радянської вла-

Збірний пантеон героїв УПА в Гурбах
19 липня 2007 року

Збірний пантеон героїв УПА в Гурбах
19 липня 2007 року

1944-го під час проведення енкавеесівцями акції в лісі, який прилягав до села Білашів, вони впіймали місцевих жителів, що ховалися від служби в ЧА: Харитона Омельчука та його сина Павла — 1927 р.н., Марка Грицюка, Івана Дем'яновича Грицюка, Матвія Микитовича Жемгу, Солов'я Семеновича Бідюка, а Мусія Степановича Демчука вбили на своєму подвір'ї²⁸.

Натомість УПА намагалася перешкодити радянським мобілізаціям — у лютому її відділи напали на військкомат у Мізочі. В огляді бойових дій групи УПА-«Південь», зазначено, що тоді було знищено урядження і папери та здобуто два кулемети²⁹.

Упівці силоміць вилучали з сільрад списки мешканців сіл, адже для представників радянської влади такі документи полегшували підбір кандидатів на мобілізацію. Коли 1 березня в районах області розпочалася мобілізація до Червоної армії, в Мізоцькому та інших районах області голови сільрад відмовлялися давати списки військовозобов'язаних під страхом смертної кари³⁰.

Дізнавшись, що 3 березня 1944 року Мізоцький райвійськкомат мав

ди необхідно зазначити відповіді ставлення до неї великої частини місцевого населення. Зокрема, простежувалося це під час мобілізації. Такі акції, що практикувала радянська влада, населення в більшості намагалася ігнорувати.

На 20 квітня 1944 року із 69110 чоловік, призваних у радянські військкомати в Рівненській області, добровільно туди з'явилися 2620, а на інших влаштували облави в селах і лісах²⁷.

Такі вияви непокори жорстоко каралися. Тих, хто не бажав іти в армію, чекала найвища міра покарання. Так, у травні

мобілізувати військовозобов'язаних у населених пунктах Мізоч, Білашів і Дермань, бандерівці застосували контрмобілізацію. У ніч на 3 березня вони вислали в ці села вояків та оголосили, що мобілізація до Червоної армії припинена, і провели мобілізацію всього чоловічого й частково жіночого населення в загони УПА (Додаток № 12).

Тодішній керівник райвиконкому Бахмацький, зокрема, писав у звіті: «Райвійськкомат оголосив мобілізацію військовозобов'язаних і вручив їм повістки (с. Клопоти, Дермань). Комендант [...] УПА ці повістки в них вилучив і з населенням провів збори, на яких дав вказівку у військкомат не з'являться, а хто з'явиться — його сім'ю буде знищено, після цього в селах Дермань, Белашово (Білашів), Ступно і Півча [...] УПА була проведена мобілізація чоловіків від 17 років до 45 років, з яких частина забрана в ліс, а частина поповнила сотні...»³¹. За зрив у мобілізацію до Червоної армії в Мізоцькому районі було заарештовано Васишина Сергія Парфеновича, уродженця с. Білашів, коменданта УПА, який мав провести мобілізацію в с. Білашів ще до приходу ЧА³².

Після таких подій райвійськкомат організував місцеву охорону від повстанців. Вартували щоночі на околицях селища³³.

Становлення радянської влади відбувалося нелегко. Націоналісти чинили активний спротив місцевій адміністрації. Відомо, що з 30 липня до 10 серпня 1944 року тільки в Мізоцькому районі зруйновано п'ять сільських рад³⁴.

Тому для організації боротьби з «бандами» в райони їх найбільшої дислокації (Деражненський, Гоцанський, Демідівський, Острожецький, Мізоцький, Тучинський) направили оперативні групи та посилені військові гарнізони³⁵. На серпень 1944-го в Мізоцькому районі було знищено понад 87 повстанців і ще 63 взято живими. Здобуто 10 станкових кулеметів, 23 автомати і гвинтівки, кілька тисяч патронів, гранати та інші речі³⁶.

Згідно з довідкою НКВС із грифом «совершенно секретно», у жовтні 1944-го в західні області в боротьбі з «бандитизмом» направили більше 26 000 енкавееців. Вражає факт, що в Мізочі дислокувалась чи не найбільша їх кількість — 471 чоловік. Переважали вони лише лише в Луцьку, Колках і Глиняних. І це з-поміж 130 населених пунктів усієї Західної України. Документ засвідчує, що Мізоч залишався одним із регіонів, «найзасміченіших бандитами». Із загальної кількості присланих у селище було 55 офіцерів, 112 сержантів і 304 рядових³⁷.

Така велика кількість військових мала виправити ситуацію та підірвати визвольну боротьбу повстанців. Наслідки цієї політики не забарилися: вже у другій половині 1944-го — на початку 1945 року мережа зв'язку на ПЗУЗ зазнала катастрофічних втрат. Тільки за січень 1945 року

співробітники НКВС затримали й знищили керівників повстанського зв'язку в семи районах Рівненської області: Костопільському, Людвипільському, Клеванському, Рафалівському, Мізоцькому, Межирицькому й Здолбунівському³⁸.

Причому в хід ішли всі методи боротьби. Численні документи висвітлюють співпрацю більшовицького НКВС із гітлерівським гестапо³⁹. Один із них — «Повідомлення про агентурну роботу НКВД і НКГБ», датоване 24 грудня 1944 року. Вочевидь, документ створено після аналізу висновків слідчої роботи Служби безпеки ОУН. У ньому зазначено, що збройні дії «більшовиків», виконувані величезними за кількістю військовими формуваннями, мали демонструвати військову міць СРСР і стати доказом підривної роботи ворожих агентів у середовищі УПА. На початку зими 1944–1945 рр. «агентурна розробка» як метод отримала особливе значення. Основним напрямом діяльності більшовицьких спецслужб було введення своєї агентури в середовище УПА, починаючи від найнижчої військової одиниці до найвищої. Для своєї «роботи» НКВС використовував осіб, завербованих під час встановлення радянської влади в 1939–1941 рр. Як приклад, у документі наводиться діяльність Мелетія Сидорчука-«Івана», агента з 1939 року, який на допиті 14 вересня 1944-го зізнався у своїх злочинах, скоєних до і під час німецької окупації в районі села Дермань Здолбунівського району Рівненської області.

Водночас сучасні дослідження дають можливість стверджувати, що доля Мелетія Сидорчука — це провокація НКВС, завдяки якій СБ УПА запідозрила його в зраді. Згідно з протоколом допиту, він був винен чи не у всіх злочинах у районі, починаючи ще з німецької окупації. Під час допитів і тортур Мелетій обмовив себе і визнав вину. Ймовірно, у листопаді 1944 року його стратили співробітники СБ ОУН⁴⁰.

Щодо документа, то він засвідчує, що для боротьби з українським рухом Мелетій отримав завдання від співробітника НКВС Соловйова зв'язатися з німецькою поліцією. У травні 1943-го організував напад на присілок Залужжя села Дермань (у документі — Дермань Залужена). Тоді німці й угорці замучили 64 особи (серед яких — старі люди, жінки й діти). Завдяки діям Мелетія відбулися бомбардування с. Мости, німецький напад на с. Ступно, спалення с. Бущі, частини Мізоча й Дерманя. Не без участі М. Сидорчука в ніч на 14 листопада 1943 року німецько-польсько-«козацька» банда кількістю 50 чоловік напала на с. Дермань, пограбувала його й спалила 70 господарств, убила шістьох і поранила трьох цивільних осіб.

Після приходу радянської влади агент «Іван» кілька разів зустрівся з начальником райуправління НКВС Соловйовим, отримав схвалення про-

веденої агентурної роботи. Незабаром став керівником агентури в Мізочі, Здовбиці (у тексті: «Здовбуш»), Острозі. Жертвами його роботи на Здолбунівщині були надрайонні провідники Симеон Лобода та «Чорноморець», районний провідник «Хресний» (усі зі своїми співробітниками), багато інших осіб⁴¹ (Додаток № 13).

У ході боротьби з УПА більшовики застосовували тотальну провокацію. Яскравий приклад – командир управління НКВС у Рівненській області Коряков Борис Павлович («Орел»), під командуванням якого проведено 200 операцій. Діючи «під маркою банди», з 15 червня до 15 серпня 1944 року на Мізоччині здійснив низку операцій «з ліквідації бандитизму в районі», ліквідовано 215 і затримано 65 повстанців. Сам Коряков на своєму рахунку має 16 вбитих і 22 затриманих «бандитів»⁴².

У своєму краєзнавчому нарисі «Борщівка» Ганна Швець згадує повстанців-перевертнів у Мізоцькому районі⁴³. Зокрема, «Вертун», який орудував у Мізочнику, Діброві, Борщівці, Дермані. У Мізочнику він жорстоко познущався з Дуньки. Прикриту соломою замучену жінку було залишено на дорозі.

Згодом дерманські повстанці запідозрили «Вертуна» в зраді. Зловили, зв'язали його і ще декількох чоловік. Поки вирішували, що робити, «Вертун» умовив охоронця його розв'язати, тому що це, мовляв, помилка. З'ясувалося, що «Вертуна» заслали до повстанців, де він працював політреферентом. На його рахунку багато засуджених і замордованих хлопців і дівчат⁴⁴. Ганна Швець також згадує оунівця «Лютого», який здався енкавеесівцям і почав видавати оунівців за те, що начебто вони вбили його матір⁴⁵.

Олексій Баранський зі Здолбунова в статті «Підступність і терор» (газета «Волинь» за 19.02.92 р.) описує, що ще за німців у Верхові з'явився монах Гліб, котрий викопав у лісі землянку й надав їй вигляду каплички. Своїми молитвами завоював прихильність і довіру людей, а потім і деяких командирів УПА. Перед Великоднем він і заступник референта Мізоцького району Блакитний переконали командирів, що треба висповідати і причастити упівців. У результаті повстанці потрапили в пастку в Дермані, у районі Залужжя, де 10 квітня 1944-го загинули майже 100 вояків. Так було розгромлено другий відділ у районі сіл Миротин і Гільча. На допиті монах Гліб зізнався, що є агентом НКВС, і в його землянці знайшли передавач. Подібне трапилося в Здовбиці, коли о. Лаврентій призначав сповідь воякам УПА⁴⁶, після якої їх затримувало НКВС.

Є чимало прикладів завербованих НКВС повстанців. Скажімо, боївка СБ на чолі з мізоцьким районним комендантом Зеленим. Бакшин-Дунай помітив, що енкавеесівці по них не стріляють. А есбісти поскидали з голів

шапки й тримали їх під пахвою. У лісі енкавееєсівці повстанців не переслідували, зважаючи на їхні сили. Згодом такою поведінкою зацікавився надрайонний комендант СБ Дубенщини «Мамай». Він послав у Мізоч есбіста-галичанина Сталевого. Зрадники зізналися, що завербовані ворогом і шапками подавали знак, що свої. Їх усіх разом із Зеленим розстріляли⁴⁷.

Поява зрадників, неясність подальшого становища повстанців знижували моральну дисципліну бійців. Траплялися випадки дезертирства. Так, 28 серпня 1944 року з Великої Мощаниці Мізоцького району о 6.20 було вислано двох стрільців по воду: Панаса Пилипчука-«Чайку» і санітара «Чубатого» з Дубенщини. Як повідомляє джерело, замість того, щоби принести води, «дали за лісом п'ять стрілів і повтікали, при чому забрали від ком. Володька карту маршруту»⁴⁸.

25 лютого 1944-го повстанці зробили засідку на шляху Мізоч—Рівне. У селі Кунин Мізоцького району спіймали старшого лейтенанта, другого і третього секретарів райкому КП(б)У в Мізочі й поштарку. Здобуто автомат, кріс, дві пари коней і пошту⁴⁹.

Із боїв командира Вира відомо, що 30 грудня 1944 року його відділ зробив засідку в селі Дермань Мізоцького району на енкавееєсівців, які їхали грабувати господарства вивезених на Сибір людей. О 15-й годині з Мізоча на 15 підводах прибули грабіжники. Підпустивши окупантів ближче, повстанці відкрили вогонь. Енкавееєсівці були розбиті, втрати становили 15 убитих, в тому числі один лейтенант, 20 поранених. Відділ повстанців здобув 1 кріс, 2 автомати, 2 пістолі, майже 3000 амуніції. Втрати відділу: один легкоранений⁵⁰.

6 січня 1945-го командир Докс прийняв бій у Білашеві неподалік Мізоча. Відомі такі подробиці. Шлях куреню перетнув великий загін енкавееєсівців, які йшли на с. Бондарі. Після короткої перестрілки курінь повернув і зайняв Ступно, Нову й Стару Мощаниці, утворивши в цьому трикутнику кругову оборону для маневрування. З основними силами Котик-«Докс» перейняв карателів у Ступному. У бою, поклавши в долині більшу половину нападників, повстанці змусили енкавееєсівців утікати до Мізоча⁵¹.

9 січня 1945-го о 8-й ранку майже три сотні більшовиків у Старій Мощаниці Мізоцького району напали на відділ командира Вира. Нападникам прийшла на поміч ще одна сотня кавалерії підтримки гарматки і батальйонного міномета. Та повстанці відкинули ворога і змусили його відступити. Бій тривав до третьої години дня. Втрати червоноармійців — 20 чоловік, повстанців — 4 вбитих та 3 легкоранених. Здобули 2 автомати, 2 кріси, 2 пістолі й 12 коней зі сідлами⁵².

Боротьба з українськими націоналістами не давала бажаних для комуністичного керівництва результатів. На початок 1945 року спецслужбам радянської держави так і не вдалося добитись очікуваного від своєї агентури. Про це виразно йдеться в секретній постанові ЦК КП(б)У від 10 січня 1945 року «Про посилення боротьби з українсько-німецькими націоналістами в західних областях України»: «...до цього часу агентурна мережа по боротьбі з бандитизмом – малочисельна й особливо малочисельна агентура, що вміє глибоко проникати в націоналістичне підпілля. Застосовувані заходи для її розширення – незадовільні...»⁵³.

Після такої негативної оцінки в «боротьбу з бандитизмом» внесено відповідні корективи. Це дало відчутні результати. У січні 1945 року в Мізоцькому районі було знищено «надрайонового військового коменданта» Івана Миронюка-«Безсмертного»⁵⁴.

А з 1 лютого 1944-го до 20 лютого 1945-го – повністю ліквідовано боївки СБ «Галайди» (11 чол.), «Комара» (2 чол.), «Черемхи» (19 чол.). Частково ліквідовано боївку СБ «Мартинюка» (45 чол.)⁵⁵.

«Список провідників ОУН і УПА» містить інформацію про знищення радянськими спецслужбами 6 лютого 1945 року підрайонного зв'язкового в Мізоцькому районі «Панаса» і «підрайонної зв'язкової в Мізоцькому районі Мисюк Ніни»⁵⁶. Тоді ж було затримано районного господарчого «Недолю» (8.2.1945 р.)⁵⁷.

За 1943–1945 рр. у списку (неповному) полеглих працівників Служби безпеки на ПЗУЗ, укладеному в лютому 1946-го, виявлено 20 імен працівників СБ Мізоцького району (більшість – із села Дермань)⁵⁸.

На листопад 1945-го радянські спецслужби запланували знищення боївки СБ «Сокола» в Мізоцькому районі кількістю 10 чоловік, яка мала на озброєнні 3 автомати, 1 маузер, гвинтівки. Комендант боївки Яків Матвійович Овдійчук-«Сокіл», 1918 р. н., із села Старої Мощаниці. Агентура: резидент «Високий», С/О «Петя», «Портной» і «Галка»⁵⁹.

В арсеналі радянських органів залишалася ще одна зброя в боротьбі з повстанцями: широко впроваджувалась ідеологічна війна. Образ повстанця-бандита, «буржуазного націоналіста» експлуатувався гіпертрофовано негативно. За повідомленням комуністичних пропагандистів 5 листопада 1944 року «в селе Мизочь того же района бандиты убили двух красноармейцев и отрезали им носы и уши»⁶⁰. Ще одне таке повідомлення: «У березні 1945 р. в бункері повстанців було знайдено особисті документи і партквиток секретаря по кадрах Мізоцького райкому Шитікової Варвари Митрофанівни та завідуючого статистичним сектором Лебедяшкіна Харитона Ісаковича. У 1944 р. вони були схоплені повстанцями між селами Уїздці й Кунин, і їх тіла «по-звірячому замучені».

Тіло Шитікової розтерзали на куски, а голову наділи на кілок у с. Святе».

За тими ж даними, учасники українського національно-визвольного руху вбили 24 голови і 5 секретарів сільрад Здолбунівського та Мізоцького районів. Від їхніх рук загинули працівники мізоцького райвідділу держбезпеки Белкін і Студнев, працівники міліції Овадіс М., Локтев Б., Вологшанін П. (усього 28 чоловік)⁶¹ (Додаток № 14). Було укладено список загиблих від рук повстанців (усього — 52 особи). Достовірність документа ставимо під сумнів, адже деякі його дані заперечують навіть родичі загиблих, однак для всебічного викладу інформації наводимо список у повному обсязі (Додаток № 15).

1946 року підпілля ОУН остаточно змінило тактику. Загони УПА-«Південь» влітку 1946-го розформували. Відомо, що останнім командиром УПА-«Південь» був «Гармаш», якому підпорядковувалися загони «Гука», «Крука», «Герасима», «Великана». Поручник «Гармаш» загинув у Гурбенському лісі 29 липня 1946 року.

Мізоцький район організаційно далі перебував у складі Здолбунівського надрайону, а той, у свою чергу, підпорядковувався Рівненському окружному проводу ОУН на чолі з уродженцем села Кустин А. Мавеським-«Уліяном».

За інструкціями, у районі мали діяти провідник, його заступник — організаційний референт, референт СБ і політичний референт. У підрайонах мали існувати ті ж посади. У станицях були тільки станичні, зв'язкові та інформатори СБ. Значні втрати серед оунівських кадрів призвели до того, що в деяких селах уже не було ні станичних, ні зв'язкових, а в підрайонах діяли невеличкі боївки, які одночасно займалися пропагандою, зв'язком, розвідкою, господарчою роботою, проводили бойові акції. Так, надрайонний провідник ОУН «Самсон» в організаційному звіті за липень 1944 року повідомляв, що на території Мізоцького району діють 200 членів ОУН і майже 10 чоловік у районному проводі⁶².

У звіті окружного керівника «Уліяна» за жовтень 1946 року є така інформація: «Район Мізоч — районний провідник Віктор плюс 20 осіб, розміщені в 3 осередках (тобто підрайонах)...»⁶³. До 1948-го Мізоцький район мав три підрайони. Підрайон № 1 очолював «Сталевий», № 2 — «Остап», № 3 — «Галицький».

Роботою в районі до березня 1946-го керував один із найстаріших членів ОУН, уродженець села Дермань Другий Сергій Турчин-«Грибок». Після його загибелі районний провід очолив «Лемко-Чавун», який загинув на хуторі Вільхава 19 серпня 1946 року. Тоді ж, як повідомляє підпільне видання «Інформатор», група НКВС на хуторі Буца спіймала «Явора» — кадровика ОУН Мізоцького району. Він вирвав у більшови-

ка автомат, яким застрелив себе. Хто далі керував районним проводом, довідуємося зі звіту «Уліяна». Це був невідомий підпільник на псевдо «Віктор».

Щодо дислокації сил, то за планом «Оперативно-чекістсько-пошукових заходів з ліквідації банд німецько-українських націоналістів у Ровенській області» на жовтень 1946 року в Мізоцькому районі значилася боївка СБ «Медведя» чисельністю 6 чоловік, яка діяла в Малій і Старій Мощаницях, Завозівці й Бондарях. Для ліквідації «банди» створено дві групи чисельністю 10 чоловік від 7-го стрілецького 446-го спецпідрозділу. Озброєння – 1 РК, 3 автомати та гвинтівки. Метод роботи в документі зазначається той самий (*знищення – авт.*). Відповідальні за ліквідацію з першої групи – нач. РО капітан Ландишев та лейтенант Маслов; з другої – лейтенант Волков і нач. ОББ Луденцов.

Наступна боївка в Мізоцькому районі – СБ «Лома» чисельністю п'ять чоловік. Діяла в Майдані, Малій і Старій Мощаницях. Факти підтверджують, що ліквідувати «банду» мали ті самі групи, адже склад і, навіть, озброєння вказувались ті ж. Змінили лише керівників. Так, відповідальними були: за дії першої групи – лейтенант Петренков, о/у РО МВД; за дії другої – мол. лейтенант Міроничев, о/у РО МВД.

Результати не забарилися. У листопаді 1946 року спецгрупа НКВС затримала і вбила підрайонного коменданта СБ Мізоцького району «Дуба», а також «Лома»⁶⁴. Попереднього надрайонного коменданта «Каменя» затримано ще 21 березня 1946-го⁶⁵.

Відповідно до постанови «Про посилення боротьби із залишками банд українсько-німецьких націоналістів у західних областях УРСР» на 21 травня 1947 року на території області було ліквідовано районного коменданта СБ Мізоцького району «Верба», членів районного проводу ОУН Мізоцького району «Беркута» і «Байду», «бандгрупу» ВОП «Степового» (5 чол.)⁶⁶.

Серед постраждалих Мізоцького району – імена повстанців із сусіднього села Дермань: Кир'ячук Микола, 1895 р. н., (гайовий УПА, вбитий у Мізочі енкавеєсівцями)⁶⁷, Кир'ячук Микола, 1920 р. (член УПА, замучений НКВС у Мізочі в 1944 р.)⁶⁸, Семенюк Володимир Якович, 1923 р.н. (керівник організаційно-мобілізаційного відділу надрайону Мізоч–Остріг–Здолбунів на псевдо «Місяць» загинув у бою з більшовиками)⁶⁹.

Однак не всі загинули. Багатьох репресували, судили й відправляли на заслання. Спеціальні документи та інструкції регламентували порядок виселення «незгідних». У документі «Указание о порядке производства выселения семей активных участников ОУН и УПА», складеному в

м. Рівному, де розташовувався штаб боротьби з ОУН та УПА на чолі з наркомом внутрішніх справ УРСР Рясним, зазначалося, що «В день выселения опергруппа РО НКВС-НКГБ, совместно с войсковой группой, в населенный пункт прибывает не позднее 5-6 часов утра ... производят тщательный обыск всего дома и личный обыск выселяемых и объявляют последним, что они по такой-то причине подлежат выселению, и о том, что они могут взять с собой. Им дают три часа на приготовление к отправке». Майно переселенців мало бути оцінено й не пізніше 10-денного строку реалізовано⁷⁰. Іншими словами, радянська влада брутально грабувала заможних українських селян.

Опір окупантам чинили не лише повстанці. Від здирництва радянської влади намагалися боронитися селяни, які від неї потерпали. Часопис «Інформатор» друкарні ім. Кліма Савура наводить нам такі дані. У селі Мізочик, не стерпівши настирливих вимог, переплетених погрозами, більшовиків носити молоко в нормі, господиня вирвала з рук більшовика автомат і побила його з криком: «Геть, бандити, з нашої землі!».

А 13 серпня 1946 року в селі Борщівка Мізоцького району, коли в Євгенії Морозюк більшовики забрали коні, господиня кинулася на злодіїв із криком «люди, бийте грабіжників!» і розбила носа одному з них⁷¹. Із такими відважними комуністи швидко розправлялися. Одних репресували за нелояльність режиму, інших — за куркульство. Так, було вислано сім'ї Максима Васильовича Поліщука (чотири особи)⁷², Іллі Сергійовича Устянчука (Радимовичі) (семеро осіб)⁷³, Павла Порфировича Мосійчука (п'ятеро осіб)⁷⁴, Трофима Яковича Гуца⁷⁵ (Додаток № 17).

Поцстило повернутися в Мізоч після заслання таким репресованим, як: Порфір Пилипович Лахман, 1928 р. н., вояк УПА, відбував покарання в Норильську⁷⁶; Марія Романівна Лис, 1926 р. н., зв'язкова УПА, відбувала покарання в Магадані⁷⁷; Лідія Григорівна Марчук, 1925 р. н., зв'язкова УПА, відбувала покарання в АР Комі⁷⁸; Кіндрат Якович Кальчук, 1924 р. н., вояк УПА, відбував покарання в таборах Воркути⁷⁹. Складений 2005 року список репресованих громадян зберігається в Мізоцькій селищній раді (Додаток № 16).

1947 року активний наступ на націоналістичне підпілля призвів до того, що було викрито чимало криївок у Мізоцькому районі. Зокрема, 7 січня (за даними 10 тому літопису УПА — 1949 року) відділ НКВС оточив криївку в селі Уїздці. Опинившись у безвиході, повстанці з криками «За Україну!» підірвалися гранатою⁸⁰.

6 листопада того ж року відкрили криївку в Новій Мощаниці, де було три підпільники. Знищивши всі організаційні матеріали, повстанці вискочили наверх і почали стріляти. У нерівному бою всі троє загинули⁸¹.

Дізнавшись, що енкавесівці мають намір убити підпільників у селі Борщівка, 6 грудня 1947-го один із повстанців напав і роззброїв окупантів⁸².

1947 року упівці знищили чимало офіцерів НКДБ-МДБ. Зокрема, на Мізоцьчині – згаданого вище лейтенанта Миколу Белкіна⁸³ (Додаток № 18).

На 6 лютого 1948-го в Мізоцькому районі діяли: боївка підрайонного провідника ОУН «Сталевого» – 5 чол., боївка підрайонного референта «СБ» «Остапа» – 5 чол., боївка підрайонного провідника ОУН «Галицького» – 5 чол.⁸⁴. Але у звіті на 5 червня того ж року зазначено, що боївку «Остапа» ліквідовано⁸⁵.

У квітні 1948-го в Мізоцькому районі знищено групу «Медведя»⁸⁶. Згідно з описом подій 30 квітня 1948 року в Старій Мощаниці енкавесівці напали на хату, де квартирували «Медвідь» та «Білий». Повстанці довго оборонялися, з вигуками «Слава Україні!» стріляли та кидали гранати по ворогах. Коли набойі закінчувалися, щоб «не дати своїх тіл на наругу ворогові», запалили stodолу й останніми набоями застрілилися⁸⁷.

14 серпня 1948-го у селі Цуркові група підпільників зустрілася з опергрупою МВС. У перестрілці підпільники вбили сержанта МВС⁸⁸.

Боротьба повстанців і радянської влади виснажувала обидві сторони. Проте в цій кривавій борні страждало цивільне населення. Радянські документи містять інформацію про те, що керівники ОУН наказали проводити масові терористичні акти проти колгоспного активу.

11 лютого 1949 року опергрупа Мізоцького райвідділу МДБ під час ліквідації районного провідника ОУН «Максима» захопила, серед іншого, лист невідомого керівника ОУН. У документі від 1 лютого 1949-го йшлося: «...нашим святим обов'язком є те, щоб не допустити вступу населення у колгоспи, тому необхідно вже взятися за цю роботу, не чекаючи весни... З числа організаторів і тих, хто першим вступить у колгоспи, дозволяю у кожному селі повісити по два чоловіки чи дати їм по 35 палок... Попередити, що якщо хто-небудь піде в колгоспи чи дасть хоча б один пуд на посів колгоспу, чи вийде у колгоспне поле, то його чекає тяжка кара...»⁸⁹.

Уже в 1949 році відзначалося, що Мізоцька районна парторганізація і органи радянської влади недостатньо активно діють для створення колгоспів, не спроможні утворити сільськогосподарські артілі⁹⁰.

У відповідь на активізацію діяльності українського підпілля 1949-го керівник Рівненського обкому КП(б)У В. Бегма та обласний прокурор санкціонували чергову акцію вислання родин активних учасників національно-визвольної боротьби. Тому вже з 1 січня до 10 серпня 1949-го в Мізоцькому районі було вислано 31 родину (79 осіб)⁹¹.

Протягом 1949 року в селі Цуркові вбито 6 повстанців, заарештовано

12 посібників, виселено на заслання 7 родин. У Кунині вбито 5 повстанців, заарештовано 10 посібників, виселено 4 родини. У селі Дермань Другий вбито 5 повстанців, заарештовано 4 посібники, виселено 4 родини⁹².

За співпрацю з повстанцями радянська влада проводила жорстокі репресії. Навіть із колгоспів виключали. На 20 червня 1950-го з Мізоцького колгоспу виключили одного члена⁹³.

Незважаючи на таку політику, Мізоцький район через дії загонів УПА залишався одним із «найпроблемніших» для радянської влади⁹⁴.

Водночас чекістам вдається все більше проникати в мережу УПА. На зрадницький шлях стають окремі члени ОУН-УПА. Однак були протилежні випадки, коли до повстанців переходили завербовані енкавеевцями члени. Наприклад, секретарка Мізоцького окружного «Уліяна» Ганя з с. Півче.

Ганна Прищепа

1949 року її арештувало МВС і зобов'язало працювати з ними. Та Ганна розповіла все Уліянові й попросила, щоб її прийняли в підпілля⁹⁵. Інші джерела називають секретаркою (друкаркою) в окружного «Уліяна» Віру Пилипівну Максись, 1930 р. н., з с. Дермань II. Заарештували її влітку 1953-го й засудили в 1956-му до 25 років таборів.

Відомі імена тих, хто деякий час успішно працював на повстанців, вивідуючи дані в НКВС. Тут потрібно згадати Ганну Прищепу,

Урочистості з нагоди встановлення 19 серпня 2007 року пам'ятника на могилі Ганни Прищепи

**19 серпня 2007 р.
в селищі Мізоч**

відбудеться

**відкриття
та освячення
пам'ятника**

на могилі української патріотки,
члена ОУН-УПА

**Ганни
Прищепи**

*Збір о 12 годині
біля церкви Різдва
Пресвятої Богородиці
селища Мізоч (вул. Липки)*

Оргкомітет

Оголошення
про відкриття пам'ятника членові ОУН-УПА Ганні Прищепі

про яку ще донедавна можна було дізнатися з розповідей сучасників.

Зв'язкова Ганна Прищепка згадується у «Книзі Пам'яті і Слави Волині». Щоправда, з великими неточностями. Написано, що Ганна була учасницею національно-визвольних змагань упродовж 1922–1955 рр. Народилася вона 1923-го, померла від катувань енкаведистів 1945-го. Після перевірки інформації зазначимо: Ганна Карпівна Прищепка – учасниця національно-визвольних змагань 1942–1945 років, націоналістична діячка під час польської, російської, німецької окупацій. Член ОУН-УПА, станична й санінструктор на псевдо

Пам'ятник на могилі Ганни Прищепи

до «Ластівка». Загинула в КПЗ у Мізочі⁹⁶.

З дитинства Ганна належала до організації «Братство». Згодом приєдналася до повстанців. Була розвідницею, зв'язковою, медсестрою. Вкорінившись до більшовицької розвідки, тривалий час виводувала дані для повстанців. Упівець Іван Бихалець, за словами якого «Ластівка» давала йому доручення, зашивала грипси, згадує, що невдовзі Ганну запідозрили й заарештували. Доправили «бандитку» в КПЗ у Мізоч⁹⁷.

Із переказів мізочан відомо про кохання Ганни до охоронця НКВС. Існує й інша версія – Ганна кохала оунівця, якого вивезли на заслання, але сподобалася лейтенанту Андрію Галушці. Загибель «Ластівки» стала легендою. За розповіддю Івана Бихальця, Ганна попросила коханого-охоронця вбити її, бо

Іван Євстафійович Бихалець

не мала сил терпіти катування в НКВС. За однією з версій офіцер-коханый вбив її у в'язниці, за іншою — Андрієві вдалося вивести Ганну за межі в'язниці, і вже там вбити її, а потім себе⁹⁸.

Тіла загиблих виявили в колодязі. Це так звана Федотова криниця. Коли витягували тіло Ганни, що було закидане камінням, впізнали його лише за коричневою стрічкою у волоссі⁹⁹.

2007 року Ганні Карпівні Прищепі постав пам'ятник. 19 серпня, на Спаса, освятив його о. Олег УПЦ КП¹⁰⁰. Представники влади — голови облдержадміністрації, райради, Мізоцької селищної ради — вшанували вінками та квітами могилу української патріотки¹⁰¹.

Щодо покарання злочинців, то органи НКВС використовували різні засоби. Із повстанцями особливо не церемонились. Олександр Довженко зафіксував у своєму «Щоденникові» слова одного зі слухачів Московських Вищих партійних курсів: «Одного націоналіста я повісив униз головою й палив на повільному вогні, вирізав з нього шматки м'яса... а він, гадюка, так і вмер, вигукуючи «Слава Україні!». От гадюка. Стільки я їх перемучив...»¹⁰².

Перший секретар ЦК КП(б)У М. Хрущов, здійснюючи регулярні робочі візити на Західну Україну, надавав Й. Сталінові інформацію про необхідність посилення репресій проти учасників українського національно-визвольного руху. В одному з документів 1944 року він зазначав: «Вважаю необхідним ввести військово-польові суди при військах НКВС. Для залякування бандитів за вироками цих військово-польових судів засуджених до знищення не розстрілювати, а вішати. Суди необхідно проводити відкрито, зі залученням місцевого населення. Результати судів у пресі не висвітлювати. Виконання вироків військово-польових судів

Приміщення НКВС у Мізочі 40-их років ХХ ст.

здійснювати привселюдно у селах, по можливості там, де здійснив злочин засуджений...»¹⁰³.

Директиву було виконано. Старожили згадують, що близько 1944 року в Мізочі на площі біля костелу (нині тут церква УПЦ КП) радянська влада встановила дві ши-

бениці, на яких кілька днів гойдалися тіла страчених, часто — хлопців у вишиванках. На грудях висіли дошки з написом, що «таке буде кожному, хто піде проти радянської влади». Тут же — вказані прізвища, вік та село, з якого був «злочинець»¹⁰⁴.

Вішали неугодних режимові людей, щоби показати міць і жорстокість влади щодо «ворогів народу». Хоча більшість таких «ворогів» знаходила смерть не на шибениці, а вмирала від тортур у в'язниці НКВС у центрі Мізоча (вул. Липки 17) (триповерхова будівля). Тіла закатованих виставляли для «всеобщего обозрения» під огорожею будинку, і були вони там 2-3 дні¹⁰⁵. Перекази старожилів підтверджують наукові джерела. Так, замучених, убитих зі всього району звозили до Мізоча й скидали в центрі для остраху й повчання населення. Деякий час захоронювати тіла заборонялося¹⁰⁶.

Згодом померлих ховали в приміщеннях польських склепів графів Карвицьких відразу за костелом і в прилеглих територіях. Загиблих повстанців та інших «ворогів народу» ховали такі ж «злочинці», засуджені до смерті, які були наступними по виконанню вироку. Саме вони передавали свідчення родичам загиблих: хто, коли і де похований. Уночі родичі намагалися забрати тіла. Проте це не завжди вдавалося.

За незалежної України встановлено пам'ятний знак закатованим, що північніше польських скепів. Місце обрано не випадково — там було поховано одного з повстанців, тіло якого не змогли забрати родичі. Завдяки сестрі пам'ять про повстанця збереглася, тому на місці його поховання встановили пам'ятний знак¹⁰⁷, де є напис: «Вічна пам'ять Борцям за волю України, членам ОУН-УПА, які були замордовані НКВС і КДБ. Спіть спокійно, славі Герої України. Ваша слава — вічна!»:

О. П. Бондарчук,	Н. Д. Бондар,	І. М. Бобрик,
І. С. Бондарчук,	Г. В. Грицюк,	Д. П. Грибок,
Д. З. Красовський,	К. Я. Кітлик,	Д. І. Кітлик,
В. К. Коренюк,	І. Д. Матвійчук,	В. Р. Московець,
П. І. Остап'юк,	В. К. Прокопчук,	А. Пальчевський,
А. М. Стецюк,	М. Н. Степанчук,	П. Ю. Тадеєв,
І. В. Тимошук,	А. Я. Ясен,	І. Я. Ясен,
		«Сталевий».

Ховали також поблизу автовокзалу, де страчували «ворогів народу»: за торговими об'єктами, біля пам'ятників Б. Хмельницькому та УПА. Як зазначають старожили, цей район — «суцільна могила»¹⁰⁸. Численні свідчення підтверджують, що тут захоронені тіла вбитих і закатованих енкавеесівцями, везені з усього району. Як приклад — письмове свідчення Уліти Дмитрівни Лук'янчук, жительки села Спасів, що зберігається в архіві Мізоцької селищної ради¹⁰⁹ (Додаток № 19).

Пам'ятник воюючим ОУН-УПА, замордованим НКВС у 1944–1952 рр.

Пам'ятник, який постав на місці захоронень у часи Незалежності, — збірний пам'ятний знак для воюючих ОУН-УПА, що були замучені енкавеевцями в 1944–1952 рр., містить 13 прізвищ. Напис: «Вічна пам'ять воюючим ОУН-УПА, які замордовані НКВС і КДБ за волю, незалежність України в 1944–1952 рр.».

Методична робота радянських спецслужб дала свої результати. На 1 січня 1953-го у 19-ти районах Рівненської області підпілля було повністю знищене. Діяльність окремих оунівських ланок фіксувалась лише в 11-ти районах, зокрема Мізоцькому¹¹⁰. Тому співробітники обласного управління МДБ розробляли оперативні заходи з ліквідації районного провідника «Малого», кур'єрської «бандгрупи Байда», і ще трьох повстанців: «Вернигори», «Заруби» та «Смерика» (всі діяли у Мізоцькому районі)¹¹¹.

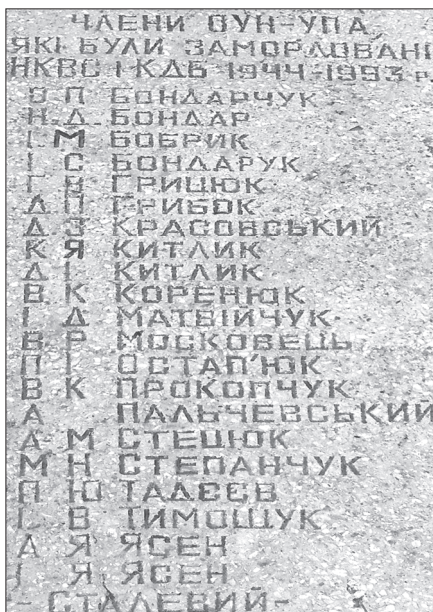
Із документів під грифом «совершенно секретно» дізнаємося, що на 6 квітня 1953 року в Рівненській області найбільше «бандгруп» було саме в Мізоцькому районі:

- крайовий та окружний провід «Улян» (2) – Мізоцький і Вербський райони;
- кур'єрська група окружного проводу «Славко» (2) – Мізоцький і Здолбунівський райони;
- кур'єрська група окружного проводу «Байда» (3) – Мізоцький район;
- кур'єрська група «Лопух» (2) – Острожецький, Мізоцький, Здолбунівський, Дубенський райони.

Залишалися й так звані «бандити-одинаки»: «Вернигора», «Заруба», «Смерик» (3) – Мізоцького району¹¹².

Витяг із даних оперативного відділу штабу внутрішніх військ МВС УРСР про українське націоналістичне підпілля в районах Волині на 20 вересня 1953 року показує, що в боротьбі з повстанцями емдебісти добилися значних результатів. На Мізощині існували лише провідник районного проводу – «Славко» та його охоронець – Іван Довбенко-«Лопух». Також діяв «бандит-одинак» Микола Прокопчук-«Заруба»¹¹³.

1955 року, за радянськими даними, у Рівненській області залишилося шість повстанців. Особливу увагу органи приділяли ватажкові Ровенського окружного «проводу» ОУН – «Ульяну», що діяв у Мізоцькому та Здолбунівському районах¹¹⁴.

Надпис на надгробку пам'ятника жертвам НКВС-КДБ

Пам'ятник жертвам комуністичного терору поблизу автовокзалу

Масштабні заходи з викорінення повстанського руху не могли не закінчитися ліквідацією «оуновських банд». Коли за голову керівника влада запропонувала 25 тисяч рублів, результат не забарився¹¹⁵.

Загибель головного командира Романа Шухевича стала для ОУН-УПА великим ударом. Політичні репресії, військова могутність радянської держави призвели до того, що збройна боротьба повстанців закінчилася поразкою, хоча окремі боївки протрималися до середини 50-х років* (це, принаймні, стверджує радянська історіографія). Певну роль в остаточному припиненні боротьби відіграла деяка лібералізація комуністичного режиму після смерті Сталіна й зміни у внутрішній політиці СРСР за М. Хрущова.

Підбиваючи підсумки визвольних змагань, у 1941–1955 рр. Олександр Денишук виявив у Мізочі 148 повстанців, які воювали проти німецької та радянської окупації¹¹⁶.

Виявлено учасників визвольних змагань	161	Загиблих	60	Репресованих	58
В т. ч. 1918-1921 рр.	6	Від: поляків	-	Поляками	3
1922-1941 рр.	15	німців	15	Німцями	1
1941-1955 рр.	148	советів	35	Советами	54
уч. II світової війни	7	повстанців	-	Нерепресованих	34
чоловіків	130	при заг. обст.	9	Пропало безвісти	3
жінок	31	померло	1	Доля невідома	7

У сусідньому с. Мізочіку виявлено 46 повстанців, що боролись впродовж 1941-1955 рр.¹¹⁷.

Виявлено учасників визвольних змагань	46	Загиблих	22	Репресованих	13
В т. ч. 1918-1921 рр.	—	Від: поляків	-	Поляками	—
1922-1941 рр.	1	німців	5	Німцями	—
1941-1955 рр.	46	советів	13	Советами	13
уч. II світової війни	—	повстанців	—	Нерепресованих	9
чоловіків	34	при заг. обст.	4	Пропало безвісти	1
жінок	12	померло	—	Доля невідома	1

* Згідно з дослідженнями сучасних науковців останній бій підрозділу УПА відбувся 14 квітня 1960 року поблизу хутора Лози Тернопільської області.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

1. Відеоінтерв'ю «Праведниці народів світу» Марії Сидорівни Мосійчук, 1927 р. н., записане Геннадієм Тененбаумом (американський центр вивчення Голокосту) 19 листопада 1997 року // Архів автора.
2. Флуерар М. Історичний нарис про селище Мізоч. Машинопис, 1964. – С. 17 // Архів Мізоцької селищної ради.
3. Історія міст і сіл Української РСР в 26-ти томах. Рівненська область. – К.: АНУ УРСР, 1973. – С. 325.
4. ДАРО, ф. Р-687, оп. 1, спр. 143, арк. 202.
5. Ровенщина в роки Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу. 1941–1945: Документи і матеріали // Редкол.: О. Мартинова (голова) та ін.; упоряд. Т. Павлова, Г. Сербіна, Н. Скворцова та ін. – Львів: Каме-няр, 1989. – С. 114.
6. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 63, арк. 1.
7. Там само.
8. Сергійчук В. Український здвиг: Волинь. 1939–1955. – К.: Українська ви-давнича спілка, 2005. – С. 53.
9. ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 106, арк. 9.
10. Сергійчук В. Український здвиг: Волинь. 1939–1955. – К.: Українська ви-давнича спілка, 2005. – С. 333.
11. ДАРО, ф. Р-2771, оп. 2, спр. 2422, арк. 7-13.
12. Із криниці печалі. Збірник спогадів і документів. Серія книг «Реабілі-товані історією». Вип. 4. – Рівне: Азалія, 1997. – С. 51-52.
13. Бабій С. Волинські дзвони (УПА в спогадах учасників і свідків). – Дуб-но: Край, 1994. – С. 12.
14. Літопис УПА. Нова серія. – Том 4. Боротьба проти УПА і націоналістич-ного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1943–1959. – Кн. 1: 1943–1945. – Київ–Торонто, 2002. – С. 179-182.
15. Літопис УПА. Нова серія. – Том 8. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та запілля 1944–1946. Документи та матеріали. – Київ–Торонто, 2006. – С. 1168.
16. Марчук І., Тищенко О. Гурби. Квітень 1944-ого. Видання п'яте, оновле-не. – Рівне: видавець Олег Зень, 2009. – С. 19.
17. Там само. – С. 105.
18. Там само. – С. 105.
19. Охримчук С. Листи Волині. Пам'ять жертв польсько-німецького теро-ру стукає в наші серця // Волинь. – 2003. – 11 квітня. – Ч. 15 (615).
20. Літопис УПА. Нова серія. – Том 4. Боротьба проти УПА і націоналістич-ного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1943–1959. Кн. 1: 1943-1945. – Київ–Торонто, 2002. – С. 223.

21. Там само. – С. 241.
22. Лист Марії Трохимівни Гуц до Романа Юрійовича Михальчука від 22 квітня 2008 року // Архів автора.
23. Гуц М. Волошки моєї юності // Реабілітовані історією: у 27-ми томах. Рівненська область. – Кн. 1. – Рівне: Рівненська друкарня, 2006. – С. 254.
24. Марчук І., Тищенко О. Гурби. Квітень 1944-ого. Видання п'яте, оновлене. – Рівне: видавець Олег Зень, 2009. – С. 186.
25. Там само. – С. 120.
26. Там само. – С. 120.
27. Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) і Запілля УПА на Волині й південному Поліссі (1941–1944 рр.). – Том 7. – С. 200.
28. Охримчук С. Листи Волині. Пам'ять жертв польсько-німецького терору стукає в наші серця // Волинь. – 2003. – 11 квітня. – Ч. 15 (615).
29. Літопис УПА. Нова серія. – Том 8. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944–1946. Документи та матеріали. – Київ-Торонто, 2006. – С. 466.
30. Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) і Запілля УПА на Волині й Південному Поліссі (1941–1944 рр.). Том 7. – С. 201.
31. Марчук І., Тищенко О. Гурби. Квітень 1944-ого. Видання п'яте, оновлене. – Рівне: видавець Олег Зень, 2009. – С. 36.
32. Літопис УПА. Нова серія. – Том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1943-1959. Кн. 1: 1943–1945. – Київ-Торонто, 2002. – С. 217.
33. Спогади Андрона Яковича Мельника, жителя селища Мізоч. Записні в травні-червні 1988 року. Копія // Архів автора.
34. Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) і Запілля УПА на Волині й південному Поліссі (1941-1944 рр.). – Том 7. – С. 203.
35. Літопис УПА. Нова серія. – Том 7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1949-1959. Кн. 4: 1949–1959. Київ-Торонто, 2003. – С. 191.
36. Літопис УПА. Нова серія. – Том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1943-1959. Кн. 1: 1943–1945. Київ-Торонто, 2002. – С. 260.
37. Справка о дислокации внутренних войск НКВД Украинского округа по областям // Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953 рр. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. У двох книгах. – Кн. 2. – К.: Либідь, Військо України, 1994. – С. 480.
38. Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) і Запілля УПА на Волині й південному Поліссі (1941-1944 рр.). Том 7. – С. 187.
39. Літопис Української Повстанської Армії. Том 24. Ідея і чин. Орган проводу ОУН, 1942-1946. Передрук шкільного журналу. Редакція: Юрій Маївський і Євген Штендера. Із вступом і резюме англійською. – Торонто: Літопис УПА, 1995. – С. 404.

40. Український визвольний рух. – Збірник 1. – Львів, 2003. – С. 17-19.
41. Літопис УПА. Нова серія. – Том 8. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944-1946. Документи та матеріали. – Київ-Торонто, 2006. – С. 375-383.
42. Дерманські дзвони. Збірник спогадів та документів. Рівне: Азалія. – 1998. – С. 4-5.
43. Швець Г. Борщівка. Сторінки болючої пам'яті. Краєзнавчий нарис. – Рівне: Азалія, 2007. – С. 21.
44. Там само. – С. 36-37.
45. Там само. – С. 20.
46. Ольшевський О. Пам'ятаймо якого ми роду. Рівне: Волинські обереги, 2003. – С. 53.
47. Руцький М. Голгофа. Документальна історична розповідь. – Рівне: Світанкова зоря, 1996. – С. 201.
48. Літопис УПА. Нова серія. – Том 8. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944-1946. Документи та матеріали. – Київ-Торонто, 2006. – С. 555.
49. Там само. – С. 1172.
50. Там само. – С. 1171.
51. Руцький М. Голгофа. Документальна історична розповідь. – Рівне: Світанкова зоря, 1996. – С. 202.
52. Літопис УПА. Нова серія. – Том 8. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944-1946. Документи та матеріали. – Київ-Торонто, 2006. – С. 1171.
53. www.cdvr.org.ua
54. Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) і Запілля УПА на Волині й Південному Поліссі (1941-1944 рр.). – Том 7. – С. 259.
55. Літопис УПА. Нова серія. Том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1943-1959. Кн. 1: 1943-1945. – Київ-Торонто. 2002. – С. 335.
56. Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) і Запілля УПА на Волині й Південному Поліссі (1941-1944 рр.). – Том 7. – С. 265.
57. Літопис УПА. Нова серія. – Том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1943-1959. Кн. 1: 1943- 1945. – Київ-Торонто, 2002. – С. 344-345.
58. Літопис УПА. Нова серія. – Том 8. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944-1946. Документи та матеріали. – Київ-Торонто, 2006. – С. 326-332.
59. 1945, листопада 11. – Додаток до постанови бюро Рівненського обкому КП(б)У «Про план постанови по реалізації рішення ЦК КП(б)У від 30 жовтня 1945 р. щодо ліквідації решток банд українсько-німецьких націоналістів по Рівненській області» // Реабілітовані історією: У 27-ми

- томах. Рівненська область. – Кн. 2. – Рівне: Рівненська друкарня, 2009. – С. 263.
60. Сергійчук В. Український здвиг: Волинь. 1939-1955. – К.: Українська видавнича спілка, 2005. – С. 412.
61. Процюк Т. Історії нашої кроки (до 70-річчя проголошення радянської влади на Україні) // Шлях Ілліча.
62. ДАРО, ф. Р-30, оп. 1, спр. 29, арк. 25.
63. Літопис УПА. Нова серія. – Том 8. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944–1946. Документи та матеріали. – Київ–Торонто, 2006. – С. 182.
64. Літопис УПА. Нова серія. – Том 5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів, партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1943– 1959. Кн. 2: 1946–1947. – Київ–Торонто, 2002. – С. 247-248.
65. Там само. – С. 98.
66. Там само. – С. 361-362.
67. Дерманські дзвони. Збірник спогадів та матеріалів. – Рівне: Азалія, 1998. – С. 86.
68. Там само. – С. 86.
69. Там само. – С. 77.
70. Із постанови ПБ – 148/14 е Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У від 15 жовтня 1947 р. «Про порядок використання земель та майна, залишених після виселення сімей націоналістів і бандитів» // Із криниці печалі. Збірник спогадів та документів. Серія книг «Реабілітовані історією». – Вип. 3. – Рівне: Азалія, 1996. – С. 20.
71. 1946 р. – Матеріали збірника «Інформатор» друкарні ім. Кліма Савура про становище на Волині і Поліссі в 1946 році // Реабілітовані історією: у двадцяти семи томах. Рівненська область. – Кн. 2. – Рівне: Рівненська друкарня, 2009. – С. 310.
72. За відсутністю провини. Довідник про репресованих жителів Рівненщини, реабілітованих у 50-ті роки. Серія книг «Реабілітовані історією». – Рівне: Азалія, 1994. – С. 22.
73. За відсутністю провини. Довідник про репресованих жителів Рівненщини, реабілітованих у 50-ті роки. Серія книг «Реабілітовані історією». – Рівне: Азалія, 1994. – С. 23.
74. Відеоінтерв'ю «Праведниці народів світу» Марії Сидорівни Мосійчук 1927 р.н., записане Геннадієм Тененбаумом (американський центр вивчення Голокосту) 19 листопада 1997 року // Архів автора.
75. Гуц М. Волошки моєї юності // Із криниці печалі. Збірник спогадів та документів. Серія книг «Реабілітовані історією». – Вип. 3. – Рівне: Азалія, 1996. – С. 45.
76. Дерманські дзвони. Збірник спогадів та матеріалів. – Рівне: Азалія, 1998. – С. 81.

77. Там само. – С. 90.
78. Там само. – С. 88.
79. Там само. – С. 79.
80. www.oun-upa.org./lib/skorupski
81. Літопис Української Повстанської Армії. – Том 10. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Друге видання. – Торонто: Літопис УПА, 1994. – С. 174.
82. Там само. – С. 181.
83. Рущкий М. Голгофа. Документальна історична розповідь. – Рівне: Світанкова зоря, 1996. – С. 264.
84. Сергійчук С. Український здви́г: Волинь. 1939-1955. – К.: Українська видавнича спілка, 2005. – С. 618.
85. Літопис УПА. Нова серія. – Том 6. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1948 р. – Кн. 3: 1948. – Київ–Торонто, 2003. – С. 168.
86. Там само. – С. 147.
87. Літопис Української Повстанської Армії. – Том 10. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. – Друге видання. – Торонто: Літопис УПА. 1994. – С. 224.
88. Там само. – С. 258.
89. Жив'юк А., Марчук І. Політичні репресії тоталітарної доби на Рівненщині: від «червоного терору» до боротьби з інакодумцями // Реабілітовані історією: у 27-ми томах. Рівненська область. – Кн. 1. – Рівне: Рівненська друкарня, 2006. – С. 55-56.
90. Там само. – С. 57.
91. 1949, пізніше 10. – Довідка прокурора Рівненської області І. Кополова про відкриття прокуратурою справ щодо контрреволюційних злочинів та видачу санкцій на виселення бандпосібників на період з 1 січня по 10 серпня 1949 р. // Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах. Рівненська область. – Кн. 2. – Рівне: Рівненська друкарня, 2009. – С. 469.
92. Реабілітовані історією: у 27-ми томах. Рівненська область. – Кн. 2. – Рівне: Рівненська друкарня, 2009. – С. 469.
93. Із криниці печалі. Збірник спогадів та документів. Серія книг «Реабілітовані історією». Вип. 3. – Рівне: Азалія, 1996. – С. 39.
94. Жив'юк А., Марчук І. Політичні репресії тоталітарної доби на Рівненщині: від «червоного терору» до боротьби з інакодумцями // Реабілітовані історією. у 27-ми томах. Рівненська область. Кн. – 1. – Рівне: Рівненська друкарня, 2006. – С. 65.
95. Літопис Української Повстанської Армії. – Том 28. Марія Савчин («Ма-

- річка»). Тисяча доріг (спогади). Резюме англійською. – Торонто-Львів: Літопис УПА, 1995. – С. 437.
96. Денищук О. Книга Пам'яті і слави Волині. Том 7. Рівненська область. Здолбунівський район. – Рівне: ПП ДМ, 2004 – С. 468.
97. Тиха І. Ластівка на ймення Ганя // Нове життя. – 2007. – Ч. 60-61 (8847-8848). – 3 серпня.
98. Тубіна С. Любов крізь терни // Вісті Рівненщини. – 2007. – 17 серпня.
99. Там само.
100. Шилан Є. Із когорти нескорених // Нове життя. – 2007. – 23 серпня. – Ч. 66-67 (8853-8854).
101. Там само.
102. Літопис УПА. Нова серія. – Том 1. Видання Головного командування УПА. – Київ–Торонто, 1995. – С. IX.
103. Жив'юк А., Марчук І. Політичні репресії тоталітарної доби на Рівненщині: від «червоного терору» до боротьби з інакодумцями // Реабілітовані історією: у двадцяти семи томах. – Рівненська область. – Кн. 1. – Рівне: Рівненська друкарня, 2006. – С. 48.
104. Лист Марії Трохимівни Гуц до Романа Юрійовича Михальчука від 19 квітня 2009 року // Архів автора.
105. Аудіозапис Голови Мізоцької станиці Братства вояків ОУН-УПА Олексія Борисовича Поліщука, записаний у червні 2009 року // Архів автора.
106. Себастьянська С. Назвати поіменно... // Реабілітовані історією: у 27-ми томах. Рівненська область. – Кн. 1. – Рівне: Рівненська друкарня, 2006. – С. 443.
107. Аудіозапис голови Мізоцької станиці Братства вояків ОУН-УПА Олексія Борисовича Поліщука, записаний у червні 2009 року // Архів автора.
108. Там само.
109. Свідчення Уліти Дмитрівни Лук'янчук про захоронення вбитих енкавесівцями людей в сел. Мізоч (район автовокзалу) // Архів Мізоцької селищної ради.
110. Жив'юк А., Марчук І. Політичні репресії тоталітарної доби на Рівненщині: від «червоного терору» до боротьби з інакодумцями // Реабілітовані історією: у двадцяти семи томах. – Рівненська область. Кн. - 1. – Рівне: Рівненська друкарня, 2006. – С. 68.
111. Сергійчук С. Український здвиг: Волинь. 1939-1955. – К.: Українська видавнича спілка, 2005. – С. 769-770.
112. Там само. – С. 773-774.
113. Там само. – С. 781.

114. Літопис УПА. Нова серія. – Том 7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1949-1959. Кн. 4: 1949–1959. – Київ–Торонто, 2003. – С. 529.
115. Тищенко О., Кіреєв Ю. Здолбунів на Волині. Історичний вернісаж. – Рівне, видавець Олег Зень, 2007. – С. 143-144.
116. Денищук О. Книга пам'яті і Слави Волині. – Т. 7. Рівненська область. Здолбунівський район. – Рівне: ПП ДМ, 2004. – С. 454-472.
117. Там само. – С. 472-477.

Додатки

№ 1

Кто такой

Гитлер — свирепый властелин Германии, ненасытный захватчик, гнусный поработитель, злейший враг народов Европы и Азии;

Сталин — враг человечества и прогресса, бессердечный палач, кровавый владыка поработенных сталинским империализмом народов;

Доблестные бойцы красной армии — храбрые освободители поработенных народов Восточной Европы и Азии от германского ига. И вместе с тем безвольные исполнители сталинских империалистических планов, его реакционного господства над миром.

Повстанческие армии и отделения поработенных сталинским империализмом народов — свободолюбивые синовья, самоотверженные защитники народов Прибалтики, Кавказа, Средней Азии, Приволжья и Сибири, решившие отдать труды, кровь и жизнь за свободу своей родины, за восстановление Самостоятельных Государств на развалинах сталинской империи;

Украинская Повстанская Армия — лучшие синовья украинской нации, решившие вооруженным путем восстановить на развалинах гитлеровской и сталинской империи Соборное Самостоятельное Украинское Государство и Независимые Национальные Государства народов Европы и Азии.

8 апреля 1944 г.

Украинские Повстанцы

ДАРО, ф. Р-30, оп. 2, спр. 106, арк. 9

Листівка УПА «Чи знаєш ти?»**За Самостійну Соборну
Українську Державу****Воля народам
Воля людині****Чи знаєш Ти?**

Чи знаєш Ти, молодий український юначе, за що бореться Українська Повстанська Армія (УПА), за що в бою віддають своє молодече життя її бійці, такі ж, як і Ти, українці?

Тобі цього не скаже партійно-сталінський дуриствіт чи душогуб з НКВС. Навпаки, вони залякують Тебе, забріхують, оплюгавлюють перед Тобою борців з УПА. Вони дрижать з переляку, щоб Ти не прозрів крізь мряку кремлівської брані та не обернув свого гніву проти брехунів Сталіна.

УПА виступила в обороні українського народу проти імперіалістичних загарбників Москви і Берліну. Вона б'є кровожадних гітлерівців та сталінських посіпак. Надходить вже неминучий кінець імперіалістам. Вже повстали поневолені Гітлером народи Європи, повстав Кавказ і Україна. Ми вже переконалися, що немає нам порятунку ні від кого, коли самі себе не оборонимо. Тільки у власній Державі забезпечимо життя своєму народові.

УПА бореться за створення Самостійної Соборної Української Держави, держави без поміщина, капіталіста і партійного паразита. Не хоче загарбувати чужих земель, але своїх не віддасть на поталу чужинцеві. Хочє створити Державу виключно на українських землях.

УПА стремить до того, щоб створилася російська, білоруська, польська, грузинська, другі національні держави на території, що їх заселяють ці народи. Тому співпрацюймо в боротьбі з цими народами проти імперіалістів.

УПА хоче, щоб український народ сам рішив про форму своєї держави, про суспільний і громадський її лад.

Не слухай, юначе, кровопивців Сталіна!

Вони оббрехали тебе, хочуть поснути в «истребительные батальйоны» та тим способом викликати братовбивчу боротьбу серед українців. Вони яничаром тебе роблять.

Кидай службу, переходи зі зброєю в руках у ряди УПА, ставай до боротьби за Українську Державу! Ми ж — брати Твої, а не вороги й винищувати себе взаємно ніяк не хочемо. Биймо ворогів спільними силами, биймо імперіалістів Москви і Берліну!

Геть кремлівських і берлінських поневолювачів!

Слава борцям за Українську Державу!

Липень 1944 р.

Команда Української Повстанської Армії «Схід»

№ 3

Реорганізація терену УПА після відходу німецьких військ

«1. Реорганізація терену. За період вищеназваного часу реорганізація перепроваджена в цілому терені. Для переінформування і проведення реорганізації в життя було скликано по черзі районіві ексекутиви і зроблено з ними відправи. В першу чергу замінено новими комендантів Здолбунівського і Мізоцького районів і також політичних заступників. Скріплено зв'язок новими людьми, перенесено центральні пункти в догідні терени, також створено цілком нові лінії зв'язку. Розприділення терену переведено слідує: від Мізоччини до Здолбунівщини прилучено «Ужгород» (5 станиць), а до Шпака підрайон «Д».

а). Політична робота. По всіх селах Остріжчини, окрім тих, де стоять червоні, переведено пропагандивні загальні сходки. Здолбунівщину і Мізоччину забезпечено літературою, там сходини тяжко було провести. В день 30 червня по всіх станицях проведено святочні відправи. Зараз урухомлено технічні звена, які будуть постачать терен літературою і новинками.

б). Робота СБ останньо послабилась, де терен просякнутий сексотами, головно на Мізоччині. Господарка урухомлює головні галузі виробництва. Санітарну роботу перебрав санітарний командир. Проводиться копання сан. криївок, кожен підрайон виготовить 3 криївки на 15.VII.

2. Кількість членів. В Остріжському районі налічується приблизно 300 членів, в Здолбунівському – 220 чл., в Мізоцькому – 200 чл. Всіх членів разом з районівим і надрайонівим проводом налічується 760 чоловік. Зараз точного стану членів тяжко одержати.

Свято Героїв. Свято Героїв (20-ті числа травня) святковано у всіх селах Остріжчини, окрім тих, де стоять більшовики – но могили і там також були оправлені. По всіх тих селах були висипані і поновлені могили. Упорядковано біля 75 могил в цьому терені.

В Здолбунівщині і Мізоччині зроблено це в меншій кількості, но це ще дальше переводиться. За тиждень часу надішлеться спецзвідомлення про упорядкування могил в терені.

Свято 30 червня відсвятковано в цілому терені. Огні горіли у всіх селах повіту, за малими винятками, бо ворог обсадив заздалегідь деякі села: Верхів, Галівка, Точивики. В цей день також розкидано наші летючки і кличі в терені Мізоцького району.

Загальний стан терену. З перекиненням кадрів у відсталі терени і зі скріпленням зв'язку і політроботи праця в терені пішла вперед. З утратою населення і кадрів найбільше потерпіла Здолбунівщина, де ворог перевозив кожного дня акції.

В Мізоччині мимо довгих постів червоних населення добре трималося і в більшості збереглося. Найгірш випали такі села: Будараж, Буца і Мала

Мощаниця. Останньо частина червоних, які стояли по селах Мізоччини, всі пішли на фронт, осталися тільки господарчі частини. Кадри після довгих переслідувань взялися знов до праці. По терені Остріжчини більшовики робили акції зі своїх випадових баз: Кунів, Новомалин, Остріг, Оженин і Коростова. Населення в більшості збереглося. Терен Остріжчини є найбільш придатним для ведення господарки. Останньо ворожі сили зменшились і послабили акції. Здолбунівщина, перебуваючи під безнастанним переслідуванням з боку ворога, найбільше втратила населення. З сіл Здовбиці, Степанівки, Глинська виловлено майже всю фізичну силу чоловіків і жінок.

Тищенко О., Кіреєв Ю. Здолбунів на Волині. Історичний вернісаж. – Рівне: видавець Олег Зень, 2007. – С.141-142

№ 4

**Із оперативного зведення про визволення Мізоча,
Млинова та Острожця**

6 лютого 1944 р.

Западнее и юго-западнее города Ровно наши войска с боями овладели районными центрами Ровенской области Острожец, Млынов, Мизоч и заняли несколько других населенных пунктов. В боях за эти пункты наши подвижные части захватили 15 бронетранспортеров, 2 самоходных и 28 полевых орудий, 23 миномета, 87 пулеметов и 970 лошадей. Противник потерял убитыми 1200 солдат и офицеров.

Ровенщина в роки Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу. 1941–1945: Документи і матеріали // Редкол.: О. Мартинова (голова) та ін.; упоряд. Т. Павлова, Г. Сербіна, Н. Скворцова та ін. – Львів: Каменяр, 1989. – С. 114.

№ 5

**Інформація управління контррозвідки «СМЕРШ»
1-го Українського фронту про активізацію діяльності
відділів УПА в тилловому районі 13-ї армії...**

№ 3723/3 23 лютого 1944 р.

Совершенно секретно
Секретарю ЦК(б)У Украины
Товарищу ХРУЩЕВУ

Об активизации деятельности бандгрупп «УПА» на участке
действия 13-й армии

За последнее время отмечена активизация деятельности бандгрупп «УПА» на участке 13-й армии.

Бандиты, совершая нападения на мелкие группы и отдельных военнослужащих, зверски издеваются над ними, разоружают, захватывают транспорт и военное имущество.

За період з 31 січня по 13 лютого 1944 року відомо 19 випадків нападу бандитів на військовослужащих частин 13-ї армії. 31 січня цього року в с. Дермань Мизочського району Рівенської області група розвідників 287 НКВС в кількості 13 осіб під командуванням лейтенанта Зубцова зустріла двох невідомих громадянських осіб, їхавших верхом, один з яких був озброєний винтовкою російського зразка.

При спробі конників останні кинулися бігти в різні сторони. Відкрив стрільбу, розвідники ранили одного з тікаючих, але останній, незважаючи на поранення, продовжував бігти і був знайдений в стозі соломи мертвим. В кишенях одягу вбитого знайдені: наказ «УПА» про пошук на ім'я Рудного Олександра і інструкція «УПА». Після перевірки встановлено, що Рудний Олександр є командантом СБ одного з відділів «УПА».

1 лютого цього року на околицях хутора Видумка Мизочського району Рівенської області піша розвідка навчальної роти 287 НВСД в кількості 13 осіб з двома кулеметами зустріла трьох озброєних бандерівців, їхавших на осідланих конях. Побачивши розвідників, бандити відкрили вогонь, одночасно повернули коней, намереваясь сховатися, але кулеметним вогнем з боку розвідників всі троє були вбиті. Після огляду трупів і місця події виявлено: дві російські винтовки з 5-ю патронами до кожної, один німецький автомат з 15 патронами до нього, а також дві гранати. Після огляду одягу вбитих були знайдені інструкція «УПА» і топографічні карти...

Того ж числа (5 січня – авт.) на східну околицю села Мизоч для виконання бойового завдання були направлені двоє бійців автоматної роти 287 СД, однак останні в частину не повернулися. Під час облоги були знайдені трупи бійців, вбитих холодним зброєю, з ознаками звіриного жорстоцтва: відрубані нос і вуха. Вбивці не знайдені...

6 лютого цього року в дорозі з с. Мизоч до с. Кондаків, 287 СД в районі села Мизоч зник червоноармієць цього полку Кондаков. Під час пошуку останнього на околицях села Мизоч був знайдений труп Кондакова, вбитого вистрелом з винтовки. Організована перевірка даної місцевості не дала результатів...

Того ж числа (7 лютого – авт.) під час переміщення 870 СП, 287 СД в район Мизоч в район Велика Мощаниця командир взводу Ворончихін заходив в один з будинків, стоялих в відділенні, з метою дізнатися дорогу. Знайдений в будинку, Ворончихін невідомим бандитом був поранений п'ятьма кулями. Спроба втекти з будинку, він наткнувся на заперту назовні двері і пробившись через вікно, догнав свою батарею, де розповів про подію. Бійці батареї оточили будинок, але в ньому вже нікого не було. Будинок бійцями спалено. Вбивці не затримані.

11 февраля с[его] года группа бандеровцев в количестве 50-60 человек пыталась разминировать наше минное поле в районе села Острова Мизочского района. При разминировании поля произошло вооруженное столкновение банды с ротой 286 СП, 287 СД. Бандиты скрылись.

Проверкой минного поля установлено, что бандитами унесено 50 мин...

Начальник Управления контрразведки «СМЕРШ»

1 Украинского фронта — генерал-майор (Осетров)

13 февраля 1944 г.

№ 3723/3

Літопис УПА. Нова серія. – Т. 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1943-1959. Кн. 1: 1943–1945. Київ–Торонто, 2002. – С. 179-182.

№ 6

Короткі описи боїв підрозділів УПА

Дня 22.2.44 р. баталіон ЧА наступав на германський ліс, р-н Мізоч, область Рівне, від сторони сіл Точевики-Буща, в якому знаходилися наші відділи. Наші застави після перестрілки відступили в глибину лісу, де відділи зайняли оборонні становища. Участь в бою брала сотня к-ра Сторчана і дві чоти сотні к-ра Тура. Командував к-р Ясень. Бій тривав цілий день. Вечором наші відділи почали контрнаступ, внаслідок чого ворог панічно відступив. Взято в полон одного сержанта полкової контррозвідки. Здобуто три коня. З нашої сторони втрат не було.

Літопис УПА. Нова серія. – Т. 8. Волинь, Полісся, Поділля:
УПА та Запілля 1944–1946. Документи та матеріали. –
Київ–Торонто, 2006. – С. 1168

№ 7

Звіт Мізоцького районного керівництва ОУН від 30.I.44 р. до дня 18.III.44 року

1. Червона партизанка:

Дня 1.II.44 р. червона партизанка прибула до села Гільча Укр., питали за бандеровців, не дуже пограбили, та зловили одного селянина, забрали коні, вилаяли його, назвавши «кулаком», забрали у нього чоботи, кожуха та самогон і добре набили.

Дня 3.II.44 р. червоні партизани переїжджали через с. Новосілки, та один селянин запросив їх до хати, угостив самогоном. Повідомлено повстанців, котрі їх роззброїли, забравши 2 фінки і 3 гранати, при слідстві виявили, що вони убили 20 осіб бандерівців. Повстанці їх знищили.

Дня 4.II.44 р. на хуторі Гільча червоні партизани зловили одного селянина, добре набили та знасилювали його жінку.

Дня 5.III.44 р. у с. Стара Мощаниця совітські партизани зловили та знищили 8 осіб, з котрих було троє зі зброєю, а 5 осіб без зброї, ограбили 16 коней, 3 корови, 12 овець, 9 пар упряжі, ... овса, 3 вози, викрито державну криївку, в котрій забрано 180 кг курячого м'яса, 5 мішків цукру.

Дня 16.II.44 р. червоні партизани у с. Салтанівка Мізочського р-ну заграбовали 4 корови, 2 овечки, 4 пари упряжі, 6 возів, 10 саней.

Дня 3.III.44 р. червоні партизани у с. Залюбівка Мізочського р-ну зловили 10 осіб, одного убили, а одного ранено. У господарчого забрано списки, бочку курачого м'яса, пістоля. На селі забрано 17 коней, 2 корови, 7 овець, 23 свині.

Дня 17.II.44 р. у с. Мала Мощаниця червоні партизани забрали 107 осіб людей, з котрих 84 особи пущено, 23 зістали задержано.

Дня 19.II.44 р. червоні партизани забили одного юнака у селі Мала Мощаниця, котрий ховався у селян.

Дня 5.II.44 р. червона партизанка переходили через Нов. Мощаницю, зайшовши до одної хати, де був один повстанець, котрий убив 5 совітів, опісля його і господаря хати совіти убили.

Дня 20.II.44 р. у с. Коршеві червона партизанка заграбувала 7 коней, 2 вози, 6 свиней.

Дня 4.II.44 р. у с. Уїздці червона партизанка заграбувала 9 коней, 3 вози, 4 пари упряжі.

Дня 6.II.44 р. у с. Кунині червона партизанка спалила 2 клуні, одного хліва, заграбувала 10 коней, 5 возів, 6 коров, 9 свиней, та багато дрібних річей, та убито 16 осіб, самі мужчини.

Дня 6.III.44 р. під час акції у с. Спасові згинуло наших 7 осіб, заарештовано 15, з котрих 6 осіб випущено, а решта у в'язниці.

Дня 8.III.44 р. у с. Спасові знайдено державну криївку, забрано 2 шинелі, здерли з господаря чоботи. Забрали пару коней.

Дня 8.III.44 р. у с. Цуркові червоні партизани убили двох наших повстанців.

Дня 18.II.44 р. у с. Мостах червона партизанка забрала 10 коней, 4 кабани, 12 метрів білої пітлюваної муки, 3 метри грису. Мука забрана зі млина.

Дня 6.II.44 р. червоні партизани у с. Суйми забрала 5 коней, 10 свиней, та заарештовали 7 осіб, та багато ограбовано дрібних господарських річей.

Дня 11.II.44 р. червона партизанка заграбила (*загарбала, пограбувала – авт.*) на Петріковщині 12 коней, 5 саней, 11 пар упряжі, та багато господарського майна.

Дня 10.II.44 р. червона партизанка заграбила у с. Будеражі у млині 15 кіл білої муки, 2 кабани, багато одіжі і взуття.

Дня 25.II.44 р. червоні партизани у с. Мизочку забрали 19 коней, 8 свиней, 3 корови та дрібне майно.

Дня 7.II.44 р. червоні партизани у с. Буща, при помочі сексота викрили державну криївку, де забрано 2 мотоциклів, 5 фір чистого паперу, та велику кількість білізни, та заарештовано 8 осіб з котрих один зістав на місці розстріляний.

Дня 3.III.44 р. у с. Буща червона партизанка забрала на селі 98 коней, 36 пар упряжі, 18 возів, 11 корів, 16 свиней, 12 саней, 10 овечок, 136 кіл овса, 42 метри овса молоченого, 25 кіп ячменю, 22 м. молоченого ячменю, 100 мішків картопель, 26 пар чобіт, 100 пар біля, 70 м. полотна, 75 фір сіна, 7 мішків сушини, 19 вуликів з медом.

Дня 16.II.44 р. совітські партизани разом з НКВД та двома сільськими сексотами заарештували 8 осіб та одного стрільця-східняка, котрий викрив державну криївку, у якій забрано 70 кіло білої муки, 200 кіло житньої муки, 140 кіло ячної крупи, 37 кіло сухих яблук, 4 кіло сух[ої] чорниці, 20 літрів спирту, 15 літр[ів] сиропу, 150 кіло м'яса, 6 кіло сала, 500 кіло житніх сахарів, 60 метрів полотна, 22 пари біля, та багато військових дрібних речей, як напр. палатки, котелки, шапки, рукавиці, светри, сумки, багато господарських списків та рахунків, це було у с. Півче.

2. Червона Армія:

Дня 2.II.44 р. Черв. Армія, переїзжаючи через с. Дермань, заарештувала 4 бойовики підрайонового СБ, котрих застали у хаті, но вони успіли поховати зброю, по слідстві їх відпущено. Командант цього СБ їхав конем з крісом, зустрівся з червоноармійцями, котрого застрілили.

Дня 5.II.44 р. у с. Тайкури їхало 7 червоноармійців, котрих наші двоє повстанців роззброїли червоноармійців (*таке в тексті – авт.*). Між ними було 5 українців, 1 руський, 1 жид, їм вияснено ціль нашої боротьби та відпущено.

Дня 7.II.44 р. у с. Йосипівці один наш повстанець без зброї, роззброїв совіцького сержанта, котрий хотів виміняти коня.

Дня 8.II.44 р. червоноармійці зловили наших 2-х друзів з район. СБ, котрі йшли у розвідку, по слідстві одного випущено, а другий та двоє наших повстанців роззброїли 3-х червоноармійців, котрим дано літературу, та відпущено.

Дня 10.II.44 р. бойовики районного СБ роззброїли 3-х червоноармійців, в тому числі лейтенанта. При здачі зброї лейтенант висловився, що як так будуть часто забирати від них зброю, то скоро обезоружать цілу армію, їх відпущено.

Дня 13.II.44 р. бойовики районного СБ зробили засідку на червоноармійців, та крикнули «руки до гори». Вони ж, замість виконати наказ бойовиків, взяли до уживання зброї. Бойовики відкрили огонь та постріляли червоноармійців, забравши зброю. Це було в с. Івачкові. Населення з приводу чистої роботи задоволено.

Дня 15.II.44 р. у с. Івачкові один бойовик районної СБ без жодної зброї, роззброїв одного червоноармійця, котрий хотів виміняти коня. Бойовик забрав від нього фінку і хотів завести червоноармійця на станицю, но червоноармієць знав, що у фінці нема ні одного набою, почав тікати в напрямку Здолбунова. Бойовик хотів стріляти, а там не було ні одного набою, червоноармієць утік.

Дня 17.II.44 р. комендант районної СБ у с. Степанівці Здолбунівського р-ну натрапив у хаті на 5-х червоноармійців, котрі хотіли його заарештувати. Комендант СБ убив 4-х червоноармійців, а один утік, забрав їхню зброю. Наслідків про цю подію у селі зі сторони НКВД не було жодних.

Дня 18.II.44 р. у с. Старомильск бойовики районної СБ забрали проти-танкову гарматку, котру двоє червоноармійців везли до Здолбунова. Червоноармійців розброєно і відпущено.

Дня 20.II.44 р. у с. Глупанин районна СБ розброїла та знищила лейтенанта, котрий на слідстві зізнався, що працював у НКВД.

Дня 25.II.44 р. у с. Глупанин розброєно 13 червоноармійців, котрі приїхали як охорона з трьома агентами. Червоноармійців відпущено, а агентів після слідства зліквідовано.

Дня 29.II.44 р. у с. Мар'яновка на весіллі роззброєно та знищено 2-х червоноармійців «кацапів», котрі почали знущатись над людьми.

Дня 7.III.44 р. у с. Гільча Укр. 2-х селян розброїли 2-х червоноармійців, забрано 2 фінки. Перед тим селяни напоїли їх самогоном. Червоноармійці утікли до Здолбунова. Наслідків у селі після цього не було жодних.

Дня 20.II.44 р. у с. Білашеві під Мізочем червоноармійці за допомогою сільських сексотів віднайшли 4 державних криївки. Забрано 22 м. збіжа, 9 м. цукру, 25 сідел, 500 порожніх мішків, 160 кіл курячого м'яса, та...

Дня 3.III.44 р. 3-х совіцьких кіннотників у селі Йосипівці зловили 2-х наших повстанців, які несли радіови апарати. Апарати успіли заховати, а з дрібними приладдями їх заарештовано. На слідстві вони сказали, що це залишили німці, а вони несли здати совітам, по слідстві їх випущено.

Дня 7.III.44 р. у с. Гільча Укр. 2-х селян розброїли 2-х червоноармійців, забрано 2 фінки. Перед тим селяни напоїли їх самогоном. Червоноармійці утікли до Здолбунова. Наслідків у селі після цього не було жодних.

Дня 20.II.44 р. у с. Білашеві під Мізочем червоноармійці за допомогою сільських сексотів, віднайшли 4 державних криївки. Забрано 22 м. збіжа, 9 м. цукру, 25 сідел, 500 порожніх мішків, 160 кіл курячого м'яса, та багато плащів.

Дня 29.II.44 р. сільська боївка у с. Заліс[ся] зробила засідку на більшовиків, здобуто 25 ящиків амуніції, 3 фіри харчових продуктів, забито 3-х червоноармійців, а 2-х ранено.

Дня 13.III.44 р. у Мізочі зловлено 84 особи селян, забрано у державні криївці 1 ящик тютюну, 2 мішки сушених картопель, 12 рушників, 7 ряден, 2 пари (...?).

Дня 1.III.44 р. у с. Михалковцях Острізького р-ну сільська боївка роззброїла 16 червоноармійців і здобула тяжку гармату.

Дня 3.III.44 р. сільська боївка роззброїла у с. Завізові Острізького р-ну 5 червоноармійців.

Дня 5.III.44 р. у с. Завізові сільська боївка роззброїла 15 червоноармійців, здобувши грузове авто.

Дня 18.III.44 р. у с. Зелений Дуб ночувало 700 наловлених людей з Крем'яничини, котрих гнало 60 червоноармійців на Мізоч. Уночі втекло 100 людей, та десь не стало з ночі 30 червоноармійців та 2 фіри амуніції. Решта червоноармійців погнали позазісталих людей на Мізоч.

3. НКВД

Дня 23.II.44 р. до с. Новосілки приїхало 9 осіб НКВД. Самооборонна боївка знищила усіх НКВД-стів.

Дня 24.II.44 р. у с. Пятигори підрайонове СБ знищило 3-х НКВД-стів, котрі арештували організаційних людей.

Дня 25.II.44 р. у с. Гільча Укр. НКВД знайшли у криївці 3-х повстанців. Повстанці з криївки забили 2-х НКВД-стів, після чого пострілялися самі.

Дня 26.II.44 р. у с. Гільча Укр. районова СБ зустрілося з НКВД-стами, яких була велика кількість. Після довгої стрілянини НКВД-сти почали тікати назад, зіставляючи убитих і ранених. Зі сторони районової СБ жертв не було.

Дня 28.II.44 р. у с. Тайкури прибуло 12-ть НКВД-стів, на них зроблено засідку, 10 осіб знищено, а 2-х утікло до Здолбунова.

Дня 29.II.44 р. у с. Тайкури прибула більша частина НКВД-стів, на них зроблено засідку, та розпочався бій, після якого совіти мушили тікати, на них з двох сторін відкрили огонь та розбили дощенту. Здобуто кулемета «Максима», 2 фіри амуніції, та 2 кулемета «Детярьова».

Після цього підійшла сила із Здолбунова в кількості 600 чоловік, та зачали обстрілювати ліс, наші змушені відступити, залишивши здобутого кулемета «Максима».

Того ж дня у с. Марьяновці знищено 3-х НКВД-стів-кіннотників, один майор та 2-лейтенанти.

Дня 2.III.44 р. НКВД заарештувало у с. Гільча Укр. багато людей, котрих гнали до Здолбунова. У с. Лідава самооборонна боївка та підрайонна СБ розігнали цих людей. НКВД-стів убито, а одного лейтенанта узято живим.

Дня 10.III.44 р. у с. Тайкури зловлено 5 осіб, у с. Степанівці зловлено невідому кількість, а 4-х убито, котрі утікали, у с. Новосілках зловлено біля 100 осіб, доля цих людей невідома.

4. Настрій населення

Населення противиться та ворожо ставиться проти звірського поводження червоних з нашими людьми, як, наприклад, ловлення людей, грабунків, та розстрілів, кажучи, що нема де діватись, що і під землею для нас нема місця, та домагаються, щоби мобілізували до УПА, бо інакше ворог винищить усіх, а потім не буде кому оборонити свій край, та масово по селах почали організовувати самооборонні боївки, котрі зачинають діяти у деяких місцях.

Постій, 31.III.44 року (підпис) Грибок

№ 8

Радіограма командування Кам'янець-Подільського партизанського з'єднання ім. Ф. Михайлова про результати бою з формуваннями УПА у с. Велика Мощаниця Мізоцького р-ну Рівненської обл.

№ 335 25 березня 1944 р.

Совершенно секретно

тов. СТРОКАЧУ

21 марта отряды им. Берия, Хрущева, Калинина и подрывной отряд вступили в крупный бой с националистами в селе Большая Мощаница Мизочского района Ровенской области.

Силы националистов составляли 700 чел. В результате боя уничтожено 224 чел., взято [в] плен 21 чел., число раненых не установлено.

Взяты трофеи: 2 ручных пулемета, один автомат, 50 винтовок.

Наши потери: 4 раненых, 9 убито, 10 пропало безвести.

Во время боя с нашей стороны была артиллерия и минометы, в результате чего в селе возникли пожары.

Дальнейшее продвижение по Ровенской области обнаруживает большую засоренность территории националистами.

25.3.44 г. Одуха, Кузовков

№ 335

Літопис УПА. Нова серія. – Т. 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1943-1959. Кн. 1: 1943–1945. – Київ-Торонто, 2002. – С. 223

№ 9

**Спогад Івана Никаноровича Лук'янчука.
Псевдо в УПА - «Нечай»**

З розповіді учасника Гурбенського бою

У середині травня 1943 р. у Спасові почав формуватись рій юнаків у кількості 7-8 чоловік, що являв собою молодіжну групу ОУН на теренах досить великого на той час села. Молодіжна боївка мала усі ознаки конспіративності та підпілля: навіть батьки не знали, де так довго й допізна затримуються їхні сини та доньки. На той час окупаційна німецька влада вже однозначно вороже ставилась до всього українського. Кожен ройовик у молодіжному підрозділі мав власний псевдонім. Було псевдо і в молодого Івана Лук'янчука – «Нечай». Старшим серед юнаків призначили Андрія Піхуна, 1924 р.н. Прізвище свого «старшого» п. Іван згадував неохоче, оскільки той, за його словами, став пізніше зрадником.

У червні 1943 р. через зв'язкового юнацький рій було попереджено про завдання: добути собі зброю. Тягнули жереб усі юнаки рою, оскільки на

Чотовий УПА Іван Лук'янчук-«Нечай». Світлина 2002 р.

справу з них мав піти хтось один у складі відділу дорослих повстанців. Жереб їти випав старшому — ройовому Андрієві Піхуну. Ясним червневим вечором боївка УПА о 18-ій годині силою в 12 вояків, що базувались у Спасові, здійснила напад на пересувну німецьку радіостанцію, розташовану на хуторі Заберезина, поблизу села Уїздці. У нападі брали участь до 10 вояків, один з яких, родом із Цуркова, загинув. Андрія Піхуна у цьому бою було поранено у руку. Убито кількох німців, інші втекли до найближчого розташування фашистських частин.

«Кирило», який був родом із Бущі, у повстанських лавах — агітатор, зголосив трьох з юнацького рою, серед них і Лук'янчука. Уже наприкінці липня 1943-го троє з молодіжного рою були в УПА: Олександр Козяр, Сергій Нестерчук та

Іван Лук'янчук. Усі троє прийшли в УПА вже з власною зброєю — одним крісом радянського виробництва. Щодо побратимів, то Козяр воював у відділі «Крука», а Нестерчук — у «Кропиви». Обоє загинули. Чоту, до якої потрапили Лук'янчук та Козяр, очолював «Ярошенко». Базувалась вона на хуторі Набивці поблизу села Буща. Чота «Ярошенка» входила до складу сотні «Панька». Діяв підрозділ за партизанською тактикою — наскоки на фланги противника, рідко — «лоб-у-лоб». В одному з таких боїв, що відбувся біля села Теремне на річці Вілії, молодому Лук'янчуку було добуто власного кріса, якого урочисто перед лавою повстанців Іванові вручав сам сотник «Панько». У цьому бою жоден із повстанців не загинув.

Наступну акцію чоти «Ярошенка», до якої вже повноправним бійцем входив «Нечай», було проведено на дорозі Острог—Шумськ. Тут українські партизани влаштували засідку у серпні — на початку вересня 1943-го. За словами Івана Никаноровича, повстанці вже знали приблизний склад німецького ескорту. В нападі на німців було захоплено легковий автомобіль, підпалено кілька гітлерівських вантажівок, здобуто чимало військової амуніції та 7 полонених. Слідом за згаданим боєм відбулися два походи УПА на Мізоч, який був тоді райцентром. Лук'янчук брав участь у першому. У ньому ж взяла участь також більша частина чоти «Ярошенка». Пам'ятає «Нечай» обстріл Мізоча артилерією командира «Берези», коли ні одна з гармат не могла влучити в приміщення з німецькою військовою залогою, натомість зруйнувала один з будинків, пізніше відбудований під пологінію. Лук'янчук був у складі гарматного відділу, підносячи снаряди, й дивувався, що дії артилерії були такими невдалими, адже стрільба йшла майже прямим наведенням.

За словами п. Івана, після цього бою СБ почала підозрювати «Березу» й ще кількох людей у саботажі, адже гармати стояли практично в самому Мізочі – в районі польських могил.

Ближче жовтня 1943 р. уся сотня «Панька» рушила з пропагандивною метою в осінньо-зимовий похід на терени «Східної України». «Схід» на той час для українських повстанців розпочинався за колишнім польсько-радянським кордоном. Шлях похідної групи був на Хмельниччину. Останнім населеним пунктом, через який пройшли бійці «Панька», було село Садки Хмельницької області. Пересувалась сотня переважно вночі, вдень відпочивали, особливо, коли зустрічався великий населений пункт. Йшла похідна група УПА, за словами п. Івана «по зв'язку», тобто командир знав псевда зв'язкових на Хмельниччині, які вказували шлях та постачали усю необхідну інформацію. Група зберігала усі необхідні умови підпілля: користувалась паролями, відгуками тощо. Маршрут пролягав до м. Полонне Хмельницької області. У цей час саме відбувався відхід Вермахту з України під натиском Червоної армії, фронт відкочувався на Захід. Жвавішали у своїх діях радянські диверсійні групи – «партизани», з якими не раз зустрічалась сотня «Панька». Під час таких зустрічей були і бої, і мирне порозуміння, адже йшов лише 1943 рік. Советські групи були небагаточисельними: по 4-5 чоловік. Неподалік Полонного сотня натрапила на досить добре укріплену заставу. Тут повстанців було обстріляно кількома видами зброї.

Подальше просування сотні було зупинене. Сотня після обстрілу німцями, змінюючи дислокацію, спостерігала величезне скупчення військ гітлерівців. Наприкінці жовтня після повернення з Хмельниччини відділ «Панька» було передислоковано на терени Дубнівського та Млинівського районів. «Нечай» знаходився у підрозділі, розквартированому в селі Довгошиї, де й перебував до кінця листопада 1943 року. Після великого бою УПА з німцями, в якому брала участь сотня «Тура», гітлерівців у дрібних населених пунктах вже не було. Сотня «Панька» якраз квартирувала по таких селах та хуторах біля с. Довгошиї.

У грудні 1943 року – знову похід сотні. Цього разу на терени сіл Ходаки, Сураж, Садки Шумського району. На хуторі Садки сотня ненадовго зупинялась. Тоді ж було зроблено спробу переходу кордону, що продовжував рухатись на Захід. Та біля с. Підгайці Шумського району сотня натрапила на потужну німецьку заставу. Приймавши повстанців за загіт Ковпака, німці обстріляли сотню важкою артилерією та мінометами, змусили відділ «Панька» розсередитись, щоб врятуватися перед шаленим вогнем. Відразу після обстрілу Іван Лук'ячук разом із побратимами пробув у Шумських болотах майже два тижні. Та Іван таки перетнув лінію німецько-радянського фронту поблизу села Голибіси. Там відділ пробув ще два тижні. Через село проходили відступаючі частини угорців, які подарували повстанцям чимало кількості гранат в обмін на власну безпеку.

З приходом більшовиків УПА змінила тактику ведення боротьби. Підпілля стало щільнішим, а заходи конспірації – довшими. Жодного воя-

ка УПА в Голибісах селяни більшовикам не видали. Як власний рідний син жив у селянській родині Якіма Іван. Майже через три тижні квартирування в Голибісах по зв'язку знову прийшла команда: «Зібраться!» Це був кінець січня — початок лютого 1944 року. На хуторі Садки (територія лісництва біля села Гаївка, поблизу сучасного села Великі Загайці Тернопільської області) відбувалось переформування підрозділу. Тут, у лісах поблизу села Теремне Шумського району, розпочалась боротьба з окупантами зі сходу. «Нечай» був підвищений до звання чотового й силою в три рої (по 10-12 чоловік кожен) повстанці влаштовували засідки на радянські транспортні ескорти на трасі Рівне—Шумськ. Засідок, переважно вдалих, було не менше п'яти.

У квітні 1944 року на Пасху священик з села Загайці приніс кожному розквартированому в Гаївці воякові УПА по два пасхальні яйця. А на другий день Паски розпочалась велика акція НКВС щодо блокування повстанців у районі Гурб. У цей день в Садках вже тримали оборону підрозділи УПА.

«Большевики йшли з Шумська на Садки справжньою хмарою. Перед зайняттям оборони ми зустрічали все нові й нові наші відділи. Кожен отримувач чітку вказівку щодо місця оборони. На Гурбах наша сотня під командуванням «Панька» отримала наказ зайняти позицію з боку села Майдан. До цього більшість з нашої сотні з більшовиками «лоб-у-лоб» не зустрічалась, але хлопці з лівого флангу оборони стрінули червоноармійські танки без паніки. П'ять Т-34 сунули на наші позиції у шаховому порядку. По ланцюгу бійців, що тримали оборону, прокотилася пересторога: «Танки!»

Я та й більшість повстанців вже знали, що оточені і нас зганяють до гурту, щоб знищити «до ноги». Нашою тактикою було прийняти відкритий бій, організувавши кругову оборону. Ми отримали чіткий наказ про відстань в ланцюгу оборони — 5 метрів боєць від бійця. Раптом пролунала команда: «Танки зліва!» Хто мав яку зброю, з того й стріляв по танках та піхоті, що рухалась за ними. Вістря атаки припало на повстанців, що були трохи лівіше від нас. О 19-ій годині після запеклого бою по ланцюгу передали повідомлення: «Ворог відступив!» Як тільки стемніло, ми у складі сотні вже відступали назад, дорогою між Суражем та Ходоками. Частина підрозділів УПА відходила на Полісся, а інша частина залишилася у «гурбенському котлі». Коли одна сотня була на марші, інша залишалась прикривати відхід побратимів. Сотня «Панька», відступавши до Суражських лісів, через три доби знову рухалась через Садки на Гурби. Розділені з сотні невеликі групи вели місцеві провідники. Розвідники, які увесь час йшли попереду, повідомили, що на шляху сотні в певній віддаленості на галявині лежить багато трупів повстанців. На підході до Гурб сотня в негустій соснині наштовхнулася на 65 тіл вбитих молодих хлопців-повстанців. Цифра 65 запам'яталась мені тому, що наша сотня поховала замордованих всіх до одного. Після того підрозділ «Панька» боїв не вів і відійшов до лісу.

Командир «Панько» посилав увесь час розвідників вперед. Вони мали завдання вивідувати, чи немає попереду большевицьких сексотів. Це питання

гостро стояло в часі советської окупації, оскільки за німців сексотів-зрадників ми не боялись. За радянської влади зрадники стали самою страшною загрозою. Тому розмова з ними в борців за волю України була короткою, подекуди аж занадто. Курінний «Крук» (родом з села Спасова) розповідав про перехоплення польовою жандармерією УПА сексота, якому після короткого допиту було відрубано голову «до пенька». Також п. Іван пригадує як зрадника сотника «Бистроума», який під час бою на Гурбах їздив на білому коні з білою ж нарукавною пов'язкою. Його чомусь оминали кулі більшовиків, що ураганно обстрілювали позиції повстанців.

При відступі з Гурб сотня «Панька», обійшовши село Теремне, дорогою на Обгів натрапила на невеликий відділ УПА. Командир відділу запитав: «Звідки?» Ми відповіли: «З сотні «Панька!» Після коротких запитань до мене, чи вмію писати, командир наказав: «Пиши!» Я написав. «Добре, йдіть!» А через два дні за мною прийшли й забрали писарем до штабу одного з провідників УПА «Новочина». Його справжнє прізвище було Рафальський. Я працював у штабі керівника вишкільного відділу секретарем, друкуючи кличі, псевда, зашифровану інформацію на друкарській машинці «Ундервуд». Часом ці документи складались з набору літер, до яких було 2-3 «ключі».

«Під рукою» командира Рафальського було близько 30-ти підстаршин УПА та 30 дівчат-медсестер. Перед штабом цілодобово чатувала варта. Базувався вишкільний відділ «Новочина» за Обгівським лісом, неподалік села Соснівки. Трохи згодом «Нечай» побачив у розташуванні підстаршинської школи двох старшин — командира «Тирсу» та політпровідника «Козуба». Останній сказав Лук'янчуку: «Будеш працювати у мене. Забирай машинку!» Пізніше з'ясувалось, що «Новочин» «був у чомусь замішаний». З «Тирсою» Лук'янчук пробув місяць зброєносцем. У «Тирси» та «Нечая» було по коню. «Тирса» був озброєний автоматом «ППШ» та німецьким пістолетом марки парабелум. Йому підпорядковувались ще 12 чоловік розвідки, якою командував «Легінь» з Дерманя. Одного разу Лук'янчук доповідав «Тирсі» про виконання одного завдання. А той поклав перед Іваном пістолет і запитав: «Взнаєш?» «Нечай» відповів ствердно, оскільки впізнав пістолет командира «Новочина». Згодом до п. Івана дійшли уривчасті відомості про долю «Новочина» (Рафальського): провідник «Еней» викликав до себе на відправу «Новочина», який поїхав до «Енея» зі своїм ад'ютантом «Малим» (родом з Дерманя). Нібито зайшовши до намету «Енея», «Новочин» наче знітився, відчув якусь провину й кинувся діставати свій пістолет, але його обеззброїла охорона. Для Лук'янчука до цієї пори залишається незрозумілим, чому саме в «Тирси» опинився пістолет Рафальського.

З розповідей «Тирси», Лук'янчук з'ясував для себе високий інтелектуальний рівень свого керівника. Блискучу освіту «Тирса» отримав ще до війни у Франції. Справжнє прізвище «Тирси» Лук'янчук так і не дізнався. Згадуючи ті часи, Іван Никанорович говорить: «Досвіду тоді у мене не було ніякого.

Одна душа — за Батьківщину! Та Бог нам не дав тоді Україні!» Відділ, до якого належав «Нечай», отримує завдання перейти лінію фронту і потрапити на Захід. Їх було 12 — командири «Тирса», «Козуб», «Легінь», 8 зв'язкових і «Нечай». Лук'янчук добре пам'ятає «Легеня», якого звали Федором. Він служив у польській кавалерії. Усе це відбувалось у грудні 1944 року. «Розвідка доповіла, що поблизу совіцьких застав немає. Надвечір знову посідали коней та почали шукати броду на річці Буг для переходу на той бік», — згадує п. Іван. Зазначимо, що лінію фронту група «Тирси» переходила поблизу Сокаля. Уже розпочали переправу через Буг, коли відділ було піддано ураганному вогню. Тоді група повернула назад, у напрямку на Соsnівку—Обгів. Морози почали лютувати і в Івана розпочався жар, його лихоманило. «Тирса» сказав Лук'янчуку йти додому лікуватися.

Незадовго перед тим, восени 44-го, у штабі «Тирси» з'являється сотник УПА на псевдо «Роздуйкадило». Спочатку він був нібито політпроводником, а потім командував сотнею. Йдучи на рідні терени, «Нечай» зустрічає «Роздуйкадила» й прямує з ним до села Нова Мощаниця, де стояла його сотня. Куди далі пішла група «Тирси» і яка доля її учасників, пан Іван не знає.

У Новій Мощаниці «Роздуйкадило» завів «Нечая» до своєї знайомої дівчини на ім'я Паранька. Випивши горілки, Івану стало ніби трохи легше і він із запаленням легенів приходить додому, де його починає лікувати дружина брата — Христя Лук'янчук. Коли Іван одужав, то з дому перейшов до схованки в льосі на подвір'ї батьківської хати. Схованку було облаштовано як невеличку видовбану нішу й закладено цеглою. У цій же схованці перебувало ще двоє юнаків: сусід Йон Драчук, який був в ЧА та після розгрому його частини німцями під Кенігсбергом, дезертирував додому; другий — швагро Івана — Лукаш Портянюк, який був у сотні «Довбенка» на Поліссі, від якої після тривалих боїв залишилося живими лише 13 чоловік. Під час одного з боїв 12 повстанців полягло, серед них — односелець Євген Піхун, так більше живими й не піднявшись.

На їх схованку хтось із односельчан-спасівців навів НКВС. Коли енкавеєсвіці прийшли до батьківської хати, відразу почали жорстоко бити Іванових рідних, а особливо батька — Никанора Лук'янчука. Він плакав і відмуровував сина з двома його побратимами. В Івана був пістолет — невеличкий дамський «Вальтер». Але стріляти, чи стріляти — в «Нечая» не піднялась рука. «Можливо — боягуз?!», — пригадує Лук'янчук. Але то був швидше не страх, бо в умовах підпілля необхідно було комусь одному взяти на себе роль ката — вбити товаришів по нещастю й застрілитись самому. Цього не зробив ніхто, й енкавеєсвіці вивели всіх на подвір'я. Серед тих, хто прийшов за «Нечаєм», був ступнівчанин Василь Павлюк, молодший брат якого Іван теж працював на НКВС. Василь, побачивши гарний планшет та маленький пістолет, що належали «Нечая», під час обшуку схованки забрав їх собі. Лук'янчук до цієї пори не знає, з яких міркувань це зробив Павлюк, адже можна було довести озброєність хлопців. «Можливо, просто вкрав, бо за-

надто гарними були речі», — розмірковує нині п. Іван. Тому досить важливі речові докази до протоколу вилученого «у бандерівців» не потрапили.

Отже, пістолет у ході слідства не фігурував — «захоплений без зброї», що було Іванові «на руку». Незважаючи на це, озвірілі енкавєєсівці ще протягом багатьох годин били Іванового швагра м'ялом по потилиці, а лежачому горілиць «Нечаєві» піднімали догори ноги і били носакком чобота в копчик, після чого той не раз втрачав свідомість. Усе це було 8 січня 1945 року, на другий день Різдва Христового.

Тюрму МГБ у смт Мізоч було влаштовано в льосі, що знаходився поблизу сучасного універмагу «Дружба». Слідство в справі Лук'янчука повинно було швидко закінчитися, оскільки на запитання слідчих він відповідав, що в УПА не був, зброї не мав, відкидав усі звинувачення і свідків його перебування в повстанцях не було теж. Та на одній із ранкових перевірок «Нечай» помітив Кондрата, який був в УПА, а тепер стояв поруч з емгебістами. Лук'янчук швидко згадав, де бачив його раніше. Кондрат служив у сотні «Широкого» та мав псевдо «Вівторок». Приносив на одне з свят перед Паскою 1944-го року провізію в сотню «Панька» й уже, мабуть, тоді працював на НКВС. Знав він багато повстанців і навіть їх псевдоніми, бо друкував їх також на машинці у штабі, де перебував Іван. Навіть пригощав Івана неодноразово тютюном. Декілька разів на ранкових перевірках МДБ Лук'янчук, нагнувши голову, чи якимось відвернувшись, не був впізнаний Кондратом. Але одного разу, проходячи крізь лави ув'язнених та опізнаючи, сталося те, чого остерігався «Нечай». Відразу після тієї перевірки Івана викликали до штабу МГБ. На Лук'янчука тут чекало напевно страшне відкриття: за столом у штабі сидів колишній сотенний УПА «Роздуйкадило».

«Здоров, Іване! Чого сюди попав?» — запитав емгебіст. Іван на це відповів: «Я відомо чого сюди попав. А що робите тут Ви?» Тоді «Роздуйкадило» запитав, чи не знає Іван, де провідник «Тирса». «Нечай» нагадав зраднику події минулого часу, коли з групи «Тирси» він відходив на лікування разом із ним, згадав і про знайому «Роздуйкадила» Параньку. Після цього Лук'янчука вже били страшно, допоки не зізнався сам, що був в УПА. Після зізнання вже не били й, мабуть, за інформацією «Роздуйкадила» «відкрили» нову справу й почали нове слідство. На допиті особливо домагалися зізнання, чи був Іван на Гурбах. «Нечай» відповідав, що ні, не був, оскільки знав — зізнання щодо участі в боях на Гурбах рівнозначне смертному вироку. Далі було ще два місяці слідства, після чого Лук'янчука повезли під конвоем до Рівного для зачитання вироку. Везли заарештованих з Мізоча в товарних вагонах. Полонених було дуже багато. Недоїжджаючи Здолбунова, «товарняк» загальмував. Відчинились двері й до вагону долинув крик: «Тікайте, хлопці!» Двері були відчинені, але ніхто до них не кинувся тікати. Були навчені гірким досвідом й здогадалися, що це провокація — десь неподалік, мабуть, стояли автоматники, готові стріляти в спину «за попитку к бегству».

Попав Лук'янчук до Рівного на суд разом зі своїм швагром — Портянюком Лукашем Сергійовичем та сусідом — Драчуком Йоном Прокоповичем. Портянюку за участь в УПА «дали» 25 років каторги, Драчуку, хоча й був дезертиром з ЧА, але до УПА не належав, «дали» 15 років таборів, Лук'янчуку — 25 років каторги з конфіскацією усього майна та з поразкою в правах ще на 5 років. Побратими по нещастю — Портянюк та Драчук — захворіли в рівненській тюрмі на тиф. Покарання Іван Лук'янчук відбував у концтаборі в Норильську, був учасником Норильського повстання політв'язнів у 1953-му. Із 1954 р. — в Красноярському таборі на роботах в цегельні. У травні 1955-го звільнений і переведений на спецпоселення. Повністю звільнення отримав у 1967 р., а вже 1968-го приїхав до Мізоча.

Потрапивши на Батьківщину, дізнався про долю своїх рідних. У 1946-му помер батько Івана — Никанор. 1952-го радянські «органи» вивезли матір та сестру Марію Лук'янчук до Іркутської області в Усть-Кут. Цікавила Івана й доля його катів. Добре пам'ятає Лук'янчук лейтенанта НКВС Йолкіна, якого, за словами мізочанина Артема Мазярука, було вбито біля Буші. Про лиховісного «Роздуйкадила», якого звали Іван, говорили, що коли він був сотенним в УПА й беззастережно боровся з німцями та червоними, НКВС влаштувало проти нього провокаційну акцію. За словами п. Івана, вона полягала у тому, що до його рідного брата, якого спеціально 1944 р. відпустили додому, прийшли нібито бандерівці і вивішивши в двір розстріляли. Лук'янчук переконаний, що це була провокація, хоча в самій УПА, за його ж словами, не обходилося без злодіїв та зрадників, які займалися вбивствами, мародерством та грабунком. Він згадує, як в 1944-му одного такого грабінника розстріляли самі повстанці. Й до криниць бандерівці вбитих не кидали, бо самі були змушені, особливо в нічний час, ними користуватись, набираючи воду. Отож, в Івана-«Роздуйкадила» стався, нібито, психічний зрив після вбивства рідного брата й у 1944-му він приїздить до Дубна на коні прямо до штабу МДБ, проривається в кабінет начальника з пістолетом, автоматом ППШ на грудях, шаблею при боці й каже: «Я — Роздуйкадило, командир УПА. Але я здаюсь!» З того моменту він з такою ж завзятістю, як в часи перебування в повстанцях, став боротися проти УПА на боці НКВС.

Дійшло в спогадах Івана Лук'янчука й до усвідомлення ролі «стрибків» та «шпирхунів», які були в переважній більшості односельчанами. Вони ходили з «червонопогонниками», солдатами МДБ, й мали в більшості одну мету — наживи. Пам'ять зберегла прізвиська деяких «шпирхунів», які безтурботно працювали на хорошій роботі в повоєнний час: Мільошин, Бойнов, Щербаков. Зустрів після каторги у Рівному Іван Никанорович й одного з колишніх слідчих у його «справі» — Куксу Миколу Івановича. У 1945-му він мав звання лейтенанта.

Спогади записав Олег Тищенко у 1994 р.

Уточнено в липні 2002 р.

Тищенко О. Гурби: квітень 1944-го. — Рівне, 2005. — С. 145-152

№ 10

**Спогад Володимира Марковича Бідюка.
Псевдо в УПА - «Беркут»**

З розповіді учасника Гурбенського бою

Опісля закінчення мізоцької повшехної (початкової) школи у 1937 році вступив до Української гімназії у Рівному. Добре пам'ятає її директора Якова Бичківського, отця Барщевського (його рідний брат Льодік Барщевський був суддею у Рівному, потім – у Мізочі), який викладав Закон Божий та разом із гімназистами відвідував невеличку (розраховану на 100 чоловік) українську православу церкву на сучасній вулиці Міцкевича (храм, що до сьогодні не зберігся, знаходився в місці сучасного Рівненського пологового будинку № 1). Урок релігії о. Барщевського був один раз на тиждень у суботу.

З приходом радянської влади до Мізоча у лютому 1944-го Володимир Бідюк працював радистом на поштовому комунікаторі, який було розташовано в приватному будинку мізочанина Поліщука. У батьківському будинку було наготовлено торбу з сухарями та усім необхідним, адже чекав призову до Червоної армії. До ЧА могли тоді забрати щохвилини – вдень, вночі, вдягнутого і без речей тощо. У ніч з 15 на 16 березня 1944 року до вікна хати постукав стубельчанин Ванька, Модестів син. Каже: «Збирайся, тебе мобілізують до Української Повстанської Армії». Батько благословив, поцілувалися на прощання, і я пішов з Іваном. За Бідюком прийшов Іван Модестович Максимчук, давній знайомий Володимира, якого уповноважили керівники для мобілізації молоді до УПА. На околиці села Стубла (так називали по-розмовному Стеблівку) біля будинку Івана Максимчука стояла підвода й зібраних чоловік 50 призовників. Вони були із Стубла, Волиці і, навіть, з Глинська – Іван Вернюк та інші. Тоді з його та кількох навколишніх сіл (Стеблівка, Бондари, Лещуки біля Ступна тощо) вночі було зібрано близько 50 молодих людей. Старий Гуц відвіз 17 березня 1944 р. частину мобілізованих до Ступна. Також тоді перевезено ящик тротилу та кілька бутлів томатного соку.

Мобілізовані, оминаючи села й менші населені пункти, йшли пішки до хутора Кліпець, що неподалік села Ступна. Тут, розквартировані по кількох хатах, збиралися у клунях для політичних занять, вивчали впоряд. У льохах вчилися стріляти з револьвера, трохи на віддалі від Клипця в лісі стріляли з

Господарчий куреня «Ясеня»
Володимир Бідюк-«Беркут»

гвинтівков. «Якраз на мій день народження, 16 квітня 1944 року, проводили стрільби в лісі з п'ятизарядної «бельгійки». По ланцюгу повстанців, які вчилися стріляти, через Гареса із Стубла Володимирі передали пакуночок з паскою, кільцем ковбаси та пляшкою горілки. Це, сказав Гарес, моя донька Надія для тебе передала. На Паску, 15 квітня 1944 року, якраз пройшов місяць перебування в лісі, адже мобілізація «до лісу» для Бідюка розпочалася 15 березня. Він отримав в УПА псевдо «Беркут» (з гімназійних часів захоплювався твором І. Франка «Захар Беркут»). Курінним командиром цього учбового відділу був Олексій Костюк («Ясен»), чисельність куреня — близько 60 чоловік. По 15 чоловік у ньому було родом із Стеблівки, Білашева, Глинська та Волиці (пригадує повстанця з псевдонімом «Вітер»). Бідюка призначили господарчим куреня, видали п'ятизарядний кріс бельгійського виробництва («бельгійка»). Писарем в курені «Ясен» призначив Омельчука родом із села Замлиння.

У Бондарах (місце базування повстанського куреня «Ясена») господаркою керував «Сталевий», який координував збір харчів для повстанських відділів. Так, за його гаслом «Кінь» та відкликом «Кава», Бідюк звертався до селян, які після цього пароля вказували на місце зберігання тих чи інших харчів. Наприклад, цукор із криївки «Беркут» забирав, знаючи, що він там зберігався ще від часу захоплення у Мізочі цукрового заводу в 1943-му. Володимир Маркович до цієї пори пам'ятає навіть прикмети для цього пошуку: на схрон вказували кущі терену, один з яких був сухим. Під ним і мистилися припаси. А ще у мельника в с. Ступно «Беркут» брав борошно.

Усе розпочалося в неділю, 22 квітня, коли «Беркут» з метою поповнення куреня провіантом разом із своїм помічником Василем Поліщуком з Білашева пішов у місцевість Лещуни до господаря за кабаном. Володимир Бідюк згадує: «Кабана ми попросили в господаря і він спочатку хитрував, а потім віддав його нам. Було це 22 квітня 44-го. З місцевих хуторів Капітули, Лещунів та інших сіл на Гурби прямували хлопці та чоловіки, звичайні селяни з дітьми та худобою у бік Гурбів услід за куренем «Ясена». На підході до Гурбів побачили чоловік 100 з навколишніх хуторів та поселень П'яхи, Калити тощо. Це все було добре видно з двох найвищих гір у тій місцевості — Вісна та Дуба. Звідси, до речі, в 1943 році втікали поляки села Гурби до Мізоча, де виходець з Гурбів польський фольксдойч Гребер очолив мізоцьку шуцполіцію.

Перший наступ 20-21 квітня 1944 року на Гурбах відбувся зі сторони Дубна зі Збитенської Волиці, що за 10 км від Гурбів. Повстанці дізналися, що їх хочуть оточити з трьох сторін танками та кіннотою. Курінь «Ясена» почав відходити з Бондарів до Гурбів, Бідюк та його помічник в господарському відділі знаходились на підводі з провіантом, запряженій двома кіньми. Спочатку з труднощами вдалося форсувати одну лісову річку. Тоді в глибині лісу зустріли повстанський відділ, який рухався «гусачком» — один за одним. «Ці повстанці були добре озброєні: автомати та карабіни на плечі, кулеметні стрічки навхрест на грудях, при поясі — по кілька гранат. А наш

курінь на півсонтні чоловік мав 3-4 рушниці», – розповідає Бідюк.

Лісовою дорогою вони з 10 кілометрів рухались повільно, десь в глибині лісу стали на спочинок, відділ поснідав. «Вранці 23-го знову їдемо лісом, але піші вояки куреня «Ясена» відстали десь на 300 метрів від фури», – каже Володимир Маркович. Так їхали годин з вісім, аж поки не почав рідшати ліс й попереду не почули стрілянину. Вони звернули підводою десь в бік Будеража в очерет, вирішили перечекати перестрілку. Через рівчак, що його вже не можна було переїхати кіннями з підводою, Бідюк («Беркут») та Поліщук спішилися, набравши частину провіанту (скільки змогли), щоб везти його на випряжених конях верхи. Вони почали повертатись до своїх, але дорогою зустрічали переважно лише повстанців з інших відділів. Коли зустріли чималий загін повстанців-кіннотників кількістю чоловік в 500. Тут натрапили на командира, який теж походив з Волиці. «Той сказав, що ваші вже провалилися з оточення. У цей час ліс постійно обстрілювався з мінометів, хоча стрільна падали переважно в болото й не розривалися», – говорить Бідюк. Тут «Беркут» побачив 11 полонених німців, які сиділи трохи осторонь під вартою й кутались у тонкі шинелі. «Вас махен зі гір?» («Що ви тут робите»), – запитав я у них німецькою. У відповідь вони оживились від почутої німецької й навперербій почали питати, чи збережуть їм життя. Цей відділ УПА десь відбив цих німців від советів. «Ніхто вас не заб'є! – говорю їм. Ми боремося за Україну, мене нічого не питаєте», – сказав «Беркут». «Німці просять: «Ми хочемо їсти!» – «Вас нагодують!» – відповідаю. А самі з Поліщуком хочемо пити, а взяти ніде. Охорона почала на мене коситись, й я, як міг, заспокоїв німаків, що вони житимуть, бо УПА воює тепер проти червоного окупанта. Своїх коней залишили у цьому відділі разом із більшістю продуктів. Потім пішли далі в північно-західному напрямку, чомусь знову в бік хутора Кліпця. Йдемо вночі гурбенським лісом, чуємо, хтось стогне. Тут на возі вмирав повстанець – колега по мізоцькій школі. Я побіг за водою, натрапив на мінометну яму, не гребував, висипав цукор на землю, набрав води у котелок, що його дав батько. Повернувся назад – Сянька (Олександр) Сидорчук був уже мертвий», – згадує Володимир Маркович.

Вони пішли далі, а потім вирішили заночувати прямо посеред лісу під смереками. Десь о 12-ій год. ночі зчинилася стрілянина там, звідки вони прийшли. Ці автоматні черги суцільним нестихаючим тріскотінням тривали майже годину. Бідюк з Поліщуком вирішили повертатися туди, де, як вони думали, повстанці прорвали кільце ворожого оточення. Спрага допікала несамовито. Тут вони зауважили, що за ними плентається якийсь хлопчина, який був явно неозброєний. Ще коли на початку Гурбенського бою чота «Ясена» відходила з Кліпця до лісу, на прохання місцевого селянина «Беркут» вистріляв усі 7-8 набоїв по корові, яку господар просив підстрелити на м'ясо, бо втікала до лісу, де було потім не знайти. Тому гвинтівку без набоїв (їх просто не залишилося) закопав посеред лісу, боячись бути спійманим советами зі зброєю. Так втрюх вони околицями проминули Будераж, увесь час з усіх боків чулася стрілянина.

«Далі вийшли на гору Вісна, де зустріли ще трьох повстанців, що, як і ми, відірвалися від своїх. Один з них був важко поранений й дуже просив пити. Та в бік села було вже не пробитися — совети на конях патрулювали виходи з лісу, а вночі їм увесь час освітлювали місцевість ракетами на парашутах, які світили як вдень й могли висіти хвилин тридцять. Тоді я знову подався до лісу, віднайшов яму від мінометного стрільна, там било джерельце. Набирав воду вже до кашкета (котелок десь загубив) й мерщій побіг назад. Та я знову спізнився (плаче), тоді знову спізнився, як же так...». Поранений, родом із Глинська, помер. З гори Вісна вони подалися до гори Дуба, знову бачили кінну стежу советів, знову територію освітлювали ракети на парашутах. Тут Бідюк («Беркут») з побратимами натрапили на ще майже 20-ох повстанців, які готувалися до прориву повз патрулі. Вони пішли далі з Василем, наткнулися на кілька десятків побитих повстанців. Тут знайшли під деревом березовий сік, напившись, пішли в напрямку Стубла. За ними на відстані кількох десятків метрів йшов іще один хлопчина, якому тоді, мабуть, і вісімнадцяти років не було — Мітька Дещинський. «Важко сказати, але здавалося, що йдемо десь в напрямку Дерманя. І тут чуємо: рухається відділ, по тому як впевнено йдуть, тупаючи черевиками, здогадались, що це совети. Я заліз під гірку хмизу, що на ньому ще й сніг лежав, мене вкрили гіллям ще й Василь та Мітька. Вони теж сховались порізно. Чую, підходять, офіцер російською каже, щоб перевірили кожну дірку в місцевості, але повз мене пройшли. За кілька хвилин чую крик моїх товаришів, їх виявили і б'ють. Але знаю, що беззбройних можуть і не забити, принишк, майже не дихаю. Чую, крики стихли, пострілів не було, значить, думаю, забрали з собою». Саме так воно й відбувалось: Поліщук та Дещинського радянські вояки забрали з собою. Але в дорозі до Мізоча Дещинський зумів утекти, а Василь Поліщук рік відбував ув'язнення у київській в'язниці. Обоє залишилися живими.

Через декілька годин Бідюк виліз зі свого сховку та попрямував далі. Дорогою бачив цивільних, які шукали вбитих чи поранених. Наштовхнувся на викопану траншею, в якій на боці лежала вбита жінка, а далі біля траншеї ще кілька вбитих повстанців лежить. Спочатку планував йти у бік Кременця, але потім передумав. Вийшов десь 29 квітня до Нової Мощаниці й вже заледве тримався на ногах, тож підійшов до хати та постукав у вікно. В Мощаниці відчинила жінка й, впустивши до хати, дала напитися молока. Вона розповіла, що неподалік лісничівки до льоха вкинули вбитих її батька та брата, а потім — інших 20 чоловік. Бідюк натрапив на спалену лісничівку десь за кілометрів чотири від Будеража. Тут більшовики постріляли частину й стубельців. Потім «Беркут» зустрів місцевого дідка. «З лісу йду!» — сказав Бідюк, а старець відповів: «Заходьте до мене, з'їжте картопель». А потім додав, що в нього троє вже відсипаються. Нічого не питаючи в побратимів по нещастю, Бідюк поїв і пішов далі на Білашів. Це було 30 квітня — радянські війська, на його думку, поспішали закінчити з повстанськими відділа-

Витяз з положення про пам'ятну відзнаку «Гурби. 1944-2009».

З нагоди відзначення 65-ої річниці найбільшого бою Української Повстанської Армії з Внутрішніми військами НКВС, який відбувся 24-25 квітня 1944-го року в Гурбінському лісовому масиві Золотубинського району, Рівненської області організація Всеукраїнського братства ОУН-УПА ім. генерала Романа Шухевича - «Тараса Чупринки» встановлює пам'ятну відзнаку «Гурби. 1944-2009».

Відзнаку вручається:

- посмертно загиблим під час бою командирам і воїнам УПА (передается родинам чи в музей);

- живим учасникам бою;

- особам, які прислужилися у вшануванні пам'яті загиблих та дослідженні історії бою.

Пам'ятною відзнакою «Гурби. 1944-2009»

за № 020

Нагороджується

учасник бою
Володимир
Бідюк
(«Берлін»)

Відзнака Володимиру Марковичу Бідюку «Гурби. 1944-2009» Рівненської обласної організації Всеукраїнського братства ОУН-УПА ім. генерала Романа Шухевича – «Тараса Чупринки» з нагоди 65-ої річниці Гурбінського бою (посмертно)

ми до комуністичного свята – 1 Травня. Потрапивши вночі 30 квітня додому, Бідюк усе оповів батькові і той усім розповідав, що Володимир усей місяць просидів у льосі, аби не вбили. Повернувся до роботи на пошті, а після доносу хотіли кілька разів забрати кінні червонопогонники – знову переховувався. А в червні 1944 року його та ще біля 30-ти мізочан мобілізували до Червоної армії й пішо повели на Рівне. Дорогою в Уїздцях перед Здолбуновим заночували, а тоді під конвоєм дійшли й Рівного. Тут казарми були поруч Дубенського цвинтаря, Бідюк потрапив до третьої роти. Поруч розташовувалась зенітна артилерія. Перед відправкою з цього пере-сильного на фронт Бідюку неймовірно поталанило – тут він зустрів свого колишнього однокласника по рівненській гімназії Василя Лагутіна. Він мав офіцерське звання й через свого знайомого старшого лейтенанта Гаганова Лагутін прилаштував Володимира при канцелярії частини.

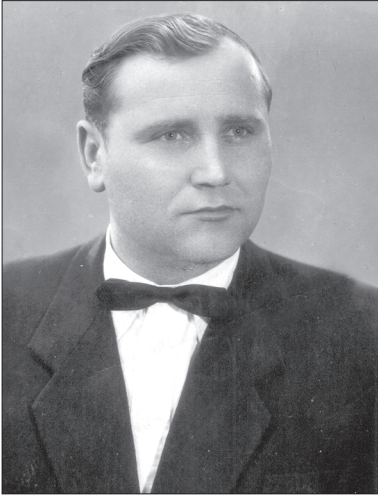
Підкупом Бідюку вдалося виробити фальшиві документи медичного обстеження, і його було визнано непридатним для служби в армії. Так у грудні 1945 року Володимир Маркович опинився знову вдома, у своєму рідному Стублі.

Пам'ятає п. Володимир Миколу Процюка, 1923 р. н., родом із Стубла, який був командиром Служби безпеки ОУН. Його заарештували восени 1944 року. Станичного у безпосередньому сенсі не було, ці обов'язки виконував Микола Давидюк, 1918 р.н. Комендантом терену був Серафим Паньоха, 1918 (чи 1919-го) р.н., мав у підпорядкуванні цілий курінь.

Спогади записав Олег Тищенко в 2000 р.
Уточнені та відредаговані в 2005 р.

Тищенко О. Гурби: квітень 1944-го. – Рівне, 2005. – С. 153-158

**Спогади Кіндрата Яковича Кальчука.
Псевдо в УПА — «Варнак», «Долото»**
З розповіді учасника Гурбенського бою

Кіндрат Кальчук-«Варнак», «Долото» – ординарець командира загону УПА «Місяць»

Усе було просто й, навіть, буденно — влітку 1942 року до мене зайшов дерманець Володя Семенюк і сказав: «Пішли в УПА!» Так я й опинився у відділі Повстанської Армії, де комендантом був «Ворон» (Демчук Петро Микитович, пізніше в УПА він змінив цей псевдонім на «Шинкар»). Добре пам'ятаю псевда своїх побратимів у відділі: «Жарина», який отримав свій псевдонім через яскраву руду чуприну Володя Нестерук, «Ярема» — помічник «Місяця» Тишков Василь Сидорович із Білашева, «Яструб» — Герасимчук Михаль Якович, «Шайтан» — Костюк зі Стубла та інші. Семенюк-«Місяць» дав Кіндрату «шістку» — маленький пістолет і кілька набоїв до нього. Усього у рої, до якого почав належати Кальчук, було 12-15 чоловік.

Кіндрат Кальчук отримав в УПА псевдонім «Варнак». Перший бій з німцями, у якому брав участь «Варнак», відбувся взимку наприкінці 1942 року. Тоді німці двома підводами у кількості 12 чоловік приїхали через Спасівщину на Глинські хутори «справляти новорічний бал». Напад УПА був блискавичним, оскільки в кілометрі від цих хуторів у Глинську був німецький штаб. На допомогу своїм фашисти могли кинути підкріплення. Німців було знешкоджено, а надрайоновий СБ «Місяць» (Семенюк Володимир Якович) забрав із цих хуторів на допит полонених німців до своєї бази, що містилася в хаті колишнього панського економа Митриченка в селі Українська Борщівка. Друге зіткнення відділів УПА, до яких належав К. Кальчук, було після Різдва 1943 року на території фільварку (німецьке господарське утворення, яким керував ляндрірт) у Товчишках (поблизу Дерманя). Тоді німці в силі до 72-ох солдатів і офіцерів приїхали до ляндрірта за свиньми — практично грабувати. У результаті бою було вбито та поранено чимало німців. Вцілілі окупанти кинулися врозтіч. Наступ відділи УПА провели двома сотнями під командуванням «Крука» та «Кропиви».

Керував боєм від УПА курінний «Крук». 27 німців було взято в полон разом з крайсландвіртом-німцем. Після бою їх перепроваджено в розташування сотні УПА, де їх допитував курінний «Кропива». Сам «Варнак» на-

прикінці 1942-го — на початку 1943-го р. був у відділі, який дислокувався на Новомалинщині, поблизу села Точивики Острозького р-ну (новомалинська лісничівка).

Пам'ятає Кіндрат Якович (був у 1943-му ад'ютантом «Місяця») поважну подію, яка відбулася у школі села Будераж Мізоцького району наприкінці листопада 1943-го. «Варнак» ще до війни співав у дерманському хорі. І ось цей хор за участю будеражських тенорів та баритонів, а серед них був і Кальчук, в умовах конспірації було зорганізовано для виступу перед делегатами 1-ї Конференції поневолених Москвою народів. «Нас через один вхід десь збоку запустили до приміщення школи. Ми, як в тумані від хвилювання, відспівали під диригуванням Олексія Скоропади («Будяка»), а тоді нас десь через інший вихід вивели, посадили на підводи й повезли на Дермань», — згадує Кіндрат Кальчук.

На вулиці Сидори в Дермані був схрон, де під керівництвом того ж «Будяка», колишнього в'язня польського концтабору в Березі Картузькій, за словами Кіндрата Яковича, готувались та друкувались на циклястих повстанських листівки. Зв'язковою в друкарні, що розміщувалася біля будинку Федора Рудого, була його донька, дерманка Соня Руда. Робота йшла жваво, увесь час хтось приходив і відходив по зв'язку від цього просвітницького пункту. Загалом, Кіндрат Якович відзначає досить високий інтелектуальний рівень підпілля в Дермані. Тут мали вищу освіту, принаймні, 42 чоловіки. Троюрідний брат п. Кіндрата — Василь Кальчук — був також із Дерманя, з вулиці Семенюків і мав псевдо «Вишня». Він підтримував стосунки по зв'язку з одним із керівників підпілля на псевдо «Грибок». Ось як пояснив Кіндрат Якович помітну тогочасну подію — поранення командувача 1-го Українського фронту ЧА — генерала Ватутіна.

«У лютому 1944-го біля Сіянів місцева боївка з клуні «вдарила» кулеметами по трьох військових «бобіках» советів. Середню машину підбили. З неї вискочили кілька вищих військових чинів, перебігли до цілої машини і втекли. В підбитому «бобіку» було захоплено документи з планшетом генерала Ватутіна і навіть його шинель з генеральськими відзнаками. «Місяць» приміряв цю шинель на себе й казав мені, що йому трохи завелика». Не оминули Кальчука й чутки про відомого радянського розвідника Миколу Кузнецова. «Повстанець Гаврилюк Василь, родом з Рудні Почаївської, розповідав Кальчуку зі слів знайомого станичного, що якимось відділ УПА вліяв німця «Зібєрта», якого згодом розстріляли, оскільки з'ясувалося, що це був радянський розвідник».

У квітні 1944-го великі з'єднання УПА дислокувалися неподалік Гурбів, на Кременеччині. Туди ж прибували свіжомобілізовані до Повстанської Армії хлопці з навколишніх сіл у віці, старшому за 18 років. «І ось справа дійшла до оточення советами повстанців у «гурбенському мішку». У цьому бою ми тримали заставу від села Обгова в бік Крем'янця. Смуга на околиці лісу ще була вкрита подекуди снігом. Бої тривали тут два дні — 24-25 квітня.

Я був озброєний німецьким крісом «Маузер» і мав до нього зо 20 набоїв. Також гвинтівка була у мого побратима — «Кукси» — в минулому волейболіста Володимира Жуковського. Стрілянина стояла страшна. Якраз на нашу лінію оборони вивозили два танки. Тут на позиціях з'являється «Чорноморець» на шпаковатому коні й дає команду: «Не стріляти. Зараз будуть Петеєри! Підпустити ближче!» Я тоді й не знав, що таке ПТР. Підпустили ближче. Тоді по зв'язку команда: «Вогонь!» Бухнув ПТР, і по броні наче щось сильно луснуло. З другого пострілу ПТРа танк зайнявся, й полум'я піднялося висотою з хату. Інший танк поповз «задом» на відступ. На позиціях — вигуки радощів. Тільки мені «Кукса» говорить про танкіста, що, мабуть, виліз із танку й причаївся неподалік за деревом. Тоді «Кукса», що мав з 10 набоїв до свого «Мосіна», вистрілив по ньому й попав».

Артилерією на цьому відтинку, за словами Кіндрата Яковича, командував полковник «Даниленко». «Далі наступ советів трохи затиш, до того ж починало вечоріти. По зв'язку передали команду «Відступати!» Сигнальні ракети спалахами освітлювали місцевість. З лісу ми відходили «задом». А це ж ми не спали три доби. Вийшли на Мости. Тут, на річці Збитенці, я востаннє бачив свого командира «Місяця». А з Будеразької гори совети обстрілюють нас мінометами і з двох «максимів» січуть — практично перехресним вогнем. З Мостів до Будеража — відкритий простір. Тут поранило в коліно мого побратима, з яким відступали — «Теплого». Це сталось неподалік села Борщівки». Взявши руку «Теплого» через плече, Кальчук допомагав йти побратиму. Тут же поранило в стегно самого «Варнака». Та рана виявилась не важкою — навиліт. Кіндрат замісив землю з кротовини й заліпив рани собі та «Теплому»! Й десь тут Кальчук разом з «Теплим» зачепився об грубий дріт — «п'ятірку». Хотів його розірвати, та не було чим. Тоді почав намотувати його на дуло свого «Маузера», але «мушка» не дозволила його розірвати. Кинувши телефонний дріт неушкодженим, Кальчук довів «Теплого» до Борщівки. Тут, у другій хаті на початку села, вирішив залишити свого пораненого побратима. Та, почавши шукати живих мешканців оселі, в якій двері були настіж, «Варнак» спередсердя вигукнув: «Виходьте, або спалимо хату!» Зі скрині в сінях озвався хтось кволим голосом, прохаючи не палити хату. Кальчук, відкривши скриню побачив стареньку бабусю, яка відгукнулася до нього. Тоді «Варнак» їй сказав: «Залишаю у Вас пораненого товариша. Видасте советам — спалимо точно». Подальшу долю «Теплого» Кальчук не знає.

Далі «Варнак» почав пробиратись на Дермань. Того часу в Дермані посеред білого дня не було видно жодного повнолітнього чоловіка — одні старі і діти. Советів не було теж. «Варнак» заховався у спеціально зробленому для схованки між кроквами перемурівку у хліві, поруч батьківської оселі. Перемурівок був тонким — в одну цеглину.

«27 чи 28 квітня колишня зв'язкова підпілля Соня Руда від садиби сусіда Гриця через садок вже вела советів». Вона їздила на возі з накритою брезен-

том головою і видавала для більшовиків українських повстанців. На думку пана Кіндрата, робила вона це з метою помсти за знищену бандерівською СБ родину – батька Соні Федора та інших членів сім'ї. Сама ж Соня Руда, як стверджує «Варнак», колись була «симпатією» «Місяця». Опісля її «забрав» до себе «Чорноморець». А далі Соня опинилася у ролі зв'язкової у «Грибка». Відтак, була добре поінформованою щодо учасників ОУН-УПА й могла чимало розповісти для НКВС.

Стосується зрадництва й інший цікавий факт у спогадах Кіндрата Яковича. У Дермані, на вулиці «Омельчуки», в Ониська Бухала у 1943 р. переховувались двоє підпільників, нібито з крайового проводу ОУН. Туди ж навідувався згаданий вище Олексій Скоропада («Будяк»), що мав двох дівчат-зв'язкових на псевдоніми «Біла» та «Чорна». Одного з «провідників» називали «Пилипом», старшого за віком, іншого – «Коренем». «Варнак» теж заходив туди по сусідству – пограти з небагатослівним «Коренем» у шахи. Олексій Скоропада вже тоді в хаті Бухала казав Кальчуку: «Копай собі сховище, але так, щоб ніхто не знав!» Сказано це було Кальчуку Олексієм Скоропадою як свояку. Згодом, після відбуття каторги, до Кіндрата Яковича дійшли чутки про те, що «Пилип» та «Корень» були радянськими парашутистами, закинутими для агентурної роботи в ОУН-УПА. Таку ж інформацію отримав п. Кальчук про ще одного зверхника в місцевому підпіллі – «Тирсу». Він переховувався в кривці у Семена Рудого – родича Соні. «Тирса» був неначе без руки й, на думку пана Кіндрата, його звали Печений Михайло. Станичний ОУН в Дермані – Бухало Євген Климович – дав наказ «вести» «Тирсу» по підпільному зв'язку. Повів його Іван Євтихійович Бухало. По зв'язку «Тирсу» довели до села Суйми й зв'язкові повернули на Будаєраж. З ким мав зустрітись «Тирса» – Кіндрат Якович не знає.

Отож, прийшовши за вказаною Сонею Рудою адресою, енкавеєсівці відразу на підвір'ї Кальчуків почали жорстоко бити шомполами матір Кіндрата й одночасно у хліві сусідського хлопця Терешка. Тепер – Терентія Пантелеймоновича Галабурду, який співав разом із Кіндратом у дерманському хорі Скоропади. Водночас червонопогонники шукали самого «Варнака». Й коли один з них вже виколупував цеглину з перемурівку у хліві, Кіндрат зрозумів, що буде викритий. Після оклику: «Здавайся!» – через люк у стелі хліва Кальчук зістрибнув додолу зі своєї схованки. Прямо на Терешка, якого представники «органів» «частували» шомполами. Кальчука «взяли» без зброї.

Серед тих, хто проводив виловлювання бандерівців у Дермані, Кіндрат Якович зі здивуванням упізнав «Вертуна» – одного з членів підпілля. Саме «Вертуну» Соня Руда вказала на «Варнака», що ось цей, мовляв, поранений у ногу, – учасник УПА. Вона ж вказала для НКВС Трохима Кір'янчука – господарчого ОУН в Дермані. Після страшних побоїв майже місяць «відсидів» Кіндрат у льосі, прилаштованому під в'язницю у Мізочі. Тут, на очах «Варнака», помер від побоїв Микола Кір'янчук-«Гайовий», який ска-

зав слідчому, що спілкуватиметься з ним лише українською мовою.

Далі Кальчука переводять до Рівненської в'язниці, де для нього розпочинаються довгі дні та ночі знущань і допитів. Він прекрасно пам'ятає номер камери, в якій перебував, — «33», на третьому поверсі. У ній разом із Кальчуком сидів Лук'ян Міськов, батько Миколи Міськова-«Чорноти», відомого на Рівненщині повстанського ватажка, вбитого на початку 1945 року. Від ув'язнених Кіндрат дізнався про знищення політреферента «Хресного», який був родом із села Гільчі Здолбунівського району і про перипетії боротьби оперативників НКВС із керівником СБ в Старій Мощаниці «Медведь». Останнього намагався впіймати і знищити завзятий лейтенант-енкавееєвіць Селікін. Він мав власну опергрупу, на яку «Медвідь» і влаштував засідку в одній з «провалених» підпільних хат. Селікін потрапив у засідку лише з кількома своїми людьми і був обеззброєний. «Медвідь» наказав помічникам нагріти води і, на пам'ять про зустріч... поголив Селікіну його пишні вуса. Застерігши від бодай ще однієї зустрічі з повстанцями, «Медвідь» відпустив лейтенанта. У камері №33 перебувало кілька десятків молодих людей і 7-8 заарештованих старшого віку. Від них почув Кальчук про загибель повстанця «Цигана», якого поховали в Мізочі.

Кілька місяців відсидів Кіндрат Якович у Рівненській в'язниці без пред'явлення звинувачень чи вироку, терплячи лише побої та знущання. Справу Кальчука вів слідчий Гаврилов. Після прибуття до в'язниці Кіндрату наказали роздягнутись, щоб оглянути речі, чи немає якихось записок, і тіло — чи немає вогнепальних поранень. Свіжий шрам на нозі викликав миттєве запитання слідчого, дослівно: «Подозрительный знак выше голени!» — «Рвав грушки, впав...», — відповів Кальчук. — «Одевайся!» Та вдягатися особливо вже не було у що — кожуха Кіндрату спалили під час «прожарки» речей у в'язниці. Коли «мились» у в'язничній душеві, котельщик увімкнув воду, гарячу, як окріп, тож в'язні почали стукати у віконце до котельщика, у відповідь почули його розгніване: «А, бандьори!» Потім ближчі до віконця отримали коцюбою по голих тілах і котельщик увімкнув холодну, як лід, воду. У січні 1945-го до камери, в якій сидів Кальчук, увійшов один із офіцерів НКВС й почав робити перекличку. Слідчого Гаврилова якраз не було і Кіндрат назвався прізвиськом свого односельця, який не належав до підпілля і йому мало що могло загрожувати. А Кальчуку, за його ж словами, «світив» розстріл. Свідки-односельці, які були в камері — Озірський та Блінчик — промовчали. «Легенду» з життя знайомого Кальчук знав добре і його під новим прізвиськом «проводять» по новій «справі». Тут слід зазначити, що коли взимку 45-го Кальчука під іншим прізвиськом вже відправили у трудармію без суду та вироку на три роки, НКВС «взяло» і односельця, прізвиськом якого він назвався. Його били до тієї пори, доки він не почав виявляти ознак справжнього божевілля. Як розумово неповноцінного його відпустили. Цей гріх, за словами Кіндрата Яковича, він спокутує усе своє життя.

Із загальної чисельності «трудармії» в 900 чоловік, відправленої разом

із Кальчуком до Воркути, зі 100 чоловік етапу доїхало живими дев'ятеро. Кіндрат Якович добував вугілля, копав мерзлу землю на осушувальних каналах. Керували в'язнями з Західної України засуджені ще в 30-х троцькісти. Відразу біля прохідної розміщувалась трупарня. І влітку, і взимку померлих від непосильної праці, побоїв і недоїдання складали відразу біля прохідної. У більшості вуха, обличчя були обгризені щурами, собаками. Працівник табору Ломакін на возі, чи санях, запряжених конем на ім'я Волосок, відвозив трупи в тундру.

Після трьох років і двох місяців неволі Кіндрату видали довідку й разом із 500 звільненими (*а була майже тисяча*) етапували на волю. Перед тим до Воркути приїздив якийсь чин з Москви – Брагін, хвалив за роботу. Не дивно, адже за кілька років ув'язнені практично «з нуля» збудували місто Воркуту.

На Водохреща 1948-го року Кальчук повернувся в Україну. Приїхавши до Здолбунова, він попрямував у Мізоч. Взявши за свідків тих самих односельців Озирського та Блінчика, знову за документами «став» Кальчуком. Та якраз тривало вивезення до Сибіру місцевого українського населення і Кіндрат Якович в Дермані не залишився. А тоді, за словами Кальчука, з цього села вивезли 350 родин. Вивезенням тут керували Яров, Ландишев, Ніколаєв, Францов. Після повернення із заслання, Кіндрат Якович дізнався про долю своїх родичів, які були причетні до УПА. Рідного Кіндратового брата, Олександра Кальчука, 1928 р.н., працівники НКВС ввіймали з грипом й засудили на 10 років таборів. Каторгу Олександр відбував в Джебказгані. Там же сидів троюрідний брат Кіндрата – Василь Кальчук-«Вишня», якого, за словами Кіндрата Яковича, «органи» замордували у в'язниці Рівного вже після відбуття таборів.

У 50-х роках померла матір Олексія Скоропади-«Будяка». Кальчук, який жив у Мізочі, пішов на панахиду до Дерманя, де зустрів Олексія в садку батьківської хати. У високій траві серед дерев хтось характерно підкашлював, і Кіндрат упізнав «Будяка». Олексій Скоропада працював тоді викладачем української філології у Львівському держуніверситеті. У Львові зі Скоропадою був колишній повстанець «Буйний» – Кучерук Грицько Лук'янович. У середині 40-х навіть батьків Олексія Скоропади було вислано до Казахстану, мабуть, помилково, бо потім їх швидко повернули назад. «А, Кіндрат!» – з подивом зауважив Олексій і розповів Кальчуку свою історію. Полягала вона у тому, що в 1944 році один із керівників СБ ОУН краю «Смок» дав наказ заарештувати Олексія Скоропади-«Будяка». Районовий СБ «Галайда» виконав наказ і привів «Будяка» до «Смока», який на той час перебував на підпільній хаті в Дермані, на вулиці Ковалі, в родині Кір'ячуків. «Яка у Вас зброя?» – запитав «Смок». – «Сімка!» – відповів «Будяк». – «Покладіть на стіл!» – відрізав «Смок». І дав наказ «Галайді» вести Скоропаду на іншу конспіративну адресу в Дермані – до Семена Сурми. Вони постукали в двері – ніхто не відчиняв. «Будяк» сказав «Галайді», що Семен спить

в кімнаті з іншого боку й відчинить, коли почує якийсь знайомий голос. «Гайда» дозволив постукати Скоропаді. Тоді Олексій постукав у вікно хати з протилежного боку й гукнув: «Семене, одчини!» А сам плигнув у кущі садка й по-пластунськи почав утікати. Сховався у кущі під вербою за кількасот метрів і затих, почувши невдовзі тупіт наздоганяючих, які пробігли повз нього. А ще «Будяк» розповів Кіндратові про «Смока», що той був, неначе, з «десятитисячників», підготовлених в спецшколах НКВС і засланих до УПА.

Згадав Кіндрат Якович і приїзд до Дерманя влітку 1942 року Уласа Самчука та Миколи Скрипника, майбутнього Патріарха України-Руси. За словами Кальчука, з ними в редакції газети «Волинь» у Рівному працював односелець — Антін Лук'янович Кучерук-«Давен». Пам'ятає п. Кіндрат нараду в Дермані 1943 року, яка відбувалася у хаті дерманця Пилипа («Грома») — районного СБ. На ній були присутніми керівники ОУН, серед яких — «Клим Савур», надрайоновий «Гандзя» з Івачкова тощо.

Одного з безпосередніх керівників «Варнака» — «Ворона» («Шинкаря») советі вбили на Спасівщині. А зловісного курінного УПА «Лиха» застрілив після Гурбенського бою його ж чотовий в місцевості Грань біля хутора Лебеді, що під Верхівським лісом. Сестра Кальчука жила неподалік Лебедів й сказала Кіндрату, що через кілька днів туди понаїхало енкаведистів і відкопали «Лиха», перепоховавши потім, нібито десь у Здолбунові. «А він же, — «Лихо» — мобілізував юнаків на Гурби у 44-му. На буланому конику їздив, куди кому бігти казав... Той, хто біг у вказаному ним напрямку, живим уже не повертався...» — згадає Кіндрат Якович.

Записав Олег Тищенко у жовтні 1996 р.

Тищенко О. Гурби: квітень 1944-го. — Рівне, 2005. — С. 137-144

№ 12

Спецповідомлення НКДБ України про факти зриву українськими націоналістами мобілізації військовослужбовців на території Рівненської області та заходи щодо локалізації підривної діяльності ОУН і УПА

№ 437/с 18 березня 1944 р.

Совершенно секретно

ЦК КП(б)У

товарищу ХРУЩЕВУ Н. С.

... Мизочским райвоенкоматом 3 марта 1944 года была объявлена мобилизация военнообязанных по населенным пунктам Мизочь, Белашев и Дермань. Узнав об этом, оуновцы в ночь на 3-е марта с. г. выслали в эти села вооруженные группы, которые объявили населению, что «мобилизация в Красную Армию прекращена» и провели «мобилизацию» всего мужского и частично женского населения в отряды УПА.

Все «мобилизованние» были насильно уведены в леса и, таким образом, на призывной пункт райвоенкомата из этих сел не явилось ни один человек. В ряде других населенных пунктов этого же района, где мобилизация военкоматом еще не объявлена, пропагандистами УПА ведется работа по предупреждению населения, чтобы в случае объявления мобилизации в райвоенкомат никто не являлся.

В селах этого района участники УПА распространяют слухи, что все семьи ушедших в Красную Армию будут полностью уничтожены...

Літопис УПА. Нова серія. – Т. 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1943-1959.
Кн. 1: 1943–1945. – Київ–Торонто, 2002. – С. 215

№ 13

Документ про агентурну роботу спецслужб СРСР проти українського національно-визвольного руху

24 грудня 1944 р.

Постій, дня 24.XII.1944 р.

Повідомлення про агентурну діяльність НКВД і НКГБ

Ми, учасники збройної революційної боротьби свого великого народу, є свідками підлих методів Червоної Москви, направлених на фізичне винищення українського народу. Безкарний терор, насильство, грабіж, підпали господарств, винищення мирного населення, поголовна мобілізація військовозобов'язаних, вивезення на каторжні роботи в Донбас, сімей у Сибір, жорстокість та знущання, арешти — ось чим воює Москва. Але, видно, невеликих результатів досягають большевики, коли кидають проти українського революційного руху, здавалось би, нові, а по суті справи, старі, випробувані ще царською Москвою, відомі кочуючому кацапству рафіновані способи. Агентурна робота, провокація, підкуп, нацькування одних проти інших, обіцянка і брехлива пропаганда, що представляє борців-революціонерів, як «бандитів», «українсько-німецьких націоналістів», агентів.

Слідча робота ще раз доказала, наскільки серйозно, планово й послідовно йде НКГБ до повної ліквідації збройного руху і політично-революційної роботи ОУН. Для сталінського режиму такий політичний збройний рух є дуже небезпечним. НКГБ бачить ясно, що великий і широкий масштаб нашої програми, правильне розуміння й оцінка міжнародного становища, правильне вирішення національних і соціальних проблем нашої революційної організації — дає нам великі перспективи в роботі й успішний для нас результат. Органи НКГБ прийшли до переконання, що ніякі акції збройного характеру з участю кращого озброєння: танків, літаків, терор і фізична сила не зламають українського революційного руху, поки в нас буде віра в перемогу, могутній дух, правильна ідеологія, доки на чолі революційного руху будуть

стояти провідники-революціонери, повністю віддані справі революції.

Внаслідок цього ворог перейшов в основному на агентурну розробку загонів УПА й організації. Збройні дії більшовиків у широкому масштабі, що виконуються тисячними загонами, не розраховані на ліквідацію революційного руху на цій території, але мають за мету демонструвати час від часу перед нами військову могутність СРСР, що може служити конкретним доказом підривної роботи, яка ведеться агентами в нашому середовищі. З наближенням зими «агентурна розробка» має особливе значення. Тепер вживаються усі заходи з боку НКГБ, щоб якнайкраще провести агентурну підготовку. Ввести свою агентуру, починаючи від найменшого загону до провідних [о]кругів, по[ві]т[і]в, команд і штабів, — основний напрям роботи НКГБ.

Якщо раніше ставився кінцевий термін ліквідації революційного руху, то тепер все, що робить НКГБ, розраховане на майбутнє. Кінець буває так чи інакше. В цій підлій роботі НКВД використовує:

1. Колишніх комуністів, засліплених большевицькою пропагандою ще під час польської окупації Західно-Українських земель.

2. Комуністів, комсомольців і завербованих до агентурної роботи під час першої окупації Західно-Українських земель большевиками 1939-41 рр.

3. Продажний елемент (спекулянти, проститутки і т. д.).

4. Морально слабкий елемент, що не витримує морального й фізичного терору, як, наприклад, арештовані НКВД за участь у революційній боротьбі під час німецької окупації, до яких підходять просто: «співробітництво з НКВД або розстріл», погрожують репресіями, вивозом сімей і т. д.

5. Співробітників адміністрації, [голів] і секретарів сільрад, вчителів залюкують передовою на фронті або каторжними роботами.

6. Священиків і церковну адміністрацію.

7. Немісцевий елемент, завербований агентурою, який проводить розвідку серед населення під видом втікачів з каторжних робіт Донбасу, Красною армією, торговців, жебраків і т. д.

Завданням агентів є:

1. Влізати в ряди організації і придбати довір'я проводу організації і населення, щоб згодом зайняти керівні посади. Коли агент вже пролізе на керівне місце, його завдання полягає в тому, щоб найважливіші посади організації чи УПА засадити агентами НКВД або морально ослабити членами, що в майбутньому дадуть себе завербувати до співробітництва з НКВД.

2. Вести підривну роботу серед членів і народу, поширювати недовір'я низових членів і народу до проводу організації за допомогою наклепів та брехні. Дізнаватись про місцезнаходження квартири, криївки, цінних членів організації і командирів, про що нелегально повідомляти органи НКВД для захоплення або ліквідації людей.

3. Дізнаватись про продуктові магазини і видавати їх у руки НКВД.

4. Приготувати списки всіх людей, які не пішли в Красну армію, і дізнаватись про те, де вони перебувають.

5. Приготувати списки сімей, з яких хто-небудь є членом організації ОУН або УПА, для переселення їх у Сибір на каторжні роботи.

6. Стріляти командирів УПА під час боїв та інших зручних моментів.

Ось кілька прикладів агентурної роботи:

1. СИДОРЧУК Мелетій, син Сергія, 1915 року народження, уродженець села Дермань, псевдонім «ПЛАТОН», «ІЛЬКО», «КАЙДАШ» – агент НКВД з 1939 року, під кличкою «ІВАН». 14/XI-1944 року на допиті признався в такому:

За дорученням НКВД у 1939 році я виступаю з агітаційними промовами на мітингах для того, щоб заснувати колгоспи в селі Дермань, організовую молодь, комсомол, видаю в руки НКВД за належність до ОУН таких осіб:

СКОРОПАДУ Олексія – вчителя, КІСЕЛЬЧУКА Євгена – вчителя, АНДРУЩУКА Петра – селянина, МАРТИНЮКА Федора – лікаря; всі вони зі села Дермань. Завдяки моїй старанності були вивезені в Сибір сім'ї: СКОРОПАДУ Олексія і ГРУНТА.

Під час приходу німців я отримав наказ від начальника НКВД залишатися в селі Дермань і провадити агентурну роботу під керівництвом СПІЧАКА Никифора, за псевдонімом «БИСТРОУМ». Від начальника НКВД СОЛОВ'ЙОВА отримую інструкцію зв'язатися з німецькою поліцією і за її допомогою боротися з подальшою революційною боротьбою українського народу.

За допомогою німців я виконав підлу роботу.

а) Доніс німцям про місцезнаходження УПА в селі Лятшівка Остринського району, що призвело до сутички, в якій загинуло 4 особи селян.

б) У травні міс[яці] 1943 р. був визваний мною акт на село Дермань Залужа, завдяки якому німцями було замучено 64 особи й спалені всі господарства.

в) Після того як повстанці розбили Мізоч і забрали цукор .... у вересні 1943 року, я доніс, що цукор вивезли повстанці в напрямку села Мостів; це викликало бомбардування с. Мостів, де згоріло кілька господарств і кілька десятків кубометрів цукру.

г) Доніс німцям про знаходження літератури УПА в селі Кудринь, внаслідок чого німці замучили кількох поранених повстанців і медсестру «Олю».

д) За моїм доносом німці провели операцію в селі Ступні, де спалено 6 господарств, пограбована церква й заарештовано 6 селян, яких вивезли на каторжні роботи до Німеччини. Я особисто причетний до спалення цілого села Бущі, і спалення декількох десятків господарств у селі Мізочі.

е) Мною організовано напад німців на село Дермань, внаслідок чого були спалені всі господарства вулиць Ховрунії, Юстїни і центр Дерманя.

ж) Мною були передані в руки німців такі особи:

МАКСИСЬ Соня – санітарка УПА, МАКСИСЬ Антон, сім'я «КОМАРА», ШАВРАНСЬКИЙ Антон – всі вони з села Дермань.

з) 5/XI-1943 року я видав німцям дві криївки УПА в селі Суймах з кожухами і светрами.

и) Розбазарював зерно УПА і саботував обмолот зерна в Гурбах за допомогою своїх агентів ТРОХИМЧУКА Михайла з села Дермань і РОМАНЮКА Миколи з села Мізочі.

З приходом совєтів у 1944 р. я кілька разів зустрічаюся з СОЛОВЙОВИМ, дістаю визнання за проведenu агентурну роботу і стаю керівником агентури в районах: Мізоч, Здовбуш, Остріг. Активно продовжую свою зрадницьку роботу, жертвою якої падають криївки з керівництвом і майном, криївки свідомих громадян і їх заховане від ворога майно.

Жертвою моєї агентури падають надрайонні провідники зі Здолбунівщини: СИМЕОН ЛОБОДА і ЧОРНОМОРЕЦЬ разом з 15-ма своїми співробітниками, районний провідник Здолбунівського району ХРЕСНИЙ разом з 17-ма революціонерами й багато інших осіб.

Я готую операцію на членів організації і майно в селі Дермань на 6/II-1944 року, яка через мій арешт не відбулася.

Готую списки цивільного населення, яке ухиялося від мобілізації в Красну армію, і списки для вивезення в Сибір.

2. Особливою турботою НКГБ охоплює ліс і лісові масиви, організовуючи в лісі цілий ряд «штатних працівників». Один з таких лісників полагджував усі справи загонів УПА, що переходили через ліс, займався розквартируванням їх у лісі, збиранням і доставкою продуктів, служив інформаціями і розвідувальними даними. У нашій роботі показував себе кращим і відданим нашій справі. Насправді подавав НКГБ найточніші інформації про ліс, наводив загони на совєтські засідки, організовував облави і т. д.

3. Одна розвідниця, жінка 50 років, роботою якої охоплювались найвищі командири, була агентом НКГБ з 1939 року.

Вона мала доступ у всі загони і давала НКГБ цінні відомості, оскільки, крім даних розвідувального характеру, мала зв'язок з агентами всередині УПА. Створені нашим командуванням господарські і продуктові пункти в лісі оточили агенти так, що на 16 осіб в одному важливішому господарському центрі було 6 агентів. Вони виконували різну роботу. Займалися копанням магазинів і магазинуванням продуктових запасів, а плани розміщення регулярно подавали в НКВД. Під час генеральної операції вони повинні були відкопати всі господарські запаси, що означало би провал господарчих справ важливішої одиниці.

Слідкували за розміщенням збройних сил у лісі. Це було їм легко, оскільки при одержанні продуктів командири інформували про своє розташування. Вирізнялися при цьому особливою працелюбністю і завжди вважалися кращими працівниками.

Коли довелося їх брати, то всі працівники були дуже здивовані, що порядних і працелюбних людей арештовують. Організаторами такої агентури були особи, спіймані і випущені ще під час переходу фронту і пізніше. Їх тому прийняли на роботу, бо в часі німецької дійсності були вони порядні й активні, так що сумнівів у їх певності не було. Насправді ж вони були за-

вербовані до співпраці з НКВД. Отримали завдання розміститися в пунктах і підшукували інших.

4. НКГБ досить скоро впевнилося, що збройними силами не може ліквідувати УПА, навіть за допомогою доносу добре організованої агентури з рядових стрільців.

Наприклад, у сотні було більше 10 агентів, помимо того сотня вважалася найбільш боєздатною. Досить було командирів заборонити стрільцям відлучатися від загону, як зв'язки з НКГБ рвалися. Стрільцям-агентам не було корисним інформувати НКВД про загін, оскільки захоплена сотня обороняється, виникає бій, в якому падають і самі агенти, бо кулі не вибирають, хто агент, а хто повстанець. Для більш успішної боротьби з УПА НКГБ повело роботу серед командирів УПА, головне [для] НКВД було створити мережу з вищих кадрів УПА, проводячи це за визначеним планом-системою.

І так на визначеному терені українських земель доручення організувати таку мережу отримали командири, які працювали з НКВД у 1939-1940 рр., мали зв'язок з червоними партизанами або були завербовані після великої операції.

Без відповідної мережі ці командири-агенти також не були в стані повести велику роботу в тому місці.

Після однієї великої операції, яка хоча й не принесла нам великих збитків, але багато командирів впало на дусі, цей момент використали командири-агенти, доводячи морально зламаним командирам даремність боротьби проти СРСР, переконав[ши] їх у безцільності цієї боротьби. Виходом з важкого становища повинна була бути співпраця з НКГБ, на котру немало [з] тих старшин погодилось.

За півтора місяця була створена достатньо добра агентурна мережа, утворені агентурні центри, зв'язані з большевицькими «ШТИЦПУНКТАМИ» в лісах і райвідділах НКВД. В період організації цієї мережі агентура не виконувала ніякої роботи і НКВД нічого від них не вимагало, крім протоколів її[х] нарад.

Пізніше повідомили відділ кадрів агентури, що відновлення прав старшин УПА можливе тільки після виконання серйозного завдання. Дається завдання в назначений день забрати всі архіви, передати важливу зброю і допомогти ліквідувати інші загани. Це все повинно було робитися разом із військами НКВД. За одну ніч повинні були загинути провідники, командири, загани, які знаходилися в лісі, повинні бути ліквідовані. Агенти спочатку повинні були виконати завдання і втекти до московських опричників.

Коли ж цей агентурний центр відкрив[ся] службою безпеки, НКВД не відмовилося від свого плану й пробувало повторити цю справу агентами інших центрів.

Це ж НКВД нічого не коштує, вони керують і ревізують не своїми людьми, а таки нашими «ХОХЛАМИ». Спеціальну увагу НКГБ приділяє завданням-замахам на осіб з проводів і командирів. Тому старається в центрах і штабах мати своїх агентів.

5. Агент «Ч» признає:

Агентурні завдання, які я отримував, були розраховані на повний розвал руху ОУН, активною пропагандою потрібно [було] довести молодим членам ОУН безцільність їх повстанського руху, неприглядність їх боротьби, і направити їх симпатії в бік СРСР і червоних партизанів. Взагалі йшлося про те, щоб посяяти недовір'я у кадрах ОУН-УПА, освоїти їх і переключити на боротьбу не за Самостійну Україну, а за Советський Союз.

Одночасно треба було підшукувати однодумців організовувати всередині ОУН-УПА агентурну мережу. Моя агентурна робота полягала ще й у тому, що я, як комендант боївки, робив засідку або нападав на німців у населених пунктах, щоб цим спровокувати пацифікацію тих самих сіл. Після моєї засідки в селі Копиткові на мадярів, мадярами було спалене майже все село. Звичайно, після таких випадків я намагався викликати незадоволення і гнів селян, спрямувати їх проти УПА.

Основна увага звертається на підривну пропаганду. Її повинні проводити агенти на кожному кроці й при кожній нагоді. Крім звичайних методів, спрямованих [...] і старих про неприглядність і недоцільність і т. д., треба було ще поширювати різні неймовірні чутки про УПА. Так, наприклад, перед жнивими ми ширили чутки про те, що загони УПА будуть спалювати зерно на полях. Про вивезення людей до Німеччини ми розпустили чутки, що це робиться за угодою німців [з] ОУН. Також агенти готували населення до приходу Красної армії відповідною пропагандою про великі зміни в державному устрої СРСР, про те, що релігія тепер дозволена, що не буде колгоспів, щоб люди не втікали від мобілізації, щоби не думали, що з них будуть робити каральні загони, замість того будуть брати нормально, що будуть проводити навчання, підуть у військові школи і т. д.

Агенти повинні були старатися, щоб загони УПА вступали в бій тоді, коли немає перспективи виграти, коли їм може загрозувати повне знищення, і не допускати до бою, коли є дані про те, що можна розбити большевиків без власних втрат.

Широку мобілізацію [в] УПА агенти використали для того, щоб провести туди своїх агентів і звернути увагу на нацменів і східняків. Визначити, якої вони орієнтації, відшукати просоветський елемент і зв'язатися з ним.

Обов'язки агентів ні в чому не відрізняються від маси УПА і членів ОУН. Встановити всі способи їх конспірації, без особливих потреб не потрапляти в руки большевиків. Агенти повинні робити різноманітні перешкоди в поширенні організаційних лозунгів, листівок та літератури серед червоноармійців, не допускати поширення серед них організаційної пропаганди. Агенти впливають різними способами на встановлення шкідливої для партизанів бойової тактики. Об'єднувати боївки у великі групи і зводити бої провокативного характеру, в яких можна було б усім загонам зазнати великих втрат або цілком знищити, щоб знову цілком розчлени на великий проміжок часу, щоб встановити місце постюк [і] без труду знищити.

А взагалі цілком провокативних боїв є те, щоб:

а) фізично знищити найбільшу кількість повстанців;
б) постійними невдачами деморалізувати військо і довести його боєздатність до нуля;

в) компрометувати УПА в очах населення;

г) накладати репресії на село і викликати там гнів на повстанські загони як причину всіх напастей. Внаслідок агентурної роботи в деяких секторах революційного життя виник хаос, деякі загони були морально розкладені і цілком втратили свою боєздатність. Серед інших, де агентура не мала доступу, панував бойовий дух і віра в перемогу.

Розглядаючи агентуру всередині війська як єдиний необхідний спосіб для нової ліквідації УПА, НКГБ звертає велику увагу на правильне поставлення і організацію її роботи. Тому для кожного більшого агента-керівника необхідно знати: як насадити в загони агентуру й організувати агентурну мережу. Основою цього є вмілий добір людських кадрів, який проводиться за таким принципом.

Шаблону не повинно бути, до всіх застосовувати індивідуальний підхід. Все ж таки рекомендується намічати таких осіб серед більш податливого до цієї роботи елемента, осіб, які були або є більш або менш тісними узами зв'язані з большевицькою владою.

У доборі місцевих людей, нічим не зв'язаних з большевиками, НКВД обережне і якщо можливо, то таких людей не зобов'язує. До людини, яку потрібно з самого початку переконувати, НКВД ставиться з недовірям. Такий набір людей вважається непрактичним, бо забирає багато часу і не завжди дає бажані результати. Дуже важливою справою у доборі людей [є те, що] потрібно вибрати відповідну психічну хвилю.

Моменти проникнення морального недовіря, репресії і т. п., оскільки в такі хвилини воля людини стає слабкою і її легко зламати до кінця й дістати згоду для співпраці. Вивчення минулого особи і того середовища, з якого вона походить, відіграє при цьому першу роль. Дуже рахуються з тим, щоб не завербувати настійку хитку особу.

Твердість і стійкість агента — це основна порука його успішної роботи. Правильно організована агентурна сітка старається охопити всі клітини організації і війська і добре зв'язатися між собою. Найнижчою клітиною вважається роздрібнений підзагін, так звана ланка з 5-6 осіб.

За агентурною інструкцією там повинен бути щонайменше один агент, а також у підзагін входить звичайно 1-2 агенти, який, своєю чергою, підпорядковується агентурному керівництву в загоні. З двох агентів у підзагоні один зв'язується з агентами «п'ятірок», збирає донесення, дає розпорядження, другий керує власною роботою і зв'язаний тільки з першим своїм заступником.

Агент підзагону «другий» повинен мати 1-2 особи зв'язку наверх. Такий самий вигляд має справа далі наверху. Порукою успішної роботи є дисципліна. В агентурній роботі немає жодного прохання, пропозиції — є тільки твердий наказ. Про невиконання наказу немає й мови.

За розконспірування роботи і невиконання наказу покарання однакове для всіх — ліквідація. Підривну пропаганду в УПА повинні вести всі агенти, однак найбільшу увагу покладається на тих, які безпосередньо зв'язуються з масами, — на агентів найнижчих клітин. Ніколи не вести ясну і рішучу пропаганду проти УПА і за совєтську владу. Використовувати найменшу можливість негативного характеру: невдалі бої, сутички, невідповідна поведінка командирів, погана тактика (все це підготовлене вище агентами-керівниками для проведення підривної пропаганди). Агентів вчать бути твердими, вимогливими до своїх підлеглих, і таких же якостей вони повинні вимагати від усіх ближчих співробітників агентурної роботи.

Організованій агентурній сітці наказується:

а) зорієнтуватися у ситуації в лісі, дізнатися, які є загони, місце розташування, відтинок маневру, становище людей в сотні, озброєння і т. п.;

б) повідомити про загони, які організуються або повинні організуватися;

в) подавати детальні персональні дані командирів і стрільців окремих загонів і взагалі членства, справжні прізвища, місця народження або проживання;

г) одна з агентурних інструкцій вказувала, як розкласти загони з бойового погляду. В основному загони на певних теренах повинні бути роздріблені до мінімуму, на невизначений час і до того треба було вести за будь-яку ціну.

Ідея цього плану роздріблення (неможливість частих зборів, передача наказів і рейдів і взагалі об'єднаних дій) в тому, що роздріблений на «п'ятірки» загін на практиці перестає існувати [як] бойова одиниця. Для НКВД не було ніяких труднощів такі «п'ятірки» розкласти або фізично знищити. Тут потрібно ще взяти до уваги той факт, що в кожній такій групі НКГБ хоче мати не менше одного агента. Цей агент може легко протягом довшого часу перетягнути решту людей на свою сторону. Навіть коли [б] дійшло до сутички з НКВД, то 5 осіб роздроблених агентурно не зможуть чинити серйозного опору.

Реалізація цього плану дала б можливість органам НКВД ліквідувати УПА без великих зусиль. Однак щоб верховне командування УПА не вгледіло в цьому плані большевицької агентурної руки, агенти з відповідною пропагандою намагалися створити серед командирів і стрільців УПА відповідну тенденцію до роздроблення, яка повинна була настати не як результат наказу командира-агента, а як результат добре проведеної агентурної роботи в загонах. Настав великий провал в агентурній роботі, — признається в подальшому агент «Ч», — взято значну кількість агентів.

На запитання, що робити у випадку, коли валиться агентурна мережа, НКГБ відповідало: «Бути на місцях і продовжувати роботу». Ця відповідь мене як агента здивувала. Я переконався, що для НКВД або НКГБ нічого не значить, будемо ми як агенти жити чи загинемо.

Цих лише кілька знань агентів НКВД дають страшний образ підлої роботи сталінських собак. Ці жахливі операції, які проводяться в селах і містах,

вивезення сімей на Сибір, — все це підготовлене наперед мерзенними зрадниками-іуда[м]и, агентами і сексотами. Для маскування іноді вивозять сім'ї своїх агентів, очевидно, не в Сибір. Ось цим остерігайтеся, члени організації, УПА і народ, від небезпеки з боку агентів і сексотів і підлої роботи НКГБ. Вони стараються всюди пролізти до організації, в УПА, дістати довір'я народу, щоби при тім все розвідати. Сталінські собаки знають, що сила народу в його солідарності, єдності і довір'ї до проводу. Тому вони стараються посяяти недовір'я одних до других, розбити єдність і дружність народу.

Усі ці підлі гади стараються йти рука в руку разом із фашистською роботою, щоби лише знищити український народ і самому користуватися великими багатствами України. Ми маємо багато матеріалів, які свідчать про те, що агенти НКВД натравлюють гестапо на український народ, щоби за допомогою чужих рук його знищити. А гестапо хоча й знало про те, свідомо користувалося у боротьбі з українським революційним рухом агентами НКВД. У тій площині гестапо і НКВД знаходило спільну мову, тому що мали одну й ту ж ціль — знищити український народ.

Будьте пильні, небезпека агентурної роботи велика. Провадити цілком успішно боротьбу можна буде тоді, коли вся організація, стрільці УПА і весь український народ будуть мати відкриті очі, будуть вміти бачити замаскованого ворога, викривати його. Підлого гада потрібно спільно всіма силами, дружно, солідарно й не оглядаючись знищувати. Потрібно навчитися зберігати громадські, військові та організаційні таємниці, працювати й мовчати, припинити загальну балаканину про всі справи революційної боротьби, тому що ворогу інформації і говорити тільки широко про нашу програму, поширювати ідеї, лозунги того, за що ми боремося. Треба навчитися за справами, а не словами розрізняти, хто свій, а хто ворог, укріпляти довір'я до проводу, яке ворог намагається підірвати, солідно і точно виконувати його накази.

Хто поширює недовір'я, недовір'я до проводу, саботує, не виконує наказів проводу, поширює фальшиві чутки і плітки, відмовляється від активної боротьби з НКВД, хто заховався, як миша, в нору і проводить дорогий час від життя свого народу, його провідного авангарду, бездіяльно, пасивно і вичікуючи, — це агент НКВД, свідомий або несвідомий.

Підла робота агентів НКВД розкрита, кожний з допитаних агентів видає своїх спільників і їх чекає кара революційного часу. Як би вони не маскувалися, де б вони не ховалися, їх знайде сувора рука революції.

Собакам — собача смерть, презирство всього народу й гоніння навіки. Ті, хто несвідомо дав себе втягнути в злочинні сіті, тепер зрозуміли підлість тієї роботи і хочуть чесно боротися в революційних рядах народу проти НКВД — повинні негайно порвати з тією чорною роботою й активно допомагати вирвати з коренем цей бур'ян. Усі до боротьби з агентами НКВД. Смерть сталінським собакам.

Про «звірства» «банд» у Мізоцькому районі

У 1944-1951 роках соціалістичні перетворення в районі, як і в усіх західних областях УРСР, здійснювались в гострій класовій боротьбі. Бандерівці чинили шалений гострий опір, здійснювали терористичні акти. Тільки в одному Дермані від їх рук загинуло майже 500 жителів, зокрема перший голова сільської Ради А. Т. Довбенко разом із трьома синами, дочкою і невісткою та восьмирічною онукою. Трагічно загинули від рук оунівців в 1948 році учень 10-го класу, поет-комсомолец Кравчук І. П. та інші активісти. Це головорізи банд «Чорноти», «Вміні?», «Гандзі» вбили, закатували на території Здолбунівського і Мізоцького районів 24 голови і 5 секретарів сільських Рад депутатів трудящих, голів колгоспів Гурина С. В (с. Івачків), Панасюка Є. Н. (с. Буща), Боровського Ф. М. (с. Мар'янівка), відрубали голову директору Новомильського радгоспу Скрипнику.

У березні 1945 року в бандитському бункері було знайдено особисті документи і партквиток секретаря по кадрах Мізоцького райкому партії Шитікової Варвари Митрофанівни та завідуючого статистичним сектором цього ж райкому партії Лебедешкіна Харитона Ісаковича. У 1944 році, повертаючись з обкому партії, вони були схоплені між селами Уїздці і Кунин бандерівцями і по звірячому замучені. Тіло Шитікової В. М. розтерзали на куски, а голову наділи на кілок в селі Святе.

Від рук оунівців загинув уповноважений райкому партії, секретар парторганізації станції Здолбунів Василь Матвійович Соловійов, працівники Мізоцького райвідділу державної безпеки Белкін і Студнів В. Л., працівники міліції Овадіс М., Локтєв Б. В., Вологшанін П. М. (всього 28 чоловік).

У той час бандитська куля кожної хвилини могла обірвати життя партійних, радянських і комсомольських працівників, партійно-господарських активістів, працівників органів держбезпеки, міліції, прокуратури.

Вона завжди підстерігала першого секретаря Здолбунівського райкому партії Полякова С. А., секретаря райкому партії по кадрах Карпову, голів райвиконкому т.т. Власенка, Задорожного, секретарів райкому комсомолу т.т. Мандрика, Калініна, районного прокурора Богатиренка, уповноваженого міністра заготівель А. О. Захаренка, завідуючих відділенням райкому партії т.т. Дудника, Леонова, Дмитрієву, секретаря вузлового парткому Лук'янова, секретарів парторганізації цемзаводу т.т. Клименка, Чабаненка і інших.

Процюк Т. Історії нашої кроки (до 70-річчя проголошення
радянської влади на Україні) // Шлях Ілліча

№ 15

**Список громадян селища Мізоч, які загинули від рук
«українських буржуазних націоналістів» у 1943–1945 рр.
(радянські дані)**

№ з/п	Прізвище, ім'я, по-батькові загиблих громадян	Де вони в той час проживали	Хто може підтвердити і його адреса
1.	Двожак Ганна Анатоліївна	вул. 17 вересня	Мельник Андрон Якимович, 17 вересня, 37
2.	Головко Григорій	вул. 17 вересня	Мельник Андрон Якимович, 17 вересня, 37
3.	Давидюк Мефодій Андрійович	вул. 17 вересня	Мельник Андрон Якимович, 17 вересня, 37
4.	Калмиков Володимир	вул. 17 вересня	Омельчук Марія Петрівна, 17 вересня
5.	Калмикова Марія	вул. 17 вересня	Омельчук Марія Петрівна, 17 вересня
6.	Слободюк Сидор Тимофійович	вул. Кузнецова	Мосійчук Марія Сидорівна, дочка, вул. Кузнецова
7.	Мельник Віра Стахівна	вул. Кузнецова	Колтова? Марія Павлівна, вул. Кузнецова
8.	Мельник Павло Федорович	вул. Кузнецова	Колтова? Марія Павлівна, дочка, вул. Кузнецова
9.	Одарчук Віра Григорівна	вул. Кузнецова	Петришина Федора Григорівна, вул. Жовтнева
10.	Слободюк Ліна Тимофіївна	вул. Леніна	Мосійчук Марія Сидорівна, племінниця, вул. Кузнецова
11.	Галабурда Кирило	вул. Леніна	Смушко Любов Миколаївна, вул. Леніна
12.	Парфенюк Микола	вул. Леніна	Смушко Любов Миколаївна, дочка, вул. Леніна
13.	Парфенюк Ганна Іванівна	вул. Леніна	Хоровець Євгенія Іванівна, сестра, вул. Леніна
14.	Попик Євдокія Федорівна	вул. Леніна	Смушко? Любов Миколаївна, вул. Леніна
15.	Дрозд Степан Павлович	вул. Леніна	Смушко? Любов Миколаївна, вул. Леніна
16.	Грибовський Михайло Анатолійович	вул. Леніна	Шиманська Надія Анатоліївна, сестра, вул. Леніна

17.	Грибовська Ольга	вул. Леніна	Шиманська Надія Анатоліївна, вул. Леніна
18.	Грибовська Олександра Михайлівна	вул. Леніна	Шиманська Надія Анатоліївна, вул. Леніна
19.	Грибовська Олена Михайлівна	вул. Леніна	Шиманська Надія Анатоліївна, вул. Леніна
20.	Грибовський Микола Михайлович	вул. Леніна	Грибовський Анатолій Михайлович, брат, м. Рівне
21.	Коломис Афанасій Климович	вул. Франка	Мислінчук Ганна Афанасіївна, дочка, вул. Середня
22.	Коломис Марія Трохимівна	вул. Франка	Мислінчук Ганна Афанасіївна, дочка, вул. Середня
23.	Коломис Ольга Афанасівна	вул. Франка	Мислінчук Ганна Афанасіївна, вул. Середня
24.	Коломис Віра Афанасівна	вул. Франка	Мислінчук Ганна Афанасіївна, вул. Середня
25.	Коломис Олексій Афанасійович	вул. Франка	Мислінчук Ганна Афанасіївна, вул. Середня
26.	Китлик? Ананій Володимирович	вул. Красна Гірка	Махамуха Ніна Сергіївна, племінниця, вул. Красна Гірка
27.	Овсійчук Григорій Миронович	вул. Красна Гірка	Жовтанюк Ганна Миронівна, вул. Красна Гірка
28.	Овсійчук Пилип	вул. Красна Гірка	Овсійчук Василь Петрович, внук, вул. Красна Гірка
29.	Бараболя Любов Федорівна	вул. Красна Гірка	Бараболя? Тарас Тимофійович, син, вул. Красна Гірка
30.	Похильчук Олексій	вул. Красна Гірка	Шнудейко? Олександра Олексіївна, дочка, м. Рівне
31.	Рибак Клим	вул. Красна Гірка	Рибак Любов Артемівна, племінниця, вул. Пролетарська
32.	Слободюк Хрісон Тимофійович	вул. Пролетарська	Мосійчук Марія Сидорівна, племінниця, вул. Кузнецова
33.	Човитло? Тимофій	вул. Пролетарська	Хоменко Ольга Бенедиктівна, жінка, вул. Пролетарська
34.	Гаєвська Марія Сергіївна	вул. Здолбунівська	Мельник Андрон Якимович, вул. 17 вересня
35.	Прищепя Ганна Корніївна	вул. Середня	Прищепя Володимир Петрович, племінник, вул. Середня
36.	Стецюк Єлизавета Климівна	хутір Клопіт	Стецюк Євдокія, вул. Шевченка

37.	Пилипчук Прохор Корнійович	хутір Клопіт	Омельчук Олександра Прохорівна, дочка, вул. Леніна
38.	Пилипчук Катерина	хутір Клопіт	Омельчук Олександра Прохорівна, дочка, вул. Леніна
39.	Пилипчук Софія Трохимівна	хутір Клопіт	Омельчук Олександра Прохорівна, сестра, вул. Леніна
40.	Круглик Гаврило	хутір Кунинщина	Мельник Андрон Якимович, вул. 17 вересня
41.	Круглик Ульяна Гаврилівна	хутір Кунинщина	Мельник Андрон Якимович, вул. 17 вересня
42.	Пальчевська Локрина Бенедиктівна	хутір Кунинщина	Германюк Терентій Павлович
43.	Пальчевська Віра Михайлівна	хутір Кунинщина	Германюк Терентій Павлович
44.	Пальчевська Ольга Михайлівна	хутір Кунинщина	Германюк Терентій Павлович
45.	Пальчевська Марія Михайлівна	хутір Кунинщина	Германюк Терентій Павлович
46.	Пальчевський Мілентій Михайлович	хутір Кунинщина	Германюк Терентій Павлович
47.	Гомончук Тимофій Корнійович	вул. Кузнецова	Виногородська Віра Миколаївна, вул. Кузнецова
48.	Гомончук Уляна Тимофіївна	вул. Кузнецова	Виногородська Віра Миколаївна, вул. Кузнецова
49.	Поліщук Василь Максимович	вул. Кузнецова	Виногородська Віра Миколаївна, вул. Кузнецова
50.	Слободюк Омелян Климович	вул. Кузнецова	Коломис Марія Климівна, вул. Красна Гірка
51.	Дивак Федір	вул. Кузнецова	Дивак Ольга, Нове Селище, Заводська
52.	Ігнат'єв Анісій Леонідович	вул. Франка	Ігнат'єва Уляна Григорівна, жінка, вул. Франка

**Список репресованих громадян по Мізоцькій селищній раді
на 1 січня 2005 року**

1. Бихалець Іван Євстахович, вул. Кам'янка;
2. Белешко Ульянов Григорович, вул. Франка;
3. Дищинський Дмитро Лукашович, вул. Приходько;
4. Ковальчук Микола Федорович, вул. Пролетарська;
5. Бернацький Микола Семенович, с. Озерко;
6. Бернацька Марія Кирилівна, вул. Островського;
7. Березяк Марія Романівна, вул. Липки;
8. Лук'ячук Іван Никанорович;
9. Мосійчук Варвара Власівна, вул. Дерманська;
10. Леончук Іван Панталійович, с. Мізочек;
11. Лагоза Василь Миколайович, вул. Гагаріна;
12. Оліферчук Марія Панталімонівна, с. Мізочек;
13. Топльонкіна Ганна Григорівна, вул. Липки;
14. Тіхонов Дмитро Лукашович, с. Озерко;
15. Сидорчук Степан Романович, с. Озерко;
16. Ярошевич Надія Фіонівна, с. Мізочек;
17. Лагоза Надія Марківна, вул. Сурмичі;
18. Сідляр Андрій Олексійович, с. Мізочек.

Архів Мізоцької селищної ради

№ 17

Розповідь Марії Трохимівни Гуц про репресії більшовиків

Зовуть мене Гуц Марія Трохимівна. Народилася 23 червня 1932 року в с. Мізоч Мізоцького району на Рівненщині.

15 березня 1944 року більшовики арештували мого батька Гуца Трохи-ма Яковича, 1901 року народження.

У нас почалися нескінченні обшуки. Переверталосся все в хаті, в хлівах, на подвір'ї. У перші ж дні були забрані книги, підшивка дитячого журналу «Орленя», підшивка якогось журналу та радіоприймач, про існування якого я навіть не знала. Іноді вривались військові, кричали, погрожували і навіть стріляли в хаті. Мама носила хабарі слідчим і прокурорам, які обіцяли допомоги. До речі, вдома в одного з них побачила меблі, конфісковані в нас недавно. А невдовзі прийшла група військових, сказали, щоб ми вибиралися з хати, що можемо взяти з собою тільки дещо з особистих речей. Забрали в нас коней, корів, свиней, овечок. Опломбували клуню, в якій була кінна молотарка, віялка, млинок для очищення зерна. З хати зробили лікар-

ню, а з нашого господарства якесь підсобне господарство.

А напровесні того ж року почалися вивози. Прийшли й за нами. Ми втекли. А маму посадили в льох якогось будинку, де вже було багато таких, як вона. Через три тижні мамі вдалося втекти. Вона ховалася на хуторах, ночувала в хлівах, скирдах соломи. Дідуньо дуже переживав за маму, і це його скосило — на початку травня він помер.

Про долю тата ми довгий час нічого не знали. Згодом одержали листа з Іркутська, по почерку зрозуміли, що його написав тато, а ще зрозуміли, що його засудили на двадцять років.

А влітку маму все ж таки зловили. Заставили її прати білизну в якійсь військовій частині. Звичайно, ніхто нічого їй не платив. Ми голодували. А весною 1946 року арештували мого брата Ілька 1930 року народження за те, що «організував банду с целью мщэния за отца». На суді прокурор просив десять років, але присудили тільки чотири. Братові тоді ще не виповнилося шістнадцяти.

У бабуні залишилась тільки я. Вдень ходила до школи, а ночувала теж у хлівах та скирдах, іноді просто в якомусь бур'яні, іноді в когось в однокласників. Дуже допомагала тоді мені вчителька української мови Анастасія Федорівна Шумовська.

А перед ранком 21 жовтня 1947 року загнукали в двері...

Привезли мене в Мізоч на станцію, запхали в порожній вагон. Ближче до полудня вагон забили людьми з довколишніх сіл. Вночі нас повезли. Подорож на Урал зайняла місяць. Туалетів у вагонах не було, оправлятися також не випускали, людям довелось використовувати посуд, який у кого знайшовся. Не важко уявити, що було в тому вагоні і яке було повітря. Воду також заносили рідко. Кілька разів давали якусь баланду і тухлу рибу. Люди почали хворіти, особливо діти. Як жінка померла, то днів зо три її не забирали з вагона. Та жінка була із села Будераж. Далі поїхала її 14-річна донька Бобрик Марія. З якогось вагона хлопцям вдалося втекти. Але втікачів швидко впіймали. Зупинили поїзд у тайзі, вивели тих двох хлопців і били ногами та палицями — сніг почервонів од крові. Ми спостерігали за цим побоїщем крізь шілини у вагоні. Казали, що мати одного з них, дивлячись на цю розправу, збожеволіла.

Привезли нас на шахти в Молотовську область, Губахінський район, станція Гасская... вивантажили на шахті № 68. Поселили нас у барак. Під підлогою бігали та пищали щурі і миші. А в щілинах стін було безліч тарганів та блощиць.

Зразу ж нас погнали на роботу, «забувши» видати спецодяг. Ми вантажили лопатами мокре вугілля на платформи. Нас повідомили, що ми не маємо права виїжджати за межі цього селища, що кожного понеділка повинні ходити відмічатися до комендатури, що за втечу будуть судити.

Написала я тоді десятки листів — і на Верховну Раду Союзу, і особисто Сталіну, і багатьом високим посадовим особам із проханням розібратися і

звільнити мене. Та ніхто мені не відповідав. Уже тільки згодом, аж згодом я зрозуміла, яка жорстока і несправедлива ця держава.

Я пішла вчитись у вечірню школу. Вчитись було дуже важко: працювала я по вісім годин, ніхто не звільняв від вечірньої зміни, тому я сама шукала бажаних помінятися змінами. Найчастіше змушена була погоджуватися на нічну зміну, а працювати вночі було надзвичайно трудно.

Якось викликав мене до свого кабінету начальник шахти. Спочатку він розпитував про батька, про родину. Після погроз і залякувань, що він, директор, зі мною зробить усе, що захоче... короткий наказ: «Ходи у ліс!». Якимсь чином усе стало відомо комендатурі. Не знаю, чи був це справді захист мене з боку комендатури, але тоді я щиро повірила, що саме так.

Згодом мені запропонували співпрацю, і я погодилась. Мені сказали, що я повинна прислухатися до розмов наших людей, щоб, якщо хтось несвідомо хитається, була можливість вчасно провести з ним роз'яснювальну роботу, попередити злочин, а тим самим і врятували людину від покарання. І я «рятувала». На щастя, ніхто з наших людей не постраждав. Я зважилася і розповіла все єдиному мізочанину — землякові Марчуку Титу Васильовичу. Вислухавши мене, він сказав просто: «Ти не рятуєш людей, а зраджуєш...». Після того, як високий начальник у черговий раз доводив злочини українців-націоналістів проти власного народу, про високу довіру влади, яку можу виправдати чесною співпрацею, я раптом указала: «Ходити підслухувати я більше не буду! Але коли буде щось відомо, то, як чесна радянська людина, прийду і скажу». І більше мене ніхто нікуди не викликав.

Після закінчення семи класів хотіла поступити в технікум. З великими труднощами домоглася дозволу на переїзд в м. Молотов для складання іспитів. Виявилось, що до іспитів не допускають, бо я не маю права проживати в цьому місті. Вимагали довідку, в якій було б зазначено, що мене пропишуть після зарахування на навчання, а довідку таку обіцяли дати... після зарахування. Довідку таки дали, і екзамени я склала добре, тільки виклик на навчання мені так і не надійшов.

Звільнили мене аж у 1956 році. Але я не мала права повертатися в рідні місця і вимагати відібране майно. Спроби оселитися в ріднім краї не увінчалися успіхом. У 1956 році достроково звільнили і тата. Повернувся інвалідом другої групи. У батька були майже втрачені слух і зір, мав гіпертонію, хронічну астму.

А після звільнення поїхала шукати долю аж у Киргизію. Неодноразові спроби влаштуватися ближче до рідних місць успіху не мали, бо саме в Україні нас вважали найбільшими злочинцями. Так і блукала, мов перекотиполе, по Союзу, аж поки пощастило влаштуватися в Луганській області. А ще мені кожну ніч снилися рідне українське село і наше поле, батьківська хата, садок, криниця і моя липа біля алеї. Я часто думаю: невже для того, щоб знати ціну волі, рідній мові і землі, треба всього цього позбутися?

Більшовики прекрасно досягли своєї мети: не просто викинули нас із

рідного краю, а викорчували з корінням. Якщо наші діти ще хоч трохи володіють українською мовою, то внуки вже її не знають, а правнуки запишуться росіянами...

Гуц М. Волошки моєї юності // Із криниці печалі.

Збірник спогадів і документів. Серія книг «Ресабілітовані історією».

Вип. 3. – Рівне: Азалія, 1996. – С. 44-55

№ 18

Чекіст

Йшов 1944-й. Під нищівними ударами радянських військ фашистські армії підкочувались на Захід, а в їхньому обозі цокотіли зубами зі страху верховоди українських буржуазних націоналістів — Бандера, Бульба (Боровець), Мельник і їх поплічники. Їм дали притулок з однією умовою; разом із диверсійними групами на визволеній червоними території повинні діяти зграї націоналістичних формувань, які мали руйнувати радянський тил, сіяти паніку, вбивати патріотів нашої Вітчизни. Націоналістичні верховоди охоче погодилися з цією пропозицією ще й тому, що вони замислили перепродатись більш надійним, сильнішим господарям — американським імперіалістам. А діяльність оунівського підпілля в радянському тилу мала бути тим векселем, який підвищив би продажну ціну націоналістичних вождів.

Лейтенант Микола
Олексійович Белкін

І ось на щойно визволеній землі, яка встеляла квітами і зрошувала сльозами радості шлях радянських воїнів-переможців, знову запалали заграви. Ламали в розпуці руки матері, дивлячись, як недолюдки кидають у вогонь живими їх дітей; цепеніли від жаху діти, спостерігаючи, як рубають їх батьків. Кров'ю безвинних жертв задумали вовкулаки погасити любов до свободи, їх прагнення до щасливого життя в сім'ї радянських народів.

Та страшний терор не залякав радянських людей. Вигнавши з своєї землі фашистські орди, вони взялися очищати її від націоналістичних зграй. Тоді ж прибули до нас досвідчені чекісти, яких послала партія і уряд у західні області України, щоб допомогти місцевому населенню в боротьбі з оунівським бандитизмом. Серед них був і лейтенант Микола Олексійович Белкін. Про нього наша розповідь.

З кожним днем все менше було чути грім канонади. Але тут, на Ровенщині, в Мізоцькому районі, куди прибув Белкін з дружиною Юлією, теж був свій фронт. Невидимий, але також кровопролитний і небезпечний. Націоналісти переодягаються під радянських солдатів і офіцерів, приколюють на шапки замість тризубів червоні зірки і роблять криваву справу, намагаючись таким способом залякати місцеве населення. Появляються, як упирі, і, посявши смерть, зникають. Де їх шукати? Тих, хто вбив В. І. Іванюка з села Спасів та

О. Л. Павлюка з Суйм за те, що відмовились іти в банду. Хто по-звірячому замордував у Дермані Олександру Гнатюк з трьома дітьми, бо її чоловік служив у Червоній Армії. Хто закатував за таку ж «провину» на хуторі Клопоть Катерину Пилипчук з дочкою Софією та Єлизавету Кисельчук, осиротивши двох малих її дітей. Та хіба можна перелічити всі злочини, які заподіяли ці кати! Але хто вони, як знешкодити їх? Ці думки не давали спокою радянським активістам, чекістам, зокрема лейтенанту Белкіну. Він разом із дружиною, яка працювала поруч з ним, була йому вірною помічницею, гаряче взявся за важку й небезпечну роботу.

Поступово з активною допомогою місцевих жителів вдалося натрапити на слід. Настало 30 червня 1944 року – бандерівське «свято», роковини проголошення «незалежної соборної української держави під егідою Великонімецьчини». Кожне таке «свято» оунівці відзначали на пожарищах, на крові й кістках радянських людей. Так було і цього разу. Вони спалили школу в Суймах, вбили голову Дерманської сільради і його дружину. І виявилось, що це і попередні вбивства в Суймах, Мощаниці та інших населених пунктах району — справа, зокрема, двох банд — «Тура» і «Гліба». Майже не було такого дня, щоб місцеві патріоти не інформували Белкіна про злочини і появу в тому чи іншому місці якоїсь із банд. Незабаром лейтенант міг точно сказати, хто саме очолює бандитські зграї, скільки в них людей, які їх настрої і наміри. Він чекав лише слушної нагоди, щоб розправитися з головорізами. Така нагода трапилась. Від місцевих людей надійшли перевірені відомості, що банди бандерівської «служби безпеки» під керівництвом «Тура» і «Гліба» з'єднались, щоб спільно вдарити на село Кунин, пограбувати його і винищити всіх патріотів. На допомогу Белкіну була послана група чекістів разом із озброєним партійно-радянським активом та колишніми партизанами.

Лейтенант розробив детальний план операції. Об'єднана банда була оточена, всі виходи перекриті.

Розпочався жорстокий бій. Частина бандитів знищена. Уцілілі втратили надію вирватися. Щоб припинити кровопролиття, Белкін пропонує вожакам банд здатися. Ті відмовляються. І знову закипів бій, в якому майже всі бандити були вбиті, крім двох німців-терористів, що знаходились з ними, і самого «Тура» – Василя Швидкого, яких взяли живими. «Гліба» (він же «Дивний») – Сергія Турчика, що під час німецької окупації був комендантом поліції в Мізочі, знайшли мертвим.

Але залишалися ще інші оунівські бандити. Лейтенант організовує ретельне стеження за ними, щоб у сприятливий момент покінчити з націоналістичними розбійниками. Знову одержує чекіст точні відомості, що в лісі збираються окремі групи бандитів, в тому числі «боївка» ставленника німецьких окупантів Андріана Лящука.

На цей раз в операції по розгрому банд узяв участь і підрозділ внутрішніх військ державної безпеки. Вся наша група, яка за своєю кількістю була утрое меншою від об'єднаної банди, все ж завдяки майстерно розробленому плану, автором якого був лейтенант Белкін, зуміла справитись з нею. Оунівські

бойовики були хоробрі проти цивільного населення. Та зустрівши збройну силу, впадали в паніку. Чекістсько-військова група тільки в полон взяла багато бандитів, серед них 18 німців, залишених їх командуванням для диверсійно-розвідувальної роботи і керівництва оунівським «опором». Це ще одне переконливе свідчення того, кому служили своєю ганебною справою українські націоналісти. Були взяті значні трофеї, між ними знайшли партійні і комсомольські квитки вбитих радянських людей. Так блискуче закінчилась ще одна операція. Лейтенант Белкін був її ініціатором і безпосереднім учасником — керівником однієї з вирішальних ланок бою.

...Настав другий мирний рік. Микола радів: дружина народила йому сина, Анатолія. Він уже батько двох дітей — дочка з'явилася на світ незабаром після приїзду Белкіних у Мізоч. Життя поступово налагоджувалось, радянські люди заліковували рани, заподіяні війною, все активніше допомагали чекістам виявляти і знешкоджувати останніх оунівських сокирників. Так, банди в основному були розгромлені, залишалися їх осколки, головорізи-одинаки, що перечікували день у «самостійних дірках»-схронах, а вночі вилазили грабувати і вбивати. І тому Белкін, як і раніше, не знав спокою.

Ніч 25 січня 1947 року була холодною, пронизував до кісток морозний вітер. Пройдені по бездоріжжю, лісами і перелісками десятки кілометрів. Втома вальть з ніг Белкіна та його товаришів. Хочеться бодай на хвилинку забутись у сні. Та на це вони не мали права. Вийшли саме на те місце, де мають зустрітись бандити «Тріска», «Сокол», «Дунай» та ще деякі. Самі чекісти навряд чи дізналися б, що намічається така зустріч і де саме, якби не чудові радянські патріоти з місцевих жителів. Ризикуючи життям, вони висліджували вовкулаків і негайно інформували органи влади та державної безпеки. Минав час, а бандитів не видно. Мабуть, поки ми добирались сюди, зустріч відбулася, — думає Белкін. Лейтенант дає команду: Селодовніков, Карпенко та Кібрик — вправо від мене на відстань видимості, Лісняк, Зюзін — вліво. Напряма — хутір. Завдання — шукати сліди.

Незабаром сліди виявили. Вони привели оперативну групу прямо на хутір до хати Варвари Василець. Значить, бандити там. Щоб не постраждали невинні люди, сім'я, яка змушена була пустити сокирників до хати, Белкін гукнув через вікно бандитам, щоб вийшли і здались без бою. Та в той момент гримнув постріл... і куля пробила серце лейтенанта. Брязнуло скло — на підвіконня вискочив один оунівець, в дверях появився другий. Кібрик наказав: «за вашого командира — вогонь по бандитах». Різонули автоматні черги. «Тріска» замертво звалився з вікна на землю. За хвилину покінчено з іншими.

Так комуніст-чекіст лейтенант Микола Олексійович Белкін своїм нелегким ратним трудом, мужністю і кмітливостю допомагав очищати рідну землю від націоналістичної нечисті і поліг за мирне, вільне і щасливе життя людей. Похований у Мізочі. На могилі височить обеліск — останній дар любові і пошани вдячних жителів селища. Життя та діяльність Миколи Олексійовича Белкіна — яскравий приклад служіння Радянській Батьківщині.

Свідчення Лук'янчук Уліти Дмитрівни про захоронення вбитих НКВСівцями людей в с. Мізоч (район автовокзалу)

Письмове свідчення, дане Лук'янчук Улітою Дмитрівною, жителькою с. Спасів, 1917 року народження, в присутності голови Мізоцької селищної ради Федорчук Ю. О., членів Мізоцького осередку НРУ Єфімчука В. М., Єфімчук О. І., Поліщука О. Б. про те, що на пасхальні свята 1946 року на хуторі Підсокирка органами НКВД було вбито слідуєчих жителів села:

- 1) Лук'янчук Ананій Сидорович, 1916 р. н.;
- 2) Лук'янчук Петро;
- 3) Лук'янчук Степанида;
- 4) Корольчук Петро;
- 5) Гордійчук Олександр;
- 6) Савчук Володимир Панасович — житель с. Буцці;
- 7) Драчук Дмитро;
- 8) невідомий.

Зі свідчень сестри Савчука Володимира мені відомо місце захоронення цих людей в с. Мізоч. Це захоронення знаходиться в сквері біля автобусної зупинки с. Мізоч.

Це свідчення записано з моїх слів, в чому підписуюсь.

22.05.92 р.

Лук'янчук

Ознайомлено членів виконкому 27.05.92 р.

Підпис

Федорчук Ю. О.

Підпис

Єфімчук В. М.

Підпис

Єфімчук О. І.

Підпис

Поліщук О. Б.

Архів Мізоцької селищної ради

Розділ VII.

Наслідки окупації. Сьогодення

На початку лютого 1944-го Мізоч було звільнено від німецьких окупантів. У боях за Мізоч загинули 50 воїнів. Серед них — не лише українці, а й представники інших національностей: осетин І. Г. Сардієв, узбеки К. Мухамеджанов, І. С. Атабаєв, росіяни І. П. Русаков, І. К. Голєв, латиш М. Р. Овадіс¹.

Радянські дані засвідчують допомогу мізочан частинам радянської армії. В умовах весняного бездоріжжя Федір Онуфрієвич Дрозд, Максим Миронович Омельчук і Василь Георгійович Єгоров провели групу військ у напрямку Дубна, що прискорило вирішення низки оперативно-тактичних завдань командування. Згодом провідники влилися в лави діючої армії та билися проти окупантів².

Із піднесеними почуттями згадують червоноармійці визволення території від окупантів. До своїх рідних 5 серпня 1944 року Слепикова Феодосія описує ставлення місцевого населення: «...Мы находимся на освобожденной от немцев территории. Вы не сможете себе представить радости населения. Если бы видели, как нас принимало населения, все было, как в сказке. Мы были в зачарованном парке, и нам с населением не хотелось расставаться. Но чувство долга нас заставило распрощаться и поехать. Едем к лучшему, ясному, солнечному будущему, приближается время, когда мы возвратимся на родину, целиком и полностью освобожденную от ненавистного врага, и будем жить свободно, радостно, счастливо...»³.

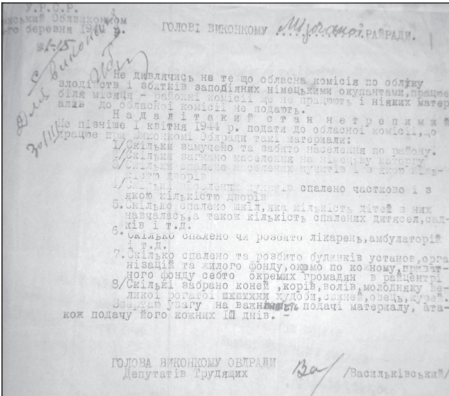
150 мешканців селища билися зі загарбниками в лавах Червоної армії. Точну цифру мізочан, які померли в боях під час війни, встановити важко. Всього за участь у війні та партизанському русі орденами й медалями Радянського Союзу нагороджено 170 жителів Мізоча⁴, а за іншими

даними — 171⁵. Чимало вдів отримали повістки, «извещение» про смерть чоловіків (Додаток № 1).

Селище зазнало великих матеріальних збитків. Було зруйновано весь районний центр. Із 156 житлових будинків залишилося 21. Знищено споруди середньої школи, лікарні, РВК та ін. Мізоцький цукровий завод німецькі окупанти спалили, коли відступали, а устаткування і транспорт вивезли. Було спалено також усі житлові, культурні та складські приміщення⁶.

Про масштаби руйнувань свідчить кошторис 1944 року, який затвердив Мізоцький райвиконком. Зокрема, на відбудову лікарні мали виділити 228 тис. 222 крб., середньої школи — 186 тис. 929 крб., аптеки — 30 тис. 401 крб., райвійськкомату — 116 тис. 800 крб. Своім рішенням від 25 червня 1945-го райвиконком просив облвиконком виділити на відбудову десятирічки в райцентрі 130 тис. крб.⁷.

Варто звернути увагу на форсовані темпи, з якими радянська влада приступила до відновлення підприємств у державі. Наприклад, цукровий завод, відбудовувати якого почали в лютому 1944-го (відразу після звільнення району від німецьких окупантів), вже влітку 1944-го запрацював. Доказом цього є рішення райвиконкому. Згідно з ним директора заводу тов. Мартинюка зобов'язали приступити до складання умов на контрактацію, провести розрахунки з постачальниками та скликати нараду сільських уповноважених із бурякоосіяння⁸.

Зобов'язування Обласної комісії з розслідування злочинів фашистських загарбників про необхідність подачі документів про злочини нацистів голові виконкому Мізоцької райради.

ДАРО, ф. Р-289, оп. 1, спр. 3, арк. 1

Поступово розпочалася робота з розслідування злочинів окупантів. Відразу після визволення території від загарбників створено обласну комісію, якій підпорядковувалися районні. Однак документи засвідчують, що на місцевому рівні робота не була сформована. Як наслідок — 1 березня 1944 року голові виконкому Мізоцької районної ради повідомлялось, що «не дивлячись на те, що обласна комісія по обліку злочинів і збитків, заподіяних німецькими окупантами, працює біля місяця — районні комісії ще не працюють, і ніяких матеріалів до об-

ласної комісії не подають». Зазначалось, що «надалі такий стан неприпустимий». Тому вже до 1 квітня 1944-го Мізоцьку райраду зобов'язали надати обласній комісії, що працює при виконкомі облради, такі звіти через 10 днів:

- 1) скільки замучено та вбито населення в районі;
- 2) скільки загнано населення до німецького полону;
- 3) скільки спалено населених пунктів і знищено доріг;
- 4) скільки в населення будинків спалено частково та з якою кількістю дворів;
- 5) скільки спалено шкіл; вказати кількість дітей, які у них навчалися, і кількість спалених дитячих ясел, садочків і т. д.;
- 6) скільки спалено чи розбито лікарень, амбулаторій і т. д.;
- 7) скільки спалено чи розбито будинків установ, організацій та житлового фонду, окремо в кожному приватному фондіві, тобто окремих громадян у райцентрі;
- 8) скільки забрано коней, корів, волів, молодняка великої рогатої худоби, свиней, овець, курей⁹.

Незважаючи на припис, справи йшли не так швидко, як вимагалось, бо ще 14 квітня та ж обласна комісія зобов'язала «зараз же» утворити Районну Надзвичайну комісію «і зараз же приступити до виявлення нанесених збитків та злодіянь німецькими загарбниками»¹⁰. Тобто видно, що до цього часу районної комісії не було створено.

Документи засвідчують, що розслідували злочини поспіхом, тож помітно багато неточностей і помилок. У процесі з'ясування збитків акти переписували, доповнювали. Тому багато даних не збігаються.

Так, наприклад, «Предварительные данные о суммах причиненного ущерба...» по Мізоцькій школі називають цифру збитків 3540461 руб., а згідно з окремим актом розслідування – 3520012 руб. Відмінність – майже двадцять із половиною тисяч рублів.

В «Акті розслідування...»¹¹ зазначено, що «в августе месяце 1943 г. немецко-фашистские оккупанты произвели расправу с мирным населением, замучили и расстреляли 3700 человек», хоча відомо, що розстріл 3700 чоловік відбувся не в серпні 1943 року, а в жовтні 1942-го, і т. д.

Щодо актів, то завдяки їм дізнаємося про скоєння злочинів окупаційної влади та матеріальні збитки, які завдали німецькі загарбники. Дані справи Мізоцького району зберігаються в Державному архіві Рівненської області. Необхідна нам інформація в основному акумульована в справах 1, 2, 3, фонду: Р-289 (опис 1), однак вони є також в інших фондах.

Якщо характеризувати загальні збитки Мізоцького району від

фашистської* окупації, то, за радянськими даними, матеріальна його сума (з 12 позицій) становить 85693933 рублів. У людських втратах — 3700 вбитих євреїв, 978 українців та 634 поляки¹². (Додаток № 2).

Оскільки не було жодної установи та підприємства, якої не зачепило лихоліття війни, акти збитків окупантів складали конкретно в кожному такому господарстві чи приміщенні установи. Вони фіксували прізвища людей, що постраждали і які були пограбовані чи вбиті, матеріальні збитки тощо.

Окрему роль радянська статистика відводить «посібникам» німецьких окупантів: «українсько-буржуазним націоналістам». Згідно з цією статистикою, збитки, завдані «бандеровськими бандами в количестве до 1000 человек» в серпні 1943 року під час нападу на містечко, становили 5065290 (п'ять мільйонів шістдесят п'ять тисяч двісті дев'яносто) рублів. І це лише дані щодо знищених будинків (дерев'яних і кам'яних)¹³ (Додаток № 3).

Надзвичайна державна комісія з'ясувала імена та прізвища людей, що постраждали від німецької окупації¹⁴ (Додаток № 4, 5).

Серед постраждалих від окупації приміщень — Мізоцька школа (під час нападу було знищено фізичний кабінет і бібліотеку). Загальні збитки в грошовому еквіваленті становлять 3520012 руб. — найбільші втрати з-поміж усіх установ селища¹⁵ (Додаток № 6). Дорожнє будівництво в Мізоцькому районі зазнало збитків на суму 103500 руб.¹⁶ (Додаток № 7), колгосп ім. РСЧА — 548525 руб.¹⁷ (Додаток № 8), маслозавод — 20788 руб.¹⁸ (Додаток № 9). І це — неповний список збитків, які завдали окупанти.

У збереженні пам'яті 1941—1945 років велику роль відіграли й досі відіграють монументальні споруди, монументи, пам'ятні знаки.

Могила невідомого льотчика радянської армії, що загинув в 1944 р.

* Термін «фашистський режим» у тексті вживається згідно з документами архівних справ. Однак, це — суто радянське кліше. З історичної точки зору доцільно вживати термін «нацизм», адже фашистський режим виник в Італії (Мусоліні), нацистський — у Німеччині (Гітлер).

Крім пам'ятника двом невідомим радянським кулеметникам, що намагалися не пропустити німецькі війська та полягли в бою, на території Мізоча є такі: у західній частині приміщення залізничного вокзалу — поховання невідомого льотчика радянської армії, що загинув 1944 року. Пам'ятний знак було встановлено відразу після відновлення радянської влади в Мізочі (1944-го), а в 1986-му — реконструйовано (25 жовтня 1993 р. під № 477 внесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України).

1966 року встановили стелу «Борцям за визволення» в Мізоцькому парку¹⁹. Напис: «НАШИМ ЗЕМЛЯКАМ БАТЬКАМ І МАТЕРЯМ БРАТАМ І СЕСТРАМ ВІД ЩИРИХ НАЩАДКІВ. ПАМ'ЯТЬ ПРО ВАС ЖИТИМЕ ВІЧНО В НАШИХ СЕРЦЯХ!».

На вул. 17 вересня поблизу Мізоцької районної лікарні № 2 (в її фруктовому саду), розташований пам'ятник невідомому солдатіві. Дані, викарбовані на монументі, містять імена тих, хто загинув під час війни та в повоєнний період.

Оскільки пам'ятник є братською могилою, то й зображення монумента відповідне. На ступінчастому фундаменті 5 x 5 м, висотою 1,2 м зображена скульптура солдата з похиленою головою (пофарбована під бронзовий колір), зверненою на захід до центру поселення, з автоматом та плащпалаткою. Постамент вимуровано з цегли, пофарбовано в сірий колір.

Напис на постаменті: «ВЕЧЬНАЯ ПАМЯТЬ СЫНОВЬЯМ, ПОГИБШИМ ОТ РУК ФАШИСТСКИХ ОККУПАНТОВ И УКРАИНСКО-БУРЖУАЗНЫХ НАЦИОНАЛИСТОВ ЗА ЧЕСТЬ И НЕЗАВИСИМОСТЬ НАШЕЙ РОДИНЫ!».

Далі — 37 прізвищ:

1. Старшина Марков А. М.
2. ст. сержант Гурский Н. М.
3. сержант Милехин П. Ф.

Стела борцям за визволення від німецько-фашистських окупантів

4. сержант Лепехин Л. Ф.
  5. сержант Коровин Н. А.
  6. мл. сержант Удовиченко А. Я.
  7. мл. сержант Сидоренко Я. К.
  8. ефрейтор Гайдаченко В. И.
  9. ефрейтор Руднев Л. Я.
  10. рядовой Мухамеджаев К. П.
  11. рядовой Жимкачев О. К.
  12. рядовой Новоселов Э. И.
  13. рядовой Сотников И. А.
  14. рядовой Русаков И. П.
  15. рядовой Шосенко П. К.
  16. рядовой Тарасов З. Б.
  17. рядовой Бизиков П. А.
  18. рядовой Киралов П. К.
  19. рядовой Некрасов И. А.
  20. рядовой Комков Д. С.
  21. рядовой Ивченко К. П.
  22. рядовой Тобаев С.
  23. рядовой Теплухин И. А.
  24. рядовой Жураховский Ф. Ф.
  25. рядовой Паскурин А. Е.
  26. рядовой Импилов Н. В.
  27. рядовой Флагентов А. Д.
  28. рядовой Сабриев И. П.
  29. рядовой Гелев И. К.
  30. рядовой Лаханов Н. К.
  31. рядовой Васильев П.
  32. рядовой Харченко С. М.
  33. рядовой Овдюк М. Р.
  34. рядовой Дорощук Г. С.
- Белкин Н. Г.
сержант Студнев Н. П.
сержант Петровский Н. Н.
рядовой Карпюк В. А.

Пам'ятник невідомому солдату –
визволителям Мізоча

Братська могила на «старих» могилах

На північно-східній території старого кладовища, на місці колективного захоронення 11-13 чоловік також є пам'ятний знак. Тут поховані важкопоранені, а згодом померлі солдати в боях за Дубно наприкінці червня – на початку липня 1941 року, а також ті, кого поховали в парку, а згодом перевезли в братську могилу. Прізвища, імена та по батькові – невідомі. Фундамент – залізобетонний, ширина – 25 см, висота – 30 см. Огоро-

жа — металева. Периметр — 4,5 x 3 м, висота — 1 м. Пам'ятник має різнокутну форму. У первісному задумі на ньому була червона зірка, повернена на схід (зараз відсутня). Напис такий: «Вічна пам'ять тим, хто віддав своє життя за нашу Батьківщину».

Ще одне схоже колективне захоронення (17 чоловік) є також на північно-східній території старого кладовища. Фундамент — залізобетонний, розміри — 7,30 x 2,25 м. Огорожа — металева. Висота пам'ятника — 1,8 x 0,6 м. Текст — аналогічний: «Вічна пам'ять тим, хто віддав своє життя за нашу Батьківщину».

Центральний пам'ятник селища — стела борцям за свободу, що на вул. Липки (навпроти православної церкви КП), встановлена 1985 р.²⁰. Щороку при відзначенні Дня перемоги (9 травня) саме тут збирається громадськість селища. За радянських часів це було одне з основних свят, і відзначали його відповідно: з особливим розмахом. Цього дня ветеранів пошановували обов'язковим концертом, вечором пам'яті, що відбувався під гаслами на зразок: «Никто не забыт — ничто не забыто».

Концерт у будинку культури, присвячений Дню перемоги

Громадськість Мізоча не забуває тих, кому завдячує перемозі. До вівань школярів і дорослих приєднуються підприємці та меценати. Особливо урочистим було свято 2009 року, яке відзначили біля оновленої стели перемоги. Власним коштом реконструював її підприємець О. Андріюк. Завдяки реконструкції сам пам'ятник і територія навколо меморіалу має нічне освітлення.

Неподалік меморіалу встановили шість лавок і відремонтували прилеглу до монумента територію²¹. Кожному ветеранові подарували сувенір — копію оновленої стели²².

Ветерани Мізоцької селищної ради

Після реконструкції пам'ятника напис «МИР ОТСТОЯВШИМ ДЛЯ БУДУЩИХ ПОКОЛЕНИЙ СЛАВА ВАМ ВЕЧНАЯ И БЛАГОДАРНОСТЬ ОТЕЧЕСТВА» змінили таким: «СЕРЦЯ В НАС ЗАВЖДИ ТРИВОГОЮ СКУТИ НИХТО НЕ ЗАБУТИЙ НИЩО НЕ ЗАБУТО».

Реконструйована стела визволителям. Травень 2009 р.

Лави, встановлені біля стели в травні 2009 р.

На двох меморіальних плитах викарбовано прізвища померлих.

Рядові Ляшук Г. С., Мосійчук М. Л., Мельник Т. Г., Марценюк І. О., Мислінчук П., Омельчук В. Д., Осік С. І., Оліферчук О. І., Пачебула І. В., Перета П. С., Пилипчук І. К., Процюк С. П., Парфенюк Я. М., Петришин В. П., Прищепа М. К., Пальчевський П. А., Рибак І. У., Рибак І. І.,

Копія оновленої стели – подарунок ветеранам війни

Слобода А. М., Савчук В. К., Тихонюк І. Г., Трасніцький І. Ф., Устянчук Д. В., Шевцов І. Ф., Рибак П. В., Лисковецький М. І, гв. єфрейтор Омельчук І. Х., рядові Андрійчук В. Х., Андрійчук Д. І., Бабіч С. І., Белешко Д. Г., Бончковський Н. А., Галабурда О. І., Грицюк В. Г., Грабожей В. І., Демчук В. В., Демчишин І. Н., Демчук З. Л., Джаламага М. К., Дмитрук П. Л., Дем'янюк М. О., Корчинський К. С., Коломис Г. К., Коломис А. І., Круглик С. С., Коварх С. І., Карп'юк К. П., Коломис У. С., Колимчук М. А., Лосевич В. Ф., Лящук П. М., Голуб П. Н.

Реконструйоване
освітлення стели

За мужність і героїзм, виявлені в роки війни, багато мізочан одержали ордени, медалі, відзнаки. Зокрема, за форсування річки Одер жителя Мізоча Гната Сарапіоновича Блащука нагородили орденом Червоного прапора. Орденами Слави різних ступенів нагороджено п'ятеро мізочан. Архипа Семеновича Хоменка — за активну участь у підпільному й партизанському русі. Олександр Антонович Федорчук відзначився в боях за визволення столиці Чехословаччини — Праги, а Гнат Платонович Мосійчук — під час визволення міста Даугавпілс Латвійської РСР. В

одній із сутичок наприкінці війни Василь Маркович Синяк підбив фашистський танк, а Олексій Фокич Перета поблизу м. Риги знищив вантажну автомашину з фашистами. За ці подвиги вони стали кавалерами орденів Слави²³ (Додаток № 10).

Троє мізочан нагороджено під час війни медаллю «За доблестный труд в Великой Отечественной войне». Це Дашенко Наркіс Миколайович, 1923 р.н., Піддубна Надія Іванівна, 1923 р.н., і Шиманська Надія Антонівна, 1918 р.н.²⁴

Після закінчення війни чимало зроблено для того, щоб увіковічнити пам'ять солдат. Особливу увагу приділяли ветеранам війни — приклад для наслідування та виховання радянської молоді. Як свідків та учасників подій, ветеранів опитували, фіксували їхні спогади. Зараз це — чи не єдине джерело про життя солдат.

На сьогодні ці спогади зберігаються в Мізоцькій спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті, у навчально-виховному комплексі «Мізоцька ЗОШ І-ІІ ступенів-ліцей» (Додатки № 11-13), а також в архівних справах ДАРО (Додатки № 14-16).

Зустріч із ветеранами в Мізоцькій школі

Широко впроваджували зустрічі учасників війни з молодшим поколінням, школярами. Численні фото розповідають про них.

Особливо «багата на такі знахідки» Мізоцька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат. Тут завдяки старанням учнів та педагогічного

Фото з альбомів Мізоцької спеціальної школи-інтернату

Зустріч із ветеранами
в НВК «Мізоцька ЗОШ І-ІІ ступенів-
ліцей» у грудні 2008 р.
висвітлена у місцевій пресі

“Нічого в світі кращого нема, як захищати рідну Батьківщину”

називалась виховна година, що нещодавно відбулась у Мізоцькому НВК “загальноосвітня школа І-ІІ ст.-ліцей”. Незабутні сторінки історії Збройних Сил України, нашої держави учням повідала Любов Володимирівна Устичук, вчителька вищого категорії, старший вчитель, відмінник освіти України. На захід були запрошені ветеран Великої Вітчизняної війни Микола Пархомович Коваль, військ-агранець Василь Маркович Семенов, педагоги, ліцей-

Усі з цікавістю слухали розповіді про захист рідної землі кийвськими князями, героїчні подвиги козаків Запорізької Січі та Іє гетьманів, історію легіону Українських Січових Стрільців, битви на горах Лисоня й Махівка, біля під Крутиви.

Про славу українських солдатів і офіцерів, здобуту на фронтах Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр., говорив М. П. Коваль, котрий День Перемоги зустрічав у білоруському госпиталі, маючи осколочне поранення.

Зі словами на очах присутні слухали кавалера ордена Дружби народів В. М. Семенова, який виконав свої міжнародні обов’язки, втративши в бою товаришів. Учні квітими та щирими словами вітали героїв рідної Батьківщини, життя котрих є прикладом любові до свого народу, рідної землі.

Урочним моментом виховного заходу стало читання учнем-призовником Іваном Антономом преси на вірність Україні. Заступник директора Мізоцького НВК “загальноосвітня школа І-ІІ ст.-ліцей” Раїса Андріївна Овсіючук та Ольга Сергіївна Калш щиро бажили майбутнім захисникам гідно продовжити справу їх попередників.

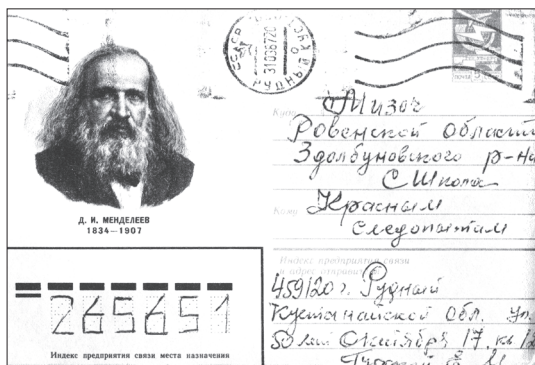
Наприкінці виховної години відбувся перегляд відеофільму “Контрактна служба в Збройних Силах України” та запропонованої літератури.

Галина ОВСІЙЧУК,
бібліотекар Мізоцького НВК

колективу є чимало фотоальбомів із історії школи. На світлинах — зустрічі з учасниками війни, ветеранами. «Барабани мовчять і фанфари мовчять! Слухайте люди! Говорить пам’ять! Низько вклоніться своїм визволителям. Героїв назвіть поіменно». Такі та подібні записи не лише вчили історії, а й виховували патріотизм у школярів. Актуальність таких зустрічей із сучасною молоддю диктується тими процесами, які переживає українське суспільство. «Нічого в світі кращого нема, як захищати рідну Батьківщину» — засвоюють підлітки ще зі шкільної партії²⁵.

Фото з альбомів Мізоцької спеціальної школи-інтернату

Конверт листа Євгенії – сестри старшого сержанта Гурського Н. М., що поліг у Мізочі

листування з учнями м. Омська (ЗОШ № 112), м. Воркути (ЗОШ № 42), школярами Молдови, Грузії, Казахстану, Білорусі, НДР, ЧССР...

Учні Московської школи № 217 просили мізоцьких однолітків надіслати матеріали про Героя Радянського Союзу — М. І. Кузнецова, іменем якого названа школа (Додаток № 17).

Листувалися також із родичами загиблих солдат у Мізочі. Збереглися листи вдів, сестер, які дякували за пам'ять про померлих.

Тісно зав'язалися контакти зі сестрами старшого сержанта Миколи Гурського (його поховано в братській могилі в Мізочі) Євгенією, Галиною та Катериною. Так, у листах Євгенія дякувала «червоним слідопитам» (у тексті — «красные следопыты» — авт.) за збереження пам'яті про брата (Додатки № 18-20).

У листах є розповідь про брата, подробиці смерті якого розказав друг із фронту (Додаток 21). Сестри просили сфотографувати братську могилу, пропонували вислати гроші на музей школи тощо. На свята вітали «слідопитів». Чимало привітань зберігаються донині.

«Уважаемые красные следопыты, комитет комсомола и все работники Мизочской СШ. Мы, сестры погибшего ст. сержанта Гурского Н. И. Поздравляем Вас всех с Наступающим Новым годом! С Новым счастьем в 1988 г. Желаем Вам доброго здоровья на долгие годы, личного счастья и успехов во всех Ваших делах. Спасибо за письмо, которым оказываете нам большое внимание.

С уважением к Вам Евгения Михайловна и Екатерина Михайловна».

Пам'ять про загиблих співвітчизників бережеться не лише завдяки пам'ятникам. Імена тих, хто виборов волю та загинув у часи війни, занесено в книги Пам'яті та Скорботи. Згідно з «Книгою Пам'яті України.

Тема «Великої Вітчизняної війни» була найпопулярніша в радянській історіографії. Не залишились осторонь вивчення цього процесу освітні установи. Школярі обох навчальних закладів Мізоча листувалися з однолітками з інших міст, соціалістичних держав. Піонери обмінювалися інформацією про учасників війни, героїв. Інтернаціональне

Рівненська область» (том третій) із тих, хто належав до Мізоцької селищної ради, на фронтах Другої світової війни загинули 124 чоловіки, з них 62 — із смт Мізоч²⁶ (Додаток № 22).

У другому томі «Книги Скорботи», де перераховано загиблих цивільних осіб, у списку — 1543 прізвища (по селищній раді). 90% — євреї, розстріляні поблизу селища 1942 року. Усього серед 1543 жертв 85 були українцями, 1 — росіянин, решта — євреї²⁷ (Додаток № 23).

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. ДАРО, ф. Р-687, оп. 1, спр. 143, арк. 202.
2. Там само, арк. 116.
3. Сергійчук В. Поляки на Волині у роки Другої світової війни. Документи з українських архівів і польські публікації. — К.: Українська видавнича спілка, 2003. — С. 511.
4. ДАРО, ф. Р-687, оп. 1, спр. 143, арк. 236.
5. Там само, арк. 202.
6. Радянська Ровенщина 1939–1959. Документи й матеріали (ред. колегія: канд. В. Вишнякова (відп. ред.) та ін. — Львів: кн.-журн. вид., 1962. — С. 184.
7. ДАРО, ф. Р-687, оп. 1, спр. 143, арк. 212.
8. Там само.
9. ДАРО, ф. Р-289, оп. 1, спр. 3, арк. 1.
10. Там само, арк. 2.
11. ДАРО, ф. Р-289, оп. 1, спр. 2, арк. 5-16 зв.
12. ДАРО, ф. Р-289, оп. 1, спр. 3, арк. 158-159.
13. ДАРО, ф. Р-289, оп. 1, спр. 2, арк. 5-16 зв.
14. Там само, арк. 25-27.
15. Там само, арк. 14-15 зв.
16. ДАРО, ф. Р-289, оп. 1, спр. 3, арк. 21-22.
17. Там само, арк. 47-49 зв., 50-52 зв.
18. Там само, арк. 13-15 зв.; спр. 2, арк. 11-13 зв.
19. Памятник землякам, погибшим в годы Великой Отечественной войны // Червоний прапор. — 1966. — 17 червня.
20. Шлях Ілліча. — 1985. — 12 травня.
21. Табаков С. Аби онуки пам'ятали історію // Вісті Рівненщини. — 2009. — 14 травня. — Ч. 20.
22. Травень. Весна. Перемога! 64-ий раз жителі району відзначили День перемоги // Нове життя. — 2009. — 15 травня. — Ч. 36-37 (9033-9034).
23. ДАРО, ф. Р-687, оп. 1, спр. 143, арк. 199.
24. Список громадян Мізоцької селищної Ради народних депутатів, які нагороджені медаллю «За доблесний труд в Великой Отечественной войне». 26.03.1990 р. // Архів Мізоцької селищної Ради.

6.	Больницы	541854	1 больница
7.	Школы	3540461	
8.	МТС	836926	
9.	Лісове господарство	549851	10га леса
10.	Дорожное строительство	123310	20 миль?
11.	Единоличные хозяйства	51299249	70 а
12.	Религиозные культы	1590847	
	Итого ущерба	85693933	

Зав. загальним відділом райвиконкому

Кем уничтожены	Укр.	Евреи	Поляки
Нем. фашис. оккуп.	299	3500	60
В т. ч. Мизочь	45	3500	-
Укр.-нем. национ.	679	200	574
В т. ч. Мизочь	140	200	160
Итого	978	3700	634

ДАРО, ф. Р-289, оп. 1, спр. 3, арк. 158-159

№ 3

Акты

**по расследованию злодеяний и причиненного ущерба
немецко-фашистскими захватчиками во время немецкой
оккупации Мизочского р-на**

АКТ № 3

31.VII.1944 г. Мы, нижеподписавшиеся Предкомиссии Предсельсовета Сливчук М. Л. и [...] Секретаря РНКа Шевцов В. А. и Секретарь С/С Мовитанюк И. И. составили настоящий акт об ущербе причиненном немецко-фашистскими захватчиками и их сообщниками Исполкому и Сельсовету, находящемуся в м. Мизочке Мизочского района Ровенской области. Ущерб и убытки причиненные немецко-фашистскими захватчиками и их сообщниками. Напад на местечко бандеровскими бандами в количестве до 1000 человек вооруженных в ночь на 26.VIII.1943 года подпалили местечко, в том числе згорел дом Месткома и частично поврежден дом С/Совета. При чем и составили настоящий акт

АКТ (ВИТЯГ)

... октября, 30 дня, мы, нижеподписавшиеся Председатели Комиссии Секретарь РК КП(б)У Науменко П. И. и члены Комиссии: Председатель Райисполкома Бахмацкий И. Р. Нач. РОМКВД Райздрав. Карбацкова Н. Н. сего числа произвели выявление злодеяний и ущерба, причиненного жителям м. Мизоч немецко-фашистскими оккупантами и причем установили:

в августе месяце 1943 г. немецко-фашистские оккупанты произвели расправу с мирным населением, замучили и расстреляли 3700 человек, а также причинили нижеследующий ущерб.

Наименование зданий	Частично разрушено				Частично повреждено				Итого нанес. ущерба
	К-ство зданий, шт.	Един. измер. м ³ , м ² , пог. м	Стоим. оборуд., тыс. руб	Общая сумма причин. ущерба	К-ство зданий, шт.	Един. измер. м ³ , м ² , пог. м	Стоим. оборуд., тыс. руб	Общая сумма причин. ущерба	
...дома камен.	11	1900 м ³	44000	830290	27	19440 м ²	135000	945000	1954290
...дома деревян.	98		490000	135000	14	52800 м ³	200000	154000	1519000
...при-стр. дерев.	64		32000	170000					1732000
Итого			566000	3265290			335000	1099000	5265290

Итого ущерба руб. пять миллионов шестьдесят пять тысяч двести дев'яносто.

Установить, кому принадлежат полностью разрушенные и частично поврежденные строения нет возможности т. к. местечковое население полностью отсутствует, а место жители установить не могут.

В чем и сосоставлен настоящий акт

Председатель РК КП(б)У

Члены Председатель РСКа

Комиссии Нач. РО НКВД

Раврайздравотделом

Исполнительный комитет Мизочского районного Совета Депутатов трудящихся, настоящий акт заверен от 2 декабря 1944 года.

Печатка Председатель исполкома

Секретарь исполкома

Акт зарегистрирован в книге актов ущерба за № 8-й от 2 декабря 1944 г. Секретарь Исполкома

ДАРО, ф. Р-289, оп. 1, спр. 2, арк. 5-16 зв.

№ 4

Акты по расследованию злодеяний и причиненного ущерба немецко-фашистскими захватчиками во время оккупации Мизочского района

Реєстр актов про учет ущерба, причиненного немецко-фашистскими захватчиками и их сообщниками советским гражданам.

Республика, край, область: *Ровенская*.

Кем составлен реєстр: *Чрезвычайной Государственной комиссией.*

(Витяги)

Наименования предприятия, учреждения, организации, составлявшей акт: *Мизочский райисполком.*

Адрес предприятия, учреждения, организации или гражданина, которому причинен ущерб: *г. Мизоч.*

№ п/п	Наименование предприятия, учреждения или фамилия имя и отчество гражданина, которому причинен ущерб	№ акта регистрации	Дата регистрации	Общая сумма ущерба, в тыс. руб.
257	Рибак Варфол. Андр.	68	24.X.	85,018
258	Андрійчук Марія Григ.	«	«	131,56
259	Билецька Анна Осип.	«	«	78,972
260	Мельник Мария Иван.	«	«	113,513
261	Осик Татьяна Алекс.	«	«	84,35
262	Гапончук Вера Григ.	68	24.X.	63,832
263	Устьянчук Виктор Арс.	«	«	79,013
264	Рыбак Катерина Арс.	«	«	83,719
265	Климчук Татьяна Лавр.	«	«	90,269
266	Гомончук Андр. Андр.	«	«	118,842
267	Одарчук Катерина Дион.	«	«	43,628
268	Рыбак Федор Дмитр.	«	«	63,442
269	Шімань Одарка Степ.	«	«	111,446
270	Демчук Агей Йосип.	«	«	97,324
271	Демчишин Анна Пилип.	«	«	929,08
272	Демчишин Горпина Пилип.	«	«	88,762
273	Круглик Уляна Кізьмівна	«	«	100,308
274	Лящук Мария Зиновьева	«	«	64,251
275	Демчук Настя Василівна	«	«	57,868
276	Осик Надия Мефод.	«	«	36,226
277	Осик Одарка Симмон.	«	«	53,378
278	Куцелюк Никита Павл.	«	«	81,232
279	Перета Владим. Сим.	«	«	73,749
280	Климчук Мария Ант.	«	«	53,378
281	Парфенюк Анна Рад.	«	«	63,549
282	Парфенюк Дмитро Андр.	«	«	108,523
283	Хомич Кирил Тихон.	«	«	117,686
284	Хомич Марина Яковлева	«	«	77,114
285	Петришин Никифор М.	«	«	317,45
286	Козарчук Анна Пандр.	«	«	47,443
287	Иванчук Федора Сим.	«	«	50
288	Омельчук Марта Дан.	«	«	35
289	Олиферчук Филип Вас.	«	«	94,816
290	Перета Василий Никит.	«	«	117,186
291	Перета Клим Васил.	«	«	97,196
292	Мыслинчук Андр. Гр.	«	«	67,977
293	Козачук Васил. Никит.	«	«	173,835
294	Слободюк Юстина Ст.	«	«	95,447
295	Рудый Семен Иванович	«	«	129,511

№ п/п	Наименование предприятия, учреждения или фамилия имя и отчество гражданина, которому причинен ущерб	№ акта регистрации	Дата регистрации	Общая сумма ущерба, в тыс. руб.
296	Мельник Мария	«	«	72,64
297	Дрозд Онися Максим.	08	24,1	77,796
298	Охримюк Анна Макс.	«	«	82,781
299	Перета Нионила Сергеев.	«	«	61,989
300	Гапков Даниил Иван.	«	«	75,64
301	Грицюк Роман Григор.	68	24.X.	126,385
302	Перета Антон Стец.	«	«	109,911
303	Перета Уляна Серг.	«	«	135,714
304	Остапчук Мотря Єф.	«	«	115,325
305	Коломис Акилина Борис.	«	«	65,199
306	Перета Федор Иван.	«	«	86,695
307	Потапчук Тетяна Ом.	«	«	48,092
308	Голуб Пелагея Олекс.	«	«	73,643
309	Пачебула Клим Роман.	«	«	38,743
310	Голуб Мотря	«	«	34,426
311	Пачебула Вівдя Карпівна	«	«	75,044
312	Демчишин Мих. Григ.	«	«	85,881
313	Єгоров Григорий Ник.	«	«	60,042
314	Мыслинчук Гавр. Ив.	«	«	46,438
315	Перета Параска Филип.	«	«	47,168
316	Парфенюк Панас Яков.	«	«	36,796
317	Сидорчук Николай Марк.	«	«	61,066
318	Овсийчук Мария Клим.	«	«	65,208
319	Овсийчук Мотря Юрк.	«	«	121,470
320	Овсийчук Мирон Сем.	«	«	66,370
321	Китлик Милька Петр.	«	«	120,578
322	Коровина Екатерина Н.	«	«	14,423
323				
324	Мельник Назар Ник.	«	«	62,077
325	Процюк Ульян Йос.	«	«	90,864
326	Куцелюк Настя Моис.	«	«	59,201
327	Шевчук Сак Петр.	«	«	72,583
328	Куцелюк Анастасия Павл.	«	«	50,583
329	Лящук Роман Вас.	«	«	70,8
330	Китлик Христя Павл.	«	«	78,445
331	Мосийчук Юстина Дм.	«	«	96,674
332	Мельник Евдокия	«	«	78,642
333	Юзик Хоменко Виктор.	«	«	70, 236
334	Осик Омелько Степ.	«	«	67,751

№ п/п	Наименование предприятия, учреждения или фамилия имя и отчество гражданина, которому причинен ущерб	№ акта регистрации	Дата регистрации	Общая сумма ущерба, в тыс. руб.
335	Иванчук Димитр. Дарон?	«	«	62,210
336	Бойчук Федор Иванов.	«	«	109,651
337	Германюк Иванов	«	«	80,817
338	Коломис Мария Петр.	«	«	89,659
339	Тенащук? Олекс.	«	«	109,982
340	Югель Омельчук	68	24.X.	59,868
341	Слободюк Григорий Яр.	«	«	67,289
342	Омельчук Андрон	«	«	97,016
343	Демчук Григорий Лук.	«	«	60,071
344	Халупа Иван	«	«	41,52
345	Шах Марина	«	«	53,07
346	Коломис Карпо	«	«	77,989
347	Глимбацький Кузьма	«	«	74,902
348	Пилипчук Клим	«	«	75,925
349	Куцелюк Ульяна П.	«	«	56,358
350	Куцелюк Вивдя	«	«	59,37
351	Иванюк Елисавета Дмитр.	«	«	83,596
352	Гребенюк Михаил Савич	«	«	37,113
353	Карпюк Вивдя Павл.	«	«	65,746
354	Дивак Феодор Сидор.	«	«	70,008
355	Виноградський	«	«	91,673
356	Халупа Ульяна	«	«	87,638
357	Халупа Иван	«	«	99,36
358	Коломис Семен	«	«	118,145
359	Мельник Хома	«	«	42,7
360	Осик Василий	«	«	75,309
361	Халупа Илья	«	«	51,869
362	Парфенюк Сава Яков.	«	«	83,388
363	Шевчук Пелагея	«	«	88,726
364	Осик Семен	«	«	87,815
365	Пилипчук	«	«	38,803
366	Олиферчук Евдокия	«	«	186,788
367	Омельчук Максим Вас.	«	«	68,449
368	Петришин Анна Арх.	«	«	41,865
369	Омельчук Созонт Олекс.	«	«	40
370	Березовський Король	«	«	103
371	Радимович Иван	69	«	30,3
372	Мосийчук Матрона	70	«	26,329

№ 5

Акт-список

10 октября 1944 г, мы нижеподписавшиеся Председатель Комиссии Живтинюк И. и члены Комиссии: 1. Омельчук Созонт Алекс. и 2. Козачук Алексей Иванов. составили настоящий акт-список о том, что вторгшимися действиями немецко-фашистскими оккупантов принесен ущерб, поименованным ниже в списке семьям граждан СССР по с/с Мизоч Мизочского района Ровенской обл. УРСР.

№ п/п	Фамилия, имя, отчество главы семьи	Число членов семьи и их перечень	Судьба семьи, по имеющимся сведениям	Жил. площадь м ²	Характеристика и розклад ущерб			
					Жылыя здания в м ²	Надворные строения в м ²	Стоимость	Затраты на восстановление
1.	Одарка Симоновна	Жена, 3 детей	дома	105	105	129	11978	7000
2.	Кужелюк Микита Павлович	Муж, жена	«	80	80	8	50232	4000
3.	Перета Володимир Семьонович	Муж, жена, 2 детей	«	162	162	113	12749	7000
4.	Климчик Текла Антоновна	Жена, 3 детей	Муж убит немцами	122	122	332	20884	1200
5.	Парфенюк Анна Радионовна	Муж, жена	дома			114	6549	3000
6.	Парфенюк Дмитро Андреев	Муж, жена	«	167	167	227	20523	8000
7.	Хомич Кирил Тихонович	Муж, жена	Муж, жена	146	146	196	19686	6000
8.	Хомич Марина Яковна	Муж, жена, дитя	«	99	99	113	12114	4000
9.	Петришин Никифор Тимофийович	Муж, жена	«	«	«	107	5745	3000
10.	Козачук Анна Панфилова	Муж, жена, дитя	«	«	«	234	13443	5000
11.	Иванчук Федора Семенова	«						

№ п/п	Фамилия, имя, отчество главы семьи	Число членов семьи и их перечень	Судьба семьи, по имеющимся сведениям	Жил. площадь м ²	Характеристика и розклад ущерб			
					Жылые здания в м ²	Надворные строения в м ²	Стоимость	Затраты на восстановление
12.	Омельчук Марта Данилова	Муж, жена, 2 детей	«	«	«	20	1149	1000
13.	Олиферчук Пилип Васильевич	Жена, отец, син	«	«	«	197	11316	4000
14.	Перета Василий Михайлович	Отец, сын, невес., 2 дитя	«	«	«	421	24186	5000
15.	Перета Клим Васильевич	Муж, жена	«	134	134	323	36196	7000
16.	Мыслинчук Андрей Григорович	Муж, жена, дитя	«	163	163	273	24977	4000
17.	Козачук Василий Никифорович	Муж, жена, 3 детей, отец и мать	«	154	154	359	29355	7000
18.	Слободюк Юстина Степановна	Жена, 3 детей,	Муж убит немцами	184	184	325	29447	15000
19.	Рудой Симеон Иванович	Муж, жена	дома	125	125	320	26511	10000
20.	Мельник Мария	Муж, жена, 2 детей	«	133	133	88	12640	6000

№ 6

Акт

30 сентября 1944 г. Мы, нижеподписавшаяся Районная Комиссия по выявлению злодеяний и ущерба причиненного немецко-фашистскими захватчиками по Мизочскому району в составе: председателя комиссии — Секретаря Мизочского РК КП(б)У т. Науменка, П. И. и членов: Начальника Мизочского РО НКВД т. Соловйова, председателя Мизочского РК Бахмацкого И. Р. и заврайздравоохранения т. Карбацковой составили настоящий акт об ущербе, причиненном немецко-фашистскими захватчиками и их пособниками в средней школе, находящееся в местечке Мизоч Мизочского района Ровенской области.

Ущерб и убытки, причиненные немецко-фашистскими захватчиками и их пособниками.

Изложить события и факты с указаниями времени и места происшествия, при наличии сведений указывается наименование вражеских частей, фамилии и командиров, число вражеских офицеров и солдат учинивших насилие, грабежи и разрушения. Перечисляются случаи воздушных бомбардировок, артиллерийского обстрела (и т. д.).

В начале ноября месяца 1943 года немецко-фашистскими оккупантами во время разбоя уничтожено оборудование и инвентар десятилетия: физический кабинет и библиотеку.

I. Список уничтоженного, разрушенного, поврежденного имущества в денежном выражении

№ п/п	Виды уничтоженного, расхищенного, разграбленного поврежденного имущества	Востанов. стоимость полностью уничтож. имущества в руб.	Размер затрат, необход. для восстановления поврежд. имущества	Общий размер ущерба
1.	Здания хозяйс. значения	1569267		1569267
2.	Жилые здания	131124		131124
3.	Надворные строения	94908		94908
4.	Оборудование	1065800		1065800
5.	Прочие виды	658914		658914
	ИТОГО	3520012		3520012

II. Расходы, связанные с эвакуацией и реэвакуацией

Общий размер ущерба:

три миллиона п'ятсот двадцять тысяч двенадцать руб.

III. Перечень отдельных видов разрушенного, уничтоженного, расхищенного и поврежденного имущества

№ п/п	Виды имущества	Ед. изм.	Количество		Стоимость причиненного ущерба
			Полностью разрушен. имущество	Частично разрушен. имущество	
1.	Здания школы кирпичны	125 м.	14490		1569267
2.	Жилые здания дерев.	120 м.	1470		131174
3.	Наддворные строения дерев.	м ³	1226		70434
4.	Дерев. наддвор. строения	м ³	426		24474
5.	Дерев. физический кабинет	руб.	300000		300000
6.	Библиотека	том	13000		91000
7.	Мебель и учеб. обор.	1 рам.	1410		282000
8.	Химический кабинет	руб.			315000
9.	Военно-физкультурный	руб.			78000
10.	Забор-ворота	м ²	440		20680
11.	Колодязь насосный	пог.м.	27		35100
12.	Тракторы	за 10 м ²	3330		239740
13.	Колодязь	на пг.	46		53800
14.	Тракторы	за 10 пг. м.	324		233280
15.	Заборы	м ²	5021		70294
	ИТОГО				3520012

Настоящий акт составлен на основе свидетельских показаний работников школы.

Подписи лиц составлявших акт

Председатель комиссии

Члены комиссии

Эксперт

Исполнительный комитет Мизочского РИС
совета депутатов трудящихся.

Настоящий акт заверяет дня 24 октября 1944 г.

(печатка) Председатель Исполкома

Секретарь

Акт зарегистрирован в книге актов по ущербу
за № 51 от 24 октября 1944 г.

Секретарь Исполкома

№ 7

Акт

Мы, нижеподписавшаяся районная Комиссия по расследованию злодеяний и причиненного ущерба немецко-фашистскими захватчиками по Мизочскому району в составе Председателя Комиссии Секретаря Мизочского РК КП(б)У Науменко Петра Исидоровича, членов Комиссии, Начальника Мизочского Районного Отдела НКВД Соловйова, Председателя Исполкома Мизочского Районного Совета депутатов трудящихся Бахмацкого Ильи Романовича, Завед. Мизочского районного отдела Здравоохранения Карвацковой Надежды Николаевны и Эксперта Заведывающего районным дорожным отделом Джаламаги Павла Климовича. Сего числа произвели расследование о нанесении ущерба дорожному строительству по Мизочскому району немецко-фашистскими захватчиками, причем установили, что ущерб нанесен в следующем денежном выражении:

№ п/п	Название мостов	Ед. изм.	Полностью разрушено	Стоимость ущерба
1.	Мизочь-Верьвь	120 пог. м.	7	6650
2.	Мизочь-Мирогоща	«	5.10	4845
3.	Буща-Новомалин	«	5.10	4845
4.	Буща-Хиновка	«	31	29450
5.	Ступно-Мощаница	«	6.20	5795
6.	Будераж-Суймы	«	6.50	5225
7.	Мизоч-Ступно	«	6.90	4555
8.	Мизоч-Ступно	«	4.50	4275
9.	Мосты-Святе	«	6.20	5795
10.	Будераж-Святе	«	5.30	5035
11.	Пивче-Суймы	«	4.10	3895
12.	Мизоч-Пивче	«	4.20	3990
13.	Мизоч-Пивче	«	4.0	3800
14.	Залибовка-Мизоч	«	4.0	3800
15.	Мизоч-Бондари	«	5.0	4750
16.	Мизоч-Суймы	«	6.10	5795
17.	Мизоч-Мощаница Ст.	«	6.30	5985
18.	Мизоч-Пивче	«	5.0	4750
19.	Дубно-Острог	«	5.50	5225
20.	Мизоч-Мирогоща	«	3.0	2850
	ИТОГО УЩЕРБА	«	130	123510

Таким образом общий размер ущерба причиненного немецко-фашистскими захватчиками дорожному строительству Мизочского району составляет сто три тысячи пятсот рублей.

Настоящий акт составлен на основе актов осмотра, произведен Комиссией райдорожотдела.

Председатель Комиссии

Секретарь КР КП(б)У (Науменко)

Нач. Мизочского РО НКВД (Соловйов)

Члены комиссии: Председатель РайСельСовета (Бахмацкий)

Зав. Райздравом (Карвацкова)

Эксперт (Джаламага)

ДАРО, ф. Р-289, оп. 1, стр. 3, арк. 21-22

№ 8

Акт

О злодеяниях и ущербе учиненных немецко-фашистскими захватчиками по колхозу им. РККА м. Мизоча, Мизочского района, Ровенской области УССР.

1944 г. .... дня, Мы, нижеподписавшаяся Районная Комиссия по расследованию злодеяний и ущербах нанесенных немецко-фашистскими захватчиками по Мизочскому району в составе: Председателя Комиссии — Секретаря районного Комитета КП(б)У, Науменко Петра Исидоровича и членов Комиссии: Начальника Мизочского Отдела НКВД Соловйова, Председателя Исполкома Мизочского рай. совета депутатов трудящихся Бахмацкого Ильи Романовича и Зав. Мизочского райотдела здравоохранения Карвацковой Надежды Николаевны, сего числа произвели расследование злодеяний и нанесенного ущерба немецко-фашистскими захватчиками по колхозу им. РККА Мизочского района, Ровенской области, при чем произвели следующее:

1. По колхозу числилось всего пахотной земли 249 гектаров, к моменту оккупации района в колхозе всего посеяно:

1) Озимой пшеницы 36 га, 2) ржи — 22 га, ячменя — 30 га, 4) овса — 48 га, 5) проса — га, 6) картофеля — 15 га, 7) клевера — 15 га, 8) сенокосов всего было — 20 га, 9) гречихи — 4 га.

Указанную площадь посевов немецко-фашистские захватчики убрали и вывезли в Германию.

Валовой сбор — уборочная — стоимость его выражается в следующих количествах и суммах.

№ п/п	Название культур	Колич. посева в га	Урочн. с 1 га цнт.	Валовой сбор с 1 га цнт.	Стоимость 1 цнт.	Общая стоимость урожая
1.	Озимая пшеница	36	15	540	13.25	7155
2.	Озимая рожь	22	10	220	9.10	2002
3.	Ячмень	30	12	324	8.05	2608
4.	Овес	48	16	768	7.05	5414
5.	Просо	2	12	24	9.10	218
6.	Гречиха	4	8	32	15.0	480
7.	Картофель	15	150	2250	12	27000
8.	Клевер	15	15	225	8.00	1800
9.	Сено луговое	20	20	400	6.00	2400
	ИТОГО					49077

2. Колхоз до оккупации имел в своем пользовании нижеследующее количество рабочего и продуктивного скота, который немецко-фашистские оккупанты увели, и оценивается в следующих суммах:

№ п/п	Название	Количество голов	Общая стоимость
1.	Рабочие лошади	26	119600
2.	Молодняк	14	25200
3.	Коровы	26	39640
4.	Молодняк	11	12419
5.	Свиньи взрослые	14	11788
6.	Молодняк	18	5472
7.	Птица домашняя	189	5670
	ИТОГО УЩЕРБА		219789

3. В пользовании колхоза находился нижеследующий сельсько-хозяйственный инвентар, имущество и подсобные предприятия, которые немецко-фашистские захватчики разграбили и полностью уничтожили, которое оценивается в таких суммах.

№ п/п	Название	Количество	Цена	На сумму
1.	Севалки зерновые шт.	3	1200	3600
2.	Севалка клеверная «	1	300	500
3.	Плуги пароконные «	8	475	3800
4.	Плуги 2-х лемешны «	6	580	3480
5.	Бороны пароконные компл.	6	300	1800

№ п/п	Название	Количество	Цена	На сумму
6.	Бороны посевные «	2	300	600
7.	Возы пароконные шт.	11	1200	13200
8.	Упряги компл.	11	300	3300
9.	Паровая молотилка 8 сильная	1	5000	5000
10.	Локомобиль 8 мл сильный	1	4500	4500
11.	Вейлки	1	400	400
12.	Сортировка зерен	1	400	400
13.	Змейка	1	300	300
14.	Триер	1	600	600
15.	Брички	1	2000	2000
16.	Седло	1	500	500
17.	Центрофуга либучная	1	350	350
18.	Ведро цинкованные	6	10	60
19.	Бак железный на молоко	1	75	75

4. Кроме всего вышеперечисленного, немецко-фашистские варвары полностью уничтожили, разрушили и сожгли нижеперечисленное жилье и надворные строения, принадлежавшие колхозу для хозяйственных и других потребностей, стоимость каковых выражается в таких суммах:

№ п/п	Наименование строений	Ед. измер.	К-во	Общая стоимость
1.	Клуна-амбар	кв. м.	750	43088
2.	Магазин для зерна	- « -	450	30830
3.	Т о ж е	- « -	600	41106
4.	Конюшня	- « -	340	15383
5.	Конюшня	- « -	300	12819
6.	Контора, 2 этажные здание	кв. м.	2430	144172
7.	Окна парниковые	штук	80	5760
8.	Теплицы	кв. м.	480	154080
9.	Окна парниковые	шт.	40	2880
10.	Оранжерея	кв. м.	148	47580
11.	Улья	шт.	16	480
12.	Коровия	кв. м.	300	17235
13.	Свинарник	- « -	250	16708
14.	Курятник	- « -	96	6416
15.	Овощехранилища	кв. м.	210	9988
Итого ущерба				548525

Данные, указанные в настоящем акте ущерба — взяты из свидетельских показаний — жителей м. Мизоч и бывших в то время работников райземотдела.

О чем и составлен настоящий акт.

Председатель Комиссии

Секретарь РК КП(б)У (Науменко)

1) Нач. Мизочского РО НКВД (Соловйов)

Члены Комиссии:

2) Председатель исполкома

райсовета депут. трудящ. (Бахмацкий)

2) Зав. райотделом здравоохранения (Карвацкова)

Настоящий акт зарегистрирован в книге актов по ущербах 24 сентября 1944 г.

ПЕЧАТКА

Секретарь Исполкома

Подпись

ДАРО, ф. Р-289, оп. 1, спр. 3, арк. 47-49 зв, 50-52 зв.

№ 9

Акт

(витяги)

«27» Сентября 1944 года, мы, нижеподписавшиеся члены Комиссии в составе: Председателя Комиссии: Директора Маслозавода Красуля И. Ф. и бухгалтера Базиневич В. В.

В составе экспертов Председателя Мизочского РНКа — Секретарь Шевцов В. А составила настоящий акт об ущербе, причиненном немецко-фашистскими захватчиками и их сообщниками Мизочский Маслово́й Маслотреста находящемся в г. Мизоч Мизочского района Ровенской области.

Ущерб и убытки, причиненные немецко-фашистскими захватчиками и их пособниками.

Изложить события и факты с указаниями времени и места происшествия, при наличии сведений указывается наименование вражеских частей, фамилии командиров, число вражеских офицеров и солдат, учинивших насилие, грабежи и разрушения. Перечисляются случаи воздушных бомбардировок, артиллерийского обстрела (и т. д.).

Во время оккупации Мизоча немецко-фашистскими войсками все оборудование и инвентар Маслозавода полностью были расхищены и уничтожены.

III. Перечень отдельных видов разрушенного, уничтоженного, расхищенного и поврежденного имущества.

Виды имущества (по номенклатуре согласно инструкции)	Ед. измерен.	Количество полностью разрушенного, уничтоженного и расхищенного имущества	Стоимость поимено- ванного ущерба в рублях
Сепаратор «Альфа» 600 л	шт.	1800	1800
Холодильник «Аскодо» 300 л	«	250	250
« « 200 л	«	180	180
Центрифуга «Гербара» 24 бутр.	«	150	150
« « 24	«	150	150
« « 16	«	120	120
« « 16	«	120	120
Маслобойка дерев. 300 л	«	150	150
Баки жестян. 3 шт. по 300 л	«	120	120
Ведро 6 шт. по 15 л	«	90	90
Ведро железн. 2 шт. на 12 л	15 шт.	30	30
Жаромер 30 шт. д/молока 2	«	75	75
« 4 од., 21 шт.	«	16	16
Формы д/в проб. 20 шт.	5	300	300
Бачки жест. 40 л	«	50	50
« « 20 л	«	40	40
Пресс д/стра 1 шт.	«	25	25
Бедоны бел. жест.	«	362	362
Сепаратор «Альфа» 300 л, 70% год.	«		
« « 60 л, 60%	«	162	162
« « 60 л, 60%	«	162	162
Холодильник 100 л, 90%	«	135	135
« « 100 л, 90%	«	135	135
Мерник 20 л	«	45	45
Бочки деревян. 270 л, 2 шт. 50	«	100	100
Весы настольные 10 кг, 1 шт.	«	95	95
Весы настольные 5 кг, 1 шт.	«	95	95
Бочки осиновые 3 м ³	«	750	750
Резервуары для воды дерев. 100 л. 2 шт.	«	70	70
Мерник 20 л	«	45	45
Бедоны 4 шт., 50 л	«	362	362
Весы наст. гразн., 5 кг, 1 шт.	«	95	95

Виды имущества (по номенклатуре согласно инструкции)	Ед. измерен.	Количество полностью разрушенного, уничтоженного и расхищенного имущества	Стоимость поимено- ванного ущерба в рублях
Центрифуга «Гербера», 24 бут. 1 шт.	«	150	150
Ведро жест. 4 шт. по 10 л	«	40	40
Сепаратор «Вирто», 360 л	«	800	800
Мерник 5 л	«	15	15
Бедоны 4 шт., 50 л	«	362	362
Сепаратор «Альфа» 600 л	«	1800	1800
Мерник 20 л	«	45	45
Бедоны 6 шт. 50 л	«	548	548
Ведро жест., 2 шт, 10 л	«	20	20
Бедон 40 л, 1 шт.	«	45	45
Сепаратор «Альфа» 500 л	«	1500	1500
Бедон 25 л, 2 шт.	«	120	120
« 20 л	«	80	80
Мерник 20 л, 1 шт.	«	45	45
Ведро 6 шт. 15 л	«	90	90
Сепаратор «Альфа» 300 л	«	900	900
Мерник 20 л, 1 шт.	«	45	45
Ведро 4 шт. 15 л	«	60	60
Бедоны 4 шт. 50 л	«	362	362
Сепаратор «Альфа» 300 л	«	900	900
Мерник 20 л, 1 шт.	«	45	45
Бедоны 4 шт., 50 л	«	362	362
Ведро 4 шт., 50 л	«	60	60
Весы настольн. с разн. 5 кг, 1 шт.	«	95	95
Центрифуга «Гербера» 1 шт. 24 бутр.	«	150	150
« 1 шт. 8	«	120	120
Котел жест. 150 л	«	150	150
Маслобойка и обработник 500 л	«	800	800
Сепаратор «Альфа» 600 л	«	1800	1800
Мерник 20 л, 1 шт.	«	45	45
Бедоны 2 шт. 50 л	«	186	186
Бедоны 50 л, 28 шт.	«	2139	2139
Всего на суму 20788 (Двадцать тысяч семсот восемьдесят восемь руб.)			

Подписи членов Комиссии и экспертов, составивших акт о причиненном ущербе

Председатель Комиссии

Члены Комиссии

Эксперты

Исполнительный комитет Мизочского районного Совета депутатов трудящихся настоящим акт заверяют:

Председатель Исполкома

Секретарь Исполкома

23 октября 1944 года

Печать Исполкома

Акт зарегистрирован в книге актов по учету ущерба от 23 октября.

Секретарь Исполкома

ДАРО, ф. Р-289, оп. 1, спр. 3, арк. 13-15 зв.; спр. 2, арк. 11-13 зв.

№ 10

Нагороди ветеранів по Мізоцькій селищній раді

ОРДЕНИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ
ВІЙНИ II ст., III ст.

1. Васюков Василь Володимирович
2. Верещак Євгенія Данилівна
3. Глимбоцький Ілларіон Вікторович
4. Дудко Іван Адольфович
5. Ляховенко Іван Максимович
6. Ненюк Харитон Степанович
7. Москальов Макар Михайлович
8. Рябенко Антон Дмитрович
9. Степанець Михайло Олексійович

ОРДЕН «ЧЕРВОНОГО ПРАПОРА»

1. Ляховенко Іван Максимович
2. Мархбейн Лейб Меєрович

МЕДАЛЬ «ЗА БОЙОВІ ЗАСЛУГИ»

1. Ляховенко Іван Максимович
2. Ковальчук Іван Гаврилович
3. Мельник Хома Федорович
4. Мислінчук Йосип Анатолійович
5. Проценко Григорій Андрійович
6. Пачебула Петро Модестович

ЗА ПЕРЕМОГУ НАД ЯПОНІЄЮ

1. Барановський Семен Данилович
2. Вержбицький Володимир Степанович
3. Демчишин Андрій Наумович
4. Пачебула Йосип Модестович
5. Слезенко Степан Євтухович
6. Стеценко Григорій Кіндратович
7. Сілідуйєв Анатолій Сергійович

ЗА ВИЗВОЛЕННЯ ВАРШАВИ

1. Бачишин Мілентій Арсентійович
2. Глимбоцький Ілларіон Вікторович
3. Заборська Клавдія Захарівна
4. Цеп'юк Варлав Михайлович
5. Разумей Олександр Миколайович

ЗА БОЙОВІ ЗАСЛУГИ

1. Вержбицький Володимир Степанович
2. Белешко Тимофій Григорович
3. Виногородський Микола Петрович
4. Жовтанюк Василь Євтухович
5. Змілусь Поліна Петрівна
6. Заборська Клавдія Захарівна
7. Ковальчук Іван Гаврилович

8. Мельник Хома Федорович
9. Осік Іван Васильович
10. Омельчук Микита Харитонович
11. Парфенюк Микола Кирилович
12. Тарасов Панас Іванович

МЕДАЛЬ «ЗА ВІДВАГУ»

1. Вержбицький Володимир Степанович
2. Гомончук Омелян Тимофійович
3. Гриб Микола Михайлович
4. Демчук Іван Федорович
5. Демчишин Панас Наумович
6. Демчишин Андрій Наумович
7. Латуга Василь Федорович
8. Ковальчук Іван Гаврилович
9. Кравчишин Іван Павлович
10. Коваль Іван Пархомович
11. Мельник Хома Федорович
12. Максименко Петро Олексійович
13. Мархбейн Лейб Меєрович
14. Проценко Григорій Андрійович
15. Перета Олексій Фокович
16. Парфенюк Олексій Мусійович
17. Плем'яник Тихон Сидорович
18. Петришин Петро Степанович
19. Рибак Іван Данилович
20. Стеценко Григорій Кіндратович
21. Слободюк Савелій Михайлович
22. Синюк Григорій Григорович
23. Россе Михайло Тимофійович
24. Хоменко Архип Семенович

ОРДЕН «СЛАВИ III ст.»

1. Вержбицький Володимир Степанович
2. Кучеренко Михайло Єфимович
3. Мосійчук Гнат Платонович
4. Мархбейн Лейб Меєрович
5. Перета Олексій Фокович
6. Парфенюк Сазон Якович
7. Синяк Василь Макарович
8. Федорчук Олександр Антонович
9. Шиманський Тадеуш Романович
10. Царук Євген Григорович

11. Щербаков Костянтин Іванович
12. Разумей Александр Миколайович

ОРДЕН «ЧЕРВОНОЇ ЗІРКИ»

1. Ляховенко Іван Максимович
2. Ненюк Харитон Степанович
3. Козак Володимир Володимирович
4. Кучеренко Михайло Єфимович
5. Омельчук Антон Сазонович
6. Рябенко Антон Дмитрович
7. Стеценко Григорій Кіндратович
8. Тарасов Панас Іванович

ЗА ПЕРЕМОГУ НАД НІМЕЧЧИНОЮ

1. Адам Петро Іванович
2. Блащук Гнат Сараніонович
3. Бачишин Мілентій Арсентійович
4. Барановський Семен Данилович
5. Вержбицький Володимир Степанович
6. Вингородський Іван Данилович
7. Батурин Григорій Прохорович
8. Бачишин Петро Філімонович
9. Вингородський Іван Петрович
10. Вингородський Микола Петрович
11. Грицюк Дмитро Іванович
12. Гузиченко Іван Тихонович
13. Власюк Лука Єгорович
14. Глибкоцький Іларіон Вікторович
15. Голуб'єв Микола Олександрович
16. Гомончук Омелян Тимофійович
17. Демчук Іван Федорович
18. Демчишин Панас Наумович
19. Демчук Григорій Лук'янович
20. Голубінський Григорій Артемович
21. Голубінська Зоя Володимирівна
22. Жовтанюк Василь Євтухович
23. Демчишин Андрій Наумович
24. Двойнос Михайло Дмитрович
25. Гончаренко Іван Кирилович
26. Змілусь Поліна Петрівна
27. Заборська Клавдія Захарівна
28. Збараський Петро Андрійович
29. Іскра Іван Гнатович
30. Ляшков Герасим Гаврилович

31. Латуга Василь Федорович
32. Лашко Петро Дмитрович
33. Ляшук Катерина Петрівна
34. Ляшук Яків Максимович
35. Ляш Василь Микитович
36. Ненюк Харитон Степанович
37. Нагаєвський Єфим Петрович
38. Козак Володимир Володимирович
39. Каргашов Микола Андрійович
40. Ковальчук Іван Гаврилович
41. Кучеренко Михайло Єфимович
42. Коваль Микола Пархомович
43. Коломис Іван Миколайович
44. Козачук Олексій Іванович
45. Коваль Іван Пархомович
46. Красовський Олексій Григорович
47. Мосійчук Гнат Платонович
48. Мельник Хома Федорович
49. Мислінчук Гнат Григорович
50. Мосійчук Петро Іванович
51. Мельник Андрій Якимович
52. Москальов Макар Михайлович
53. Максименко Петро Олексійович
54. Мартинюк Яків Трохимович
55. Мосійчук Макар Іванович
56. Мартинюк Іван Федорович
57. Мархбейн Лейб Меєрович
58. Мислінчук Йосип Анатолійович
59. Махамуха Пилип Никоневич
60. Мислінчук Панас Ілларіонович
61. Неберикут Варвара Степанівна
62. Омельчук Іван Микитович
63. Одарчук Олександр Григорович
64. Осік Іван Єфремович
65. Осік Микола Йосипович
66. Осік Іван Васильович
67. Омельчук Микита Харитонович
68. Омельчук Антон Сазонович
69. Омельчук Максим Миронович
70. Омельчук Феодосій Михайлович
71. Проценко Григорій Андрійович
72. Потапчук Улян Григорович
73. Перета Олексій Фокович
74. Похилюк Олександр Іванович
75. Парфенюк Сазон Якович
76. Парфенюк Олексій Мусійович
77. Пилипчук Іван Онуфрійович
78. Парфенюк Влас Семенович
79. Павлюк Іван Савович
80. Піддубний Юрій Васильович
81. Парфенюк Микола Кирилович
82. Парфенюк Сазон Дмитрович
83. Полончук Іван Прокопович
84. Пачебула Сидор Романович
85. Петришин Петро Степанович
86. Приходько Степан Якович
87. Попов Пилип Іванович
88. Парфенюк Павло Семенович
89. Похилюк Валентина Іванівна
90. Рябенко Антон Дмитрович
91. Расенюк Іван Васильович
92. Рибак Іван Данилович
93. Слезенко Степан Євтухович
94. Стеценко Григорій Кіндратович
95. Степанець Михайло Олексійович
96. Семенюк Марія Дмитрівна
97. Синяк Василь Маркович
98. Саванюков Микола Климович
99. Тишковець Петро Кузьмович
100. Слободюк Савелій Михайлович
101. Синюк Григорій Григорович
102. Смаглюк Сергій Павлович
103. Сілідуєв Анатолій Сергійович
104. Тихонов Яків Павлович
105. Федорчук Олександр Антонович
106. Цеп'юк Варлав Михайлович
107. Шкаровський Степан Ніфонович
108. Шевцов Євтихій Федорович
109. Шиманський Тадеуш Романович
110. Шах Артем Семенович
111. Хлипа Андрій Костянтинович
112. Царук Євген Григорович
113. Щербина Григорій Михайлович
114. Щербаков Костянтин Іванович
115. Разумей Олександр Миколайович

№ 11

**Спогади учасника Другої світової війни
Василя Федоровича Латуги**

Воювати мені довелося всю війну, якщо не враховувати того, що лікувався в госпіталі. Призваний був у 1940 році, весною. Наш танковий корпус був перекинутий у Фінляндію. Прибули ми туди 18 квітня, але воювати не довелося, бо вже 20 квітня був укладений з Фінляндією договір.

Після цього наша частина знаходилась на західному кордоні, на річці Буг. Ми тоді не думали, що скоро почнеться війна, мріяли повернутися додому, приступити до мирної праці.

Війна почалася раптово. Перший бій ми прийняли на річці Буг. Багато товаришів загинуло, але ніколи було думати про це, потрібно було тримати оборону.

Тримались 2 дні, потім був даний наказ командування відступити.

Відступали на Брест, відступали з боями. На Пінськ, Мінськ і далі до Орла, Курська. Під Полоцьком тримали оборону 7 днів. Ці місця добре запам'ятались мені, тому що на тому самому місці був бій і в 1944 році, тоді, коли ми вели наступ по всьому фронту і виганяли фашистів з рідної землі.

Прибувши на пересильний пункт, ми з товаришами стали в стрій. Згадували свій згорілий Т-34. Тепер воювали ми на Т-54, в складі 126-ї танкової дивізії. Внаслідок поранення водити танк я не зміг і тепер був радистом.

Важкі бої на Курській дузі не забудуться ніколи. Наша дивізія попала в оточення. При допомозі інших військ ми вирвалися з оточення. Тоді загинуло дуже багато людей. Страшні були дні. Фашисти також втратили багато техніки під Курськом. Через кожні 5-6 метрів на полі бою горів танк.

Наша дивізія визволила Білгород, Харків. 7 разів атакували наші війська місто Харків, але німці укріпили дуже добре, поки вибили фашистів.

Тут же, під Харковом, в нашому танку підбили гусеницю. Але її швидко відремонтували і продовжували наступ. На цьому танкові я дійшов до Берліна. Товариш мій воював на іншому танку. В одному з боїв його танк був підбитий, а сам важко поранений вразі. Без обох ніг, без руки не зміг повернутись у стрій. Але живий, зараз живе в Будинку інвалідів у Житомирській області. Ми з ним деколи зустрічаємось, згадуємо прожите життя.

— Василь Федорович, розкажіть про свої нагороди.

— Орден Червоної Зірки і медаль «За відвагу» я одержав в тяжких оборонних боях в 1941 році під Брестом.

За Мінськ мене нагородили Орденом Слави I ступеня, теж в 1941 році.

У боях під Курськом, тоді, як я був поранений, одержав другий Орден Слави I ступеня і медаль. Ці нагороди мені вручали на фронті, після боїв.

Василь Федорович
Латуга

За взяття міста Харкова, форсування Дніпра Батьківщина нагородила мене Орденом Вітчизняної Війни і Орденом Слави II ступеня.

Ці нагороди я одержав у Берліні в день Перемоги.

Але не всі нагороди збереглися, вони згоріли. Це трапилося вже після війни, коли я з товаришами допомагав розгромити банди українських буржуазних націоналістів. Це було в с. Білашево.

Бандити підпалили вночі хату, де я мешкав, і все, що там було, згоріло. Згоріли і посвідчення про нагороди. Десь пізніше, точно не пам'ятаю року, я написав у Штаб армії, і мені вислали копії посвідчень, які зберігаються в мене.

Ще згадав важкі бої за місто Харків. На місці нинішнього Харківського транспортного заводу німці влаштували сильну підземну оборону, побудували великі доти на 600 чоловік, там німці ховали також гармати і танки. Місто Харків вже було в наших руках, а територія заводу була ще в руках німців. Гітлерівці вели прицільний вогонь. У наступ рушили танки, але коли передні загорілись, був переданий наказ іншим припинити атаку. Під прикриттям ночі наші розвідники зробили розвідку і доповіли своїм командирам про підземні укріплення.

Велика битва розгорілась при форсуванні Дніпра. Переправлялися через Дніпро на понтонних мостах. Через центр Києва мені не довелося проходити, наша бригада проходила через станцію Святошино.

Коли гнали німців, визволяли міста і села, то бачили, що робили німці на нашій території. У Житомирській області — села вже не пам'ятаю, німці зігнали в будинок школи 2864 чоловік і підпалили. Коли ми увірвалися в село, все вже догоріло, тільки димілось. Страшно було дивитись. Солдати були страшні у ненависті.

Запитання: Чи допомагали вам партизани?

— Так, при форсуванні Дніпра, Прип'яті, при возволенні Західної України багато допомагали нам партизани.

Після того, як визволили Україну, Білорусію, пішли далі, на Варшаву, на Берлін.

Я родом з Житомирщини, визволяв область від гітлерівців, бачив понівечену землю, спалені села. Хотілося швидше добити фашистів, відомстити за все, що вони зробили нашим людям. Відступаючи, фашисти залишали міни, дороги замінювали, часто танки наші підривались на мінах.

З боями ми дійшли до Берліна. У місті бої точились за кожен метр. Танком пройдеш, не бачиш, не сподіваєшся, звідки стрілятимуть. Часто бувало так, що в будинку нижні поверхи зайняли наші, а наверху ховались і відстрілювалися німці.

Нарешті, 9 травня прийшла довгожданна перемога. Наша частина ще деякий час залишалась в Берліні, допомагали організовувати комендантські пости.

Після війни, вже в 1946 році, мене перевели в розпорядження штабу НКВС. Діти, ви знаєте, що на території України, особливо Західної, ще після війни організовувалися банди ОУН. Потрібно було знешкодити бандитів, які тероризували місцеве населення, вбивали активістів. У 1950 році останні банди було розбито, народ приступив до мирної праці.

Діти, хай ніколи не повториться страхіття війни. Учїться, ростїть здоровими, приносьте користь своїй Батьківщині. Зміцнюйте її своєю працею, щоб вороги ніколи не посміли напасти на нас.

А хлопчикам, які готуються стати солдатами, я хочу порадити, щоб були чесними, а головне, вмїли дружити. Дружба у солдатів відіграє велику роль. Коли відчуваєш плече товариша, не страшний ніякий ворог.

Лютий 1978 р.

Архів Мізоцької школи-інтернату

№ 12

Спогади учасника Другої світової війни Олександра Антоновича Федорчука

Був весняний день 1945 року. На початку березня війна наближалася до кінця. У кожного з нас — бійців Радянської армії — було бажання швидше добити лютого звіра. Але він огризався на всі сторони. Спокійно не здавався. З відступом все спалював, залишав пустелю за собою. Щоденно кожного ранку небо покривалось червоним заревом. Горїли всі села і міста. А скільки це все приносило горя мирним людям. Вони не встигали виходити з домівок. Горїло все живе і мертве. Тільки вітер розносив в усі сторони запах згарищ. Вся природа була наповнена димом і стогоном невинних людей.

Радянські воїни ворога не жалїли, робили героїчні подвиги, ще не відомі людству. Багато радянських воїнів гинуло зі словами на устах «За Батьківщину, за радянську владу!». Пригадую свого молодого помкомвзводу, який дійсно так загинув. Він загинув, але на його місце ставали десятки таких і все йшли вперед. Кожний із нас не шкодував свого життя, а лише поспішав до перемоги. Хотїлося вже відпочити всім радянським людям від жахливого страхіття, виснажливої праці. Героїзм воїнів був нечуваний у схватці з ворогом.

Одного ранку при наступі всі командири 241 дивізії зібралися недалеко передової в поміщицькому підвалі, який був розташований в лощині і в долині. Я тоді був писарем III батальйону. Становище було досить важким. Дивізія мала зніматись на поповнення. Солдатів було вже дуже мало. Усі були виснажені щоденними боями, недосипанням та недоїданням (ця подія відбулася біля Пщелї недалеко Морави-Остравської). Передова знаходилася від нашого підвалу метрів 300-400. На передньому краю були два двоповерхові будинки на віддалі 30 метрів. В одному з будинків сидїли наші коректувальники артилерійського вогню, а в другому — фашисти. Будинки стояли на відкритому полі. Обсяг зору був недалекий. Ворог бачив кожного нашого солдата,

Олександр Антонович
Федорчук

Орден
«Отечественная война»

що наближався до передової, і мін вони не шкодували. На кожного направляли їх десятками. Наші солдати, що зайшли в будинок,

тримались стійко і також поливали вогнем артилерії відступаючого ворога. Бо вони також по телефону коректували вогнем. І раптом зв'язок обірвався. Лінія телефону була перебита. Постало питання про налагодження телефонного зв'язку. Я стояв у гурті бійців і командирів. І ось, від командира дивізії мені наказ — налагодити зв'язок. Наказ є наказ, його треба виконувати. Накинув автомат на плече. Пробрався через натовп людей до виходу і пішов по проводі. Надворі тепло гріло весняне сонце. Небо було чисте-чисте. Подекуди танув сніг. Канонада гармат в перемішку з кулеметними і автоматними пострілами не стихала. Усе кипіло й гуркотіло. У таких умовах потрібно було виконати наказ: налагодити зв'язок. Спочатку я йшов у повний зріст — мене закривали дерева і кущі. Та далі було відкрите поле.

Усе поле фашисти могли спостерігати й на кожного солдата наводили міни. Під шквалом мінометного вогню я повз до розриву телефонного проводу. Усе поле навколо мене було вкрите вбитими і пораниними бійцями. Всюди було чути стогін і зойк ранених. Я пробирався вперед до мети. І ось розрив. Я його полагодив. Зв'язок став працювати. Наша артилерія повела сильніший вогонь. Мені залишалося повернутися назад або повзти вперед. Вперед можна було швидше сховатися від обстрілу мін, залізаючи під той будинок, де сиділи наші телефоністи і коректували вогнем. Я так і вирішив. Не доповзаючи 15-20 м до будинку, як раптом сильний зрив і будинок розсипався. Прямим попаданням снарядів будинок був розбитий. Залишилась лише купа каміння, під яким були наші бійці, і всі вони були поховані і накріті брилами стін і цегли. Я поповз далі до руїн і почув розмову солдатів. Вони знаходилися в підвалі і звідти вели розмову по телефону з командуванням артилерії. Через одну-дві години фашистів вибито, і ми знов пішли вперед.

Наприкінці січня 1945 року наша рота, яка належала до 3-го батальйону, 332-го полку, 241-ої дивізії Четвертого українського фронту перша увійшла

Орден Славы

За мужність

в місто Новий Сонг. У жорстоких вуличних боях з фашистами наші бійці героїчно відзначились. За проявлений героїзм багатьох бійців нагородили орденами і медалями. У тому числі і я був нагороджений орденом «Слава III ст.» за визволення міста Новий Сонг.

Архів Мізоцької школи-інтернату

№ 13

Спогади учасника Другої світової війни Андрона Якимовича Мельника

...Почалось велике горе — 22 червня 1941 року фашистська Німеччина почала неоголошену війну проти Радянського Союзу. У перший день війни нас евакуювали на схід, але недалеко від Шепетівки нас оточили фашисти. І вже дорогу на схід було перекрито, ми змушені були вертатися лісами додому.

Ми відчули, як відразу змінилося життя після окупації фашистами в гіршу сторону. Настали страшні дні й часи, фашисти нікого не шкодували, вони розстрілювали людей без суду. Поставили посередині міста вішалницю, де вішали людей прилюдно. Знищили єврейське населення (всього в Мізочі нараховувалося близько 4000 євреїв). Настала біда з харчами, хліб і олію продавали по карточках, хліба в день продавали на одну людину по 200 гр. і олії по 100 гр. а борошна і м'яса нам не продавали. Мені довелося працювати на лісопилльному заводі по 14-16 годин в день, без вихідних і все проходило весь час під страхом фашистів і їх прихильників, які весь час прислідували нас за роботою. Це була каторжна робота, але ми змушені були працювати, щоб не їхати на каторжні роботи в Німеччину. Так нам прийшлося жити і працювати до визволення нашої території радянськими військами.

У цей період на нашій території, в області, в районі, по селах було дуже складне положення. Ще з початку 1943 року навкруги Мізоча панували українські буржуазні націоналісти, які були вороже настроєні до людей, які були прихильниками радянської влади і які чекали її. Ці бандити не шкодували жінок, дітей, стариків. Вони душили, вішали, вбивали, кидали в криниці, спалювали живими таких жителів Мізоча: Двожак Анну, Головка Григорія І., Давидюка Мефодія Андрійовича, Слободюка Сидора Тимофійовича, Мельник Віру Стахівну, Мельника Павла Федоровича, Одарчук Віру Григорівну, Слободюк Міну Тимофійовича, Галабурду Кирила Грибовського, Михайла Антоновича (з сім'єю із трьох чоловік), Парфенюка Миколу, Коломиса Панаса Климовича, Коломис Марію Трохимівну, Коломис Ольгу Панасівну, Коломис Олексія Панасовича, Коломис Віру Панасівну, Похильчук Олексія,

Андрон Якимович
Мельник

Рибака Кліма, Гаєвську Марію Сергіївну, Слободюк Хрисона Тимофійовича, Новитло Тимофія, Шмань Світлану, Прищепу Ганну Дем'янівну, Круглик Гаврила, Круглик Уляну Гаврилівну, Коломис Горпину Панасівну та багато інших. Таке страшне ми переживали в той час.

Нам пощастило врятуватися, ми переховувались у чехів, які проживали з нами, і вони нас врятували.

Ми ждали наших визволителів — радянських воїнів, які визволили нас від фашистської неволі.

У кінці січня і на початку лютого 1944 року нас визволили радянські війська від фашистської неволі. Під час окупації наше місто було знищено на 90%, майже все було спалено, спалили наш цукрозавод, середню школу, лікарню, млин та багато будинків громадян, в основному нищили і палили наше місто українські буржуазні націоналісти (називали їх бандерівцями).

Після звільнення нас від окупації мене прийняли на роботу в Мізоцький військовий комісаріат, працював писарем-обліковцем.

Усю роботу ми починали з нуля, всі журнали і книги обліку робили від руки, роботи було дуже багато, але ми працювали вдень і вночі, без вихідних. В той час проходила мобілізація в армію, тому що війна була ще не закінчена. Воєнним комісаром був призначений Тютюнов, заступник його Зайцев І. В., офіцери Ярьомін, Губенюк, Іванченко, Козак, Лещенко. Відправлено людей в армію дуже багато, поповнювалася 132 дивізія I-го українського фронту, багато людей були направлені в II-й Білоруський і Прибалтійський фронти; за короткий період було відправлено в армію понад 5 тис. людей. Направлялися в армію жителі нашого району, це чехи, які самі прибули з оркестром і транспортом — на підводах і були направлені в Чехословацький корпус, яким командував генерал Свобода. І направили їх в II-й Український фронт визволяти свою країну — Чехословаччину.

Мізоцьким райвійськкоматом було організовано місцеву охорону нашого містечка від бандерівців. Були обрані кращі і довірені люди, які зі зброєю в руках кожну ніч вартували на окраїнах всіх вулиць селища, щоб можна було спокійно працювати жителям нашого селища.

Батька взяли працювати в райвиконком, спочатку він був заступником голови райвиконкому, потім завідувачем райфінвідділу, завідувачем ощадкасою, завідувачем відділу соцзабезу.

Першими були направлені в Мізоцький район головою райвиконкому Бахмацький, я першим секретарем райкому партії Науменко П. С., нач. КГБ Хромцев, заст. його Тарасенко, прокурор району Крюков, нар.суддя Школьніий, зав. торговим відділом райвиконкому Сіліхін П. М.

У квітні 1944 року я попросився відправити мене в армію. Мобілізували і направили в поповнення 13 гв. дивізії, яка воювала в районі Бродів, там мене контузило, і я попав у польовий лазарет, а скоро мене направили в повітряні війська. Я служив у технічних частинах 9 гв. дивізії, обслуговували знамениту дивізію прославленого пілота Покришкіна Олександра Івановича. Крім цього я був зенітником, ми охороняли наш аеродром. Наші фронтові дороги — це Перемишль, Розводов, Солідомир, Ченстохова, Кетовиці, Ельс, Огиль,

Бресляу, Берлін. Наша частина належала до III-ї повітряної армії, командував якою генерал Красовський. Вона входила до 1-го українського фронту, яким командував маршал Радянського Союзу т. Конев І. С.

У районі Бресляу я пошкодив два літаки ворога — бомбардувальники — і був відзначений подяками командування.

У кінці квітня і на початку травня 1945 року наші війська розгромили фашистське лігово — рейхстаг і Берлін, а 2 травня 1945 р. Берлін був повністю зайнятий нашими військами: I-го Білоруського, I-го Українського, II-го Білоруського фронтів. На вулицях Берліна все горіло, стояв суцільний дим, усе було в тумані, навкруги розвалини і згарища, а на будинках, які стояли не зруйновані були вивішені білі прапори. Ми зрозуміли, що війні скоро кінець.

2 травня 1945 р., коли наші війська остаточно розгромили фашизм в Берліні, зайняли рейхстаг. Мені запам'ятався цей дуже великий будинок, висотою 60, а може більше метрів, зверху якого був круглий купол з пластмасового скла. Знаходився він недалеко від Бранденбурзьких воріт.

Усі воїни, які знаходились в Берліні, приходили і приїздили, щоб побачити німецьку твердиню — рейхстаг. Прибули командуючі фронтами:

I-го Білоруського — маршал Радянського Союзу Жуков Г. К.

I-го Українського — маршал Радянського Союзу т. Конев І. С.

II-го Білоруського — маршал Радянського Союзу т. Рокосовський К. Н.

Командувачі арміями т. Чуйков В. В., Рибалко П. С., Тимошенко І. Д., Красовський та багато інших, які приймали участь у розгромі фашистської Німеччини. Усі присутні оглядали його, щоб запам'яталось на довгі роки. Довелось нам зустрітися з Єгоровим, який встановив Прапор Перемоги над рейхстагом. Ми його привітали з високою урядовою нагородою — присвоєнням звання Героя Радянського Союзу. Він докладно розповідав, про те, як їхньому полку, яким командував полковник Івченко, випала висока місія зайняти рейхстаг і встановити прапор Перемоги. Цю місію вони виконали з честю.

3 травня 1945 року було прохання чехословацьких повстанців і громадян Праги допомогти їм відстояти і не дати знищити столицю Чехословаччини — Прагу. У той час війська 1-го Українського фронту були направлені в сторону Чехословаччини для розгрому фашистських військ, які не здавались, а хотіли знищити Прагу, а самі втекли на захід.

6 травня 1945 року наші війська, якими командував маршал Радянського Союзу т. Конев І. С., прибули на територію Чехословаччини до м. Праги, щоб спершу перегородити їм дорогу на захід (ми знаходились тоді в районі Яблонець). Дві танкові армії, якими командували т. Рибалко П. С. і Тимошенко І. Д., оточили фашистські війська і ввійшли в Прагу.

Фашистів нараховувалось понад один мільйон, більшість з них — війська СС, що не бажали здаватися в полон, бились до останнього, але це їх не врятувало. Пам'ятаю, 9 травня 1945 року вранці пробивались фашистські танки на захід, але наша артилерія і ми, зенітники, розстрілювали танки в упор. І вони були знищені. Ми не пропустили жодного танка на захід, а ввечері, 9 травня, ми почули, що війні кінець. Після того як в Чехословаччині закінчились бої, наші частини повернулись на територію Німеччини. Я перебував на службі в

армії на території Австрії, Угорщини, Румунії, Югославії й Болгарії.

Коли закінчилася Велика Вітчизняна війна, на початку 1946 року проводилися вибори до Верховної Ради СРСР, наші військові частини, які знаходились на території Австрії висунули кандидатам у депутати до

Андрон Якимович Мельник (зліво)

Верховної Ради СРСР прославленого полководця, командуючого танковою армією, двічі Героя Радянського Союзу, маршала бронетанкових військ тов. Рибалка Павла Семеновича і 10 лютого 1946 року ми всі як один віддали свої голоси за тов. Рибалка П. С.

У той час я прийняв участь перший раз у виборах. Як гарно радісно проходили ці вибори на високому політичному рівні, хоч ми і знаходились за кордоном. Ще пам'ятаю в 1947 році на території Австрії проходили вибори до Верховної Ради Української РСР. Наша військова частина висунула кандидатом до Верховної Ради Української РСР командуючого центральної групи військ генерала-полковника Курасова, і 9 лютого 1947 року ми з гордістю віддали свої голоси за кандидата в депутати до Верховної Ради Української РСР т. Курасова. Під час служби в Радянській Армії я був відмінником військової і політичної підготовки, а моя фотографія заносилась на дошку пошани в штабі військ, яка знаходилась на території Австрії. У травні 1947 року перевезли нас служити в СРСР, в Ростовську область, спочатку в м. Батайськ, а пізніше в м. Новочеркаськ (Північно-Кавказький військовий округ).

В м. Батайську я був знайомий з курсантом, пілотом Комаровим Володимиром, який пізніше став космонавтом. Наприкінці 1947 року під час служби в армії на території Радянського Союзу ми були учасниками виборів до місцевої влади в м. Новочеркаську Ростовської області.

У березні 1948 року я демобілізувався з армії і повернувся додому, а в травні 1948-го пішов працювати в Мізоцький райфінвідділ на посаду інспектора по бюджету, закінчив 6-місячні курси в м. Львові фінансових працівників і мав можливість працювати вже кваліфікованим фінансовим працівником. Робота була складна, але цікава, оскільки пов'язувала всі організації, підприємства та установи району. Крім основної роботи, нам доводилось проводити партійно-господарські роботи на селі. Перш за все необхідно було організувати радянську владу в селах, організувати охорону села, вибрати органи місцевої влади в селах району, збори податків та страхових платежів у населення, підписка і збір у населення державної позики. Ми займалися збором

і здачею державних поставок сільськогосподарської продукції, а пізніше повинні були організувати колективні господарства в селах нашого району.

Тоді в селах нашого району дуже велику наносили шкоду українські буржуазні націоналісти, які зброєю вбивали радянських і партійних активістів, вбивали й вішали голів і секретарів сільських Рад.

За період з 1943 по 1953 роки в кожному селі бандами українських буржуазних націоналістів було знищено сотні ні в чому не повинних людей — стариків, жінок і дітей. Отаке горе чинили ці нелюди. Убивали тих людей, які хотіли жити спокійно, страшно згадувати ті трагедії, які довелось нам чути і бачити. Вони не шкодували нікого, душили, вішали, відрубували голови, кидали в криниці, живим людям вирізали і виймали серце. Жах згадувати ті страшні події. Але ми, радянські активісти, які в той час працювали в селах району, зробили все можливе і все, що належало нам зробити, не шкодували себе, і все-таки накінець радянська влада стала міцно, скрізь і назавжди. ...Тепер я являюсь учасником Великої Вітчизняної війни, ветераном праці, інвалідом III групи. У членах КПРС — уже понад 30 років. Обрали мене членом ради ветеранів війни і праці, а також членом президії ветеранів селища Мізоч. У даний час проводжу виховну роботу серед учнів середньої школи-інтернату в дусі патріотизму та інтернаціоналізму, а також про політику Радянського уряду, про мирну працю радянських людей. Нехай живе і росте наше покоління, вчиться у своїх батьків і дідів бути достойними синами і дочками нашої багатонаціональної Батьківщини, любити її.

Травень - червень 1988 року

Архів Мізоцької спеціальної школи-інтернату

№ 14

Анкета ровенчанина — учасника боїв на фронтах Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр. (військового призову 1940, 41—45 рр.)

Ровенський обком комсомолу, облвійськкомат з метою більш глибокого вивчення участі комсомольців та молоді області в боротьбі на фронтах Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр. та більш активного залучення колишніх учасників війни до роботи по військово-патріотичному вихованню вирішили провести це анкетне дослідження і просять Вас заповнити цю анкету та надіслати її на адресу райвійськкомату не пізніше 5 квітня 1970 року. Сердечно вітаємо Вас із наступним 25-річчям славної Перемоги над фашизмом, з ворогом якого і Ви вклали свою важку солдатську працю, хочемо побажати Вам доброго здоров'я та всього найкращого в житті, в зміцненні багатства і могутності нашої Вітчизни.

Обком комсомолу, облвійськкомат

1. Прізвище, ім'я та по батькові — Блащук Гнат Сарапіонович.
2. Рік народження — 1927.
3. Житель с. Мізочок Здолбунівського району.

Гнат Сарапіонович
Блащук

4. Коли 24.IX.1944 г., яким військкоматом, чи призивним пунктом був призваний в Радянську армію — Мізоцьким.
5. Ваша основна робота до призиву в Червону Армію — в домашньому господарстві.
6. В яке місто і яку частину були направлені в Польщу — г. Кжешов.
7. Вкажіть коротко бойовий шлях, який Ви пройшли з частиною до кінця війни (назвіть основні напрямки, міста на території СРСР і інших країн, що Ви пройшли з військовою частиною) — г. Краків біля р. Вісли і р. Одер в/ч 246 стр. дивізія.
8. В яких найбільших битвах брали участь, чи були поранені, якою нагородою і за що саме Вас нагороджено? — Брав участь при форсуванні річки Одер, де був ранений. Нагороджено орденом Червоного Знамени «За победу над Германией в Вел. Отеч. войне 1941—1945 г.». Удостоен юбил. медали «XX лет победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 г.», юбил. медали «50 лет вооруженных сил СССР».
9. Де ви закінчили війну, коли демобілізувалися і в якому військовому званні? — Після поранення 4 лютого 1945 р. мене отпустили в г. Львов, потім в госпіталь г. Донецьк, звідки був демобілізований в квітні 1946 р.
10. Куди повернулись після війни і яку роботу виконували в перші післявоєнні роки? — Після війни прибув в с. Мізоцек Здолбунівського р-ну Ровенської області.
11. Що ви пам'ятаєте про подвиги своїх земляків-ровенчан, Ваших однополчан в роки війни? — Не пам'ятаю.
12. З ким Ви на фронті особливо зблизились, чи здружились із воїнами інших національностей, народів СРСР і чи закріпилась ця дружба у післявоєнні роки?
13. Чи берете Ви особисто участь серед молоді, дітей по їх військово-патріотичному вихованню на прикладах героїки Великої Вітчизняної війни і як цю роботу, на Ваш погляд, слід вести надалі. Ваші пропозиції по її поліпшенню? — В зв'язку з інвалідністю І групи цим питанням не займаюсь.
14. Які форми із форм військово-патріотичного виховання довоєнного часу Ви вважаєте особливо ефективними? Чи вважаєте за доцільне їх широке використання в наш час? Чому?
- 31 березня 1970 року. Розписатись не може у зв'язку з тим, що не бачить

**Анкета ровенчанина – учасника боїв на фронтах
Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.
(військового призову 1940, 41–45 рр.)**

Ровенський обком комсомолу, облвійськкомат з метою більш глибокого вивчення участі комсомольців та молоді області в боротьбі на фронтах Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. та більш активного залучення колишніх учасників війни до роботи по військово-патріотичному вихованню вирішили провести це анкетне дослідження і просять Вас заповнити цю анкету та надіслати її на адресу райвійськкомату не пізніше 5 квітня 1970 року. Сердечно вітаємо Вас із наступним 25-річчям славної Перемоги над фашизмом, з ворогом якого і Ви вклали свою важку солдатську працю, хочемо побажати Вам доброго здоров'я та всього найкращого в житті, в зміцненні багатства і могутності нашої Вітчизни.

Обком комсомолу, облвійськкомат

1. Прізвище, ім'я та по батькові – Семенюк

Микола Пилипович.

2. Рік народження – 1929.

3. Житель с. Мізоч Здолбунівського району.

4. Коли, яким військкоматом, чи призивним пунктом був призваний в Радянську армію – вересень 1939 р., Чорнобильським, Київської.

5. Ваша основна робота до призиву в Червону Армію – ветеринарний фельдшер.

6. В яке місто і яку частину були направлені – І Бердичівське військоve училище.

7. Вкажіть коротко бойовий шлях, який Ви пройшли з частиною до кінця війни (назвіть основні напрямки, міста на території СРСР і інших країн, що Ви пройшли з військовою частиною) – із червня 1941 р. – командир роти Західного фронту, 5-та армія, 135-та дивізія. Із 1943 р. – командир-розвідник окремого кавалерійського дивізіону 1-ої української партизанської дивізії ім. дважды Героя Радянського Союзу, генерал-майора С. А. Ковпака.

8. В яких найбільших битвах брали участь, чи були поранені, якою нагородою і за що саме Вас нагороджено? – При обороні Києва був поранений. Медаль «За відвагу», «20 років Радянській армії і військово-морського флоту», «50 років Радянській армії» і советською медаллю.

9. Де ви закінчили війну, коли демобілізувалися і в якому військовому званні? – У званні лейтенанта демобілізувався в листопаді 1948 року.

10. Куди повернулись після війни і яку роботу виконували в перші післявоєнні роки? – Повернувся в Мізоч, господарство, працював на посаді ст. ветеринара радгоспу, по сьогоднішній день.

11. Що ви пам'ятаєте про подвиги своїх земляків-ровенчан, Ваших одно-

Микола Пилипович
Семенюк

полчан в роки війни? — Пам'ятаю свою розвідницю москвичку, по партизанському з'єднанню Надію Циганкову. Хоробро загинула розвідниця. 14-річного Гришу-Двоєглазова — зараз інженер, живе у Львові.

12. З ким Ви на фронті особливо зблизились, чи здружились із воїнами інших національностей, народів СРСР і чи закріпилась ця дружба у післявоєнні роки? — Армієць Микола Щабуров, армієць Каштан.

13. Чи берете Ви особисто участь серед молоді, дітей по їх військово-патріотичному вихованню на прикладах героїки Великої Вітчизняної війни і як цю роботу, на Ваш погляд, слід вести надалі. Ваші пропозиції по її поліпшенню? — Виступаю з розповідями перед молоддю.

14. Які форми із форм військово-патріотичного виховання довоєнного часу Ви вважаєте особливо ефективними? Чи вважаєте за доцільне їх широке використання в наш час? Чому? — Не пам'ятаю.

31 березня 1970 року підпис (Семенюк)

ДАРО, ф. Р-534, оп. 1, спр. 13, арк. 135-136 зв.

№ 15

Анкета ровенчанина — учасника боїв на фронтах Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр. (військового призову 1940, 41—45 рр.)

Ровенський обком комсомолу, облвійськкомат з метою більш глибокого вивчення участі комсомольців та молоді області в боротьбі на фронтах Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр. та більш активного залучення колишніх учасників війни до роботи по військово-патріотичному вихованню вирішили провести це анкетне дослідження і просять Вас заповнити цю анкету та надіслати її на адресу райвійськкомату не пізніше 5 квітня 1970 року. Сердечно вітаємо Вас із наступним 25-річчям славної Перемоги над фашизмом, з ворогом якого і Ви вклали свою важку солдатську працю, хочемо побажати Вам доброго здоров'я та всього найкращого в житті, в зміцненні багатства і могутності нашої Вітчизни.

Степан Ніфонович
Шкарівський

Обком комсомолу, облвійськкомат

1. Прізвище, ім'я та по батькові — Шкарівський Степан Ніфонович
2. Рік народження — 1919.
3. Житель г. Мізоч Здолбуновського району.
4. Коли, яким військкоматом, чи призивним пунктом був призваний в Радянську армію — 1.IX. 1941, г. Харків, Дзержинским.
5. Ваша основна робота до призиву в Червону Армію — ветлікар.

6. В яке місто і яку частину були направлені — 13 чв. СД 32 чв., артполк Ст. Оскол Курської обл.

7. Вкажіть коротко бойовий шлях, який Ви пройшли з частиною до кінця війни (назвіть основні напрямки, міста на території СРСР і інших країн, що Ви пройшли з військовою частиною) — Оскол, Воронеж, ст. солтов. Дон (Богучар), Сталинград, Курская дуга, Тамаровское сражение, Обоянь (Курская обл.), Почтово, Кременец, Александрия, Кировоград, Первомайск.

8. В яких найбільших битвах брали участь, чи були поранені, якою нагородою і за що саме Вас нагороджено? — Сталинград, Курская дуга. Медаль «За оборону Сталинграда», «За Победу над Германией», «За доблестный труд», «20 лет победы», «50 лет вооруженных сил».

9. Де ви закінчили війну, коли демобілізувалися і в якому військовому званні? — Войну окончил в декабре 1943 г. в звании чв. ст. лейтенант, демобилизован как специальный с/к, и призван в народное хозяйство.

Приказ № 1383752 от 10.XII.1943.

10. Куди повернулись після війни і яку роботу виконували в перші післявоєнні роки? — г. Барвенково Харьковской обл., глав. ветеринар района, в 1944 году по распоряжению ЦК КП(б)У призван на работу в Западные области. Работал главным ветврачом бывшего Мизочского района, после — секретарем Мизочского райкома, после в призвании Мизочского района работал и работаю ветврачом до н/времени в п. Мизоч Ровенской обл.

11. Що ви пам'ятаєте про подвиги своїх земляків-ровенчан, Ваших однополчан в роки війни? — В 1943 г. на Курской дуге с. Березовка герой Советского Союза Быков Иван Михайлович, командир I артдивизиона 32-ой дивизии 13 чв СД погиб в танковом сражении. В живих остались жена и сын, место жительства неизвестно. Похоронен в с. Березовка Курской обл. на площади возле школы.

12. З ким Ви на фронті особливо зблизились, чи здружились із воїнами інших національностей, народів СРСР і чи закріпилась ця дружба у післявоєнні роки? — Было много знакомых, советских друзей. Имелись переписки, со временем прекратились...

13. Чи берете Ви особисто участь серед молоді, дітей по їх військово-патріотичному вихованню на прикладах героїки Великої Вітчизняної війни і як цю

Могила Степана Нифоновича Шкаровського

роботу, на Ваш погляд, слід вести надалі. Ваші пропозиції по її поліпшенню? – Принимаю участие, выступаю среди учеников и пионеров школы. На мой взгляд надо чаще и шире проводить про боевые подвиги наших войск и воинов Отеч. войны.

14. Які форми із форм військово-патріотичного виховання довоєнного часу Ви вважаєте особливо ефективними? Чи вважаєте за доцільне їх широке використання в наш час? Чому? – В довоенное время с этой работой мало осведомлен.

1 червня 1970 року підпис (Шкаровський)

ДАРО, ф. Р- 534, оп. 1, спр. 13, арк. 9-10 зв.

№ 17

**МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РСФСР
СРЕДНЯЯ ШКОЛА № 217**

Тимирязевского района г. Москвы,
127474, Москва, Дубнинская, д. 21

Здравствуйте дорогие друзья! Пишут вам пионеры школы № 217 Тимирязевского района г. Москвы. Наша дружина носит имя Героя Советского Союза Н. И. Кузнецова. Мы собираем материалы о его жизни и деятельности. И будем очень рады, если вы окажете нам посильную помощь. Просим сообщить о вашем решении. Будем вам очень благодарны. Если вам будет нужна помощь от нас, то напишите об этом. Мы будем рады вам помочь.

Пионеры дружины имени Героя Советского Союза Николая Ивановича Кузнецова средней школы № 217. Наш адрес: 127540, г. Москва, ул. Дубнинская, дом 21. Совет дружины «Барабанщики».

Мізоцький навчально-виховний комплекс
«Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів-ліцей»

№ 18

**Лист сестры погиблого солдата ст. сержанта М. М. Гурского
Катерини Михайлівни директору Мізоцької школи**

Директору школы № 1 пос. Мизоч Ровенской области.

От Гурской Евгении Михайловны прож. 459120, г. Рудный Кустанской обл., ул. 50 лет Октября, 17, кв. 123.

К Вам обращается сестра погибшого ст. сержанта Гурского Николая Михайловича рожд. 1913 г., похороненного в пос. Мизоч в братской могиле. У меня большая просьба к Вам.

Помогите по возможности: если есть где-то при школах кружки следопытов. Я прошу их сфотографировать братскую могилу, в которой захоронен брат. Памятник, вид его, и отдельно часть мемориальной доски с

Директору школы №1. п.о. Мизоць
Ровенской области
От Гурской Евгении Михайловны
прот. 459120, Рудный Кустантской
ул. 50 лет Октября 17 кв. 123

К Вам обращается сестра погибшего
ст. сержанта Гурского Михаила Михайловича
родом 1913г. Похороненного в п.о. Мизоць
в братский могилы. У меня большая
просьба к Вам. Помогите по возможности
найти: если есть фото при немцах
Крупные следопыты, я прошу их
сфотографировать братскую могилу в
которой захоронен брат. Помогите
выд-его, и отдельно сестры мемориальной
фотки с неким яким-то фамилиями
где-бы бытало в могиле будет
просьба его фамилия. Сделайте это
надо попросить сестры. Спасибо

ВЕЧНАЯ ПАМЯТЬ ВЕРНЫМ РАШИСТСКИХ ОККУПАНТОВ И УКИ ЗА ЧЕСТЬ И НЕЗАВИСИМОСТЬ		
1. СТАРШИНА	МАРКОВ	А.М.
2. СТ. СЕРЖАНТ	ГУРСКИЙ	Н.М.
3. СЕРЖАНТ	МИЛЕХИН	П.Ф.
4. СЕРЖАНТ	ЛЕПЕХИН	Я.Ф.
5. СЕРЖАНТ	КОРОВИН	Н.А.
6. МЛ. СЕРЖАНТ	УДОВИЧЕНКО	А.Я.
7. МЛ. СЕРЖАНТ	СИДОРЕНКО	Я.К.
8. ЕФРЕЙТОР	БАЙДАЧЕНКО	В.И.
	РУДНЕВ	А.И.

Частина меморіальної дошки, де зафіксовані ініціали ст. сержанта Гурського

Лист сестри загиблого ст. сержанта М. М. Гурського – Катерини Михайлівни – директору Мізоцької школи

несколькими фамилиями, где-бы четко можно прочесть его фамилию. Сделать это надо поперек снимка, чтобы было прочесть разборчиво фамилия И. О. и звания. Или хотя бы выслали негативы, а отпечатать фотки я бы обратилась в фотографию нашего города. Это мне нужно для музея боевой славы, выслать мне надо на место его бывшей работы. Он работал на Крайнем Севере в Ичарке, был члн. ВКПБ с 1940 г. Если у Вас есть музей, то я могу выслать его фотку и возможно какие-то его письма. И еще раз очень прошу Вас помочь мне в этом.

С уважением к Вам Гурская. Мой адрес: 459 120, г. Рудный Кустантской обл., ул. 50 лет Октября 17, кв. 123, Гурской Евгении Михайловне.

Мізоцький навчально-виховний комплекс
«Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів-ліцей»

№ 19

Лист сестры загиблого солдата ст. сержанта М. М. Гурського Катерини мізоцьким школярам – «красным следопытам»

Дорогие наши красные следопыты!

Иначе я не могу Вас назвать!

Огромная Вам благодарность за Ваше внимание ко мне. Письмо Ваше получила, но получила я его 9 мая 1987 г. В тот роковой день меня снова постигло горе – ушли из жизни мои сестры: вторая Галина Михайловна 67 лет 9.V.87 и первая – Нина Михайловна 70 лет 17.V.87. Вот такое горе постигло нас. Как тяжело! Я хожу с сестрой и плачем. Что же мы такие несчастливые. Мама наша ушла из жизни в 18.X.69, папа в апреле 1940 г. и вот 17 лет было

все нормально, а тут в теченні 2-х м-в ушли двоє.

Простите меня, но я делюсь с вами своим горем как с родными мне внуками. И хочу единственно, чтобы Вы были счастливыми и добрыми, умными, чтобы Вами гордились те, кто воспитывал вас и выучил. И не только они, но и Родина гордилась Вами. Я верю, что Вы поймете меня, что я человек тоже добрый, таким же был мой брат Николай. Он очень любил детей и хотел чтобы были дети, но он так и не испытал этого счастья. Наверно у него уж такая горькая судьба была написана на роду. Посылаю Вам фотки чтобы Вы посмотрели на нас 4-х сестер, там где надпись 17.III.87 и 9.V.87 этих сестер теперь нет. Остались мы с Екатериной Михайловной.

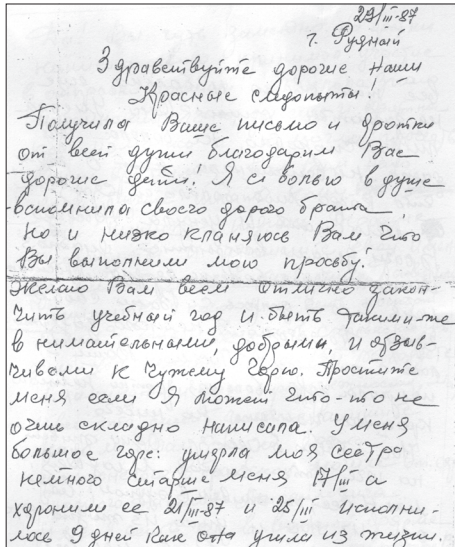
Еще посылаю Вам 3 фотки брата Коли. Две в военной форме. Можно оставить и в гражданской, можно перефотографировать его одного без товарища и оригинал возвратите мне.

Еще раз перечисляю все что я шлю в письме.

1. Наша фотка 1шт. Оставить.
2. Брата фотка.
3. Фотка брата с товарищем 1шт.
4. Автобиография 1шт.
5. Автобиография 1шт.
6. Письмо с отд. кадров брата которое перефотографируйте и возвратите мне обратно. Вот все это я берегла с 1944 г. по 1987 г. в теченні более 40 лет.

И прошу Вас хранить память о моем брате Гурском Николае Михайлове, которая мне очень дорога. Теперь уже вы должны уходить на каникулы но желаю вам отлично закончить учебный год. Пишите, я буду очень рада. Привет вам от всех моих родственников, и сестры Ек. Мих. С уважением к Вам. Сестры погибшего Евгения Михайловна и Екатерина Михайловна. Напишите мне фамилию И. О. Вашего руководителя кружка. Я вышлю Вам немного денег на фотопринадлежности.

С уважением к Вам Евгения Михайловна. 22.V.87.

Лист сестри загиблого солдата
ст. сержанта М. М. Гурського
Катерини Михайлівни учням Мізоцької
школи – «червоним слідопитам»

№ 20

Лист сестри загиблого солдата ст. сержанта М. М. Гурського Катерини мізоцьким школярам - «красным следопытам»

29.III.1987 г., г. Рудный

Здравствуйте дорогие наши красные следопыты!

Получила Ваше письмо и фотки, от всей души благодарим Вас, дорогие дети! Я с болью в душе вспомнила своего брата. Низко кланяюсь Вам, что Вы выполнили мою просьбу.

Желаю Вам всем отлично закончить учебный год и быть такими-же внимательными, добрыми, и одызывчивыми к чужому горю. Простите меня, если я может что-то не очень складно написала...

Да! Вы чуть заметно на фотке написали, кто принимал участие в отправки фоток! Я плохо знаю украинский язык, да еще и фотка края измялась, и не могла прочесть Ваши фамилии. Так, Вам надо, когда будете писать кому-то, так пишите подпись, красные следопыты и перечислите свои имена и фамилии ясно и разборчиво. Договорились?

Напишите, у кого уже есть паспорт может? Чтобы выслать сколько-нибудь денег, хоть немного. Ведь Вы расходуете и химикаты, и фотопринадлежности, марки и все это стоит денег. Напишите, надо ли Вам фотка брата, похороненного в братской могиле ст. серж. Гурського Николая Михайловича.

У меня есть он в военной форме и его автобиография, копия, когда он вступал в «ВКПБ». Фотка не очень, но зато такой, какой он был на фронте. До фронта он был женат, но детей у них не было, и когда брат ушел на фронт, жена изменила ему, и уехала с каким-то мужчиной. Вот такая нескладная история судьбы. Я живу, у меня есть два сына взрослые, и есть уже внук, муж на фронте не был. Он работал на железнодорожном транспорте, имел бронь и умер по болезни несколько лет назад. Есть ли у Вас музей боевой славы? Кто защищал Ваш край? Напишите. Я вышлю фотку и его автобиографию. Вы ее перефототрафируйте на фотобумаге, а мне возвратите подлинник. Напишите на имя кого выслать Вам деньги.

С уважением к Вам сестры погибшего: Евгения Михайловна Гурская, Нина Михайловна Мизенко, Галина Михайловна Подколзина

Мізоцький навчально-виховний комплекс
«Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів-ліцей»

№ 21

Лист Анатолия Благонравова сестрі загиблого солдата ст. сержанта М. М. Гурського Катерині

Привет с фронта.

Здравствуйте Катя. Разрешите передать вам боевой привет и пожелать массу наилучших пожеланий в вашей работе и жизни. Конечно для вас это

письмо будет очень удивительно т.к. незнакомый для вас человек пишет вам это письмо. Первым делом хочу представится, кто я есть.

Я — хороший друг и товарищ вашего брата Коли. Мы с ним вместе жили, вместе спали, вместе с одного котелка обедали, вместе ходили воевать. И вот, в одну из боевых операций, где нам пришлось столкнуться с вооруженным противником. Мне пришлось расстаться с Колей навсегда. Вражеская пуля смертельно сразила его. Он героически сражался за Родину. Он дрался так, как дерутся большевики — с проклятой немчурой.

Катя! Это вам наверно уже давно известно об этом, а поэтому я очень коротенько пишу об этом. Я хочу переслать фотокарточку, которую вы ему послали, она не *(неразб. — авт.)* его. Мы его с честью похоронили. Слава о нем всегда будет в наших сердцах. Честь и слава погибшим героям. Мы отомстим за него. Конечно, очень неприятна эта весть для вас, но ничего не сделать. Война. А война без потерь не бывает. Получив ваше письмо, где была вложена ваша фотокартка, я решил переслать вам ее обратно, но не знаю получите вы ее или нет.

Вот пока все, что я хотел сказать. С фронтовым приветом.

Толя Благодравов.

Мізоцький навчально-виховний комплекс
«Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів-ліцей»

№ 22

Список загиблих військовослужбовців що народилися чи проживали на території Мізоцької селищної ради і полягли на фронтах Другої світової війни в період з 22 червня 1941р. по 9 вересня 1945 р. (загинулі в боях, померлі від ран, пропали безвісти, страчені в таборах)

- Аліфонов Роман Данилович,** 1914 р. Мобілізований в 1941 р. Військовий фельдшер. Пропав безвісти, січень 1944 р.
- Андрійчук Василь Флавійович,** 1908 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, вересень 1944 р. Похований у селищі Кімма, Естонія.
- Андрійчук Давид Ілліч,** 1913 р., с. Спасів, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, лютий 1945 р. Похов. у селищі Юнген Торунського воеводства, Польща.
- Антонюк Федір Йосипович,** 1917 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, березень 1944 р.
- Атомонець Іван Федорович,** 1926 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Єфрейтор. Загинув у бою, листопад 1944 р. Похований на хуторі Яуломая, Латвія.
- Бабич Семен Іванович,** 1921 р., с. Будераж, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, жовтень 1944 р. Похований у с. Горноє, Чехо-Словаччина.
- Бачишин Борис Пилипович,** 1911 р., с. Клопіт, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, лютий 1945 р. Похований у с. Фрацендорф Ольштинського воеводства, Польща.
- Бачун Сергій Федорович,** 1907 р., м. Здолбунів, українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти, квітень 1944 р.
- Белешко Дмитро Григорович,** 1920 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у Польщі, лютий 1945 р.
- Бондарчук Михайло Никандрович,** 1912 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Гв. рядовий. Пропав безвісти, серпень 1944 р.
- Бончковський Микита Адамович,** 1921 р., Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, листопад 1944 р. Похований у с. Штаттхаузен, Східна Пруссія.

Борсук Олександр Петрович,
1926 р., с. Гільча, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, жовтень 1944 р.

Будник Феодосій Маркевич,
1909 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у Вітебській обл., Беларусь, серпень 1944 р.

Бухало Іван Тимофійович,
1919 р., українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти, травень 1942 р.

Вознюк Йосип Миколайович,
1919 р., с. Р. Гуття Тернопільської обл., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, червень 1944 р.

Гаврилюк Степан Йосипович,
1914 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, листопад 1944 р.

Галабурда Олександр Іванович,
1911 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, квітень. 1945 р. Похований у м. Катовіце, Польща.

Галабурда Харитон Васильович,
1903 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, січень 1945 р. Похований у м. Лабінау, Східна Пруссія.

Гендельман Ванеко Гершович,
1914 р., смт Мізоч, єврей. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Помер від ран, серпень 1942 р. Похований у с. Котиці Калінінградської обл., Росія.

Головін Іван Лук'янович,
1909 р., росіянин. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти у Калінінській обл., Росія, квітень 1942 р.

Голуб Пімен Павлович,
1898 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, березень 1945 р. Похований у с. Ліціші, Латвія.

Голубев Микола Максимович,
1918 р., Лубенський. р-н. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, жовтень 1944 р. Похований у Латвії.

Грабажей Василь Івович,
1918 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, червень 1944 р.

Грасул Павло Антонович,
смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти, серпень 1941 р.

Гребенюк Лука Дмитрович,
1917 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Помер у німецькому полоні, жовтень 1941 р.

Гребенюк Юхим Федорович, 1911 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, липень 1944 р. Похований у м. Рославль Смоленської обл., Росія.

Грицюк Василь Григорович, 1907 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, листопад 1944 р.

Давидюк Тимофій Юхимович, 1913 р., Рівненський район, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, лютий 1945 р. Похований у с. Шейнах.

Демчишин Василь Наумович, 1924 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, січень 1945 р. Похований у с. Нарайтен, Східна Пруссія.

Демчишин Іван Наумович, 1914 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Загинув, травень 1942 р. Похований у м. Кочерешки Калінінської обл., Росія.

Демчук Василь Вікторович, 1926 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, січень 1945 р. Похований у районі н. п. Калні, Латвія.

Демчук Зіновій Якович, 1920 р., с. Білашів, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Помер

від ран, грудень 1944 р. Похований у м. Ременци, Польща.

Дем'янчук Валеріян Мартинович, 1902 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, квітень 1945 р. Похов. у с. Рабафюзеш, Угорщина.

Дем'янчук Микола Олексійович, 1917 р., с. Білашів, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, травень 1944 р.

Джаламага Микола Климентійович, 1909 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти, березень 1944 р.

Дмитрук Петро Якович, 1908 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Єфрейтор. Помер від ран, грудень 1944 р. Похов. у м. Шяуляй, Литва.

Домашук Володимир Харитонович, 1916 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, квітень 1945 р. Похов. у с. Пульверкруг Бранденбурзької пров., Німеччина.

Дрозд Федір Денисович, 1918 р., Рівненська обл., українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти, липень 1941 р.

Журавльов Денис Федорович, 1902 р., с. Михайлівка Запорізької обл. Мобілізований в 1944 р. Каштан. Загинув у бою, січень 1945 р.

Похований у с. Домбровка Варшавського воєводства, Польща.

Журик Петро Гаврилович,

1915 р., с Красичка Сумської обл., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, березень 1945 р.

Зайцев Іван Григорович,

1918 р., с. Мізочок, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, травень 1944 р.

Ізансон Олександр Миронович,

1927 р., єврей. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Помер від ран, грудень 1943 р. Похов. на території курорту Лебяз'є Алтайського краю, Росія.

Карпюк Костянтин Петрович,

1917 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, травень 1944 р.

Картюк Петро Антонович,

1905 р., Лубенський р-н, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув, квітень 1945 р.

Кигтюк Дмитро Георгійович,

1907 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Помер від ран, квітень 1944 р. Похов. у с. Загромадена Бешенковицького р-ну Вітебської обл., Беларусь.

Климовець Петро Степанович, 1924 р., українець. Міліціонер. Загинув у бою, березень 1944 р.

Климчук Мартин Антонович,

1900 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, січень 1945 р. Похований у с. Ной Шиманен Ольштинського воєводства, Польща.

Климчук Федір Олександрович,

1909 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, серпень 1944 р. Похований у с. Брейляни, Латвія.

Ковальчук Володимир Гаврилович,

1907 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, серпень 1944 р.

Ковальчук Микола Никанорович,

1926 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, жовтень 1944 р. Похований у с. Побилково Дуже Варшавського воєводства, Польща.

Коварж Людвік Фридолінович,

1910 р., с. Будераж, поляк. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти, квітень 1942 р.

Козяр Іван Оверкович,

1908 р., Рівненська обл., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, вересень 1944 р. Похований на х. Яунспруксте, Латвія.

Коломис Андрон Іванович, 1903 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1942 р. Рядовий. Пропавав безвісти, квітень 1945

Коломис Гервас Климович, 1907 р., с. Новоукраїв, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропавав безвісти, червень 1944 р.

Коломис Іван, 1910 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Помер у німецькому полоні, червень 1942 р. Похований у с. Масюковщина, Бєларусь.

Коломис Семен Іванович, смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропавав безвісти, липень 1944 р.

Коломис Улян Григорович, 1910 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Загинув у бою, березень 1942 р. Похований у с. Черново Калінінської обл., Росія.

Кондрачук Г. Р., 1918 р. Рівненська обл., українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Пропавав безвісти, липень 1941 р.

Коровій Мойсей Григорович, 1904 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув, квітень 1945 р.

Котинський Калістрат Сильвестрович, 1912 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув, серпень 1944 р. Похований у с. Дегге, Латвія.

Кравченко Антон Юхимович, 1897 р., українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Помер від ран, грудень 1943 р. Похований у районі курорта Лебяз'є, Алтайського краю, Росія.

Круглик Сава Степанович, 1900 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув, лютий 1945 р. Похований у н. п. Неувальде Поморського воєводства, Польща.

Кужіль Володимир Маркевич, 1923 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, липень 1944 р. Похов. у м. Вільнюс, Литва.

Куклін Іван Федорович. Міліціонер. Загинув.

Кучерук Никифор Юхимович, 1906 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, серпень 1944 р. Похований у с. Полуметса, Естонія.

Лавренюк Григорій Петрович, 1916 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, серпень 1944 р. Похо-

ваний на х. Страпєвішки Радвілішкського району, Литва.

Лісківський Микола Андрійович, 1896 р., с. Білошенський Прудок Хотимського району Могильовської обл. Мобілізований в 1944 р. Старший політрук. Загинув у бою, червень 1944 р. Похований у с. Кірсево Оршанського району Вітебської обл., Беларусь.

Лук'янчук Іван Єрофійович, 1920 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, липень 1944 р.

Лук'янчук Яків Трохимович, 1908 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у Вітебській обл., Беларусь, серпень 1944 р.

Ляшук Григорій Семенович, 1919 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, липень 1944 р.

Ляшук Панфіл Миколайович, 1911 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Помер від ран, жовтень 1944 р. Похований у м. Гаргждай Клайпедського району, Литва.

Максимчук Йосип Ілліч, 1913 р., с. Цурків, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти в Естонії, березень 1945 р.

Мартинюк Павло Мамонович, 1919 р., с. Мізочок, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, вересень 1944 р.

Мельник Тарас Григорович, 1906 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, квітень 1945 р.

Мислінчук Гнат Олександрович, 1914 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, березень 1945 р. Похований у с. Гросс-Трампкен Гданського воєводства, Польща.

Мислінчук Олександр Вікторович, 1929 р., смт Мізоч, українець. Міліціонер. Загинув, серпень 1949 р.

Мислінчук Павло Антонович, 1907 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, січень 1945 р. Похований у с. Радон, Східна Пруссія.

Молнар Іван Михайлович, 1924 р., с Ястреб Прешовського окресу, чех. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, травень 1945 р.

Мосійчук Микита Леонтійович, 1905 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, жовтень 1944 р. Похов. у с. Шапкіно, Литва.

Новотний Олександр Антонович, 1914 р., с. Озерко, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, квітень 1945 р.

Осік Степан Іоіович, 1916 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, березень 1945 р.

Оліферчук Олександр Йосипович, 1922 р., с. Мізочок, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у м. Гомель, Беларусь, серпень 1944 р.

Осік Федосій Дмитрович, 1907 р., с. Мізочок, українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Загинув у бою, жовтень 1942 р. Похований у с. Усть-Тосно Ленінградської обл., Росія.

Омельчук Віктор Денисович, 1913 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти, липень 1944 р.

Пальчевський Панас Андрійович, 1909 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, червень 1944 р.

Омельчук Іван Євтихійович, 1919 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, липень 1944 р.

Парфенюк Яким Мефодійович, 1910 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, березень 1945 р.

Омельчук Іван Харитонович, 1914 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Гв. єфрейтор. Загинув у бою, жовтень 1944 р. Похований у районі ст. Елкуземе.

Пачебула Ісак Васильович, 1907 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у Латвії, жовтень 1944 р.

Омельчук Іван Юхимович, 1924 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, січень 1945 р. Похований у с. Іудшен, Східна Пруссія.

Перета Антон Семенович, 1924 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, липень 1944 р. Похов. у с. Палкіно Ленінградської обл., Росія.

Омельчук Надель Омелянович, 1909 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, травень 1944 р.

Перета Леонтій Савич, 1916 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, січень 1945 р. Похов. у с. Кунцкаль Ломжанського воєводства, Польща.

Петришин Володимир Пилипович, 1920 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, травень 1945 р.

Пилипчук Іван Климентійович, 1915 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Помер від ран, лютий 1945 р. Похов. у м. Пщина Катовицького воєводства, Польща.

Покалюк Дем'ян Іванович, 1920 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, квітень 1945 р. Похов. у м. Калінінград, Росія.

Похила Григорій Павлович, 1900 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, травень 1944 р.

Прищепа Іван Карлович, 1919 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, травень 1945 р. Похов. у с. Дехантскірхен, Австрія.

Прищепа Микола Карпович, 1909 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, квітень 1945 р.

Прокопчук Григорій Пантелеймонович, 1902 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Помер від ран, серпень 1944 р. Похов. у м. Луга Ленінградської обл., Росія.

Процюк Григорій Парамонович, 1900 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, квітень 1945 р.

Рибак Іван Іванович, 1921 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, травень 1945 р.

Рибак Іван Улянович, 1916 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Помер від ран, жовтень 1944 р. Похований у с. Картмеда, Латвія.

Рибак Пилип Васильович, 1917 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, травень 1944 р.

Рудковський Микола Станіславович, 1921 р., с. Ілляшівка, Острозького району, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, квітень 1945 р.

Рябчинський Петро Іванович. Міліціонер. Загинув, грудень 1945 р.

Савчук Василь Касянович, 1916 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, лютий 1945 р.

Сизюк Давид Веремійович, 1908 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти у Латвії, жовтень 1944 р.

Слобода Ананій Михайлович,
1905 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти, лютий 1944 р.

Слобода Петро Михайлович,
1914 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, березень 1945 р. Похований у с. Юлєсмуйжа, Латвія.

Сокол Кіндрат Григорович,
1917 р., українець. Мобілізований в 1941 р. Розвідник. Пропав безвісти, червень 1941 р.

Соколюк Іван Лук'янович,
1908 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, січень 1945 р. Похований у м. Вальтеркемен, Східна Пруссія.

Соловей Дмитро Олексійович,
1900 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, вересень 1944 р. Похов. у с. Васюлішки Каунаського району, Литва.

Ставицький Іван Григорович,
1912 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, вересень 1944 р.

Тарадайко Михайло Михайлович,
1911 р., с. Клопіт, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, грудень 1944 р. Похов. у с. Паняс Ліепайського району, Латвія.

Татарин Микола Денисович,
1923 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, січень 1945 р. Похов. у м. Анджею в Лодзинського воєводства, Польща.

Терещук Федір Демидович,
1919 р., країнець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Загинув у бою, листопад 1942 р. Похов. у с. Мішково Веліжського району Смоленської обл., Росія.

Тихонюк Іов Григорович,
1919 р., с Мізочок, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, червень 1944 р. Похований у с. Якубовщина Вітебської обл., Беларусь.

Трасницький Іван Федорович,
1918 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Пропав безвісти, грудень 1944 р.

Туніцький Микола Арсентійович,
1919 р., Рівненська обл., українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Пропав безвісти, серпень 1941 р.

Устянчук Давид Вікторович,
1911 р., українець. Мобілізований в 1941 р. Рядовий. Помер у німецькому полоні, 1941 р.

Шевцов Іван Федорович,
1915 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1942 р. Рядовий. Пропав безвісти, травень 1944 р.

Шемевський Микола Михайлович, гинув у бою, березень 1945 р. Похований у с. Карбен, Східна Пруссія. 1915 р., українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув у бою, березень 1945 р. Похов. у с. В-сельсфехен, Східна Пруссія.

Шинкарук Спиридон Прохорович, 1900 р., смт Мізоч, українець. Мобілізований в 1944 р. Рядовий. Загинув в бою, жовтень 1944 р. Похований у с. Мнамні Ризького району, Латвія.

Яцук Омелян Якубович, 1908р. Млинівський район, українець. Мобілізований в 1944р. Рядовий. Загинув в бою, жовтень 1944 р. Похований у с. Мнамні Ризького району, Латвія.

Книга пам'яті України: Рівненська обл.: у 3 т. — Львів, Каменяр, 1995. — Т.2. Зарічненський район, Здолбунівський район, Корецький район, Костопільський район, Млинівський район. — 1994. — С. 119–126.

№ 23

Список цивільних жертв, загиблих в часи Другої світової війни по Мізоцькій селищній раді

Аверах Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в, 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Аверах Кейде, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Авнер Зелта, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Авнер Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Авнер Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Аврагам Бар Давид і його дочка Хана, євреї. Розстріляні Х німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Айзенгарт Птел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Айзенгарт Двора, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Айзенгарт Пейсе, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Айзенгарт Шмуель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Акерман Арон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Акерман Ефроїм, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Акерман Цизія, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Акерман Рахїл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Апель Ане, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Апель Барух, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Апель Лазор (Еліезер), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Апель Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Арбітурер Звулун, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Арбітурер Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Арбітурер Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ашкеназа Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ашкеназа (дитина), євр. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ашкеназа Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ашкеназа Хая-Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Байдюк Кирило Хотейович, 1920 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий німецько-фашистськими загарбниками в 1943 році. Похов. у с. Мізочок.

Бар Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Барабаш Любов Федорівна, 1918 р., с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Барз Зоя, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Барз Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похзв. у с-щі Мізоч (братська могила).

Барз Меїр, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Барз Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Барз Парха, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Барз Роза, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бархаш (Плітер) Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бат Ізраель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бат Колмен, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бат Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бат Маня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бат Перл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бат Соня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бат Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бат Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бельфер Аба, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бельфер Аніка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бельфер Лейка Янkelівна, 1926 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бельфер Рахель, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бельфер Сура Борухівна, 1891 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бельфер Това з дитиною,

евреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бельфер Тойба Янкелівна, 1928 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бельфер Шалем, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бельфер Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бельфер Янкель Срульович, 1891 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Берез Меєр, 1898 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Берез Мошко, 1889 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Берез Лея, 1925 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Берез Роза, 1905 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Берез Сара, 1898 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Березнер Ася, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Березнер Йосип Хаїмович, 1929 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Березнер Соня Хаїмівна, 1924 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Березнер Тойба Хаїмівна, 1893 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Березнер Хаїм, 1891 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Березнер Хая, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Берковська Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Берковський Михаїл, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Берковський Шимон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Берман Бузі (Екутіель), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Берман Тома, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Берман Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Берман Хаїм, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Берман Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн (сім'я) — Ефроїм, Етил, Сімха, Міріям, Ієнте, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн (дівчинка), єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн (хлопчик), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн (дитина), євр. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн Батья, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн Бейла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн Бецалек, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн БорухУшеревич, 1934 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн Женя Борухівна, 1903 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн Іта Янкелівна, 1912 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн Маня Мулівна, 1934 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн Муля Срульович, 1915 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн Лейка Ушерівна, 1927 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942

році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн Маня Ушерівна, 1931 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн МойшеУшерович, 1927 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн Ушер Срульович, 1903 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бернштейн Яків, 1903 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бівальські (сім'я з 12-ти чоловік), єврей. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бікс Бузі, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бікс Хая-Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бікс Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бірнбойм Мордехай (лікар), єврей. Розстріляний німецько-фашистськи-

ми загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Блащук Людмила Филімонівна, 1920 р., с. Мізочок, українка. Вбита оунівцями у січні 1944 року. Місце поховання невідоме.

Борі Хаїм, його дружина і двоє дітей, єврей. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Брейзман Гінде, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Брейзман Годл, його дружинна і дитина, єврей. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Брейзман Гітел, її чоловік та двоє дітей, єврей. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Брейзман Етьє, дочка і син, єврей. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Брейзман Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Брейзман Льова, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Брейзман Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

Бурштейн Малка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бурштейн Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бурштейн Роза, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бурштейн Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бурштейн Шейндл (Крейндліс), єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бурштейн Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Бурштейн Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вальдман (двоє дітей), євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вальдман Ейзик, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вальдман Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вальдман Реувен, дружина і діти, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вальдман Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вальдман Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вальтфройнд Емануель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вальтфройнд Файге, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Васерман Бейла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Васерман Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Васерман Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Васицер Абрам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Васицер (діти), євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Васицер Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вейнштейн Абрам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вейнштейн Давид, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вейнштейн Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вейнштейн Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вейнштейн Яків з дружиною, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Абрам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Арон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Арон-Лейбі дружина і діти, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Геня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер (дівчинка), єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Єнте, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Зісел, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Лейб, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Ліпа, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Реувен, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Ушер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Хаїм, дружина і діти, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Хая, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вінер Шмуель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вісберг Батія, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вісберг Іуда, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вісберг Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вольфман Батія-Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році.

Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вольфман Гершон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вольфман Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вруцька Фрейда, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вруцька Хана-Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вруцький Авігдор, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вруцький Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Вруцький Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гаєвська Марія Сергіївна, 1922 р., с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1943-1944 роках. Місце поховання невідоме.

Галабурда Кирило, с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1944 році. Місце поховання невідоме.

Гальман (двоє дітей), євреї. Розстріляні німецько-фашистськими за-

Гальман Рахел, її діти, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гальман Рейзел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гальман Рівен, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гальман Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гальман Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гальман Хаїм, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гальман Хаїм-Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гальман Хая-Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гальман Жіна, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гальман Ципорела, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гальперін (троє дітей), євреї.

Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гальперін Беніамін, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гальперін Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ганцберг Нахум, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ганцберг Сімха, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ганцберг Ципа, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарик Бцалек, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Гершко, 1927 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Либа, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Міша Фроїмович, 1903 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками

ми в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Мотл, 1887 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Пінхос, 1930 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Роза, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник (сестра Рози), єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Тойба Мойсейвна, 1931 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Фроїм Мойсейович, 1929 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Ханця Янkelівна,

1903 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Хаскель, 1932 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Янкель Мойсейович, 1926 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гарбарник Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гельман Борис Йосипович, 1920 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гельман Йосип, 1884 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гельман Сара, 1898 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році.

Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гельман Фаня, 1922 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гельфенбойм Давид, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гельфенбойм Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гельфенбойм Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гельфенбойм Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гедельман Цві, його дружина Вілд, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гербер Вела, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Прхов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гербер Голда, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гербер Люба, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гербер Шимон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Герман Люба, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі. Мізоч (братська могила).

Герштейн Блюма, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила):

Герштейн Зуня, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Герштейн Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гібел Брайндл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гібел Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Пльберг Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гільберг Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінзберг Аврум Янкельович, 1921 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбника-

ми в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінзберг Лейка Мошківна, 1890 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінзберг Лея Цалівна, 1899 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінзберг Цаль Янкельович, 1928 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінзберг Янкель Цальович, 1890 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінсбург Бцалел, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінсбург Іцхак-Герш, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінсбург Перел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінсбург Ушер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінсбург Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбни-

ками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінцберг Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінцберг Батія, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінцберг Гітел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінцберг Давид, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінцберг Ієошуа-Дов, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінцберг Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінцберг Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінцберг Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінцберг Рейзел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінцберг Рухе, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбни-

ками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінцберг Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінцберг Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гінцберг Шмуель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Глайт Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Глайт Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Глайт Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гніфолер (дитина), євр. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гніфолер Айзик, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гніфолер Єгудит, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гніфолер Зелта, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими за-

гарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гніфолер Йона, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гніфолер Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гніфолер Фулик, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гніфолер Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гніфолер Хаїм, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гніфолер Хая, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Голбертан Віна, його дружина та двоє дітей, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Голбертан Мірія, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Голбертан Хаїм, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

- Голбертан Хая**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Голієр Бцалцал**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Голієр Естер**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Голієр Шмуель**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Голоб** (дитина), євр. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Голоб Авраам-Лейб**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Голоб Блюма**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Голоб Бузя**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Голоб Менаше**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Голоб Мордехай**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Голоб Рахел**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Голоб Ривка**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Голоб Роня**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Голоб Хая**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Голоб Яків**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Головко Григорій**, с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943–45 рр. Місце поховання невідоме.
- Голодбербер Цві, його дружна**, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Гольдштейн Лейзер**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Гомончук Тиміш**, 1900 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Гомончук Уляна Тимофіївна, 1921 р., с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Гохман Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гохман Рейзел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гохман Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гохман Ципора та її дочка, єврей. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Грибовська Олександра Михайлівна, с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1944 році. Місце поховання невідоме.

Грибовська Олена Михайлівна, с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1944 році. Місце поховання невідоме.

Грибовська Ольга, с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1943–45 роках. Місце поховання невідоме.

Грибовський Микола Михайлович, с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943–45 роках. Місце поховання невідоме.

Грибовський Михайло Антонович, с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1944 році. Місце поховання невідоме.

Грін Єгудит, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Грін Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Грін Рейзел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Грінберг Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Грінберг Ехл, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Грінберг Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Грінберг Йосиф-Хаїм, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Грінберг Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Грінберг Меїр, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Грінберг Міна, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбни-

ками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Грінберг (Копельман) Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Грінберг Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Грінберг Хава, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

ГрінбергЦві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

ГрінбергЯків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Грінбойм Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гройсблат (дитина), євр. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гройсблат Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гройсблат Іцхак, його дружина і діти, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гройсблат Соня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гройсблат Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гросман (дівчинка), єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гросман (хлопчик), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гросман Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гросман Бейла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гросман Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гросман Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гросман Перець, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гросман Хая, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими зарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гросман Шмуель з дружиною, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гуз (діти), євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

ГузАрон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гуз Барух, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гуз Брайндел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гуз Езріель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гуз Ізраель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гуз Менуха, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гуз Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гуз Рейзел і її сестра, єврейки. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гуз Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гуз Шейна, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гузак Фіра, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гунігсфельд Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гунігсфельд Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гунігсфельд Шепсил з дружиною, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гурвіц Аріа, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гурвіц Ася Лейбівна, 1918 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гурвіц Віла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гурвіц Дуня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гурвіц Лейба Хаймович, 1878 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гурвіц Ліва (дворічна дівчинка), єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гурвіц Малка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гурвіц Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гурвіц Ривка Хаймівна, 1880 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гурвіц Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гурвіц Соня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гурвіц Шмуль Лейбович, 1916 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гурцель (двоє дітей), євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гурцель Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гусак Малек, єврей. Розстріляний німецько-фашистським загарбником в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Гусак Роза, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Давидюк Мефодій Андрійович, с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943-45 роках. Місце поховання невідоме.

Дагель Віра, с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1943-45 роках. Місце поховання невідоме.

Дагель Павлина, с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями 23 лютого 1946 року. Місце поховання невідоме.

Двожак Ганна Антонівна, с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1943-45 роках. Місце поховання невідоме.

Демчук Льоко Агейович, 1918р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий енка-

ведистами в 1945 році. Похов. у с. Мізочок.

Демчук Федір Агейович, 1920р., 43 0 с-ще Мізоч, українець. Вбитий енкаведистами в 1945 році. Похов. у с. Мізочок.

Дивак Федір, 1907 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1944 році. Місце поховання невідоме.

Дордик (Кац) - діти, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Дордик (Кац) Єгошуа, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Дордик (Кац) Йона, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Дордик (Кац) Мнахем-Мендел, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Дордик (Кац) Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Дрозд Степан Павлович, с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1944 році. Місце поховання невідоме.

Ерліх Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ерліх Бейла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ерліх Ізраель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ерліх Шайндель, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ерліх Шломе, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Зайфмахер Крайнє, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Зайфмахер Ушер-Зелік, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Зайфмахер Файде, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Зайфмахер Шмуель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Зільберштейн Алка, єврейка. Розстріляна німецько-

фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Зільберштейн Гітел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Зільберштейн Іошейгу, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Зільберштейн Міріам, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Зільберштейн Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Зільберштейн Райзел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Іванчук Олександр Демидо вич, 1920 р., с-ще Мізоч, українець. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Ігнат'єв Онисій Леонтійович, 1917 р., с-ще Мізоч, українець. Спалений оунівцями в 1942 році. Місце поховання невідоме.

Ідесіс Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ідесіс Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Калмиків Володимир, росіянин. Вбитий оунівцями в 1943-45 роках. Місце поховання невідоме.

Калмикова Марія, с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1943-45 роках. Місце поховання невідоме.

Кантор Абраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кантор Бат'я, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кантор Бейла-Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кантор Брайндл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кантор Бузі, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кантор Муме, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кантор Муньо, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кантор Піпе, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кантор Тев'є, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кантор Файге і її двоє дітей, єврей. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кантор Фрума, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кантор Ушер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кантор Ушер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Каркар Соня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Карп Етіл і діти, єврей. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Карп Това, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Карп Хаїм, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбни-

ками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Карп Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кастенбойм Сара і її мати, єврейки. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кастенбойм Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Качка Бандт, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Качка Ізраель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Качка Етіл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Качка Малка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Качка Менуха і двоє дітей, єврей. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Качка Мотя Юдкович, 1917 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942

році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Качка Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Качка Рахель, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Качка Рива, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Качка Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Качка Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Качка Хаїм-Міхал, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Качка Хая, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Качка Хая-Мірл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кашук Мотель, 1887 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кашук Тойба, 1889 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кесл Ізя, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кесл Ітке, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кесл Таня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кесл Ушер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кітлик Ананій Володимирович, 1906 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Климчук Степан Іванович, 1913 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий партизанами 6 листопада 1943 року. Похов. у с. Будараж.

Клоц Абрам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Клоц Вітя, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Клоц Міхал, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбни-

ками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Клоц Перл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Клоц Перл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Клоц Рувен, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Клоц Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кнепп Зейлик Хаїмович, 1917 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кнепп Мошко Хаїмович, 1923 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кнепп Рейзя Йосипівна, 1898 р., у єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кнепп Хаїм Йосипович, 1882 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кнепп Юдель Хаїмович, 1914р., єврей. Розстріляний німецько-фа-

шистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кнепп Янкель Хаїмович, 1912 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кнібер Айдель і діти, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кнібер Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Коваль Любов Василівна, 1927 р., с-ще Мізоч, чешка. Вбита енкаведистами в 1944 році. Похов. у с-щі Мізоч.

Койфман Аба, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Койфман Гітел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Койфман Рейзл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Койфман Шлома, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Коломис Андрій Панасович, 1928 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунів-

цями в 1945 році. Похов. у с-щі Мізоч.

Коломис Віра Панасівна, 1925 р., с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1943 році. Похов. у с-щі Мізоч.

Коломис Марія Трохимівна, 1891 р., с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1943 році. Похов. у с-щі Мізоч.

Коломис Олексій Панасович, 1926 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943 році. Похов. у с-щі Мізоч.

Коломис Ольга Панасівна, 1914 р., с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1943 році. Похов. у с-щі Мізоч.

Коломис Панас Климович, 1890 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943 році. Похов. у с-щі Мізоч.

Комрівка Меїр, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Комрівка Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копейкіс Зірл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копейкіс Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942

році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копейкіс Фріда, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копейкіс Шлома, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копельман Аріє, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копельман Міріам, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копельман Фое, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копельман Шлома, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копельман Шмуель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Бен-Ціон, його дружина і двоє дітей, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Пса, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Єгудит, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Еліезер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Елка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Єрухим, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Ізраель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Іта, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Йосип, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Кайла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Леві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Меїр-Аріє, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Міріам, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Райза, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Копіт Цирл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Корнік Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Корнік Міріам, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Корнік Рахел, її чоловік Арон Тіксі і дочка Гопда, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбни-

ками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Корнік Тома, її чоловік Іцхак Граєр і дочка Гіла, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Корнік Тейбл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Корнік Хомка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Крисік Зеліг, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Крисік Райзл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Крисік Шмуель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Круг (хлопчик), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Круг Пінхас, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Круг Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Круглик Гаврило Сергійович, 1909 р., с. Кунинщина, українець. Вбитий оунівцями 2 березня 1948 року. Місце поховання невідоме.

Круглик Уляна Гаврилівна, 1929 р., с. Кунинщина, українка. Вбита оунівцями 2 березня 1948 року. Місце поховання невідоме.

Кутел Давид, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кутел Зіс'є з дружиною, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кутел Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кутел Рахел з дітьми, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Куцелюк Олексій Павлович, 1922 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий енкаведистами в 1944 році. Похов. на Тернопільщині.

Кшук Айзик, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кшук Еліезер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кшук Звулун, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кшук Ньюма, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кшук Райзл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кшук Сая, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кшук Уля, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кшук Фрейда, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Кшук Шимон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лабунська Генеся Йонівна, 1912 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лабунська Естер Мотелівна, 1938 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лабунська Хая, єврейка. Розстріляна німецько-

фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лабунський Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лабунський Мотель Юдкович, 1916 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лангер Беніамін, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лангер Естер, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лангер Зісел, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лангер Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лангер Ієгошуа, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лангер Ліпа, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лангер Міріям, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лангер Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лангер Хая-Сусіє, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ластик Браха, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ластик Давид-Арон, єврей. Розстріляний німецько-

фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ластик Естер, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ластик Мамка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ластик Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ластик Пейсик, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ластик Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ластик Шломе, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лейбер Вехне, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лейбер Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лернер Авраам, єврей. Розстріляний німецько-

фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лернер Захарія, єврей. Розстріляний німецько-

фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лернер Натан, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лернер Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лернер Шайндл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лис Никон Софронович, 1892 р., с. Мізочок, українець. Повішений оунівцями 1 листопада 1948 року. Місце поховання невідоме.

Лікбурник Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими за-

Ліпен Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ліпен Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ліфувицька Ліза, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ліфувицький Аріє, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ліфувицький Нусьє, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ліфувицький Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ліфшиць Аріє, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ліфшиць Бен-Ціон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ліфшиць Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ліфшиць Това, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ліфшиць Хая, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд (двоє дітей), євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд (хлопчик), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Айзик, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Арон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Гершл, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Птел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Естер, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Ехезкел, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Кейле, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Міріам, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Рахіль Хаскелівна, 1925 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Рухля Хаскелівна, 1938 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Тойба Шльомівна, 1902 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Ушер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Хаїм з дружиною, єврей. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Лойферд Хаскель, 1902 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськи-

ми загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

... **Моше**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

... **Муті-Герш**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

... **Хая**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Людомирська Голда, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Людомирський Давид, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Людомирський Мордехай, 1927 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Людомирський Шльоме, 1931 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Майзліч Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськи ми загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Майзліч Анне, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбни-

ками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Майзліч Бабсле, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Майзліч Лейб, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Майзліч Малка з дітьми, єврей. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Майзліч Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Майзліч Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Майзліч Тев'є з дружиною та дітьми, єврей. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Майзліч Фейвел, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Майзліч Хайця, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Малгелтер Голда, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942

році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Малгелтер Двора, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Малгелтер Естер, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Малгелтер Й., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Малгелтер Йосиф-Давид, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Малгелтер Міхал, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Малгелтер Рувен, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Малгелтер Фейвиш, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Малгелтер Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Малгелтер Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Малгелтер Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мандик Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мандик Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мандик Слава, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Маргаліт (дівчинка), єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Маргаліт Йона, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Маргаліт Мендел, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Маргаліт Хава, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Марковіц Абрам з дружиною та трьома дітьми, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Меднік Гершун Гецельович, 1886 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Меднік Гецель Гершунович, 1921 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Меднік Ента Гершунівна, 1916 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Меднік Мас'є, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Меднік Райця Гершунівна, 1911 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Меднік Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Меднік Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Меднік Хана Гершунівна, 1914 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Меднік Хая Йосипівна, 1886 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942

році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мейлер Барух-Лейб, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мейлер Еліезер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мейлер Лейба Лейзерович, 1928 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мейлер Лейзер Янкельович, 1893 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мейлер Меніла Лейзерівна, 1923 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мейлер Хая Лейбівна, 1895 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Меламед (хлопчик), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Меламед Двора, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Меламед Лейбиш, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Меламед Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Меламед Фрума, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мельдень Шая, 1919 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мельник Віра Євстахіївна, 1922 р., с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Мельник Павло Федорович, 1905 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943 році. Похов. ус. Кунин.

Мізоч Бат-Шева, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Бузя, 1898 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Єшоюгу, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Зейлик (Бузі), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942

році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Йосип, 1930 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Крися, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Меїр, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Мордахай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Мордахай з дружиною та дітьми, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Рейзел з дочкою, єврейки. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Рухля, 1890 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Ушер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбни-

ками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Файвиш Борухович, 1882 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Фейга з дітьми, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Фейга Йосипівна, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Цив'я, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мізоч Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мілгалтер Герш Рувинович, 1900 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мілгалтер Рувин Янкельович, 1872 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мілгалтер Тойба Рувинівна, 1914 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мілгалтер Файвиш Рувинович, 1911 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мілгалтер Хана Йосипівна, 1877 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мілд Зайвел, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мілд Шмуель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мілд Хая, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Міндлін Геня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мірмельштейн Ента, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мірмельштейн Естер, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мірмельштейн Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мірмельштейн Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Морк Звулун, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Морк Мейра, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Морк Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мосійчук Василь Єгорович, с. Мізочок, українець. Вбитий оунівцями 2 листопада 1948 року.

Моцн (хлопчик), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Моцн Двора, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Моцн Єгуда, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Моцн Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Моцн Маня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Моцн Марек, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Моцн Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Моцн Песя, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Моцн Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Моцн Сандер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Моцн Ципора, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мочан Еля Юдкович, 1931 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мочан Йосип Юдкович, 1929 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мочан Ривка Елівна, 1904 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942

році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мочан Юдко Йосипович, 1908 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мочан Юдко Юдкович, 1934 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мульман Бен-Ціон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мульман Геня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мульман Ефроїм, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мульман Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мульман Йосл, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Мульман Йохвар, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

- Мульман Перл**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Мульман Ушер**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Мусман Гершон**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Мусман Зіна**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Мусман Рахел**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Нагел Іцхак**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Нагел Люся**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Нейман Етіл**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Нейман Зеєв**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Нейман Зісл**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Нейман Мотл**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Нейман Рейзел**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Нейман Уді**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Нейман Хая**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Нейман Хая-Сусіл**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Нмірубєр Гінде**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Нмірубєр Двора**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Нмірубєр Йона**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Нмірубєр Міхаєл**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нміруббер Сара-Соня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нміруббер (Гольдштейн) Цале, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Новицький Станіслав Іванович, 1909 р., с. Мізочок, українець. Вбитий оунівцями 1 листопада 1948 року.

Нояхс Люся, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нояхс Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нояхс Ушер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нудлер Зві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нудлер Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нудлер Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нудлер Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нудлер Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нудлер Шимон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нульман Дов, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нульман Ізраель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нульман Маня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нульман Сіма, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нульман Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Нульман Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Овсійчук Григорій Минович, 1910 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Овсійчук Пилип, 1906 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Одарчук Віра Григорівна, с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1943-45 роках. Місце поховання невідоме.

Одарчук Яків Григорович, 1910 р., с-ще Мізоч, українець. Загинув у рівненській тюрмі в 944 році. Місце поховання невідоме.

Олікер Борух Мошкович, 1891 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Олікер Бузя Борухівна, 1925 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Олікер Геня Борухівна, 1927 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Олікер Єнта Бенівна, 1899 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Олікер Мойсей Янкельович, 1938 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Олікер Соня Гершівна, 1921 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Олікер Янкель Борухович, 1918 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Осік Гурій Дмитрович, 1920 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями. Місце поховання невідоме.

Осік Йосип Дмитрович, 1916р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий енкаведистами. Похов. у с. Півче.

Осік Пилип Дмитрович, у 1909 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий партизанами. Похов. у с. Дермань.

Осік Филимон Ігонович, 1923 р., с-ще Мізоч, українець. Загинув у рівненській тюрмі в 1944 році. Місце поховання невідоме.

Пакентрегер (хлопчик), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Пакентрегер Зеліг, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Пакентрегер Рейзл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Пакентрегер Шифка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Пальчевська Віра Михайлівна, 1930 р., с. Кунинщина, українка.

Вбита оунівцями в 1944 році. Місце поховання невідоме.

Пальчевська Марія Михайлівна, 1915 р., с. Кунинщина, українка. Вбита оунівцями в 1944 році. Місце поховання невідоме.

Пальчевська Мокрена Бенедиктівна, 1908 р., с. Кунинщина, українка. Вбита оунівцями в 1944 році. Похов. у с-щі Мізоч.

Пальчевська Ольга Михайлівна, 1922 р., с. Кунинщина, українка. Вбита оунівцями в 1944 році. Місце поховання невідоме.

Пальчевський Михайлович, 1927 р., с. Кунинщина, українець. Вбитий оунівцями в 1944 році. Місце поховання невідоме.

Парфенюк Ганна Іванівна, 1925 р., с-ще Мізоч, українка. Вби-у та оунівцями у вересні 1944 року. Похов. у лісі поблизу с. Кунин.

Парфенюк Микола Романович, 1896 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943-45 роках. Місце поховання невідоме.

Парфенюк Панас Трохимович, 1923 р., с-ще Мізоч, українець. Загинув у рівненській тюрмі в 1944 році. Місце поховання невідоме.

Перельмутер (дівчинка), єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перельмутер Абрам-Мінер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942

році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перельмутер Гітел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перельмутер Двося, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перельмутер Зяма, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перельмутер Кайла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перельмутер Мендел, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перельмутер Нахман, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перельмутер Хася, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перельмутер Штува, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перельцман Маня Мордківна, 1929 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перельцман Мордко Пейсахович, 1905 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перельцман Рая Мордківна, 1931 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перельцман Соня Файвишівна, 1911 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Аба, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Арон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Атол, її чоловік і дві дочки, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Бат-Шева, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Берко, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Геня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Гітел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Давид, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Гінда, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Зелда, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Лейб, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Люба, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Пейсах, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Перл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Перл з сім'єю, євреї. Розстріляні німецько-

фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Пніна, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Райзел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Сіма, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Хаїм, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Шейна, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Перлюк Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Пилипчук Катерина, с. Клопіт, українка. Вбита оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Пилипчук Прохор Корнійович, у с. Клопіт, українець. Вбитий оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Пилипчук Софія Прохорівна, у с. Клопіт, українка. Вбита оунівцями

в 1943-44 роках. Місце поховання невідоме.

Пінсахович Дуня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Пінсахович Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Пінсахович Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Пінсахович Шмуель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Плітер Хаїм, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Плітер Шмуель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Поліщук Василь Максимович, 1918 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Поліщук Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

- Поляк Довриш**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Поляк Ривка**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Полякова Сара**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Попік Євдокія Федорівна**, 1907 р., с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.
- Похильчук Олексій**, 1895 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.
- Пресман Авраам**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Пресман Беніамін**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Пресман Дов**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Пресман Естер**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Пресман Іегудит**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Пресман Йосиф**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Пресман Хаїм**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Пресман Хана**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Прищепа Ганна Карпівна**, 1921 р., с. Мізоч, українка. Вбита енкаведистами в грудні 1944 року. Похов. у с-щі Мізоч.
- Прищепа Дем'ян Іванович**, 1870 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями у серпні 1943 року. Місце поховання невідоме.
- Прищепа Тарас Іванович**, 1867 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий польськими партизанами в 1942 році. Похов. у с. Дермань-І.
- Рабер Єгудит**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Рабер Моше**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Радутман Зайвель Санделевич**, 1891 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Радутман Лейба Зайвельович, 1930 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Радутман Фейга Лейбівна, 1898 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Радутман Ципа Зайвелівна, 1933 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Резнік Бейла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Резнік Бейла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Резнік Гнеся, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Резнік Зеня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Резнік Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила). її

Резнік Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Резнік Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Резнік Райзл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Резнік Ушер-Ццахк, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Резнік Фрідп, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Резнік Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Резнік Чеша, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Резнік Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Рибак Клим Лаврінович, с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Ріднер Аврум, 1889 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ріднер Бат-Шева, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942

році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ріднер Бузя Янkelівна, 1911 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ріднер Ліза Шльомівна, 1931 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ріднер Мая Шльомівна, 1934 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ріднер Мoneк Гершкович, 1904.р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ріднер Мoneк Шльомович, 1929 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ріднер Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ріднер Фрайда, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ріднер Хая Авруmівна, 1899 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ріднер Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ріднер Шльома, 1898 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ріднер Шльома Гершкович, 1894 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ройзенберг Вова, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ройзенберг Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Розенблат (двоє дітей), євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Розенблат (хлопчик), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Розенблат Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Розенблат Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ротшнайдер Менуха, єврейка. Розстріляна німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ротшнайдер Шмуель, єврей. Розстріляний німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Рудман Йосиф, єврей. Розстріляний німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Рудман Моше, єврей. Розстріляний німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Рудман Соня, єврейка. Розстріляна німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Рудман Яків, єврей. Розстріляний німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сатлецька (дівчинка), єврейка. Розстріляна німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сатлецька Рахел, єврейка. Розстріляна німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сатлецький Меїр, єврей. Розстріляний німецькофашистськими за-

гарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Седал Антек, єврей. Розстріляний німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Седал Генка, єврей. Розстріляний німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Седал Іцхак, його дружина і діти, євреї. Розстріляні німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Седал Мордехай з дружиною, євреї. Розстріляні німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сізак (хлопчик), єврей. Розстріляний німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сізак Бела, єврейка. Розстріляна німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сізак Беня, єврей. Розстріляний німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сізак Гершон, єврей. Розстріляний німецькофашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сізак Голда, єврейка. Розстріляна німецькофашистськими за-

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сізак Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сізак Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сізак Рахел-Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сізак Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сізак Соня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сізак Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сізак Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сізак Шломе, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сімес Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Сімес Хая, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила)

Складник Герцл, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Складник Злофа, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Складник Йона, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Складник Ліпша, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Складник Мнахем-Мендель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Складник Натан-Нате, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Слободюк Григорій Яремович, 1912 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий енкаведистами в 1944 році. Похов. на Тернопільщині.

Слободюк Крисон Тимофійович, с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Слободюк Мина Тимофійович, с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1944 році. Місце поховання невідоме.

Слободюк Надія Яремівна, 1920 р., с-ще Мізоч, українка. Вбита енкаведистами в 1945 році. Похов. у с. Клопіт.

Слободюк Омелян Климович, с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1944-45 роках. Місце поховання невідоме.

Слободюк Сидір Тимофійович, 1901 р., с-ще Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Содовицька Іта, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Содовицька Шифра, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Содовицький Беньямін, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Содовицький Ушер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Содовицький Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Спектор (дівчинка), єврейка. Розстріляна німецько-

фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Спектор Генах, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Спектор Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Спектор Цвія, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Спектор Шейндл з дочкою, єврейки. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Старц Батья, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Старц Бейла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Старц Давид, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Старц Маля, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Старц Песія, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Стецюк Єлизавета Климівна, с. Клопіт, українка. Вбита оунівцями в 1943 році. Місце поховання невідоме.

Судгальтер Аврум Липович, 1920 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Судгальтер Баба Лейбівна, 1889 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Судгальтер Бейла Липівна, 1925 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Судгальтер Гітля Липівна, 1925 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Судгальтер Двора, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Судгальтер Нхама, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Судгальтер Хая-Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Судгальтер Ципа Липівна,

1929 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Судгальтер Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Таксер Бейла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Таксер Бені, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Таксер Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Таксер Ушер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Таллер Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Таллер Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Таллер Слава, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Таллер Хава, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Барух, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Барух, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Батя, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Бейла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Бруха, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Бруха, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Гершон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Гершон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Гершон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Далія, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Єнта, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Зелда, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Іуда, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Слові, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Танцер Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Тарлубський Сімха з дружиною, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Терещук Горпина Панасівна, 1912 р., с-ще Мізоч, українка. Вбита оунівцями в 1943 році. Похов. у с. Стеблівка.

Трахтенберг Елігу, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими за-

гарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трахтенберг Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трахтенберг Сара, її чоловік і двоє дітей, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трахтенберг Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трахтенберг Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Барух, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Барух, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Бейла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Вейла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Веліє, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Гадаса, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Мамця, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Міріам, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Міхал, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Роза, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Сосіє, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Тев'є, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Фейда (д. п. Тан-гольц), єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Фрайндл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Фрума, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Трухлієр Цвія, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Укс Бейла з дочкою, єврейки. Розстріляні німецько-фашистськи-

ми загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Улікер Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Улікер Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Улікер Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Улікер Аціс, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Улікер Бен-Ціон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Улікер Бубце, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Улікер Гдалик, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Улікер Гілен, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Улікер Голда, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

никами в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Улікер Цирл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Улікер Ц'Рана'Ле, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Улікер Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фельдман Бурох, 1934 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фельдман Вольф, 1885 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фельдман Зеєв, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фельдман Іцек, 1918 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фельдман Марин, 1899 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими, загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фельдман Мендель, 1893 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фельдман Мойше, 1920 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фельдман Мошко, 1920 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фельдман Нута, 1897 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фельдман Перля, 1930 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фельдман Перля, 1920 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фельдман Сара-Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фельдман Сура, 1927 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

- Фельдман Сура**, 1890 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фельдман Феся**, 1915 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фельдман Хана**, 1894 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фельдман Хася**, 1870 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фельдман Цивья**, 1922 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фельдман Шая**, 1921 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фідельман Аба**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фідельман Поля**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фідельман Сьома**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фідельман Хама**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фінкель (двоє дітей)**, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фінкель Анюта**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фінкель Сара**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фінкель Хава**, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фінкель Шломе**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фінкельштейн Меїр**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).
- Фінкельштейн Мордехай**, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкельштейн Рахель, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкельштейн Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкельштейн Ципора, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкельштейн Шлома, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкер (дівчинка), єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкер Гітел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкер Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкер Мендель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкер Мотя Шльомович, 1915 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкер Сура, 1885 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкер Уді-Малка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкер Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкер Шейндля Шльомович, 1921 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкер Шлома, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкер Шльома Янкельович, 1885 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкер Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фінкер Янкель Шльомович, 1910 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фірер Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фіреп Аріє, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фіреп Тема, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фіреп Хава, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішбайн Аба, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішбайн Єгуда, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішбайн Інна, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішбайн Йосип, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішбайн Маня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішбайн Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942

році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішбайн Соня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішбайн Тайбл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішбайн Файвел, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішбайн Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішбайн Цейтл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішер Йосиф-Давид, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішер Майка з дітьми, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішер Шмуель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішман (хлопчик), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими за-

гарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішман Дов, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішман Дуня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішман Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішфайдер Блюма-Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішфайдер Міхал, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішфайдер Моше-Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішфайдер Това, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фішфайдер Тев'є, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флайш Барух, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флайш Бцалек, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флайш Ізик, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флайш Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флайш Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флайш Пейсах, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флайш Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флайш Хасія, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флайш Шиндел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флітер (троє дітей), євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флітер (хлопчик, який народився в гетто), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флітер Рая, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флітер Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флітер Хава, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флітер Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Флітер Шмуель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фогельштейн Йосиф, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фогельштейн Фейга з двома дітьми, єврей. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фукс Етіл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фукс Зісл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фукс Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фукс Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

ФуксНунк, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фукс Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фукс Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фукс Хаїм, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фукс Хая, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фукс Хая, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фукс Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фурт Аріє, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фурт Естер, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фурт Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фурт Това, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Фурт Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч, (братська могила).

Хаган Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Хаган Това, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Хаган Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Цип'юк Михайло Михайлович, 1906 р., с. Півче, українець. Вбитий партизанами 6 листопада 1943 року. Похов. у с. Будераж.

Цукерман Бейла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Цукерман Давид, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими за-

гарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Чепік Микола Микитович, 1920 р., с. Мізоч, українець. Вбитий оунівцями в 1943-45 роках. Місце поховання невідоме.

Чернавська Голда, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Чернавські (двоє дітей), євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Чернавський Йосип, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Чернецька Батя, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Чернецька Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Чернецькі (діти), євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Чернецький Авраам, дружина та діти, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Чернецький Алтер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими за-

гарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Чернецький Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Чернецький Шабтай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Човпіло Тимофій Романович, 1914 р., с. М. Мощаниця, українець. Вбитий оунівцями в 1944 році. Місце поховання невідоме.

Шаґґошуа, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шаґ Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

ШаґХаїм, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шаґ Хая-Гітл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шамес Еля Янкельович, 1933 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шамес Ента Мойсеївна, 1905 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942

році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шамес Мойсей Янкельович, 1935 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шамес Сруль Янкельович, 1930 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шамес Янкель Ельович, 1900 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шапіро Дова, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шапіро Зеня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шапіро Йосип, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шапіро Льоня, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шапіро Сосл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шапіро Ушер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарб-

никами в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шафнубер (діти), євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шафнубер Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шафнубер Арон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шафнубер Естер-Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шафнубер Етіл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шафнубер Міхал, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шафнубер Пінхас, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шафнубер Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шафнубер Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шафнубер Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шафнубер Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шафнубер Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шафнубер Шейндл, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шафнубер Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шах Маня Менделівна, 1933 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шах Мендель Ушерович, 1901 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шах Соня Менделівна, 1929 р., єврейка. Розстріляна німецько-фа-

шистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шах Фейга Тевеліївна, 1902 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шварцгорн Барух, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шварцгорн Птл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шварцгорн Естер, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шварцгорн Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шварцман Арон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шварцман Гжда, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шварцман Голда, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шварцман Дов, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шварцман Песя, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шварцман Тайбл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шварцман Шмуель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шейнман Хая, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шемеш Гейлик, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шемеш Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шемеш Цвія, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шемеш Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік (хлопчик), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими за-

гарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Арон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Барух, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Батья, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Браха, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Еліезер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Занвал, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Іта, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Мендель, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Мендл, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942

році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Пейся, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Саня і вся його сім'я, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Шимшон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Шмуель з дружиною,

евреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році.

Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шенрік Яків, дружина і дочка, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шир Аврум Янкельович, 1900 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шир Маня Аврумівна, 1933 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шир Поля Аврумівна, 1929 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шідлецька Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шідлецька Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шідлецький Меїр, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шіндельгойз (хлопчик), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шіндельгойз Аня, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими за-

гарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шіндельгойз Гітл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шіндельгойз Елігу, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шіндельгойз Іцек Хаймович, 1912 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шіндельгойз Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шіндельгойз Моше, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шіндельгойз Мойше Хаймович, 1928 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шіндельгойз Нунек, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шіндельгойз Соня Хаймівна, 1925 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шіндельгойз Хайка Мойсеївна, 1888 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шіндельгойз Хая, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шіндельгойз Шльома Хаймович, 1917 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шіндельгойз Шмуль Хаймович, 1917 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шінман (хлопчик), єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шінман Адела, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шінфельд Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шінфельд Авраам Герцло-вич з дружиною, єврей. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шінфельд Бела, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шінфельд Йона, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шінфельд Липа, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шінфельд Мендел, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шінфельд Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шісел Зеня (вчителька), єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шміргольц Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шміргольц Брайндл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шнерик Арон, 1875 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шнерик Мойше, 1873 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шор Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шор Бейла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шор (двоє дітей), євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шпановер Авраам, 1930 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шпановер Герш, 1875 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шпановер Рейзя, 1898 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шпінка Мотл, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шпінка Чернік, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штайн Баття, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. с-щі Мізоч (братська могила).

Штайн Браха, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штайн Мордехай, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штайн Рейзл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штайн Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штайн Шлома з дружиною, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штайншнайдер (хлопчик), єврей., Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штайншнайдер Двора, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штайншнайдер Єгошуа, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штернберг Брайндл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штернберг Еліезер, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штернберг Загава, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штермієрг Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штернієрг Йохвад, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

ШтернСєрг Фейга, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер (двоє дітей), євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Барух, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Бен-Ціон, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Блюма, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Гелалагу, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Естер, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Іта, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Йосип, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Куце, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Мендл, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Цві, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штефер Цвія, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штівел Аба, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штівел Барух, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штівел (дівчинка), єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штівел Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штівел Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штівел Сара, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штівел Хаїм, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штівел Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими

загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Штреймел Кейла, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шувакс Йосип, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шувакс Махля, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шувакс (двоє дітей), євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шульдїгер Песя, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Шульдїгер, його дружина і діти, євреї. Розстріляні німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Щербата Гітел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Щербата Хана, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Щербатий Авраам, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ясін Етя, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ясін Ідес Іцкович, 1931 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ясін Іцко Лейзерович, 1887 р., єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ясін Іцхак, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ясін Лея, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ясін Пінхас, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ясін Рахел, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ясін Рахіль Іцківна, 1924 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ясін Рейзл, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ясін Ривка, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ясін Соня Йонівна, 1887 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ясін Фейга Іцківна, 1921 р., єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ясін Ципора, єврейка. Розстріляна німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Ясін Яків, єврей. Розстріляний німецько-фашистськими загарбниками в 1942 році. Похов. у с-щі Мізоч (братська могила).

Книга Скорботи України: Рівненська область: у 6 т. — Рівне: ППФ «Волинські обереги», 2003. У шести томах. Т. 2: Демидівський, Дубровицький, Здолбунівський райони. — 2003. — С. 242–336.

Післямова

Сьогодні, як ніколи, молоде покоління повинно знати історію своїх прадідів і дідів, історію поселення, яке для всіх нас є малою батьківщиною. Це обумовлено не лише часом і тими процесами, які переживає українське суспільство, але й потребами виховання молоді, що усвідомлює, якої землі вона та чиїх батьків.

Адже з усвідомленням історичної минувшини формується гордість за землю, виникає потреба творити майбутнє і залишити не менш цінну основу грядущим. Саме з рідного села (міста) починається життя людини, саме тут вона стає на ноги і робить перші кроки. З рідного краю починає вивчати світ, саме тут прищеплюється любов до рідної землі, формується почуття патріотизму.

Місцева історія — історія населеного пункту, району, області — формує вітчизняну історію і є її складовою.

Прадавня історія Мізоча сягає семи століть. За цей час він пережив різні періоди: занепад і розквіт, падіння та злет.

Дослідження, що розкриває події Другої світової війни, не даремно автор назвав трагічними сторінками в історії Мізоча. Як радянська, так і німецька влада щодо українського населення — окупаційні режими. Подекуди дії «визволителів» були гіршими за окупантів. Така політика дає підстави сперечатися: чия ж влада була краща?

1939 рік приніс неоднозначні зміни. З одного боку, радянська влада відкрила національні школи з рідною мовою викладання, створила підприємства і робочі місця. Величезне позитивне значення мало досягнення соборності українських земель в одній державі. З іншої точки зору, возз'єднання було наслідком злочинної змови двох диктаторів. Примусова націоналізація, репресії проти громадян, боротьба з куркулями відвернули значну частину населення від влади. Цим і пояснюється збільшення кількості прихильників Гітлера, армія якого зайняла містечко 27 червня 1941 року. Багато хто повірив у визволення європейського народу від московських окупантів.

Спочатку нацисти не дозволяли собі знущатися над жителями. Вдавали, що вони лояльні до місцевого населення. Тому багато українців пішли служити в німецькі органи. Та згодом нова влада показала справжнє обличчя (грабежі, вбивства).

Найбільше постраждали євреї. У липні 1941-го в Мізочі створюється документ, що регламентує життя населення: «Наказ районного коменданта народної міліції міста Мізоча». Єврейське населення було ізольовано в гетто, а згодом розстріляно 14 жовтня 1942 року.

Боротьба проти німців стала основою діяльності ОУН-УПА. Більше того, українські націоналісти обрали шлях повного очищення від ворогів

— боролися проти двох найбільших тоталітарних потуг світу: Німеччини та Радянського Союзу.

Діяльність повстанців знаходила підтримку серед населення. Адже гідної альтернативи протистояння німцям не було. Націоналісти чинили активний спротив місцевій адміністрації, проводили диверсійні акти як проти нацистів, так і радянської влади, вдало кілька разів 1943-го брали містечко штурмом.

Водночас УПА різко виступала проти представників та активістів радянської влади, яка призводила до покарання останніх, включаючи навіть смерть. Від таких дій потерпало просте населення. Але найбільше для негативного іміджу УПА зробила радянська пропаганда завдяки ідеологічній боротьбі. Створено образ повстанця-бандита, «буржуазного націоналіста», що активно експлуатується. Наслідки цієї пропаганди суспільство відчуває до сьогодні.

У квітні 1944 року сталася знаменита Гурбенська битва: найбільший бій між відділами УПА та військами НКВС. 5 тисяч повстанців протистояли 30-тисячному угрупованню частин НКВС і Червоної армії. Командири УПА-Північ та УПА-Південь зуміли врятувати найдосвідченіших воїнів повстанської армії, вивівши їх із «Гурбенського котла».

Ефективною виявилася робота радянських спецслужб. Чекістам із часом вдалося проникнути в мережу УПА. Так, на середину 50-х років ХХ ст. на Рівненщині підпілля було повністю знищене.

Із вигнанням німців на початку лютого 1944-го війна завершилася. 150 мешканців селища боролися із загарбниками в лавах Червоної армії. За участь у війні їм партизанському русі орденами й медалями Радянського Союзу нагороджено 170 жителів Мізоча.

Селище зазнало великих матеріальних збитків. Зруйновано весь районний центр. Знищені будинки школи, цукрового заводу, лікарні та ін. Спалені також усі житлові, культурні та складські приміщення. Матеріальні втрати Мізоцького району від німецької окупації в роки Другої світової війни — 85693933 рублів.

Трагічні сторінки історії Мізоча — це вже минуле. Водночас відкриваються нові. Адже ще багато потрібно дослідити та описати. Надзвичайно цікавий польський період із його власниками Дунініми-Карвицькими, радянський — зі своїми героями соціалістичного будівництва, а також період незалежності України. Новітня історія дає нам привід не лише розчаруватись у реаліях сьогодення та аналізувати негаразди, але й пишатися здобутками, сподіватися на покращення сучасного життя...

ЗМІСТ

Дослідження ріднокраю	3
Історична довідка про селище Мізоч	5
I. Історіографія та джерела дослідження	11
II. «Червоні визволителі»	25
III. Встановлення німецької влади в Мізочі та політика окупантів .	43
IV. Єврейське питання	65
V. Боротьба ОУН-УПА проти німецьких загарбників	91
VI. Війна закінчилась – боротьба триває	121
VII. Наслідки війни. Сьогодення	199
Післямова	339

Історико-краєзнавче видання

МИХАЛЬЧУК Роман Юрійович
Мізоч: трагічні сторінки історії. 1939-1955
монографія

Керівник видавничих проектів: А.О. Ястребов
Друкується в авторській редакції
Дизайн обкладинки: Н.М.Тишківська

Підписано до друку 15.08.2022 р.
Формат 60×84 1/16.
Папір офсетний. Гарнітура Textbook.
Умовн. друк. аркушів — 20,0.
Обл.-вид. аркушів — 18,1.
Тираж 300 прим.

ТОВ «Видавничий дім «КОНДОР»
Свідоцтво серія ДК No 5352 від 23.05.2017 р.
03067, м. Київ, вул. Гарматна, 29/31
тел./факс (044) 408-76-17, 408-76-25
www.condor-books.com.ua